

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

**TARIM İŞLETMELERİNDE İŞLETME FONKSİYONLARININ
İNCELENMESİ: BİLECİK İLİNDE BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet LAÇIN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ

Bilecik, 2018
10089533

**T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**TARIM İŞLETMELERİNDE İŞLETME FONKSİYONLARININ
İNCELENMESİ: BİLECİK İLİNDE BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet LAÇIN

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ**

**Bilecik, 2018
10089533**

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
JÜRİ ONAY FORMU

BŞEÜ-KAYSİS Belge No	DFR-172
İlk Yayın Tarihi/Sayısı	03.01.2017 / 28
Revizyon Tarihi	
Revizyon No'su	00
Toplam Sayfa	1

Öğrencinin Adı Soyadı: Mehmet LACIN
Anabilim Dalı : İktisat
Programı : İktisat Tezi
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ
Tezin Özgün Adı : Tarım İşletmelerinde İktisat Fonksiyonlarının İncelenmesi :
Bilecik İlinde Bir Uygulama
Tezin İngilizce Adı : Investigation of Business Functions in Agriculture
Business: an Application of Bilecik

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 13 / 03 / 2018

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışması ilgili EYK kararıyla oluşturulan jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY~~
ÇOKLUĞU ile İktisat Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ

Üye : Prof. Dr. Mustafa Mesut KAYALI

Üye : Doç. Dr. Rıfat YILMAZ

Üye :

Üye :

İmza

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / 20.... tarih ve
..... / sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BEYAN

‘Tarım İşletmelerinde İşletme Fonksiyonlarının İncelenmesi: Bilecik İlinde Bir Uygulama’ adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Mehmet LAÇİN

13/03/2018

İMZA

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasında, Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin mevcut durumu incelenmiş ve bu durum üzerinden karar vericilerin bilimsel ve rasyonel karar verebilmeleri adına analizler, değerlendirmeler ve yorumlamalar yapılmıştır. Bu tez çalışmamın tamamlanmasında pek kişinin katkısı ve desteği oldu. Öncelikle tez çalışmamın planlanmasında, yürütülmesinde ve yazımında ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım değerli hocam Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ'a teşekkür ederim. Tez çalışmamın yöntem bölümüne ve elde edilen verilerin analizine ilişkin katkıları ve destekleri için Öğretim Görevlisi Dr. Hasan UÇAR'a; bu çalışmaya katkısının yanı sıra akademik ve araştırma etiği konularında değerli bilgilerini ve samimi görüşlerini benden esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Murat YURDAKUL'a içtenlikle teşekkür ederim. Son olarak her zaman, her şartta yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen başta annem, babam, eşim, çocuklarım olmak üzere tüm aile fertlerine sonsuz teşekkürler.

Mehmet LAÇIN

13/03/2018

ÖZET

Bu araştırmanın amacı Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin işletme fonksiyonları bakımından incelenmesidir. Tarama modelinde gerçekleştirilen bu araştırmada veriler bir defa toplanmış ve bağlama ilişkin durum tespiti gerçekleştirilmiştir. Araştırma 135 katılımcı ile yaklaşık bir yıllık sürede gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu ve 66 sorudan oluşan anket tarımsal işletmelerdeki katılımcılara uygulanmıştır. Araştırmacı çalışma sırasında hem nicel hem de nitel veriler toplamıştır. Veriler çözümlenirken betimsel istatistiklerden ve içerik analizinden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçları Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin % 51,9'unun 1 ile 200 dekar arasındaki arazilerde üretim yaptığını göstermektedir. Bu sonuç işletmelerin küçük arazilerde üretim yapmaya çalıştığını ve bu durumun düşük üretim miktarına neden olduğunu göstermektedir. Bu problemin temel sebebinin miras yasası nedeniyle nesilden nesile arazilerin parçalanarak el değiştirmesi sonucunda olduğu düşünülmektedir. Araştırma bulguları ayrıca tarımsal üretim yapan nüfusun yaşlı olduğunu ve giderek yaşlanma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte alan çalışması sırasında tarımla uğraşan nüfusun zaman içerisinde köylerini terk ettiği ve köylerin boşaldığı gözlemlenmiştir. Bu durum sosyoekonomik bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Araştırma sonuçları Bilecik ilindeki tarım işletmelerinin büyük bir çoğunluğunun küçük aile işletmesi olduğunu ve geleneksel işletme yapısını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına dayanarak tarımsal işletme yapısının küçük aile işletmelerinden orta ve büyük ölçekli tarım işletmelerine dönüştürülmesiyle; ülkemiz tarımsal üretiminin, üretkenliğinin ve ekonomisinin büyük bir sıçrama yapacağı öne sürülmektedir. Araştırma sonuçları yapılacak yasal düzenlemelerle gerçekleşecek olan arazi toplulaştırması çalışmasıyla tarımsal işletmelerin hızla büyüyeceği ve uluslararası pazarlara kolaylıkla giriş yapacağı savını desteklemektedir. Böylelikle tarımsal ihracat Türkiye'deki ihracat kalemleri arasındaki itici güç haline gelebilir. Araştırma sonuçlarına dayanarak çalışmaya ilişkin kısıtlar belirtilmiş ve gelecekte yapılacak çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bilecik, Tarım Ekonomisi, Tarım İşletmeleri, İşletme Fonksiyonları, Yönetim

ABSTRACT

The purpose of this study was to explore the business functions in agricultural businesses in the province of Bilecik. A cross-sectional survey design was used to collect data to make inferences about the subject matter at one point in time. The study was conducted over a one-year period with a sample of 135 total participants. A personal information form and a questionnaire with 66 questions developed by the researcher was administered to the participants in agricultural businesses. The researcher collected both quantitative and qualitative data. Descriptive statistics and content analyses were used to analyze the data obtained from the research. The results indicated that 51.9 percent of the agricultural businesses in the province of Bilecik cultivating crops in 1 to 200 decares. This result shows that agricultural businesses try to cultivate in small areas and this leads to low production amounts. The primary cause of this problem, it is thought, is the inheritance law that provides the agricultural lands getting smaller and smaller from generation to generation. The findings also indicated that the number of people working in agricultural businesses is rapidly getting older. However, during the study it is observed that the farming population in the villages are leaving their villages and the villages are nearly empty. This situation comes up as a socioeconomic problem. The results also showed that most of the agricultural enterprises are small family businesses and the traditional business model is still continuing in these establishments. This research study suggests that by turning the small businesses to middle-sized and large businesses, the agricultural output, productivity, and economy of Turkey will grow faster than ever. The research further supports the claims that by doing legal regulations about land consolidation, the agricultural businesses can grow faster and enter the international markets easily. By doing so, the agricultural export can be a driving force of overall exports in Turkey. Based on the results, limitations of the study and suggestions for future research were discussed.

Keywords: Bilecik, Agricultural Economy, Agricultural Businesses, Agricultural Enterprises, Business Functions, Management

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR	x
TABLOLAR LİSTESİ	xiv
GRAFİKLER LİSTESİ	xv
RESİMLER LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARIM İŞLETMELERİ VE TARIM İŞLETMELERİNDE İŞLETME FONKSİYONLARI

1.1.KAYNAK TARAMASI	5
1.2. TARIM İŞLETMESİ KAVRAMI VE KAPSAMI	8
1.3. TARIM İŞLETMELERİN ÖZELLİKLERİ	9
1.4. TARIM İŞLETMELERİNİ DİĞER İŞLETMELERDEN AYIRAN YÖNLERİ	10
1.5. TARIM İŞLETMELERİNİN SINIFLANDIRILMASI	12
1.5.1. Ölçeklerine Göre Tarım İşletmeleri	13
1.5.1.1. Küçük Ölçekli Tarım İşletmeleri	13
1.5.1.2. Orta Ölçekli Tarım İşletmeleri	13
1.5.1.3. Büyük Ölçekli Tarım İşletmeleri	14
1.5.2. Hukuki Yapıya Göre Sınıflandırma	14
1.5.2.1. Kamu Tarım İşletmeleri (KTİ)	16
1.5.2.2. Özel Tarım İşletmeleri	16
1.5.2.3. Kooperatif Tarım İşletmeleri	16

1.5.3. Faaliyet Alalına Göre Sınıflandırma	17
1.5.3.1. Orman Ürünleri Üretimi Yapan Tarım İşletmeleri.....	17
1.5.3.2. Bitkisel Üretim Yapan Tarım İşletmeleri.....	17
1.5.3.3. Hayvansal Üretim Yapan Tarım İşletmeleri	18
1.5.3.4. Su Ürünleri Üretimi Yapan Tarım İşletmeleri	18
1.5.3.5. Tarım Alet ve Makineleri Üretimi Yapan Tarım İşletmeleri	19
1.5.3.6. Tarımsal Hammaddede İşleyen Tarım İşletmeleri.....	20
1.5.3.6.1. Sebze Meyve İşleme Sanayi:.....	20
1.5.3.6.2. Şeker Mamulleri Sanayi:.....	21
1.5.3.6.3. Hububat ve Unlu Mamuller Sanayi:.....	22
1.5.3.6.4. Bitkisel Yağlar ve Margarin Sanayi:.....	22
1.5.3.6.5. Tütün Mamulleri Sanayi:	23
1.5.3.6.6. İçecek Sanayi:	24
1.5.3.6.7. Hayvansal Ürün İşleyen İşletmeleri:	24
1.5.3.6.7.1. Mezbaha Ürünleri Sanayi:.....	24
1.5.3.6.7.2. Kanatlı Eti ve Yumurta Ürünleri Sanayi:	25
1.5.3.6.7.3. Süt ve Süt Mamulleri Sanayi:.....	26
1.5.3.7. Lisanslı Depoculuk İşletmeleri:.....	27
1.6. TARIM İŞLETMELERİNDE İŞLETME FONKSİYONLARI.....	29
1.6.1. Yönetim Fonksiyonu	30
1.6.2. Üretim Fonksiyonu.....	31
1.6.3. Pazarlama Fonksiyonu	32
1.6.3.1. Standardizasyon	33
1.6.3.2. Üretilen Ürünlerin Sınıflandırması ve Derecelendirilmesi.....	34
1.6.3.3. Kalite Kontrol ve Toplam Kalite Yönetimi.....	35
1.6.3.4. Üretilen Ürünlerin Ambalajlanması ve Depolanması	36
1.6.3.5. Kritik Kontrol Noktaları Tehlike Analizi (HACCP).....	37

1.6.3.6. Fiyat Belirleme Stratejileri	37
1.6.3.7. Tarımsal Ürün Pazarlama	39
1.6.3.8. Hal ve Borsalar	40
1.6.3.9. Komisyoncular Aracılığı İle Pazarlama	42
1.6.3.10. Tarımsal Ürün Lojistiği	42
1.6.3.11. Reklam ve Tanıtım Yöntemleri	43
1.6.3.12. Agroekoturizm	44
1.6.3.13. Dijital Pazarlama	44
1.6.4. Finans Fonksiyonu	45
1.6.4.1. Tarım İşletmelerinin Finansman Yapısı ve Finansal Kaynakları	46
1.6.4.2. Özkaynaklardan Finansman Desteği	47
1.6.4.3. Kredi Finansman Desteği	48
1.6.4.4. Tarımsal Hibe ve Proje Bazlı Finansman Desteği	49
1.6.4.5. Tarım İşletmelerinde Finansal Analiz ve Yatırım Kararları	54
1.6.5. İnsan Kaynakları Fonksiyonu	54
1.6.5.1. İnsan Kaynakları Planlaması	55
1.6.5.2. Personel Bulma ve Seçme	56
1.6.5.3. Personel Eğitimi	56
1.6.6. Muhasebe Fonksiyonu	57
1.6.7. Araştırma Geliştirme (ARGE) Fonksiyonu	58
1.6.7.1. Tarımsal Araştırma Geliştirme Bütçesi	59
1.6.7.2. Tarımsal ARGE	60
1.6.7.3. Araştırma Geliştirme (ARGE) Faaliyetlerinde Teknolojik Altyapı	62
1.6.7.4. Araştırma Geliştirme (ARGE) Faaliyetlerinde Personel Eğitimi	62
1.6.7.5. ARGE Destekleri (Teşvik ve Ödüller) ve Mevzuatı	63
1.6.7.6. Genel Bütçe Proje Destekleri	65
1.6.7.7. TÜBİTAK Proje Destekleri	66

1.6.8.Yönetim Bilişim Sistemleri (YBS) Fonksiyonu.....	66
1.6.8.1.Kamu Bilişim Platformları	67
1.6.8.2.Tarımsal Teknoloji	68

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA: BİLECİK TARIM İŞLETMELERİNDE BİR UYGULAMA

2.1.ARAŞTIRMANIN AMACI.....	71
2.2.ARAŞTIRMA KAPSAMI.....	71
2.3.ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	72
2.3.1. Araştırma Modeli:	73
2.3.2. Araştırmanın Evreni Ve Örneklemi	74
2.3.3. Araştırma Verilerinin Toplanması	75
2.3.4. Araştırma Verilerinin Çözümlemesi	75
2.4.ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR.....	76
2.4.1. Yaşa İlişkin Bulgular:.....	76
2.4.2. Cinsiyete İlişkin Bulgular:	78
2.4.3. Bilecik İlinde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin İşletme ... Fonksiyonlarının Analizi ve Bulguları.....	78
2.4.3.1.Bilecik İlinde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin Yönetim Fonksiyonu Yönünden Mevcut Durumu Nedir?.....	79
2.4.3.1.1. İşletme Türü Dağılımı Bulguları:	79
2.4.3.1.2. İşletme Niteliği Dağılımı Bulguları:.....	80
2.4.3.1.3. Yönetici Durumu Bulguları:.....	81
2.4.3.1.4. Eğitim Durumu Bulguları:	82
2.4.3.1.5. Meslek Dağılımı Bulguları:.....	83

2.4.3.2. Bilecik İlnde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin Üretim Fonksiyonu Yönünden Mevcut Durumu Nedir?.....	85
2.4.3.2.1. Sertifika Durumu Bulguları:.....	85
2.4.3.2.2. Tarım Arazisi Bulguları:	86
2.4.3.2.3. Kapalı Alan Bulguları:	90
2.4.3.2.4. Faaliyet Dönemi Bulguları:.....	90
2.4.3.2.5. Yıllık Üretim Bulguları:	92
2.4.3.3. Bilecik İlnde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin Pazarlama Fonksiyonu Yönünden Mevcut Durumu Nedir?.....	95
2.4.3.3.1. İhracat Bulguları:.....	95
2.4.3.3.2. Ürün Pazarlama Kanalları Bulguları:	96
2.4.3.4. Bilecik İlnde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin Finans Fonksiyonu Yönünden Mevcut Durumu Nedir?.....	102
2.4.3.4.1. Tarımsal Üretimi Destekleme Bulguları:	102
2.4.3.5. Bilecik İlnde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin İnsan Kaynakları Fonksiyonu Yönünden Mevcut Durumu Nedir?.....	106
2.4.3.5.1. İnsan Kaynakları ile ilgili Bulgular:	107
2.4.3.6. Bilecik İlnde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin ARGE Fonksiyonu Yönünden Mevcut Durumu Nedir?.....	114
2.4.3.6.1. Araştırma Geliştirme (Arge) Bulguları:	115
2.4.3.7. Bilecik İlnde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin Yönetim Bilişim Sistemleri (YBS) Fonksiyonu Yönünden Mevcut Durumu Nedir ?.....	117
2.4.3.7.1. Elektronik Ortamda Ürün ve Hizmet Pazarlama Bulguları:.....	117
2.4.3.7.2. İşletmelerin Elektronik Kayıt Sistemlerine Kayıt Bulguları:	118
2.5. BİLECİK İLİNDE FAALİYET GÖSTEREN TARIM İŞLETMELERİNİN MEVCUT DURUMU	120
2.5.1. Tarımsal Faaliyet Alanı Bulguları:.....	120
2.5.2. Tarım İşletmelerinin İlçe, Köy ve Mevki Dağılımı Bulguları:.....	123
2.5.3. Aynı İşletmede Çalışma Süresi Bulguları:	126

2.5.4. İşletme Kuruluş Tarihi Bulguları:	127
2.5.5. Sektörde Çalışma Süresi Bulguları:	128
2.5.6. Üretimde Kullanılan Sulama Yöntemleri Bulguları:.....	129
2.5.7. Zirai Mücadele Yöntemleri Bulguları:	131
2.5.8. Tarımla İlgili Yürürlüğe Giren Ya da Değişen Mevzuatın Takip Durumu Bulguları:...	132
2.5.9. Tarımla İlgili Haberlerin Takip Edilme Durumu Bulguları:	133
2.5.10. Tarımla İlgili Fuarlara Katılma Durumu Bulguları:	134
2.5.11. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Yatırım Durumu Bulguları:.....	135
2.5.12. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Yatım Planı Bulguları:	136
2.5.13. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Yapılan Yatırım Bütçe Tutarı Bulguları:	137
2.5.14. Yatırım Yapılan Yenilenebilir Enerji Kaynakları Bulguları:	139
2.5.15. Tarımla İlgili Mevzuatın Yeterlilik Durumu Bulguları:.....	141
2.5.16. Tarımla İlgili Kurum/Kuruluşlardan Destek Alma Durumu Bulguları:	142
2.5.17. Üretim Yapılan Alanla İlgili Patent Tescil Fikri Mülkiyet Hakkına Sahiplik Durumu Bulguları:.....	143
2.5.18. Üretim İçin Gerekli Malzemeleri Bilecik İlinden Temin Edebilme Durumu Bulguları:.....	144
2.5.19. Üretim İçin Gerekli Malzemelerin Temin Edildiği İller Bulguları:	145
2.5.20. İşletmelere Ait Traktör Sayısı Bulguları:	148
2.6. TARIMSAL ÜRETİMİN ARTMASI AMACIYLA YAPILMASI GEREKEN HUSUSLAR KONUSUNDA KATILIMCILARIN AÇIK UÇLU SORUYA VERDİĞİ YANITLARA İLİŞKİN SOSYAL GEÇERLİK BULGULARI	149
SONUÇ	152
KAYNAKÇA.....	165
EKLER	169
ÖZ GEÇMİŞ	170

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AKS	: Arı Kayıt Sistemi
ARGE	: Araştırma Geliştirme
BEGVET	: Bitki Ekolojik Gereksinimleri Veritabanı Uygulaması
BKS	: Bitki Koruma Ürünleri Kayıt ve Takip Sistemi
BSGM	: Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemi
CCP	: Kritik Kontrol Noktaları
ÇAYKUR	: Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
ÇMVA	: Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sistemi
DGD	: Doğrudan Gelir Desteği
DÜÇ	: Devlet Üretme Çiftlikleri
EAN	: Milletlerarası Mamul Numaralama Birliği
FAO	: Dünya Gıda ve Tarım Örgütü
GB	: Giga Byte
GBS	: Girişimci Bilgi Sistemi
GBS	: Girişimci Bilgi Sistemi
GGBS	: Su Ürünleri Kayıt Sistemi, Arıcılık Kayıt Sistemi, Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GT	: Gübre Takip Sistemi
GTS	: Genel Tarım Sayımı

HACCP	: Kritik Kontrol Noktasında Tehlike Analizleri
HGM	: Hayvancılık Genel Müdürlüğü
IBM	: Uluslararası İş Makineleri
İTU	: İyi Tarım Uygulamaları Kontrol ve Sertifikasyon Sistemi
KDV	: Katma Değer Vergisi
KG	: Kilo Gram
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KKKS	: Kooperatif Kredileri Takip Sistemi
KKKS	: Büyükbaş Hayvan Kayıt Sistemi ve Küçükbaş Hayvan Kayıt Sistemi
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KTI	: Kamu Tarım İşletmeleri
MY	: Medeni Yasa
MYM	: Medeni Yasa Mahkemesi
NABS	: Bilimsel Programların ve Bütçelerin Analizi ve Karşılaştırılması Sınıflaması
NABS	: Bilimsel Programların ve Bütçelerin Analizi ve Karşılaştırılması Sınıflaması
NASA	: Amerikan Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ORG	: Organik Tarım Kontrol ve Sertifikasyon Sistemi
OTBS	: Organik Tarım Bilgi Sistemi
OTP	: Ortak Tarım Politikası
ÖKS	: Örtüaltı Kayıt Sistemi
ÖU	: Özel Ürünler Uygulamaları

PBS	: Pazarlama Bilgi Sistemi
RES	: Rüzgar Enerjisi Santrali
SANTEZ	: Sanayi Tezleri Programı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SPA	: Konuşan Bitki Yaşamı
SPSS	: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı
ST	: Sertifikalı Tohum Kayıt ve Takip Sistemi
SU	: Sulama Tesisleri Bilgi Sistemi
TA	: Toprak, Bitki ve Sulama Suyu Analiz Laboratuvarları Kayıt Sistemi
TAGEM	: Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
TAPDK	: Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurulu
TBS	: Tarım Bilgi Sistemi
TEKEL	: Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri
TGB	: Teknoloji Geliştirme Bölgelerine
TIKAS	: Tarım İşletmeleri Kayıt Sistemi
TKY	: Toplam Kalite Yönetimi
TKY	: Toplam Kalite Yönetimi
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSEYS	: Tarım Sektörü Entegre Yönetim Bilgi Sistemi
TTGV	: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UET	: Uluslar arası Ekoturizm Topluluğu

- ÜDTS** : Ürün Doğrulama Ve Takip Sistemi
- VET** : Veteriner Tıbbi Ürünleri Kayıt ve Takip Sistemi
- YBS** : Yönetim Bilişim Sistemi

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Cinsiyet Dağılımı:.....	78
Tablo 2: İşletme Niteliği Dağılımı:.....	80
Tablo 3: Yönetici Durumu:.....	81
Tablo 4: İşletme Yönetimi Teşekkülü:.....	82
Tablo 5: Meslek Dağılımı:.....	84
Tablo 6: Sertifika Durumu:.....	86
Tablo 7: Serada Üretim Durumu:.....	88
Tablo 8: Sera Alanı Dağılımı:.....	89
Tablo 9: Faaliyet Dönemi Dağılımı:.....	91
Tablo 10: Üretim Kapasitesi Artırma Planı:.....	94
Tablo 11: İhracat Durumu:.....	96
Tablo 12: Ürün Pazarlama Kanalları:.....	97
Tablo 13: Elektronik Ortamda Ürün ve Hizmet Pazarlama Durumu:.....	100
Tablo 14: Elektronik Pazarlama Ortamları:.....	101
Tablo 15: Tarımsal Üretimi Destekleme Program ve Projelerin Bilinirliği:.....	102
Tablo 16: Faydalanılan Destekleme Program ve Projeler Dağılımı:.....	104
Tablo 17: Personel Dağılımı:.....	108
Tablo 18: Erkek Personel Durumu:.....	110
Tablo 19: Bayan Personel Durumu:.....	111
Tablo 20: Mevsimlik İşçi Durumu:.....	112
Tablo 21: Mevsimlik Erkek Personel Durumu:.....	112
Tablo 22: Mevsimlik Çalışan Bayan Personel Durumu:.....	113
Tablo 23: Arge Faaliyetlerine Bütçe ve Zaman Ayırma Durumu:.....	115
Tablo 24: Arge Faaliyetlerine Bütçe Ayırma Durumu:.....	116
Tablo 25: Elektronik Pazarlama Ortamları:.....	118
Tablo 26: Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) Kayıt Durumu:.....	119
Tablo 27: Çiftlik Veri Ağı Sistemine Kayıt Durumu:.....	119
Tablo 28: Tarımsal İşletme Kayıt Sistemine (TİKAS) Kayıt Durumu:.....	120
Tablo 29: Tarımsal Faaliyet Alanı:.....	121
Tablo 30: Tarımsal Faaliyet Alanı:.....	123
Tablo 31: Köy Dağılımı:.....	124
Tablo 32: Mevki Dağılımı:.....	126
Tablo 33: Üretimde Kullanılan Sulama Yöntemleri:.....	130
Tablo 34: Zirai Mücadele Yöntemleri:.....	131
Tablo 35: Üretim İçin Gerekli Malzemelerin Temin Edildiği İller:.....	146
Tablo 36: İşletmelere Ait Traktör Sayısı:.....	148

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1 : Araştırmaya İlişkin Yaş Dağılımı.....	76
Grafik 2: İşletme Türü Dağılımı.....	79
Grafik 3: Eğitim Durumu.....	83
Grafik 4: Tarım Arazisi Dağılımı.....	87
Grafik 5: Kapalı Alan Dağılımı.....	90
Grafik 6: Yıllık Adet Bazında Üretim Durumu.....	92
Grafik 7: Yıllık Kg Bazında Üretim Durumu.....	93
Grafik 8: Elektronik Satış Ortamının Bilinirliği.....	99
Grafik 9: Destekleme Program ve Projelerinden Faydalanma Durumu.....	103
Grafik 10: Kalifiye Personel Temin Durumu.....	114
Grafik 11: İlçe Dağılımı.....	124
Grafik 12: Aynı İşletmede Çalışma Süresi.....	127
Grafik 13: İşletme Kuruluş Tarihi.....	128
Grafik 14: Sektörde Çalışma Süresi.....	129
Grafik 15: Tarımla İlgili Yürürlüğe Giren Ya da Değişen Mevzuatın Takip Durumu.....	133
Grafik 16: Tarımla İlgili Haberlerin Takip Edilme Durumu:.....	134
Grafik 17: Tarımla İlgili Fuarlara Katılma Durumu.....	135
Grafik 18: Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Yatırım Durumu.....	136
Grafik 19: Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Yatırım Planı.....	137
Grafik 20: Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Yapılan Yatırım Bütçe Tutarı.....	138
Grafik 21: Yatırım Yapılan Yenilenebilir Enerji Kaynakları.....	140
Grafik 22: Tarımla İlgili Mevzuatın Yeterlilik Durumu.....	141
Grafik 23: Tarımla İlgili Kurum/Kuruluşlardan Destek Alma Durumu.....	143
Grafik 24: Üretim Yapılan Alanla İlgili Patent Tescil Fikri Mülkiyet Hakkına Sahiplik Durumu.....	144
Grafik 25: Üretim İçin Gerekli Malzemeleri Bilecik İlinden Temin Edebilme Durumu.....	145

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Katılımcıların tarımsal üretimin artması amacıyla yapılması gereken hususlara ilişkin düşünceleri.....	149
Resim 2: Bilecik Merkezde hububat yetiştiren çiftçi ile anket çalışması.....	172
Resim 3: Bozüyük ilçesinde alabalık çiftliğinde anket çalışması.....	173
Resim 4: Osmaneli ilçesinde CP Piliç yetkilileri ile anket çalışması.....	174
Resim 5: Osmaneli ilçesinde arıcılık yapan çiftçi ile anket çalışması.....	175
Resim 6: Osmaneli ilçesinde Ektaş Un yetkilisiyle anket çalışması.....	176
Resim 7: Söğüt ilçesinde kiraz yetiştiriciliği yapan çiftçi ile anket çalışması.....	177
Resim 8: Söğüt ilçesi Çaltı kasabasında serada sebze üretimi yapan çiftçiler ile anket çalışması.....	178
Resim 9: Söğüt ilçesi Çaltı kasabasında Gül Fide sahibi ile anket çalışması.....	179
Resim 10: Osmaneli ilçesinde şeftali yetiştiriciliği ve soğuk hava deposu işletmeciliği yapan çiftçiler ile anket çalışması.....	180

GİRİŞ

Yasal durumu ne olursa olsun, sahip olduğu, ortakçılık, yarıcılık ya da kiralama şeklinde işlediği arazinin büyüklüğüne bakılmaksızın, kendi adına bitkisel üretim yapan ya da küçükbaş veya büyükbaş hayvan besleyen veya hem bitkisel üretim hem de hayvancılık yapan tek yönetim altındaki ekonomik birimi olan (TÜİK, 2016) Tarım İşletmeleri “tarım ülkesi “ olarak nitelendirilen üretim, ihracat, yan sanayi ve istihdam açısından Ülkemiz için önemi çok büyüktür. Ülkemizde miras nedeniyle tarım arazilerinin parçalanması, büyük tarım arazilerine sahip tarım işletmeleri sayısını gün geçtikçe azalmaktadır. Diğer taraftan geleneksel aile bireylerinden müteşekkil, küçük aile tarım işletmesi yapısından, profesyonel tarım işletmelerine geçiş hızlanmaktadır. Mevcut, aile tarım işletmeleri de acımasız rekabet koşullarında ayakta kalabilmek için kurumsallaşma yönünde azami gayret sarf etmektedirler. Bitkisel ve hayvansal üretiminden elde edilen ürünlerin işlendiği, paketlenildiği ve depolandığı sanayi işletmelerin sayılarındaki artış dikkat çekmektedir. İnovasyon çalışmalarıyla tarım ürünlerinin işlenerek katma değeri yüksek gıda ürünlerine dönüştüren işletme sayısındaki kısırlık gözden kaçmamaktadır.

2014 yılı TÜİK verilerine göre 817.617 dekar tarım alanına sahip olan Bilecik ilinde 7.620 çiftçi, Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıtlı olarak tarımsal faaliyet gerçekleştirmektedir. 2015 yılında Bilecik’te 561.830 dekar alanda 271.546 ton tarla bitkileri, 115.160 dekar alanda 70.211 ton meyve ve uzun ömürlü bitki, 80.634 dekar alanda 224.003 ton olmak üzere toplam 757.624 dekarlık alanda 565.760 ton ürün üretilmiştir (TÜİK, 2015). 2002 yılında ise bu rakam 8.323.924 ton olarak gerçekleşmiş idi (TÜİK, 2002). İldeki 2002 yılındaki büyükbaş hayvan sayısı 30.785 baş, küçükbaş hayvan sayısı ise 73.281 baş idi (TÜİK, 2002). 2015 yılına gelindiğinde büyükbaş hayvan sayısı 39.905 baş, küçükbaş hayvan sayısı ise 142.233 baş olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler bitkisel üretimde düşüş olmasına karşın hayvansal üretim artış eğilimi olduğunu göstermektedir. Tarım işletmeleri için tarımsal üretim son derece önemlidir. Yukarıdaki üretim rakamları bu bağlamda ifade edilmiştir.

Bu çalışmada Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin işletme fonksiyonları yönünden incelenerek mevcut durumları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bilecik tarım işletmelerinin mevcut durumunun gerçekçi bir şekilde ortaya konulması, sorunların tespit edilmesi, Bilecik tarım işletmelerinin gelecekle ilgili doğru stratejik adımlar atmasında büyük rol oynayacaktır. Bu kapsamda; Bilecik tarım işletmelerinin gerek il gerekse ülke ekonomileri içindeki büyüklüğü, ekonomiye katkıları, faaliyet konuları, üretim kapasiteleri, örgütlenme biçimleri, insan kaynakları yönetimleri, teknolojik alt yapıları, pazarlama sistemleri ve içinde buldukları sorunlar ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada, Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin işletme fonksiyonları bakımından mevcut durumlarının belirlenmesi amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Çalışma kapsamında, Bilecik merkezinde ve Gölpazarı, Bozüyük, Pazaryeri, Yenipazar, Söğüt, Osmaneli ve İnhisar ilçelerinde faaliyet gösteren 135 tarımsal işletme üzerinde mülakat ve anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş, hizmet alımı yapılmamıştır. Anket çalışması ile elde edilen bulgular bilgisayar ortamına IBM SPSS Statistics Versiyon 24 paket programında analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma anketinde ağırlıklı olarak yer alan nominal (adsal) veri tipine haiz sorulara alınan cevaplar IBM SPSS ortamında yüzde frekans analizi yapılmış ve elde edilen sıklık ve yüzde tabloları işletme fonksiyonları bazında bölümlere ayrılarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Araştırmaya katılan işletme sahibi veya yöneticilerinin çoğunluğunun (% 51,1) 50 yaş üzerinde olduğu anlaşılmıştır. Araştırmada yer alan tarım işletmelerinin işletme türü bakımından dağılımı incelenmiş ve işletme türü bakımından % 83 Gerçek Kişi, % 1,5 Adi Şirket, % 8,9 Limited Şirket, % 5,9 Anonim Şirket olduğu görülmüştür. Kalan % 0,7 ise diğer işletme türü olduğu ortaya çıkmıştır. Söz konusu işletmelerin yönetim teşekkülüne bakıldığında % 87,4'nün aile bireylerinden, % 0,7'sinin aile dışından ortak, % 5,2 'sinin profesyonel yönetici, % 6,7'sinin ise bunların dışında yöneticilerden oluştuğu anlaşılmıştır. Diğer taraftan işletme yöneticisi veya sahiplerinin eğitim durumu incelenmiş ve ilkokul mezunlarının % 60,7 oranı ile çoğunlukta olduğu, lise mezunlarının oranının % 21,5 olmasına karşın üniversite mezunlarının oranının % 15,6 olduğu, yüksek lisans mezunlarının oranının ise % 2,2'de kaldığı sonucuna varılmıştır. Meslek dağılımlarına bakıldığında, % 57'sinin çiftçi, buna karşılık sadece % 3'ünün Ziraat Mühendisi olduğu görülmüştür. Ziraat Mühendisi , Ziraat Teknikeri

ve Ziraat Teknisyeni oranları toplandığında % 5,1 olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan işletmelerin büyük bölümünün 1-50 Dekar arasında olduğu, 1-100 Dekar arasında yoğunlaşmanın olduğu, 801 Dekar ve üzeri arazide faaliyet gösteren işletme oranının ise düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Üretim faaliyetleri açısından hadise ele alındığında araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin 90'ı adet bazında üretim yapmadığı anlaşılmıştır. Adet bazında üretim yapan işletmelerin 50.000 adet ve üzerinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Yıllık kg bazında üretim yapan tarım işletmelerinin 100.000 kg üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Kg bazında (yıllık) üretim yapmayan işletme oranı ise %11,9 oranında kalmıştır. Tarım işletmelerinden sadece 14'ü yani % 10,4'ü ihracat yapmakta iken, % 89,6'sının ihracat yapmadığı tespit edilmiştir. Söz konusu tarım işletmelerinin, %54,8 kalifiye personel bulabildiğini belirtirken , % 44,4'ü kalifiye personel bulamadığını ifade etmiştir. % 0,8' si ise kalifiye personel bulma konusunda kararsız kalmıştır. Araştırma konusu Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin faaliyet alanları incelendiğinde, bitkisel üretimde yoğunlaşmanın olduğu anlaşılmıştır. Bitkisel üretimi, hayvansal üretim takip etmekte birlikte, buna karşılık tarım ilacı ve gübre satışı/üretimi yapan ve gıda üretimi yapan tarım işletmesi sayısının oldukça az olduğu görülmüştür. Sadece bitkisel üretim yapan tarım işletmesi sayısı ile (53), sadece hayvansal üretim yapan tarım işletmesi sayısı (10) arasındaki büyük uçurum dikkat çekmiştir. Kuruluş tarihler bakımından söz konusu 135 tarım işletmesi incelendiğinde, 11 tarım işletmesinin 2016-2010 tarihleri arasında, 16 işletmenin 2009-2000 tarihleri arasında, 33 işletmenin 1999-1990 tarihleri arasında, 24 işletmenin 1989-1980 tarihleri arasında, 30 işletmenin 1979-1970 tarihleri arasında, 21 işletmenin ise 1969 ve öncesi tarihte kurulduğu anlaşılmıştır. 2016-2010 yılları arasında kurulan işletme sayısının azlığı (11) ve 1999-1990 (33) ile 1979-1970 yılları arasında kurulan tarım işletmesi sayısının (30) fazla olması oldukça dikkat çekmiştir. 135 tarım işletmesinden ezici bir çoğunluğunun (104) kimyasal olarak zirai mücadele yöntemini tercih ettiği tespit edilmiştir. Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmeleri tarafından 930.008 TL, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapıldığı hesaplanmıştır. Diğer taraftan araştırmaya katılan işletme yöneticisi veya sahiplerinin ifade ettikleri, tarımsal üretimin önündeki engeller analiz edilerek kelime bulutu oluşturulmuştur. Oluşturulan kelime bulutunda, üretim, yüksek ve gübre kelimelerinin öne çıkması dikkat çekmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu tarımsal girdi bedellerinin fazlalığından şikayet

etmiştir. Kelime bulutunda katılımcılar tarafından söz konusu tarımsal girdilerden, en çok gübre ve mazot kelimeleri ifade edilmiştir. Bunları tohum, elektrik ve ilaç takip etmiştir. Daha sonra pazarlama sorunun varlığı ifade edilmiştir. Söz konusu işletmelerin, araştırma sonucunda ortaya çıkan diğer bir problemi, ürün fiyatlarının düşük olmasıdır. Kelime bulutunda yukarıda ifade edilen sorunlardan sonra semt pazarlarında üreticilere satış yeri tahsis edilmemesi, kalifiye eleman yetersizliği, ulaşım, olumsuz hava koşulları, hayvansal üretime daha fazla önem verilmesi gibi sorunlar dile getirilmiştir.

Çalışma esnasında yapılan gözlemler ve izlenimler konu bazında dile getirilmiştir. Ayrıca sorunlara çözüm önerileri getirilirken daha iyiye ulaşmak adına yapılması gerekenler de ifade edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARIM İŞLETMELERİ VE TARIM İŞLETMELERİNDE İŞLETME FONKSİYONLARI

1.1.KAYNAK TARAMASI

Acar, (2003), tarımsal işletmelerde finansal performansın nasıl ölçülebileceği ve analiz edilebileceği konusunu irdelemektedir. İlk olarak finansal performans ölçümü ve analizinin neden önemli olduğuna değinilmekte, ardından finansal performansın ölçülebilmesi için ihtiyaç duyulan verilerin ana unsurları, referans değerler ve kârlılık, likidite, borç ödeme gücü ve verimliliğin anahtar ölçütleri olarak rasyolar üzerinde durulmuştur. Daha sonra rasyoların hesaplanması ve bir işletmenin finansal performansının değerlendirilebilmesi için eldeki rasyo değerlerinin referans değerlerle karşılaştırılması konusu tartışılmıştır ve sağlıklı veri tabanına olan ihtiyacın önemi vurgulanmıştır.

Rehber, (1993), teknolojik gelişmelerin etkisi ile tarım üretiminin de geliştiği dolayısı ile tarım işletmelerinin de bu gelişmeye paralel olarak yapısı ve şeklinin değiştiğini vurgulamıştır. Genel işletmelerde olduğu gibi Tarım işletmelerinde de temel işletmecilik bilgisi çok önemlidir. Günümüzde Tarım işletmeleri genelde deneyim ve gözlemlere dayalı olarak yönetilmektedir. Bu çalışmada Tarım işletmelerinin sağlıklı yönetimi için gerekli bilgilerin nasıl elde edileceği ve bu bilgiler ışığında nasıl karar alınacağı anlatılmıştır.

Erkuş ve Demirci, (1996), tarım sektörünün Ülkemiz ekonomisine önemli katkısı olduğu vurgulanmıştır. Dört milyonu aşkın Tarım İşletmesinin rasyonel ve karlı biçimde çalışması için işletmecilik prensiplerine göre üretim yapmaları büyük önem arz ettiği anlatılmıştır. Sadece iç piyasaya hitap eden yerel işletmelerden çok yurt geneline ve yurt dışına ihracat yapan Büyük Tarım işletmelerine geçilmesi Ülkemiz ekonomisi ve Ülkemiz tarımı için büyük önem arz ettiği bu eserde vurgulanmıştır.

İlbaş,(2009), teknolojik gelişme sonucunda sanayileşmenin getirdiği rekabet sonucu insanoğlunun kendine ve doğaya zarar verdiğini fark etmiş ve bunun için

özellikle tarım üretim politikasını ve yöntemini değiştirmeye başladığını anlatmıştır. Kitapta, çevre kirliliğini artıran, insan sağlığını olumsuz etkileyen üretim teknikleri yerine doğa ile uyumlu üretim tekniklerinin benimsemeye başladığı ifade edilmiştir. Bu teknikleri uygulayacak Tarım işletmelerinin varlığı insanoğlu için önem arz etmektedir. Bu eserde Organik Tarım işletmelerinin önemi, çalışması ve geleceği ele alınmıştır.

Zevkliler,(1970), tarımsal işletmelerin hukuki boyutunu ele almış ve tarımsal işletmelerin tahsisi konusunu detaylı incelemiştir. Miras yolu ile aktarılan işletme çeşitlerinden biri tarım işletmeleridir. Aile reisi ve işletme sahibi hayatını kaybedince işletme miras yolu ile hak sahiplerine geçmektedir. Diğer işletmeler gibi tarım işletmeleri de çalışmalarını mevzuat çerçevesinde yasalara uygun yürütmek zorundadır. Tarım işletmelerinin hukuk açısından tüm yönleri ile ele alarak tahsisi konusunu irdelenmiştir.

Kazgan,(1977), tarım ülkesi olarak tanımlanan Ülkemizde Tarım ve Gelişme konusu ele alınmıştır. Çalışmada tarımın evrensel ve kurumsal yönleri ayrılmış, az gelişmişlikle ilgili sorunlar incelenmiştir. Eser, sadece kapitalist ekonomide geçerli piyasa koşulları altındaki kurumsal yapıları kapsamaktadır. İstihdam açısından önemli bir yere sahip tarım sektörünün ekonomiye katkısı oldukça fazladır.

Kıvanç,(1982), Türkiye’de tarım kesiminin tarım dışı nüfusa gıda maddelerini yeterince sağlayamadığı, bu eksikliğin bilhassa et, süt, gibi maddelerde önem kazandığı bilinmektedir. Yazar bu durumu haklı olarak tarımdaki organizasyon bozukluğu ve gıda maddeleri fiyatlarının fert başına gayri safi milli hasıla miktarından fazla artması ile açıklamaktadır. Eserde tarımın gelişimi için Kooperatifçiliğin öneminden bahsedilmiş ve Devlet –Kooperatif ilişkisi incelenmiştir.

Aksöz,(1972), tarımsal üretimde başarıya ulaşabilmek için girişilen faaliyetlerin ekonomik olup olmadığı, hangi şartlarda ekonomik olabileceği, bu amaca ulaşabilmek için gerekli organizasyonları ve bu organizasyonlar içinde tarım işletmelerini detaylı olarak incelenmiştir.

Dernek,(2006), eser üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tarımsal üretimin tanımı ve özellikleri, önemi, üretim faktörleri, ülkede tarımsal yapının unsurları, ikinci bölümde üretim ekonomisi, üçüncü bölümde ise tarım işletmeciliği

konuları ele alınmıştır. Yazar, uygun üretim faktörlerini kullanarak maksimum karı sağlayacak üretim miktarına ulaşmak için yardımcı olacak ekonomik prensipler üzerinde durmuş ve bu prensiplerin açıklamasını yapmıştır.

Haşit,(2009), Küçük ve Orta Ölçekli Aile İşletmelerinde Kurumsal Yönetim üzerinde durmuş, Ülkemiz ekonomisinde önemli bir yere sahip küçük ve orta ölçekli aile işletmelerinin genel özelliklerini ve şirketlere sağlayacağı faydaları saymaya çalışmış, kurumsal yönetim kavramı üzerinde durmuştur. Çalışmanın teorik bölümünde; KOBİ şeklinde kurulmuş bir aile şirketinin, halka açılma sürecine kadar giden yolda kurumsal yönetim adına yapması gereken çalışmalarla, halka açıldıktan sonra, OECD ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)'nun yayınladığı, kurumsal yönetim ilkeleri kapsamında, uyması gereken yükümlülükler açıklanmaya çalışılmıştır.

Öçal ve Türker,(1978), hukuk açısından pek ele alınmayan tarım sektörünün mevzuat açısından değerlendirmesi yapılmış ve tarımsal işletmelerin hukuki yapıları, tarım işletmelerinin ürettiği ürünlerin tescil mükellefiyeti, ürünlerin markalanması, üretim kotaları, tarım sigortası, tarım işletmelerinin kiralanması, söz konusu işletmelerin miras olarak bırakılması konuları detaylı olarak ele alınmıştır.

Dinler, (1993), tarımsal işletme, tarımsal ürün arzı ve talebi, tarımsal üretim ve tarımsal piyasalar tarım dışı sektörler ile mukayese edilmiş ve önemli farklılıklar gösterdiği ortaya çıkmıştır. Tarım sektöründe verimliliğin ve üretimin artırılması için gerekli adımların atılması gerektiği üzerinde durmuştur.

Bilecik İl Tarım Müdürlüğü (2003), tarımsal kaynakların belirlenmesi, kısıtların ortaya konulması tarımsal kaynak ve potansiyelin değerlendirilerek tarımda verimliliğin ve çiftçi gelirlerinin artırılması, ürün arzında sürekliliğin sağlanması, tarımın çevre, sanayi gibi faktörlerle ilişkisinin belirlenmesi, doğal kaynakların ve çevrenin korunması gibi konular yerel anlamda Bilecik ili çerçevesinde incelenmiştir.

Alptekin, (1996), bitkisel üretim yapan işletmelerde, hayvancılık işletmelerinde ve karma işletmelerde çeşitli işletme büyüklüklerinde mevcut işgücü, işletme dışından temin edilen işgücü, diğer işletmelere işgücü transferi, bu işgücünün çeşitli tarımsal faaliyetler itibari ile kullanımı ve verimliliğini araştırmıştır.

Gürler, (2012), çalışmasında gelecekte gıda maddeleri üretiminin sürdürülebilirliğinin ekonomik optimizasyon çerçevesinde olması gerektiği konularını detaylı olarak incelemiştir.

İnan, (2006), eserinde tarım ekonomisi ve işletmeciliği konusunda temel bilgi vermektedir. Aynı zamanda tarımsal problemlere de çözüm aramaya çalışmıştır. Yazar eserinde ayrıca, tarımsal üretim sektörünün özellikleri, tarımın Türkiye ekonomisine katkısı, tarımsal üretim ekonomisi, doğal kaynaklar ekonomisi ve değer biçme, tarım ve uluslararası tarım politikası, tarımsal üretim faktörleri, tarımsal finansman ve sermaye, tarımsal işletme yönetimi ve analizi, tarımsal pazarlama ve tarımsal kooperatifçilik konularını işlemiştir.

TOBB, (2013), Türkiye Tarım Sektörü Raporunda tarım sektörünün Türkiye ekonomisinde yeri, tarımsal teşvikler, sektörde yeni yönelimler, sektörün dış piyasalardaki durumu, sektörün yapısal sorunları ve çözüm önerileri, sektörün rekabet gücü ve artırılması için yapılması gerekenler, tarım sektörünün swot analizi ile sonuç ve değerlendirmeler yer almaktadır.

1.2. TARIM İŞLETMESİ KAVRAMI VE KAPSAMI

İşletme, ekonomik mal ve hizmet üretmek amacı ile faaliyette bulunan kuruluşlardır. Başka bir anlatımla, ihtiyaçları karşılamak üzere malların şekil, yer, zaman ve mülkiyet faydasını artıran ekonomik birimlere işletme adı verilmektedir. Görüldüğü üzere işletmenin bir çok tanımı yapılabilmektedir. İşletme terimi yerine teşebbüs ifadesi de kullanılmakta ise de, teşebbüsle işletme kavramlarının ayrı anlamlarda da kullanıldığını görüyoruz. Teşebbüs, kelime olarak girişim anlamında kullanılmakla beraber, üretim birimi olarak teşebbüsten bahsedilince, işletmeye göre daha geniş kuruluşlar ve organizasyonlar kapsamaktadır (Dernek, 2005:7).

25/04/2006 tarih ve 26148 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanarak yürürlüğe giren 5488 sayılı Tarım Kanunu'nda Tarımsal İşletme "Üretim faktörlerini kullanarak; bitkisel ve/veya hayvansal ve/veya su ürünlerinin üretimi için tarımsal faaliyet yapan veya söz konusu tarımsal faaliyete ilave olarak işleme, depolama, muhafaza ve pazarlamaya yönelik faaliyetlerde bulunan işletme" olarak tanımlanmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2008 yılı Tarım İstatistikleri'nde ise tarım işletmeleri, "Yasal durumu ne olursa olsun, sahip olduğu veya ortakçılık, yarıcılık ya da kiralama şeklinde işlediği arazinin büyüklüğüne bakılmaksızın, kendi adına bitkisel üretim yapan ya da büyükbaş veya küçükbaş hayvan besleyen veya hem bitkisel üretim hem de hayvancılık yapan tek yönetim altındaki ekonomik birimdir" şeklinde tanımlanmıştır.

Üretim faaliyeti gerçekleştiren diğer işletmelerde olduğu gibi, tarım işletmelerinde de, yürütülen tarımsal faaliyet yani üretim, teknik bir işlemdir. Tarımsal faaliyet dikkate alınınca, üretimin ön plana çıkmasıyla, tarım işletmelerinin teknik yönünün, diğer işletmelere göre, çok geniş bir alanı içine aldığı aşıkardır. İşte, tarımsal işletmecilik bir başka ifadeyle tarım işletmesi, bu geniş ve kapsamlı tarımsal faaliyetlerin yerine getirilmesinde, üreticinin sınırlı kaynaklarının en iyi değerlendirilmesi amacıyla, ekonomik kuralları uygulayan işletmenin konusu olan bir bilim dalıdır (Rehber, 1993:3-6).

1.3. TARIM İŞLETMELERİN ÖZELLİKLERİ

Tarım işletmeleri çevresini etkileyen olduğu gibi çevresinden etkileyen işletmelerdir. Diğer yandan ekonominin yapı taşları durumunda olan tarım işletmeleri, ekonomik mal ve hizmet üretimi yanında, nüfusun gıda ihtiyacını karşılama görevini de üstlenir (Rehber, 1993:16).

Tarım işletmelerinin özellikleri tanımlarının içinde yer almakla birlikte, bir çok özelliğinden bahsedilebilir. Bir teşbihte bulunması gerekirse, tarım işletmesini bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretildiği ve değerlendirildiği bir fabrikaya gibi düşünebiliriz. Küçük ölçekli tarım işletmelerinde işletme merkezi, çiftçi ailesinin yaşadığı ve tarla dışı hizmetlerin planlanıp yürütüldüğü yer olarak kabul edilebilir. İşletme merkezi tarımsal üretimdeki tüm girdilerin girdiği, belirli işlem ve zaman sonrasında tarımsal ürünlerin çıktı olarak alındığı yerdir. Diğer işletmelerde üretim yeri ile yönetim yeri farklı yerlerde olabilir, genelde böyledir ama tarım işletmelerinde işletme merkezi aynı zamanda üretim merkezidir. Bu durum tarım işletmelerinin en önemli ve öne çıkan özelliğidir. Bu özellik küçük ve orta ölçekli tarım işletmelerinde daha baskındır.

İşletmenin biçimine göre işletme sahibi veya yöneticisi zamanının büyük bir kısmını işletme merkezinde geçirir. İşletme merkezi, kırsal yerleşmenin tipine göre toplu kırsal yerleşmede köyde, dağınık yerleşmede ise işletme toprağının sınırları içinde bulunur.

Tarım işletmelerin diğer özellikleri, bir sonraki başlık altında diğer işletmeler ile arasındaki farklar ortaya konularak, konunun daha net anlaşılması sağlanmaya çalışılacaktır.

1.4. TARIM İŞLETMELERİNİ DİĞER İŞLETMELERDEN AYIRAN YÖNLERİ

Tarım işletmelerinin kuruluş amacı, diğer işletmelere göre oldukça farklıdır. Tarım işletmeleri genellikle gıda ihtiyacının karşılanması ve hayatı idame ettirebilmek ve geçimi sağlayabilmek için kurulur. Diğer işletmelerde birincil hedef kar iken tarım işletmelerinde bu husus ikinci sırada yer alır. Diğer işletmeler genellikle girişimcilik ile kuruluşu gerçekleşirken tarım işletmelerinde kuruluş genelde miras yoluyla gerçekleşir. TÜİK 2001 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmelerde (Hane halkı) Anketi sonuçlarına göre Türkiye’de 37.465 yerleşim yerinde tarımsal faaliyette bulunan hane halkı sayısı 4.106.983’dir. Toplam hane halkı sayısı 6.189.351 ve tarımsal faaliyetle uğraşmayan hane halkı sayısı ise 2.082.368’dir. Bu verilere göre Türkiye’de tarım işletmelerinin % 66,36’sı küçük aile işletmeleridir. Diğer işletmelerde yönetici dışarıdan olurken aile işletmelerinde aile reisi işletme yöneticisidir. Bu işletmelerde işletme fonksiyonları tek bir kişide yani aile reisinde toplanmıştır. Diğer işletmelerde ise farklı kişilerde ve uzmanlarda toplandığı görülmektedir. Aile reisi vefat edince işletme sona erer ve arazi mirasçılar arasında taksim edilir. Her bir taksim yeni bir aile tarım işletmesinin kurulmasına sebep olur. Diğer sektör işletmelerinde arazi sadece işletmenin kuruluş yerini oluştururken, tarım işletmeleri için arazi, kuruluş yeri olma niteliği yanında, daha da önemli olarak doğrudan üretimin üzerinde yapıldığı yeri oluşturmaktadır. Bu özelliği ile, kuruluş yeri olarak seçilen arazi ve buna bağlı doğa koşulları, üretimi doğrudan doğruya etkilemektedir. Tarım işletmelerinde iş bölümü, diğer sektör işletmeleri kadar gelişmiş değildir. Diğer yandan, bu alanda, işçi-işveren ayırımının da çok belirgin olduğu söylenemez. Diğer sektör işletmelerinde, şirket vb. ortaklıklar şeklinde birleşmeler söz konusu olurken, tarımsal işletmelerde bu tip şirket evlilikleri yok

gibidir. Birleşme kararı dünya çağında ses getiren bitki koruma sektörünün devi DuPont ile kimya sektörü devi Dow Chemical'ın şirket evliliği bu konuda nadir bir örnek olarak sunulabilir. Üretim girdileri bakımından tarım işletmelerini ele aldığımızda bu işletmelerin üretim girdilerinin çoğunu veya hepsini iç kaynaklarından temin edebilirken diğer işletmeler üretim için dışa bağımlıdırlar. Örnek vermek gerekirse buğday yetiştiricisi bir işletme tohumluk saklayıp gelecek yıl da ekim yapabilir. Küçükbaş veya büyükbaş hayvan besleyen tarım işletmesi damızlık ihtiyacını kendisi karşılayabilir. Diğer işletmelerde üretilen ürünün kalitesine istenildiği seviyede müdahale edilebilirken tarım işletmelerinde böyle bir durum söz konusu değildir. Zira üretim doğa koşullarına bağlıdır ve ürün kalitesinin oluşmasında insan faktörü çok az etkilidir. Tarım işletmelerinin doğa koşullarına bağımlı faaliyet gösterdiği daha önce ifade edilmişti. Diğer işletmeler doğa koşullarından yalıtılmış alanlarda tam kontrollü üretim gerçekleştirebilmektedirler. Dolayısıyla temin edilen hammaddeye göre üretim miktarları da tahmin edilebilmektedir. Ancak tarım işletmelerine böyle bir durum söz konusu değildir. Elde edilecek ürün miktarı tamamen doğal koşullarına endekslidir. Tarım işletmelerinde azalan verim kanunu ¹geçerlidir (Rehber, 1993:16-18). Üretilen ürünlerin pazarlanması konusu da tarım işletmelerinde farklılık arz etmektedir. Diğer işletmeler ürettikleri ürünlere pazar ararken tarım işletmeleri pazar için üretim yaparlar. Ürün hasatı, paketlemesi, sınıflandırması, depolanması ve satış fiyatı belirlenmesi gibi hususlar diğer işletmeler ile çok büyük farklılıklar arz etmektedir. Tarım ürünlerinin tüketim sürelerinin kısa olması ve genelde bu sürelerin sınırlı olması, depolama ve lojistik sürelerinin de sınırlı olması gibi etmenler pazarlama yönünden de tarım işletmelerini diğer işletmelerde ayırmaktadır (Rehber, 1993:16-18).

Küçük ölçekli tarım işletmesi yöneticisi veya sahibinin eğitim düzeyi genelde düşüktür. Buna karşın orta ve büyük ölçekli tarım işletmelerinin yönetici veya sahiplerinin eğitim düzeyi yüksektir. Diğer işletmelerde ise eğitim düzeyi yükselmekte ve profesyonel yönetici anlayışı benimsenmiştir. Her ne kadar son zamanlarda tarımsal üretimde makineleşme oranı artmışsa da hala insan gücü makine arasındaki iş bölümü tarım işletmelerinde tam olarak oluşmamıştır. İnsan gücüne ihtiyaç daha fazladır. Diğer

¹ Üretim faaliyetinde, üretim faktörlerinin biri değişken diğeri sabitken işletmenin toplam üretimindeki değişimi ölçen kanuna azalan verim/verimler kanunu denir.

sektörlerde özellikle sanayi sektöründe yarı veya tam otomasyonlu sistemli üretimler yapılmaktadır. Tarım işletmelerinde kar oranı diğer işletmelere kıyasla çok düşüktür. Özellikle aile tarım işletmelerinde bu durum daha belirgindir. Diğer sektör işletmelerde belli oranlarda kar elde edilmektedir. Kar sürekliliği tarım işletmelerinde mevcut değildir. Tarım işletmeleri finans temini bakımından da diğer işletmelerden ayrılır. Diğer işletmelerin ucuz ve yaygın finans kaynakları rahatlıkla ulaşabilirken tarım işletmeleri kısıtlı ve pahalı finans kaynaklarını kullanmak zorunda kalmaktadır. Kredi ve diğer destek temini uzun zaman almakta ve masraflı olmaktadır.

1.5. TARIM İŞLETMELERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Tarım İşletmeleri farklı açılardan sınıflandırılabilir Bu bölümde tarım işletmeleri; ölçeklerine göre tarım işletmeleri, hukuki yapılarına göre tarım işletmeleri ve faaliyet alanlarına göre tarım işletmeleri olarak sınıflandırılmıştır.

Tarım işletmeleri çok farklı başlıklar altında ve konularda sınıflandırmak mümkündür. Genel sınıflandırma şu şekildedir (Rehber, 1993:7-8) ;

1- Üretilen malın alıcılar bakımından talebine göre;

a) Sanayi sektörüne işlenmek üzere hammadde veya yarı işlenmiş ürünler üreten işletmeler

b) Tüketime hazır, dayanıklı veya dayanıksız tüketim malı üreten işletmeler

2- Mülkiyetine göre;

a) Sermayesi özel kişilere ait olan özel işletmeler,

b) Sermayelerinin tamamı veya büyük bir bölüm devlete, özel idare ve belediyelere (kamu tüzel kişilerine) ait olan kamu işletmeleri,

c) Özel kişiler ile kamu tüzel kişilerinin birlikte kurdukları karma işletmeler,

3- Faaliyet alanlarına (ürettikleri mal ve hizmet türlerine) göre,

a) Endüstri işletmeleri,

- b) Ticaret işletmeleri,
- c) Banka işletmeleri,
- d) Ulaştırma işletmeleri,
- e) Enerji işletmeleri,
- f) Orman işletmeleri,
- g) Tarım işletmeleri vb.

1.5.1. Ölçeklerine Göre Tarım İşletmeleri

Tarım işletmeleri büyüklüklerine göre küçük ölçekli işletmeler, orta ölçekli işletmeler ve büyük ölçekli işletmeler şeklinde gruplandırılabilir (Rehber, 1993:8).

1.5.1.1. Küçük Ölçekli Tarım İşletmeleri

500 dekar kadar araziye sahip veya 500 dekar arazide üretim yapan tarım işletmelerine küçük ölçekli tarım işletmeleri denir. Küçük ölçekli tarım işletmelerini de kendi içinde üç gruba taksim edilebilir. 1 ile 100 dekar arasında arazide üretim yapan tarım işletmeleri küçük aile işletmeleri, 101 ile 250 dekarlık arazide faaliyet gösteren tarım işletmeleri orta aile işletmeleri, 251 ile 500 dekarlık arazide faaliyet gösteren tarım işletmeleri büyük aile işletmeleridir (Dernek, 2005:82).

1.5.1.2. Orta Ölçekli Tarım İşletmeleri

Orta ölçekli tarım işletmeleri 501 ile 5.000 dekar arazi sahibi ya da anılan miktarda arazide üretim yapan, ikiyüzelli (250) kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış geliri ya da mali bilançosu yirbibeşbin (25.000) Türk Lirasını aşmayan işletmeler şeklinde tanımlanmaktadır (Dernek, 2005:82).

1.5.1.3. Büyük Ölçekli Tarım İşletmeleri

5.000 dekar veya üzeri araziye sahip olan ya da bu miktarda arazide üretim yapan tarım işletmeleri büyük ölçekli işletmeler sınıfında yer alır. Ülkemizde büyük ölçekli tarım işletmesi sayısı azalma eğilimi göstermektedir. Bu arazi büyüklükleri dikkate alarak yapılan 1991 yılı tarım sayımına göre Türkiye’de farklı arazi büyüklüklerine sahip yaklaşık 4.1 milyon tarım işletmesi (çiftçi hanesi) bulunurken, 2001 tarım sayımına göre işletme sayısı 3.022 milyona gerilemiştir (Dernek, 2005:82).

1.5.2. Hukuki Yapıya Göre Sınıflandırma

Tarım işletmelerinin üretim yaptığı yerlerin mülkiyet durumuna göre tarım işletmeleri üç grupta incelenebilir (Rehber, 1993:13).

1- Başta arazi olmak üzere, diğer tüm üretim araçlarında özel mülkiyet söz konusu olan Özel Tarım İşletmeleri,

- a) Kişisel (zati) işletmeler
- b) Kiracılık yoluyla çalışan işletmeler
- c) Ortakçılık veya yarıcılık şeklinde çalışan işletmeler

2- Üretim araçlarının yani üretim yapılan arazi, makine ekipman ve diğer tüm bileşenlerin ve işletme yönetiminin, kamuya bağlı kuruluşlara ait olan Kamuya Ait İşletmelerdir. Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğüne (TİGEM) bağlı işletmeler bunlara örnek olarak gösterilebilir.

3- Daha çok sosyalist ülkelerde bulunan Kollektif İşletmeler ülkemizde mevcut değildir. Bunlara Rusya’daki kolhozlar ve İsrail’deki kibutzlar örnek olarak gösterilebilir.

Bu sınıflama içinde, en önemli olan işletme grubu özel işletmelerdir. Özel işletmelerden kişisel işletmeler, bir başka anlatımla, mal sahibi tarafından işletilen işletmelerdir. Ülkemizde, 1980 tarım sayımına göre, işletmelerin % 90’lık bölümü mal sahibi tarafından işletilen tarım işletmeleridir. 1980 Genel Tarım Sayımına göre mal sahibi tarafından işletilen işletmelerin yani özel tarım işletmelerin, toplam işletme sayısı içindeki oranı %90.52 ve bunların işledikleri alan oranı % 86,74 iken, 1990 Genel Tarım Sayımı (GTS) geçici sonuçlarına göre bu oranlar sırasıyla % 92.57 ve % 89.30

olarak gerekleŒmiŒtir (Rehber, 1993:13). TİK 2001 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İŒletmelerde (Hane halkı) Anketi sonuçlarına göre Türkiye’de tarımsal faaliyette bulunan hane halkı sayısı 4.106.983 iken Bilecik iline baktığımızda bu rakam 18.137 olarak gerekleŒmektedir. Bu bağlamda Bilecik’i komŒu illerle karŒılaŒtırmak gerekirse Bursa ilinde bu sayı 81.800 iken, Sakarya’da 55.197, EskiŒehir’de ise 27.775 olarak gerekleŒmektedir.

Hukuki yapılarına göre tarım iŒletmeleri incelendiğinde miras paylaŒtırılması iŒlemlerini irdelemek gerekiyor. Zira toprak rejimi olarak hadiseye bakıldığında İngiltere’de 53.8 hektar, Fransa’da 52.1 hektar, Almanya’da 45.7 hektar, İspanya’da 23.8 hektar iken, Türkiye’de ise bu rakamın 5.9 hektar olması, ülkemizde bu anlamda ciddi sorunların olduğunu göstermektedir. Toprağın korunması, geliŒtirilmesi, tarım arazilerinin sınıflandırılması, asgari tarımsal arazi ve yeter gelirli tarımsal arazi büyüklüklerinin belirlenmesi ve bölünmelerinin önlenmesi, tarımsal arazi ve yeter gelirli tarımsal arazilerin evre öncelikli sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak planlı kullanımını sağlayacak usul ve esasları belirlenmesi amacıyla 19/0/2005 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu, 02/08/2013 tarihinde revize edilerek tarım arazilerinin tarımsal amaç dıŒında kullanılamayacağı hükmü eklenmiŒtir. Söz konusu kanun deėiŒikliėinde, asgari tarımsal arazi büyüklüğü, bölge ve yörelerin toplumsal, ekonomik, ekolojik ve teknik özellikleri gözetilerek Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından belirlenecektir. Belirlenen asgari büyüklüğe eriŒmiŒ tarımsal araziler, bölünemez eŒya niteliği kazanarak koruma altına alınmiŒ olunacaktır. Asgari tarımsal arazi büyüklüğü, mutlak tarım arazileri, marjinal tarım arazileri ve özel ürün arazilerinde 20 dekar, dikili tarım arazilerinde 5 dekar, örtü altı (sera) tarımı yapılan arazilerde 3 dekardan küçük belirlenemeyecektir. Böylelikle tarım arazisi niteliğindeki arazilerin tarım dıŒı amaçla kullanımının önüne geçilerek miras yoluyla el deėiŒtirip parçalanması engellenmiŒ olacaktır. Bunun sonucu olarak ülkemizde büyük ölçekli tarım iŒletmelerinin sayısı artarken, istihdam ve üretimde de artıŒ olacaktır.

1.5.2.1. Kamu Tarım İşletmeleri (KTİ)

Kamu Tarım İşletmelerini (KTİ), üretim kaynaklarının yani arazi ve diğer tüm makine ekipmanın ve yönetsel sevk ve idarenin devlete ait olduğu işletmelerdir. Gıda ,Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na bağlı Devlet Üretim Çiftlikleri (DÜÇ) bu gruba bir örnek olarak gösterilebilir. KTİ'ler, devlet hazinesine ait olan toprakları değerlendirmek ve diğer üreticilere yön vermek, destek olmak gibi görevleri üstlenmişlerdir. Üretim kararları, kamu adına işletmede görevli kamu personeli veya sözleşmeli personel tarafından verilir. Üretim için gerekli hammadde, enerji ve personel giderleri devlet tarafından finanse edilerek elde edilen gelir devlet kasasına aktarılır (Rehber, 1993:51).

1.5.2.2. Özel Tarım İşletmeleri

Özel Tarım İşletmeleri, bu tip işletmelerde arazi ve diğer üretim faktörlerinin tamamı kişilerin mülkiyetindedir. Kişiler ellerindeki kaynakları kullanarak elde ettikleri ürünlerin de sahibi olurlar. Her türlü kullanım hakları vardır. İşletme ile ilgili tüm kararları kendileri verirler. Tarım işletmelerinin %99'u bu tip özel işletmelerdir (Rehber, 1993:51).

1.5.2.3. Kooperatif Tarım İşletmeleri

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda kooperatif; "Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir" şeklinde tanımlanmıştır. Tarım kooperatifleri üreticiler tarafından, aralarında ekonomik menfaatlerini korumak ve özellikle meslek ve geçimleriyle ilgili ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla, karşılıklı yardım ilkesine dayanarak ve tüzel kişiliği haiz olarak, değişir ortaklı, değişir sermayeli olarak kurulurlar. Ülkemizde Tarım Kredi Kooperatifleri ve Tarım Satış Kooperatifleri

Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği çatısı altında faaliyet yürütmektedirler. Bilecik ilinde 10 kooperatif bulunmaktadır.

Kooperatiflerin temel amacı ürün satışından, ürünün işlenip pazarlama aşamasına kadar ortaklarına yardımcı ve destek olmaktır. Tarım Satış/Kredi Kooperatifleri, mensuplarının ürünlerini alarak kendi işletmelerinde işlemekte ve artı değer kazandırarak daha yüksek fiyatla satış yapmakla birlikte likit ve makine teçhizat gibi ihtiyaçlarını gidermeye yönelik çalışmalar yapmaktadır. Kooperatifler, ortaklarına bu imkanlar sunmadıklarında, çiftçiler ürünlerini işlemeyen satmak zorunda kalmakta, daha sonra ise oluşacak katma değeri, aracılar bırakırken kendileri düşük gelirle yetinmeye devam etmek zorunda kalmaktadırlar (Dernek, 2005:5).

1.5.3. Faaliyet Alanına Göre Sınıflandırma

Tarım işletmeleri faaliyet alanlarına göre; Orman Ürünleri Üretimi Yapan Tarım İşletmeleri, Bitkisel Üretim Yapan Tarım İşletmeleri, Hayvansal Üretim Yapan Tarım İşletmeleri, Su Ürünleri Üretimi Yapan Tarım İşletmeleri, Tarım Alet ve Makineleri Üretimi Yapan Tarım İşletmeleri, Tarımsal Hammadde İşleyen Tarım İşletmeleri başlıkları altında toplanmaktadır.

1.5.3.1. Orman Ürünleri Üretimi Yapan Tarım İşletmeleri

Ülkemizde orman ürünleri Anayasamızın 169. maddesi uyarınca Orman Genel Müdürlüğü tarafından yapılır veya genellikle Orman Köylerini Kalkındırma Kooperatifleri marifetiyle (aracılığıyla) köylülere yaptırılır. Bu nedenle Ülkemizde Orman Ürünleri Üretimi Devlet tarafından Orman İşletme Müdürlükleri marifetiyle yürütülmektedir. Bu alanda faaliyet gösteren özel işletme bulunmamaktadır.

1.5.3.2. Bitkisel Üretim Yapan Tarım İşletmeleri

Gelirlerinin %50 ve daha fazlasını bitkisel üretimden sağlayan tarım işletmelerine bitkisel üretim yapan tarım işletmeleri denir. Bu işletmeler tarla ziraatı yapan (buğday, şeker pancarı, pamuk işletmeleri), meyve (narenciye, fındık, elma

işletmeleri), ve sebze üretimi yapan (sera sebzeciliği, tarla sebzeciliği işletmeleri) bitkisel üretim yapan tarım işletmeleri olarak alt sınıflara ayrılır. TÜİK 2001 GTS verilerine göre 3.068.432 tarım işletmesinin, % 30,21'i yalnız bitkisel üretim yapan işletmeler, % 67,20'si bitkisel ve hayvansal üretimi bir arada yürüten işletmelerdir. Yalnız hayvansal üretim yapan işletmelerin oranı ise % 2,36 kadardır. Bu sınıflamada baz olarak işletmede elde edilen brüt kar kullanılmaktadır. Brüt karın %50'sinden fazlası hangi üretim kolundan elde ediliyorsa işletme o gruba dahil edilmektedir (Dernek, 2005:131).

1.5.3.3. Hayvansal Üretim Yapan Tarım İşletmeleri

Toplam gelirlerinin, % 50'lik dilimini veya daha fazlasını hayvansal üretimden elde eden tarım işletmeleri, hayvansal üretim yapan tarım işletmeleridir. Ürettiği ürün çeşidine göre hayvansal üretim yapan tarım işletmelerini, üretim çeşidine göre kendi içinde, süt işletmeleri, besi işletmeleri, et ve yumurta tavukçuluğu gibi alt çeşitlere ayırmak mümkündür (Dernek, 2005:131).

9 Ağustos 2006 tarihinde 26254 sayı numarası ile yayımlanarak yürürlüğe giren Hayvancılık İşletmelerinin Kuruluş, Çalışma, Denetleme Usul Ve Esaslarına Dair Yönetmelikte hayvansal üretim yapan tarım işletmeleri, ticari amaçlı hayvancılık işletmeleri ve zati (kişisel) ihtiyaç amaçlı hayvancılık işletmeleri olarak iki başlıkta tanımlanmıştır. Buna göre zatî ihtiyaç amaçlı hayvancılık işletmesi tanımı dışında kalan ve ticari amaç için faaliyet gösteren hayvancılık işletmeleri, ticari amaçlı hayvancılık işletmeleridir. Zati ihtiyaç amaçlı hayvancılık işletmeleri ise ticari amaç dışında ailenin zatî ihtiyaçları veya hobi için beslenen en fazla 4 baş sığır ve/veya tek tırnaklı büyükbaş, ve/veya 10 baş koyun-keçi ve/veya 2 baş domuz ve/veya 350 adet tavuk, horoz, ördek, kaz, bildircin, keklik, sülün ve benzeri kanatlı hayvan ve/veya 4 adet devekuşu ve/veya 50 adet tavşan kapasitesi bulunduran hayvancılık işletmeleridir.

1.5.3.4. Su Ürünleri Üretimi Yapan Tarım İşletmeleri

1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu'nda deniz ve iç sularda su ürünleri istihsal eden gerçek ve tüzel kişiler şeklinde tanımlanan Su Ürünleri Üretimi Yapan Tarım

İşletmeleri çoğunluk olarak kıyı bölgelerde faaliyet göstermektedir. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliği'nde ise yetiştiricilik, tesislerinde entansif, yarı entansif veya tarım ekstansif şartlarda yapılan, su ürünlerini üretme ve/veya büyütme (besicilik) şeklinde tanımlanmıştır. Aynı yönetmelikte entansif yetiştiricilik tamamen dıştan yemlemeye dayalı yoğun yetiştiricilik, yarı entansif yetiştiricilik gübreleme ve tamamlayıcı yemlemeye dayalı yetiştiricilik, ekstansif yetiştiricilik ise suyun doğal verimliliğine dayanan, stok kontrolü yapılan düşük üretimli yetiştiricilik olarak tanımlanmıştır. Ülkemizde 427 adet deniz ve 1.950 adet iç su olmak üzere toplam 2.377 adet Su Ürünleri Üretimi Yapan Tarım İşletmesi faaliyet göstermektedir (ZMO, 2017). 2016 yılında ise 425 deniz, 1.901 iç su olmak üzere toplam 2.326 Su Ürünleri Üretimi Yapan Tarım İşletmesi faaliyet göstermeye devam etmektedir (BSGM, 2017). 2012 yılında bu rakam 2.291 olarak gerçekleşmiş idi (ZMO, 2017). Kayıtlar bu alanda faaliyet gösteren işletme sayısı her yıl artış gösterme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Su ürünleri üretimi yapan tarım işletmeleri, sadece balık değil deniz ve iç sularda (akarsu, göl, baraj vs) mevcut bitkisel ve hayvansal organizmaları, kaynakların akılcı ve süreklilikle kullanımlarını, kıyı ve kıyı ötesi açık deniz balıkçılığını, yetiştiriciliği, kooperatifçiliği, kirlenme, uzaktan algılama, ürünlerin soğuk ve donmuş korunması ve pazarlanmasını yapan tarım işletmeleridir. Bunların yanında, balıkçı barınakları, liman çekek yerleri ile balık halleri gibi alt yapı tesisleri, su ürünlerini üretiminde kullanılan diğer gerekli vasıta ve teçhizat kullanımı ve eğitimi faaliyet alanlarına girmektedir.

1.5.3.5. Tarım Alet ve Makineleri Üretimi Yapan Tarım İşletmeleri

Tarım faaliyetleri bu yüzyıla kadar insan ve hayvan gücüne dayalı olarak yapılmaktaydı. Bu durum istenilen verimin elde edilememesi yanında üretimin uzun zamana yayılmasına neden olmakta idi. Bunun farkına varılmasıyla makineleşmenin önemi anlaşılmıştır. Verimin artması ve işleri daha kısa zamanda bitirebilmek için işletmeler tarım alet ve makineleri kullanmaya başlamıştır. Tarımsal üretime yardımcı bir iş kolu durumunda iken artık sektör olma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir. Gelecekte diğer üretim sektörlerinde olacağı gibi tarım sektöründe de tam otomasyonlu iş süreçleri ile üretim gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu kadar önemli olan tarım

alet ve makine üretimi yapan tarım işletmelerinin tanımını yapmak gerekirse; yürürlükte olan mevzuat hükümleri çerçevesinde, fosil yakıt (motorin, benzin, biyoyakıt vs), yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen enerjiyi hareket enerjisine çeviren motor imalatı, toprağı ekime hazır hale getirmek için gerekli alet ve ekipmanın, hayvan yetiştiriciliğinde kullanılan alet ekipman ve orman ürünleri üretiminde kullanılan tüm alet ekipman üretimini yapan, yani orman ürünleri, bitkisel, hayvansal, su ürünleri üretiminde ve tarımsal ürün işleme işlemlerinde kullanılan traktör ve kuvvet makineleri ile bunlara bağlı ekipmanları imal eden işletmeler şeklinde tanımlanabilir. Bölgesel taleplere cevap veren küçük ölçekli işletmeler ağırlıkta olmakla birlikte orta ve büyük ölçekli tarım alet ve makine üretimi yapan tarım işletmesi sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Sektör, büyük, orta ve küçük ölçekli önemli sayıda firmayı bünyesinde barındırmaktadır. 2015 yılı Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Girişimci Bilgi Sistemi kayıtlarına göre sektörde faaliyet gösteren imalatçı işletme sayısı 899'dır. Bu sonuç, tarım alet ve makineleri üretimi yapan tarım işletmelerini sektörde 5. sıraya taşımaktadır. Sektörde faaliyet gösteren imalatçı firma sayısı 2014 yılı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın kayıtlarına göre 1.049 adettir. Bu rakamlar tarım makine ve alet üretiminin imalat sektöründeki önemini aynı zamanda tarımsal üretimdeki önemini vurgulamaktadır (TARMAKBİR, 2017:4).

1.5.3.6. Tarımsal Hammadde İşleyen Tarım İşletmeleri

Bitkisel üretim olsun hayvansal üretim olsun tarımsal tüm ürünlerin işlenerek gıda maddesi haline getirilmesini sağlayan işletmelere tarımsal hammadde işleyen tarım işletmeleri denir.

1.5.3.6.1. Sebze Meyve İşleme Sanayi

Tarımsal hammadde işleyen tarım işletmelerinden bahsedildiğinde sebze ve meyve işleme sanayi öne çıkmaktadır. Bu alanda da konserve meyve ve sebze işleme tesisleri öne çıkmaktadır. Buralarda ağırlıklı olarak salça, turşu (kornişon), geçici konserve edilmiş sebze ile konserve meyve ve sebze üretimi yapılmaktadır. Konserve

işleme sanayisinde ise genellikle bezelye, fasulye, bamya ve karışık sebzeler işlenmektedir. Meyve konservesi olarak da şeftali, kayısı ve vişne üretilmektedir. Bunlardan domates salçası kendi içinde ayrı bir sektör haline gelmiştir.

Burada salça üretimine ayrı bir paragraf açmak gerekmektedir. Zira üretim kapasitesi ve sektöre sağladığı istihdam açısından ayrı bir konuma sahiptir. Üretim için gerekli domateslerin büyük çoğunluğu yurt içinde genelde seralarda üretilmektedir. Serbest veya sözleşmeli olarak bir çok tarım işletmesi domates yetiştirerek hammadde sağlamaktadır.

Meyve suyu ve konsantresi üretimi için gerekli meyveler çoğunlukla yurtiçinden temin edilirken istenilenin altında meyve üretimi gerçekleştiği yıllarda çok nadir meyve ithalatı gerçekleştirilerek hammadde ihtiyacı karşılanmaktadır. Sebze ve meyve işleme sanayinin altında ihraç özelliği olan bir üretim dalıdır.

Meyve ve sebzelerin dondurma işleminden sonra tüketime sunulmasıyla tüketim süresi uzamaktadır. Yurtiçinde Pazar payı çok düşük olmasına karşın gıda işleme sektörü içerisinde önemli ihracat kalemidir. Soğuk zincirin yaygınlaşması, tüketim tercihlerindeki değişiklik ve kişisel gelir artışı gibi etkenler nedeniyle son yıllarda iç piyasadan da büyük talep almaktadır.

Üretim için gereksinim duyduğu hammaddeyi bitkisel üretim yapan tarım işletmelerinden sağlayan, sebze ve meyve işleme sanayi anılan işletmelerin gelişmesinde ve büyümesinde birincil etmendir. Ayrıca istihdam ve ihracat bakımından da oldukça önem arz etmektedir. Sebze ve meyve işleme sanayi, geleceği parlak bir sektör olarak karşımızda durmaktadır.

1.5.3.6.2. Şeker Mamulleri Sanayi

Şeker mamulleri sanayinin lokomotifi, şeker pancarı işleme fabrikalarıdır. Ülkemiz tarımsal kalkınmanın da lokomotifi şeker pancarlarıdır. Cumhuriyetimizin ilk yıllarında Uşak'ta kurulan ilk şeker pancarı fabrikası ile şeker üretimi hız kazanmıştır. Şeker pancarı bitkisinin kökünden elde edilen şeker, insan yaşamı için çok önemlidir. Şeker kamışından da şeker üretimi gerçekleştirilmesine karşın ülkemizde yaygın değildir. Şeker pancarını işleyerek şeker elde eden fabrikalar yurt genelinde yayıldıkça

pancar ekimi artmıştır. Bu beraberinde yatırımı ve istihdamı da artırmıştır. Ülkemizde bu alanda üretici örgütlenmesi olarak Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği, KİT olarak ise Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. faaliyet göstermektedir. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin 2015 yılı verilerine göre 1.583.800 dekar alanda, dekar başına 5,56 ton verimle 8.790.050 ton şeker pancarı hasadı gerçekleşmiştir. 2016 yılında ise 1.904.000 dekar alanda, dekar başına 5,96 ton verimle 11.353.000 ton şeker pancarı hasadı yapılmıştır. 2016 yılında şeker pancarı üretiminin hem üretim alanı bakımından hem üretilen miktar bakımından hem de birim üretim miktarı bakımından artış gerçekleşmiştir. 2016 yılında 2015 yılına göre % 29 oranında şeker pancarı üretimi artmıştır.

1.5.3.6.3. Hububat ve Unlu Mamuller Sanayi

Hububat olarak adlandırılan buğday, arpa, yulaf, çavdar, mısır, çeltik ürünlerini işleyen işletmelere hububat ve unlu mamuller sanayi denir. Bitkisel üretim yapan tarım işletmelerinin ürettiği tarla bitkileri ürünleri hammadde olarak işleyen hububat ve unlu mamulleri işletmelerinin işledikleri un, bisküvi, gofret, ekmek, belirli oranda kakao katılmış veya katılmamış pastalar, bisküviler, kekler ve diğer fırın mamullerini kapsamaktadır. Makarna üretimi yapan işletmeler ihtiyaç duydukları kaliteli durum buğdayını ithal etmektedir. TÜİK'in, tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin alan ve üretim miktarları (seçilmiş ürünlerde) raporuna göre 2016 yılında 20.600.000 ton buğday, 6.700.000 ton arpa, 6.400.000 ton mısır üretimi gerçekleşmiştir. Üretim rakamları hububat ve buna bağlı diğer ürünlerin potansiyelini göstermektedir. Özellikle Orta ve İç Anadolu bölgelerinde un üretim tesisleri yoğunluk kazanmaktadır. Sektörde irili ufaklı birçok işletme faaliyet göstermektedir.

1.5.3.6.4. Bitkisel Yağlar ve Margarin Sanayi

Ayçiçeği başta olmak üzere zeytin, mısır, pamuk, soya, fındık, aspir, susam, çörek otu yağı ve diğer bitkisel ürünlerden elde edilen yağlar ile bunların belli oranlarda karıştırılarak, raf ömrü uzatılan margarin yağları insanın temel besin kaynağını oluşturmaktadırlar. Bu nedenle bitkisel yağ ve margarin yağı üretimi önemlidir. TÜİK'in, tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin alan ve üretim miktarları (seçilmiş

ürünlerde) raporuna göre 2016 yılında 1.670.716 ton ayçiçeği ve 2.100.000 ton kütlü pamuk üretimi yapılmıştır. Sadece bu iki bitkisel hammadde ürününün üretim rakamları bile sektörün potansiyelini göstermektedir. Bu rakamlara zeytinyağı, fındık yağı ve margarin de eklendiğinde potansiyel daha da büyüyecektir. 1980 yılından itibaren tarımsal üretim sanayinde büyük gelişmeler yaşanması sonucunda tarımsal hammadde işleme sanayi de bundan nasibini almıştır. Üretim geniş arazilerde, tamamen hava şartlarına bağlı olarak yapılması nedeniyle hasat miktarında dalgalanmalar oluşmaktadır.

Türkiye’de bitkisel yağ üretimi yapan 153 adet firma bulunmaktadır. Büyük tesisler rafinaj teknolojisine sahip, üretim ve depolama imkanları geniş, tüm yıl üretim yapar iken, küçük tesislerin bir kısmı sezonluk faaliyet göstermektedir. 2014 yılında, 7,4 milyon ton/yıl kapasiteli 110 adet yağlı tohum işleme tesisinin kapasite kullanım oranı % 60’dır. Yine 2014 yılında 100 adet olan rafineri tesisinin kapasitesi 4 milyon ton/yıl, kapasite kullanım oranı ise %75’dir. Bu değerler, Türkiye’nin yağlı tohum üretimindeki yetersizliğini ve ham yağ ithalatına mecburiyetini teyit etmektedir. Sektörde üreticiden tohumu doğrudan alıp kıran, yağı rafine eden ve bu süreçte kendi enerjisini kendi üreten yüksek teknolojlili büyük üretim tesisleri de mevcuttur. Ürün yelpazesi bölgelere göre değişiklik göstermektedir. Marmara Bölgesi’nde daha çok ayçiçeği yağı tesisleri yaygın olarak bulunurken, Akdeniz Bölgesi’nde soya ve pamuk yağı üretimi ağırlık kazanmaktadır (İşbankası, 2016:11).

1.5.3.6.5. Tütün Mamulleri Sanayi

Ülkemizde en fazla tütün üretimi Manisa, Denizli, Samsun, Uşak ve İzmir illerinde yapılmaktadır. Tütün üretimi açık arazide yapılmakta olup irili ufaklı birçok işletmede tütün işlenmektedir. KİT kuruluşu olarak, Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TEKEL) çalışmalarını sürdürmektedir. Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurulu (TAPDK) kayıtlarına göre tütün işleme üretim belgesine sahip 15 adet işletme sektörde faaliyet göstermektedir.

1.5.3.6.6. İçecek Sanayi

Ülkemiz içecek sanayi sektörü, maden suyu, meşrubat ve meyve suyu gibi geniş bir yelpazeye sahiptir. TÜİK'in Ekonomik Faaliyet Sınıflarındaki Yoğunlaşma Oranları (2009 - 2012) verilerine göre meyve suyu imalatı yapan işletme sayısı 2009 yılında 119 iken 2012 yılında 132'ye ulaşmıştır. Alkolsüz içecekler (maden suları ve diğer alkolsüz şişelenmiş sular) üretimi yapan işletme sayısı 2009 yılında 405 iken 2012 yılında bu sayı 377'ye 2015 yılında ise 350'ye gerilemiştir. Kaynak suyu, madensuyu ve meyve suyu imalatı yapan işletmeler işletmelerini hammadde kaynaklarının bulunduğu yerlere kurmaktadır. Meyve suyu üretiminde çeşitlilik bölgelere göre değişiklik arz etmektedir.

1.5.3.6.7. Hayvansal Ürün İşleyen İşletmeleri

Hayvansal Gıdalar İçin Özel Hijyen Kuralları Yönetmeliği Kapsamındaki Gıda İşletmeleri, Genel Faaliyet Gösteren İşletmeler, Evcil Tırnaklı Hayvan Eti Üreten İşletmeler, Kanatlı Eti ve Tavşanımsı Eti Üreten İşletmeler, Çiftlik Av Hayvanı Eti Üreten İşletmeler, Yaban Av Hayvanı Eti Üreten İşletmeler, Kıyma, Hazırlanmış Et Karışımları ve Mekanik Olarak Ayrılmış Et Üreten İşletmeler, Et Ürünleri Üreten İşletmeler, Çiğ Süt ve Süt Ürünleri İşletmeleri, Yumurta ve Yumurta Ürünleri İşletmeleri, Kurbağa Bacağı ve Salyangoz İşleyen İşletmeler, Don Yağı Tortusu ve Hayvansal Yağları İşleyen Rendering² Tesisleri, İşlenmiş Mesane, Bağırsak ve İşkembe Üretimi Yapan İşletmeler, Jelatin Üreten İşletmeler, Kollajen³ Üreten İşletmeler başlıkları altında gruplandırılmıştır.

1.5.3.6.7.1. Mezbaha Ürünleri Sanayi

Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik ile mezbahaneler düzenlemeye tabi tutulmuştur. Anılan yönetmelikte mezbaha, kasaplık hayvanların kesiminin ve kesimi takiben etlerin ve

² Hayvansal atıkların artıklarından ısıtma işlemi ile yağın ayrıştırılması sonucu yeni ürün elde eden tesis.

³ Hayvanların et, deri, kemik, tendon gibi kısımlarından elde edilebilen bir çeşit protein.

sakatatların soğuk depoda muhafazasının yapıldığı, içerisinde sakatat temizleme ve/veya işleme yeri olarak tanımlanırken, tesis ise mezbahayı, soğuk depo tesisini, et parçalama tesisini, sakatat temizleme ve/veya işleme tesisini, mamul madde üretim tesisini, ambalajlama ve/veya paketleme tesisini veya bu tip tesislerin birkaç tanesini veya tamamını bir arada bulunduran ünite şeklinde adlandırılmıştır.

KİT kuruluşu olarak Et ve Süt Kurumu Genel Müdürlüğü ile belediyelere ait kombina ve mezbahalar sayısı sektörde devletin ağırlığını hissettirmektedir. Ayrıca özel mezbaha ve kombineler de faaliyetlerini sürdürmektedir.

Belediyelere ait mezbaha ve kombina sayısı 803 adet, özel sektöre ait mezbaha ve kombina sayısı ise 96'dır. Et ve Süt Kurumu Genel Müdürlüğü'ne ait kombina sayısı ise 9 adettir (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001:8-11). Bu rakamlar tarıma dayalı bir ekonomisi olan ülkemiz için son derece yetersizdir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin hayvancılık açısından potansiyelinin tam anlamıyla kullanılmadığı göstermektedir. Özel işletmelerin konuya ilgilerinin artmasıyla bu alanda yatırım yapan işletme sayısı da hızla artacaktır. Buna yatırım ve üretim destekleri de eklenirse çok haneli ihracat rakamları ortaya çıkabilir.

1.5.3.6.7.2. Kanatlı Eti ve Yumurta Ürünleri Sanayi

Ülkemizde kırmızı et fiyatlarının yüksek olması nedeniyle kırmızı et tüketimi düşüktür. Buna karşın kanatlı eti üretimi her geçen gün artmaktadır (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,2001:70). Et ve Süt Kurumu Genel Müdürlüğü'ne ait 2 tavuk kombinası faaliyet göstermektedir (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,2001:12). TÜİK'in 2009 - 2015 Ekonomik Faaliyet Sınıflarındaki Yoğunlaşma Oranları verilerine göre, 2012 yılında kümes hayvanlarının etlerinin işlenmesi ve saklanması alanında faaliyet gösteren işletme sayısı 53 adet, kümes hayvanlarının etlerinden ürün üreten işletme sayısı ise 255 adettir. 2015 yılında ise kümes hayvanlarının etlerinin işlenmesi ve saklanması alanında faaliyet gösteren işletme sayısı 58 adet, kümes hayvanlarının etlerinden ürün üreten işletme sayısı ise 288 adettir. Kanatlı et ve yumurta sektörü sadece tavuk eti ve yumurtası alanında çalışmamaktadır. Kanatlı et denilince akla ilk tavuk gelmekte ise de bildircın, devekuşu, hindi, kaz, keklik, pekin ördeği ve sülün üretimi de yapılmaktadır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Hayvancılık Genel

Müdürlüğü Mart 2017 raporuna göre, 2016 yılında kuluçhane, damızlık, ticari etlik ve ticari yumurtacı başlıkları altında toplam 10.017 işletmede ve 18.501 kümeste kanatlı hayvan yetiştiriciliği gerçekleştirilmektedir. Rakamlar sektörün gelecek vaad ettiğini göstermektedir. Önümüzdeki yıllarda birçok işletmenin bir araya gelerek oluşturacakları dev oluşumlarla sektörün daha da büyüyeceği aşikardır. Bunun temel sebebi yukarıda da ifade edildiği gibi kırmızı et fiyatlarının yüksek olmasıdır. Bu durum devam ettikçe kanatlı et sektörü, kartopu gibi büyüyerek yoluna devam edecektir.

1.5.3.6.7.3. Süt ve Süt Mamulleri Sanayi

Sektörde üretim yapısının daha çok küçük aile işletmelerinden oluşmasına karşın, son yıllarda süt ve süt ürünleri konusunda yatırımlar hız kazanmış ve üretimde yüksek miktarlarda artış gözlenmiştir. Gelir artışı ve tüketicilerin beslenme konusunda daha bilinçli davranmaya başlamalarından dolayı geleneksel metotlarla üretilen süt ürünlerine yönelik talep azalmaya başlamış ve pastörize sütler pazarda ağırlık kazanmaya başlamıştır. Süt ve süt ürünleri işletmeleri ağırlıklı olarak Ege ve Marmara Bölgelerinde kurulmuş olup, hayvancılığa yapılan yatırımlara paralel olarak özellikle Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin de gelecek yıllarda önemli üretim merkezleri haline geleceği düşünülmektedir. TÜİK'in, tür ve ırklarına göre sağılan hayvan sayısı ve süt üretim miktarı verilerine göre, 2016 yılında küçükbaş (koyun, keçi) hayvanlardan 1.639.813 ton, büyük baş (sığır, manda) hayvanlardan 16.849.348 ton süt üretimi gerçekleşmiştir. Yine TÜİK'in 2009 - 2015 Ekonomik Faaliyet Sınıflarındaki Yoğunlaşma Oranları verilerine göre, 2012 yılında süt ve süt ürünleri işleyen işletme sayısı 1.556'dır. Bu sayı 2010 yılında 1.196 adet idi. İki yıl içerisindeki artış rakamı dikkat çekicidir. 2015 yılına gelindiğinde ise bu rakam 1.290 olarak gerçekleşmiştir. 2010-2012 yılları arasında süt ve süt ürünleri işleyen işletme sayısında % 30,10 oranında artış olduğu görülmektedir. Ancak 2012-2015 yılları arasında ise % 17,09 oranında gerileme tespit edilmiştir. Bu durum sektörün istikrardan uzak, dalgalı bir seyir izlediğini göstermektedir.

1.5.3.7. Lisanslı Depoculuk İşletmeleri

Lisanslı depoculuk başta ABD olmak üzere gelişmiş birçok ülkede etkin ve yaygın olarak ürün ticaretinde kullanılmaktadır. Bu sistem, ürün borsalarını, spot işlem yapan borsalardan gelişerek vadeli işlem yapan borsalara dönüşmüştür. Ülkemizde lisanslı depoculuk, 17 Şubat 2005 tarihli ve 25730 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren, Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu ile düzenlenmiştir. Sektöre öncülük edilmesi amacıyla KİT kuruluşu olarak, Şubat 2010’da Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) ve TOBB işbirliği ile Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Anonim Şirketi kurulmuştur. Türkiye’de lisanslı depoculuk sistemi, tarım sektörünü sanayi sektörüne hammadde sağlayıcı konumuna taşımıştır. Bunun sonucu olarak tarım sektörünün etki alanı genişlemiştir. Ayrıca üreticiye uzun süre ürün depolama fırsatı gibi birçok avantajlar sunarak üreticinin rekabet gücünü artırmıştır. Ayrıca ürün fiyatlarının sigortalanabilmesi, üretim veri bankası oluşması, stok miktarlarının sağlıklı takibi, ürünün daha kolay pazarlanabilmesi, hammadde tedarikinde sıkıntı yaşanmaması, ham maddenin istenilen kalite ve miktarda kolay temini, vadeli işlem ve opsiyon borsası ile entegre şekilde çalışılması gibi bir çok olumlu etkileri olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Lisanslı depoculuk ile yeni bir ticari kültür ve yeni bir düzen ortaya çıkacak, orta ve uzun vade iş yapma imkanları ile küreselleşme ve olumsuz iklim koşullarından doğan risklerini minimize etmek mümkün olabilecektir (TOBB, 2014:52).

Depolamaya uygun nitelikte olan, standardize edilebilen, temel ve işlenmiş tarım ürünleri, hububat, baklagiller, yağlı tohumlar, pamuk, fındık, zeytin, zeytinyağı gibi ürünler sisteme konu ürünlerdir.

Lisanslı depoculuk sistemi ile (TOBB, 2014:53);

1. Hasat dönemlerinde tarım ürünlerindeki arz fazlalığı nedeniyle oluşan fiyat düşüşleri önlenip piyasanın dengelenmesi sağlanarak üretici ve tüketici korunmuş olacak,

2. Özellikle finansman sıkıntısı çeken küçük aile işletmeleri, tefeci olarak tabir edilen aracılara ürünlerini düşük fiyata satmak zorunda kalmayacak ve lisanslı depolara verdikleri ürünleri karşılığında aldıkları ürün senetleri aracılığıyla bankalardan kredi ve finansman sağlayacak,

3. Tarım ürünleri ticaretinin herkesçe kabul gören standartları belirlenmiş ürünler üzerinden yapılması, kaliteli üretimin teşvik edilmesi, ürün kalitesinin ve standardının yükselmesi ile güvenli bir piyasanın oluşturulması,
4. Vergilendirme ve karar vericiler ile hükümetin politika belirlemesine yardımcı olabilmek için tarım ürünleri ticaretinin kayıt altına alınması,
5. Ülkemizde halihazırda uygulanmakta olan tarım reformunun ve politikasının başarılı olması ve tarım ürünleri ticaretinde özel sektör katılımının artırılması,
6. Tarım ürünlerinin üretim miktarı ve fiyatlarına her türlü müdahalenin engellenmesi ve ürün fiyat dengelemesinin oluşması,
7. Tüketim süresi kısıtlılığı nedeniyle tarım ürünlerinin hasadı, depolanması ve sevkiyatı belli bir zamansal çizgiye bağlıdır. Soğuk hava depoları, soğutmalı tırlar ile oluşturulacak soğuk hava lojistik zinciri ile zamansal kısıtlamaların ortadan kalkmasıyla mevsim bazında arz talep dengesi oluşmasına,
8. Yatırımcılar için menkul kıymetlere alternatif olarak yeni bir yatırım aracı sağlanması,
9. Ürün ticareti ile uğraşan tacir ve sanayicilerce, kalitesi bilimsel kriterlere göre belirlenmiş ve fiyat istikrarı sağlanmış ürünlerin kolayca temini,
10. Tarım ürünlerinin, fizikî mal ve numune gösterilmesine ve teslimine gerek olmaksızın ürün senetleri veya elektronik ürün senetleri aracılığıyla ticaretinin yapılması,
11. Standardı belirlenmiş ürün ve lisanslı depo sistemiyle tarım ürünlerinde vadeli işlem ve opsiyon piyasalarına geçilmesi,
12. Ürün depolanması, bankacılık ve sigorta sektörü açısından yeni iş alanlarının oluşturulması,
13. Ülkemizin yakınında bulunduğu Orta Doğu, Balkanlar, Türkî Cumhuriyetler ve Asya coğrafyasındaki tarım ürünleri ticaretinde de önemli rol üstlenmesi ve pay sahibi olunması gibi lisanslı depoculuk, tarımsal üretim sektörüne birçok katkısı ve etkisi olacaktır.

Sistemde bir çok aktör yer almaktadır. Bunlar (TOBB, 2014:53) ;

Mudiler: Satın aldıkları ya da ürettikleri tarım ürünlerini lisanslı depoculuk işletmesine teslim eden ve lisanslı depoculuk işletmesince oluşturulan ürün senetlerini elinde bulunduran gerçek veya tüzel kişiler.

Lisanslı Depolar: Ürünlerin depolanması hizmetleri için mevzuata uygun tesis kuran ve bu tesisleri işleten, Sanayi ve Ticaret Bakanlığında lisans alan Anonim Şirketler.

Yetkili Sınıflandırıcılar: Tarım ürünlerini analiz eden, ürünün nitelik ve özelliklerini belirleyen, standartlara uygun olarak sınıflandıran ve bu hususları belgelendiren, Sanayi ve Ticaret Bakanlığında lisans alan gerçek ve tüzel kişiler.

Referans Yetkili Sınıflandırıcı: İtiraz üzerine ürünleri analiz eden, görev alanındaki yetkili sınıflandırıcıların kalibrasyon⁴, uygunluk kontrol ve denetimini yürüten, Sanayi ve Ticaret Bakanlığında lisans alan gerçek ve tüzel kişiler.

Ürün İhtisas Borsası: Ürün, ürün senetleri ve alivre⁵ sözleşmelerin alım satımına aracılık eden, ulusal ve uluslar arası düzeyde faaliyet gösteren, Sanayi ve Ticaret Bakanlığında lisans alan anonim şirketler.

Tazmin Fonu: Lisanslı depo işletmesinin, kanunda ve mudiyle yapacağı sözleşmede öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmemesinden dolayı ortaya çıkan zararları tazmin eden, tüzel kişiliği haiz kuruluşlardır.

1.6. TARIM İŞLETMELERİNDE İŞLETME FONKSİYONLARI

İşletme, insan bedenine benzetildiğinde, nasıl ki insanın yaşamını devam ettirebilmesi için uzuvlarına gereksinim duyuyorsa işletme de varlığını devam ettirerek belirlenen hedeflerine ulaşabilmek için çeşitli fonksiyonlara ihtiyaç duyar. Fonksiyonların uyumlu bir şekilde çalışması işletmenin ömrünü uzatır. İşletme fonksiyonları sayı ve başlık olarak farklılık gösterebilir. Tarım işletmelerinde işletme

⁴ Ölçülen büyüklüğün gerçek değeri ile onu ölçen aletin verdiği netice arasında bağlantı kurma işlemidir.

⁵ Ürün tarladayken, yetiştğinde alıcıya teslim edilmek üzere, güvence parası alınarak yapılan satış işlemi.

fonksiyonları, yönetim, üretim, pazarlama, finans, insan kaynakları, muhasebe, araştırma geliştirme, yönetim bilişim fonksiyonudur.

1.6.1. Yönetim Fonksiyonu

İşletmelerde Yönetim Fonksiyonu işletmenin sahip olduğu tüm kaynakların ve değerlerin işletmenin amacı çerçevesinde sevk ve idare edilmesidir. Yönetim fonksiyonu, planlama, örgütlenme, yönlendirme ve kontrol olmak üzere dört aşamadan oluşan bir süreçtir. Bu süreçler işletme yöneticileri tarafından yürütülür. Ülkemizde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin ezici çoğunluğu aile işletmesi olduğu için yönetim genelde aile reisi tekelinde aile bireylerinden oluşmaktadır. Küçük aile işletmelerinde temel hedef geçimi idame ettirmek ve günlük yaşayı kazanmak olduğu için yönetim fonksiyonları tam manasıyla belirgin olmamaktadır. Kimin hangi işte çalışacağı, hangi ürünün üretileceği, nereye satılacağı, gelecek yıl ne ekilip dikileceği gibi kararların tamamı aile reisi tarafından alınmaktadır. Kuruluş itibari ile aile işletmesi olan ancak zaman içerisinde büyüyerek kurumsallaşan aile işletmeleri yönetimi profesyonel yöneticiler ile paylaşmaktadır. Aile reisi etkinliğini korumakla birlikte büyüyen işletmenin belirli bölümlerini profesyonel yöneticilere bırakmaktadır. Yönetim kurulu yine aile bireylerinden oluşmaktadır. Bu tür işletmelerde yönetim fonksiyonları daha verimli uygulanmaktadır. Karar mekanizmalarının hızlı bir şekilde işletilmesi aile işletmelerinin sahip olduğu diğer bir üstünlüktür. Aile işletmelerinin kendilerine has bir örgüt kültürleri vardır. Bu kültür aile işletmesinde yoğunlukla kendisini hissettirmekte ve işletmeye bir takım üstünlükler sağlamaktadır. Aile bireylerinin uyumu doğrudan işletmenin başarısını etkileyen en önemli faktördür. Aynı aile mensubu olma, benzer kültürel özelliklere sahip olma aile bireyleri arasındaki işbirliğini, uyumu ve başarıyı daha üst düzeylere çıkartmaktadır (Haşit, 2009:34). Bitkisel ve hayvansal üretime ciddi rakamlarla yatırım yaparak üretim yapan tarım işletmelerinde yönetim fonksiyonunun tüm süreçleri disiplinli bir şekilde uygulanmaktadır. Farklı lokasyonlarda bulunan işletme birimlerinde görevlendirilen profesyonel yöneticiler ile merkez yönetim arasında güçlü bir yönetim ağı kurulmaktadır. Bu nitelikteki tarım işletmeleri kısa, orta ve uzun vadede planlama yaparak ön görülen tüm risklere karşı tedbir alınmaktadır. Böylelikle işletme geleceğe daha güvenle bakabilmektedir.

1.6.2. Üretim Fonksiyonu

Üretim, insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere doğal kaynaklara insan emeği ve sermayenin uygulanmasını içeren tüm faaliyetlere denir. İşletme, hedeflerine ulaşabilmek için üretim yapmak mecburiyetindedir. İşletme, sunulacak ürün ve hizmet için gerekli hammadde, enerji, işgücü vs bileşenleri bir araya getirerek dönüştürme sürecinden sonra ortaya çıkan nihai mal ve hizmeti, pazarlamaya hazır hale getirir. İşletmelerde üretim fonksiyonu işletmenin rekabet gücü açısından son derece önemlidir. İşletmeler rekabet gücünü yüksek tutabilmek amacıyla genellikle hammaddeye yakın yerlerde üretim yaparlar. Üretim fonksiyonunun verimli çalışması işletmenin yere sağlam basmasını ve geleceğe güvenle bakmasını sağlar. Üretim fonksiyonunun temel görevi tatmin edici seviyede kalite ile talep edilen ürün ve hizmeti piyasa şartlarına göre en uygun fiyatta, en düşük maliyet ile, istenilen miktarda ve istenilen zamanda üretmektir. Tarım işletmelerinde, özellikle açık alanda bitkisel üretim yapan tarım işletmelerinde risk çok yüksektir. Bu işletmelerde, ne kadar üretim yapılacağı ve hangi fiyattan pazarlanacağı hasat öncesinde belirlemek oldukça zordur. Ayrıca üretim hava koşullarına bağlı olduğundan öngörülenin yarısı kadar üretim yapılabilir hatta hiç üretim yapılamadığı durumlar da söz konusudur. Hayvansal üretim yapan tarım işletmelerinde de durum benzerlik göstermektedir. Salgın gibi kontrol edilemeyen dış etmenler nedeniyle üretim verimi düşmektedir.

Birer ekonomik ünite olan işletmelerin, temel fonksiyonlarından birisi de, tarım işletmelerinin mevcudiyetinin temel sebebi olan üretim için üretim girdilerinin sağlanması ve üretim faaliyetinde bulunmaktır. Bu temel işletmecilik fonksiyonlarının yerine getirilmesi ve işleyişi açısından da diğer sektör işletmeleri ile tarım işletmeleri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır (Rehber, 1993:17-18).

a) Bir tarım işletmesi, ihtiyaç duyduğu üretim girdilerinin bir bölümünü (tohum, gübre vs), hatta gerektiğinde tamamını işletme içinden karşılama olanağına sahiptir. Diğer sektör işletmeleri girdi temini bakımından büyük oranda dışa bağımlıdır. Bu özellik nedeniyle, rekabet gücü elde edebilmek için tedarik ve tedarik planlaması, diğer sektör işletmelerinde üretim fonksiyonuna bağlı önemli bir işletmecilik fonksiyonu olarak belirirken, tarım işletmelerinde, bunun önem derecesi daha düşüktür.

b) Tarım işletmelerinde pazar için üretimin yanında, aile ihtiyacının karşılanması da temel kuruluş amacıdır. Orta ve büyük ölçekli tarım işletmelerinde pazar için üretim amacı ön plana çıkarken, diğer sektörlerde tüm üretim pazar için gerçekleştirilir.

c) Tarım işletmelerinde üretilen mallar, organik ve maddi mallar olduğu halde, diğer sektör işletmelerinde maddi mallar yanında hizmet üretimi de (banka, sigorta işletmeleri v.b.) söz konusudur. Bu durum son yıllarda değişiklik göstermekte tarımsal sigortacılık, teknik servis sağlayıcılığı, soğuk zincir lojistik hizmetleri gibi tarımsal hizmet üretimi de artış göstermektedir.

d) Diğer sektör işletmelerinde, ürünün kalite özelliklerini kontrol etmek, belirli standart ve kalitede ürün üretmek olanaklı iken, özellikle geniş açık alanda bitkisel üretim yapan ve açık alanda küçükbaş ve büyük baş hayvan yetiştiriciliği yapan tarım işletmelerinde, üretimin işletmenin içinde bulunduğu doğa koşullarına bağlı olması nedeniyle, ürünün anılan özelliklerinde insan etkisi oldukça sınırlı bulunmaktadır.

e) Küçük ölçekli aile tarım işletmelerinde, ihtisaslaşmış işletmeler dışında, birden çok, farklı üretim kalemlerinde faaliyet yapılıır. Bunun en önemli nedeni aile ihtiyacının karşılanması ile kaynakların tam kullanılmasıdır.

f) Her işletme üretim aşamasında, belirli risk ve belirsizliklerle karşı karşıya bulunmaktadır. Ancak tarım alanında, risk ve belirsizlikler, özellikle tarımsal üretimin tabiat koşullarına bağlı oluşu nedeniyle daha belirleyici bir unsurdur.

1.6.3. Pazarlama Fonksiyonu

İngilizce marketing sözcüğünden dilimize market, pazar olarak geçen kelimeden pazarlama kavramı türetilmiştir. Mal, fiyat, talep yaratma ve yer kavramlarını içine alan pazarlama işletme fonksiyonlarının bir unsurudur. Tarımsal pazarlama, tarım ürünlerinin üretildiği yerden (tarladan, ahırdan) tüketildiği yere (sofraya) kadar geçen süreci ve işlemleri inceleyen ve düzenleyen bir bilim dalı olarak tanımlanabilir. Pazarlama, sadece ürün satmak değil malın piyasaya arz edilmesi, ürünün fiyatlandırılması, satışın geliştirilmesi ve dağıtımın planlanması gibi süreçleri de kapsamaktadır (Karacan, 2009:37). Tarım işletmelerinde, pazarlama bir sorun olarak

karşımıza çıkmaktadır. Sektörde üretim yapan işletmeler genellikle küçük ve orta ölçekli aile işletmeleri olduğu için ürün pazarlama konusunda organizasyon eksikliği, komisyoncu olarak tabir edilen aracılardan pazarlama alanını işgal etmesine neden olmaktadır. Üretici ürettiği ürünü, bir an önce nakite çevirmek istediği için anılan araçlara ürünü değerinden çok düşük rakamlara satmak mecburiyetinde kalmaktadırlar. Üretilen ürünlerin depolanması konusunda üretim yapılan bölgeye yakın soğuk hava deposu olmaması gibi fiziksel eksiklikler nedeniyle ürün değerinin altında fiyatlarla pazarlanmaktadır. Tarımsal üretimde, ülke genelinde bölgesel ürün üretim sınırlandırılması olmaması nedeniyle, birçok üretici tarafından üretilen ürünler piyasada arz fazlasına neden olduğu için ürün fiyatlarında aşırı düşüşler yaşanması pazarlama konusunda bir başka sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarımsal üretimin, doğal hava koşullarına açık yapılması hasat edilecek ürün miktarının belirsizliğini beraberinde getirmektedir. Bu da hasat öncesinde toplu sipariş almaya imkan vermemektedir. Üretici ürettiği ürünü bizzat kendisi hal veya pazarlarda direk müşteriye satamadığından dolayı belirli toptancıların fiyat markajına maruz kalmaktadır. Yukarıda ifade edilen nedenlerden dolayı tarım işletmelerinde pazarlama fonksiyonu hayati önem arz etmektedir. Satılmayan ürünün üretilmesi boş zaman, enerji ve emek kaybıdır.

1.6.3.1. Standardizasyon

Standardizasyon, derecelemenin bir başka şeklidir. Ürünlerin derece özelliklerinin yer ve zaman faktörleri açısından değişmeyecek biçimde üniform yani standart hale getirilmesi, standardizasyon olarak tanımlanır. Standardizasyonda, kalitenin belirlenmesi ve farklı özelliklerin saptanması temel amaçtır. Farklılık sayısını belirleyen etmen, yapılacak masrafin en düşük düzeyidir. Tarım ürünlerini kalite derecelerine göre işletmede ayırmak çok zordur. Ürünlerin standardizasyonu için özel makinelerin, cihazların ve teknolojik yöntemlerin kullanılması gerekir. Paketleme tesislerinde büyük miktarda ürün şekil, büyüklük, ağırlık gibi derece özelliklerine göre standardize edilebilir. Standardizasyonun maliyet ile ilişkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için bir örnekle açıklamak gerekirse; örneğin, pastörize süt, içerisindeki yağ oranına göre iki ayrı dereceye ayrılmış olsun. İki ayrı dereceye ayrılan süt, yarım ve bir litrelik kaplarda satılabileceği gibi, karton kutuda ya da şişede de satışa sunulabilir. Bu şekilde,

yağ oranı, süt miktarı ve ambalaj çeşidi açısından sekiz farklı süt ürünü, pazara arz edilebilmektedir. Ürünün çeşitlendirilmesi süt satışlarını artırsa da, artan satışın marjinal geliri, ürün ve kapların belirli standartlara uydurulması için yapılan ilave marjinal maliyetten daha az olmamalıdır. Aksi durumda amaca ulaşamaz. Ürünlerin standart derecelere ayrılması yeterli olmayıp, ambalaj kaplarının da belirli özelliklerde, standardizasyonu yapılması gerekir. Örneğin, ambalaj kabının şekli, boyutları, rengi, kabın yapılacağı malzemenin cinsi, sağlığa uygun, standart hale getirilmelidir. Ayrıca, ambalaj kaplarına etiket konulması, derecelerin tanıtılması ve pazarlama işlemlerinin standardizasyonu da gerekir. Ülkelerin çoğunda ve Ülkemizde, ürünlerin derece özelliklerini ve besin içeriklerini tüketicilere açıklayan etiketler yasalarla zorunlu tutulmuştur. Standartların uygulanması, ürünlerin belirli şekillerde satılmasına bağlıdır. Ayrıca standardizasyonda tüketici tercihleri de dikkate alınmalıdır. Tüketici talebi, tüketicinin standartlardan faydalanma durumu, ürün işleme masrafları ve lojistik gibi faktörler, dikkate alınmadan yapılan standartların ürün çeşitliliğini ve fiyat yelpazesini genişletmiyorsa ve tüketiciler standart ürünlere karşı ilgisiz kalıyorsa, standardizasyon pazarlamaya bir katkı yapmıyor demektir. Derece standartları yapılmasının en önemli nedeni, ürünün farklı kalitelerde piyasaya sürülmesi ve kaliteye göre fiyat farkının oluşmasıdır. Derecelerin ve standartların uygulanmasında iki metot kullanılmaktadır. Bunlardan ilki, standartların resmi makamlarca zorunlu tutulmasıdır. İkincisi ise, üreticiyi, en ekonomik standartları ve dereceleri kullanılmasında serbest bırakan metottur. Genellikle bu iki metot birlikte kullanılır. Zorunlu standardizasyonda da piyasaya sürülen ürünlerin kabul edilen, yasal standartlara uyması gerekir. Gelişmiş ülkelerin genelinde, tarım ürünleri standardizasyonu zorunludur. Standartların toplumca benimsenmesi için uzun yıllar uygulanması gerekir (İnan, 2006:282-283).

1.6.3.2. Üretilen Ürünlerin Sınıflandırması ve Derecelendirilmesi

Tarım ürünleri hasat edildikten sonra derecelere ayrılarak sınıflandırılır. Dereceleme hizmeti, hasattan önce yapılabileceği gibi hasattan sonra işleme ve dağıtım sırasında da yapılabilir. Dereceleme, ürünün fiziksel ve görsel özelliklerine göre yani ağırlık, hacim, renk, tat, koku, çap, biçim gibi derece özellikleri açısından aynı kalitede olan ürünlerin seçilerek grup halinde toplanmasıdır. Örneğin, yün lifin çapına, yumurta

ağırlığına, meyveler ve sebzeler büyüklüklerine, bal analiz sonuçlarına göre derecelendirilir. Dereceleme işlemleri, tarım işletmesinde yapılabileceği gibi yerel pazarlarda ve daha çok toptancı düzeyindeki dağıtım kanallarında da yapılabilir. Perakendeciler de belli durumlarda, sattıkları veya depoladıkları ürünleri, kalitelerine göre derecelere ayırarak pazarlama yaparlar. Dereceleme, pazarlamada çok önemli faydalar sağlar. Tıpkı bir önceki bölümde verilen örnekte olduğu gibi ürünlerin sınıflandırılması, derecelere ayrılması, tüketici isteklerinin kolayca karşılanmasına, ürün çeşitliliğine, mal alışverişlerinin hızlanmasına, üretimin yönlendirilmesine ve pazarlama masraflarının azaltılmasına katkı sağlar. Dereceleme, pazarlama bilgilerinin yaygınlaşmasıyla alıcı ve satıcıların aynı dili konuşmasını sağlar (İnan, 2006:281-282).

1.6.3.3. Kalite Kontrol ve Toplam Kalite Yönetimi

Öncelikle kalitenin tanımı yapılması gerekirse, bir mal ya da hizmetin ihtiyaçları karşılama yeteneğine dayanan fiziksel, kimyasal, sosyal özelliklerinin toplamı şeklinde ifade edilebilir. Mal veya hizmet, tüketicinin ihtiyaçlarına cevap verebiliyor nitelikte ise kaliteli olarak tanımlanır. Tüketici tercihlerine göre mal ve hizmet sınıflandırılır. Ürünlerin sınıflara, derecelere ve standartlara uygun olup olmadığını anlamak için yapılan tüm işlemler kalite kontrolü olarak adlandırılır. Kalite kontrolü önceden belirlenmiş ve yasal zemine oturtulmuş kıstaslar çerçevesinde, konusunun uzmanları tarafından, standart ürünlerin üzerinde yapılır. Kalite kontrolleri, tarımsal ürünün üretildiği, depolandığı, paketlenildiği, hal gibi pazarlamanın yapıldığı yerlerde yapıldığı gibi perakende satış yerlerinde de yapılabilir. Kalite kontrolünün bir başka yararı, tüketicilerin ürüne karşı olan güvenini artırdığından satışların artmasına katkısı olur. Toplam Kalite Yönetimi (TKY), gelişen teknoloji, artan üretim miktarları ve ürün çeşitliliği gibi unsurlar sonucunda karmaşık hale gelen kalite kontrol işlemlerini kolaylaştırmak ve paydaşlar arası senkronizasyonu sağlamak amacıyla oluşturulan yönetsel olgudur. Toplam Kalite Yönetimi (TKY), kalite kontrol işlemlerini, istatistiksel kalite kontrol seviyesine çıkarmayı sağlamıştır. Üretici, pazarlamacı, taşıyıcı, depolayıcı gibi tarımsal ürünün üretiminden tüketimine kadar olan zincirde yer alan paydaşların geri bildirimleri ve koordinasyonları zorunluluk haline gelmesi TKY ile mümkün olabilmiştir. Akabinde, kalitenin işletmeler açısından sahip olduğu stratejik

önem ortaya çıkmış ve kalitenin bir bütün olarak ele alınması ve tüm aşamalarıyla bir bütün olarak yönetiminin gerekliliği kabul edilmiştir. Bunun sonucu olarak anılan yönetim şekli TKY olarak adlandırılmıştır. Bir başka ifadeyle, TKY, tüketicilerin, mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarını her şeyin önünde tutan, minimum hatalı, ürün ve hizmet üretimini ilk defasında yapmayı ve bunu her defasında tekrarlamayı hedefleyen, sadece üretilen ürün ve hizmetlerin değil, bir bütün olarak yönetimin kalitesini, verimliliğini artırmayı ve sürekli iyileştirmeyi amaçlayan bir yönetim biçimidir. TKY, ile hataların üretim sırasında, öncesinde veya sonrasında giderilmesine ve bunun süreklilik kazanmasına, böylelikle kalitenin özümsemesine, kabul görmesine, yaygınlaşmasına, yaşam tarzına yansımaya büyük etkisi olmuştur. TKY, dört saçı ayağı üzerinde durmaktadır. Bunlar; müşteri odaklılık, sürekli iyileştirme, toplam katılımcılık, toplumsal sorumluluktur. Bunlardan sürekli iyileştirme, TKY'nin olmazsa olmazı ve temel felsefesidir. TKY'nin, ürün ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi, verimin artırılması, hataların en aza indirilmesi temel amaçları arasındadır (İnan, 2006:286-287).

1.6.3.4. Üretilen Ürünlerin Ambalajlanması ve Depolanması

Paketlemenin amacı ürünü korumak ve hem fiyat bazında hem miktar bazında ulaşılabilir hale getirmektir. Paketlemenin bir başka amacı ise ürünün tüketicinin dikkatini çekebilecek forma sokmaktır. Böylelikle satışların artması hedeflenir. Paketlemenin en küçük birimi ambalajdır. Ambalaj ürünün konulduğu koruyucu örtüdür. Ambalaj, ürünü her türlü dış etkenlere karşı korurken tüketim aşamasında kolay ulaşılabilir olmalı ve hijyen kriterlerine haiz olmalıdır. Ambalaj üzerinde 13 haneli, Milletlerarası Mamul Numaralama Birliği (EAN) sistemine uygun barkod numarası yer almalıdır. Ürünler paketlenerek ambalaj kaplarına konularak tüketime ya da depolamaya gönderilir. Tarım ürünlerinde depolama çok önemlidir. Çünkü ürünlerin olumsuz çevre şartlarından etkilenerek kokma, kuruma, nemlenme ve çürüme gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilir. Depolamanın amacı ürünü hem fiziki şartlardan korumak hem de düşük fiyat sarmalından kurtarmaktır. Bakliyat, hububat, fındık, kuru üzüm, tütün, pamuk gibi nem oranı düşük olan ürünler kuru ve havalandırılabilir yerlerde depolanırken turunçgil, havuç, soğan, patates gibi ürünler ise serin yerlerde uzun süre depolanabilir. Su oranı yüksek sebze ve meyveler işlenerek konserve veya konsantre hale getirildikten sonra

depolanır. Et, balık, süt ve süt ürünleri ile bazı meyveler soğuk hava deposunda, düşük sıcaklıklarda depolanması gerekmektedir. Son yıllarda giderek yaygınlaşan derin dondurma yöntemiyle tarım ürünleri taze olarak uzun süre saklanabilmektedir. Ülkemizde son yıllarda soğuk hava depolarında saklanan tarım ürünlerinin sayısı, miktarı ekonomik hacmi artmıştır. Ürünün ilk üretildiği zamanlarda bol olması nedeniyle arz fazlası oluşmaktadır. Belli bir süre sonra arz miktarı azalınca fiyat artışı gerçekleşmektedir. Üreticiler ürünlerini daha iyi fiyattan pazarlayabilmek için depo ve soğuk hava depolarında ürünlerini yılın belli dönemlerinde saklarlar (İnan, 2006:288-292).

1.6.3.5. Kritik Kontrol Noktaları Tehlike Analizi (HACCP)

Amerikan Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi (NASA) tarafından, 1959 yılında Amerikan uzay uçuşları programında güvenli gıda üretmenin yolu olarak geliştirilen, Kritik Kontrol Noktasında Tehlike Analizleri Sistemi (HACCP), günümüzde pek çok ülke tarafından da gıda güvenliğini sağlama kriteri olarak uygulanmaktadır (Topal, 2001:1). HACCP, konunun uzmanı araştırmacılar tarafından son yıllarda yoğun olarak çalışılmakta ve geliştirilmektedir. Gıda ürünlerinin üretiminden tüketimine kadar olan tüm süreçte karşılaşılabilecek olumsuzlukların ayrı ayrı belirlenerek, çözüm önerileri ve çözüm önerilerinin uygulanmasını sağlayarak tüketiciye sağlıklı gıda garantisi sağlar. Anılan bu süreçte kritik kontrol noktalarının belirlenmesi, risklerin minimize edilmesi ile tehlikenin bertaraf edilmesi hedefine ulaşılmış olacaktır. Özetle HACCP, gıdaların mazur kalabileceği kimyasal, fiziksel, biyolojik tehditlere karşı koruma önlemlerinin belirlenmesi ve bu önlemlerin uygulanmasına yönelik proseslerin belirlenmesini sağlar (Topal, 2001:4-5).

1.6.3.6. Fiyat Belirleme Stratejileri

Fiyat belirleme işlemleri diğer sektörlerde daha net bir ortamda gerçekleşirken tarım ürünlerinde fiyat belirleme ön görülmeyen bir çok unsurun bulunduğu bir ortamda gerçekleşmektedir. Tarım ürünlerinin fiyatlarının belirlenmesinde arz etkisi ağırlıklıdır. Arzın fazla olduğu durumlarda tarım ürününün fiyatı düşerken arz yetersizliği ve talep

patlamasında ürün fiyatları astronomik rakamlara çıkabilmektedir. Yani tarım ürünlerinin fiyatlarının belirlenmesinde, tam rekabet piyasası koşulları geçerlidir. Tarımsal ürün üreticileri ürettikleri ürünlere bağımsız olarak fiyat belirleyememektedirler. Sanayi sektöründe olduğu gibi talebe göre üretim miktarı, fazla üretimin depolanması gibi müdahale edilebilir bir ortamda fiyat belirlenmesi tarım sektöründe pek mümkün değildir. Tüketici her zaman ucuz ürün almak ister. Üretici ise yüksek kar elde etmek ister. Pazarlar bu iki unsurun kesişip fiyat dengesinin olduğu yerlerdir. Ancak tarım ürünlerinde komisyoncu ve pazarcı gibi ara elemanlar fiyatı üretici ve tüketici lehine değil kendi menfaatlerine göre manipüle etmektedirler. Kooperatif ve birlik gibi çiftçi örgütlerinin olmadığı ya da bu örgütlerin etkin olmadığı durumlarda üretici ve tüketici korunamamaktadır. Özellikle tarım kooperatifleri ve birlikleri gibi ekonomik örgütleri olmayan çiftçilerin ürünleri çok düşük fiyatlara karşılık bulabilmektedir. Pazarlama kanallarında ürün fiyatları üreticiden tüketiciye doğru gittikçe artış gösterir. Üreticiden tüketiciye kadar olan halka sayısı arttıkça fiyat da artar şöyle ki; üretici fiyatları toptancı fiyatlarından, toptancı fiyatlar ise perakendeci fiyatlarından daha düşüktür. Çünkü, perakende fiyatlar ve üretici fiyatları toptancı pazarlarda oluşan fiyatlardan türediği için birbirine endeksli değer kazanır. Ülkemizde bazı tarım ürünlerinin fiyat belirlenmesi farklıdır. Başta buğday olmak üzere hububat, mısır, çeltik, haşhaş taban fiyatları Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) tarafından belirlenir. Şeker pancarı taban fiyatı ise Türkiye Şeker Kurumu tarafından belirlenir. Çayın ve tütünün ise büyük kısmı Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAYKUR) ve Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri (TEKEL) kanalıyla devlet adına her yıl ürün taban fiyatları belirlenir ve ilan edilir. Pamuk, ayçiçeği, kuru üzüm, kuru incir, fındık, antepfıstığı gibi ürünlerin fiyatları büyük ölçüde tarım satış kooperatifleri birlikleri etkisiyle taban fiyat belirlenmesi yapılır. Ülkemizde sebze ve meyve fiyatları hallerde ve semt pazarlarında serbest piyasa şartlarında arz talep dengesine göre oluşur. Bu alanda büyük çapta, etkili kooperatif ve birlik olmadığından, mevcut kooperatif ve birlikler arasında uyum ve beraberlik olmadığından sebze ve meyve fiyatları üretici lehine belirlenememektedir. İlginçtir ki tüketici lehine de fiyat belirlenememektedir (İnan, 2006:293-295). Karkas et ⁶ ve işlenmiş et fiyatları, son günlerde Gıda Tarım ve

⁶ Hayvanların et ve kemiklerinden elde edilen, üzerinde yağ, deri kısmı, kas kirişi, sinir ve kan damarı bulunan çizgili kas, iskelet kası ve kalp kası gibi et kısımlarına verilen genel addır.

Hayvancılık Bakanlığı tarafından tavan fiyat belirlenmesi ile et ürünlerinde fiyat dengesinin oluşması sağlanmaktadır. Fiyatların aşırı yükselmesi durumunda et ithalatı politikası ile tüketicinin korunması hedeflenmektedir. Et ve Süt Kurumu Genel Müdürlüğü bünyesindeki kombinalar et ve et ürünlerinin fiyatlarının belirlenmesinde etki sahibidir.

1.6.3.7. Tarımsal Ürün Pazarlama

Tarım ve gıda pazarlarının olgunluğu, pazar ortamlarının değişkenliği, tüketici taleplerindeki kıvrak değişiklikler, ürünlerin zamana endeksli tüketilme şartı, farklılaşan pazarlama argümanları nedenlerinden dolayı tarımsal pazarlama her geçen gün önem kazanmaktadır. Pazarlama alanında çalışan uzmanların, tarımsal pazarlama alanı artık daha fazla dikkatlerini çekmekte, bir o kadar da enerjilerini bu konuya harcamalarını mecbur bırakmaktadır. Stabil (durağan) bir pazarlama stratejisinin sürekli başarılı olması imkansızdır. Bu nedenle pazarlama aktörleri tarafından, dinamik ve enerjik ve son derece güncel, anlık pazarlama stratejisi belirlenmeli ve güncellenmelidir. Üretilen ve piyasaya arz edilen ürün miktarlarıyla, farklı platformlardaki ürün fiyatları ve değişimleri yakından takip edilmedi. Elde edilen bu veriler sürekli analiz edilmeli ve pazarlama planlarına analiz sonuçları yansıtılmadı. Tarım ürünlerini tüketiciler temel gıda ihtiyaçlarını gidermek için satın alma yoluna giderler. Ancak bu günümüzde tat ve zevk alma, hoş zaman geçirme amaçları da eklenmiştir. Hadisenin bu boyuta taşınmasıyla insan davranışları ve tercihleri ürün satın alma, ürün seçme konularında önem kazanmıştır. Pazarlamacılar da bu kriterleri baz alarak tüketicilere ürünlerini satın almaya ikna etmeye çalışmaktadır. Bazen satın alma için zorlamakta bazen inandırıcılık kullanarak insanlara ürünleri satmaya çalışmaktadırlar. Ancak bunlardan en önemlisi güven kazanmak en uzun vadeli ürün tutundurma yöntemidir. Konu bir de gıda olduğunda güven fiyatın önüne geçebilmektedir. Ürünün uzun süre piyasada kalabilmesi için uygun fiyat, yaygın reklam, geniş dağıtım ağı, promosyon ve kampanyaların uyumlu ve dengeli olarak sürekli kullanılması elzemdir (Yurdakul ve Koç, 1995:101-102). Kısaca özetlemek gerekirse tarım ürünleri bozulmaya çürümeye meyilli ürünleri olduğu için ürünler, üretimlerinden belli bir süre sonra tüketilmesi ya da iyi şekilde depolanması gerekir. Tarım ürünleri üretildikleri yerde ve şekilde tüketilmezler, ürünler

tüketiciciye ulaşınca kadar zaman ve belli proseslere tabi tutulurlar. Böylelikle tüketime hazır hale gelirler. Üretici tüketicinin tercihlerini iyi analiz edip önceden anlayabilmeli ve istenilen şekil, miktar ve fiyatta ürünü tüketiciye sunabilmelidir. Tarımsal ürün pazarlamanın en can alıcı noktası burasıdır. Pazarlamacılar bu hususlara azami dikkat göstermek mecburiyetindedirler (Karacan, 2009:40).

1.6.3.8. Hal ve Borsalar

Ülkemizde farklı il ve ilçelerde 113 Ticaret Borsa'sı faaliyet göstermektedir. 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu'nun 34.maddesinde ticaret borsalarının görevleri :

- a) Borsaya dahil maddelerin, borsada alım satımını tanzim ve tescil etmek.
- b) Borsaya dahil maddelerin borsada oluşan her günlük fiyatlarını usulü dairesinde tespit ve ilân etmek.
- c) Alıcı ve satıcının, teslim ve teslim alma ile ödeme bakımından yükümlülüklerini, muamelelerin tasfiye şartlarını, fiyatlar üzerinde etkili şartları ve ihtilaf doğduğunda ihtiyari tahkim usullerini gösteren ve Birliğin onayıyla yürürlüğe girecek genel düzenlemeler yapmak.
- d) Yurt içi ve yurt dışı borsa ve piyasaları takip ederek fiyat haberleşmesi yapmak, elektronik ticaret ve internet ağları konusunda üyelerine yol göstermek.
- e) 51 inci maddedeki belgeleri düzenlemek ve onaylamak.
- f) Borsaya dahil maddelerin tiplerini ve vasıflarını tespit etmek üzere laboratuvar ve teknik bürolar kurmak veya kurulmuşlara iştirak etmek.
- g) Bölgeleri içindeki borsaya ilişkin örf, adet ve teamülleri tespit etmek, Bakanlığın onayına sunmak ve ilân etmek.
- h) Borsa faaliyetlerine ait konularda ilgili resmî makamlara teklif, dilek ve başvurularda bulunmak; üyelerinin tamamı veya bir kesiminin menfaati olduğu takdirde bu üyeleri adına veya kendi adına dava açmak.

1) Rekabeti bozucu etkileri olabilecek anlaşma, karar ve uyumlu eylem (muvazaa) niteliğindeki uygulamaları izlemek ve tespiti halinde ilgili makamlara bildirmek.

j) Mevzuatla bakanlıklara veya diğer kamu kurum ve kuruluşlarına verilen işlerin, bu Kanunda belirtilen kuruluş amaçları ve görev alanı çerçevesinde borsalara tevdi halinde bu işleri yürütmek.

k) Üyelerinin ihtiyacı olan belgeleri vermek ve bunlara ilişkin gerekli hizmetleri yapmak.

l) Yurt içi fuarlar konusunda yapılacak müracaatları değerlendirip Birliğe teklifte bulunmak.

m) Sair mevzuatın verdiği görevlerle, ilgili kanunlar çerçevesinde Birlik ve Bakanlıkça verilecek görevleri yapmak şeklinde ifade edilmiştir.

Borsada gerçekleşen işlem sayısının fazlalığı ve ürün arz talebinin yoğun olması kısacası borsanın gücü ne kadar fazla olursa etkisi de o denli büyük olacaktır. Piyasaya ürün arz edenlerle talep edenlerin karşılaştığı ve istikrarlı bir fiyat dengesi kurulmasıyla üretici hak ettiği karı elde edebilecektir. Tarım işletmeleri kar ettikçe ve güçlendikçe devletin çeşitli araçlarla tarım işletmelerini destekleme gereksinimi ortadan kalkacak veya gerek kalmayacaktır. Bunun sonucu olarak devlet mali yükten kurtulmuş olacak tarım işletmelerine destek amaçlı sağlayacağı bütçe imkanlarını başka giderlere transfer ederek tasarruf sağlanmış olacaktır. Diğer taraftan oluşan dengeli fiyat ile aşırı kazanç sağlanmasının da önüne geçilerek tüketici korunmuş olacaktır. Yukarıda yazılı kanun maddesinde belirtilen amaçların tümüne ne yazık ki Ülkemiz borsaları henüz ulaşmış değildir. İlerleme kat edilmektedir ancak alınması gereken çok yol vardır. Ülkemizdeki borsaların, dünya borsaları düzeyine ulaşabilmesi için teknolojik gelişmelere ayak uydurması, yasal eksiklerin ya da güncellemelerin ve bürokratik engellerin ortadan kaldırılması, borsaya hayat veren üretici, tüccar, sanayici ve pazarlayıcıların, devletle birlikte hareket etmesi gerekir. Aynı zamanda bu konuda tekelleşmeye fırsat verilmemelidir. Üreticinin, tüketicinin, tüccarın makul oranlarda kazandığı, herkesin üzerine düşen sorumluluğu yerine getirdiği ve en önemlisi de devletin sürekli kontrol ettiği bir borsa (platform) oluşturulmalıdır (İnan, 2006:305-307).

1.6.3.9. Komisyoncular Aracılığı İle Pazarlama

Ülkemizde maalesef tarımsal pazarlama komisyoncu ve aracı sarmalında kalmaktadır. Özellikle yaş sebze ve meyve üreticilerinin büyük çoğunluğu ürünlerini komisyonculara ya da aracılar satmak zorunda kalmaktadırlar. Bu ürünlerin mevsimsel üretilmesi ve hızlı tüketilme zorunluluğu ve çiftçi birliklerindeki organizasyon eksikleri buna neden olmaktadır. Komisyoncu ve alıcılar yüksek kar elde etme arzusunda oldukları için üreticiye düşük fiyat teklif etmekte, hatta vadeli ürün alımı gerçekleştirmektedir. Diğer taraftan komisyoncu ve aracılar karlarını düşürmemek için depolama, taşıma ve paketleme gibi önemli konulara bütçe ayırmamakta, buralara yatırım yapmaya soğuk bakmaktadırlar. Bu nedenle tüketiciler sağlıksız ürün tüketmek zorunda kalabilmektedir. Kontrolsüz ve sağlıksız bir pazarlama zinciri olarak ortaya çıkan bu durum hali hazırda halen faal olarak çalışmaktadır. Tarladaki fiyat ile tezgahdaki fiyat arasında uçurumlar oluşmakta, üreticilerin şevki ve hevesi kırılmaktadır. Tüketici ise düşük kalitedeki ürünü pahalıya alma durumunda kalmaktadır. Devletin Ülke çapında bu durumu çözüme kavuşturacak tarım politikası belirlemesiyle, çiftçi örgütlerinin artması ve işlerlik kazanmasıyla bu sorun çözülecektir (İnan, 2006:304-305).

1.6.3.10. Tarımsal Ürün Lojistiği

Tarımsal ürün lojistiği tarımsal ürünlerin üretim yerlerinden tüketim noktalarına veya hammadde olarak işlenecekleri yerlere nakil edilmesine denir. Tarımsal ürün lojistiği iki kısımdan oluşur. İlki kısa mesafeli taşımadır. Kooperatiflere, borsalara, hallere ve semt pazarlarına veya perakende olarak satışı yapılacak olan yerlere az miktarlarda taşınmasıdır. Özellikle sulu ürünlerin sıcak yaz aylarında ivedi bir şekilde taşınması gerekir. Tüketici örgütleri bir araya gelerek taşıma maliyetlerini düşürebilirler. Tarımsal lojistiğin diğer kısmı ise uzun mesafeli nakliye işlemidir. Ülkeler arası hatta kıtalar arası tarımsal ürün taşıma işlemidir. Tarımsal ürünlerin olumsuz koşullarda ve zaman geçtikçe bozulma, kokma ve çürüme riski yüksek olduğu

için uygun şartlarda taşınmalı, mümkünse soğuk havalı taşıma araçları tarafından taşınmalıdır. Uzun mesafelere ürün taşımının en düşük maliyetli şekli deniz ve ırmak taşımacılığıdır. Ancak bu da çok zaman alır. Ürünler, alıcılara teslim edilene kadar bozulma meydana gelebilir veya tüketici taleplerinde değişiklik gerçekleşebilir. En hızlı ve rahat ulaşım yolu havayoludur. Ancak taşıma maliyetleri hayli yüksektir. Tarımsal ürün lojistiğinde diğer sektörlerde olduğu gibi devletin düzenleyici rolü yüksektir (İnan, 2006:292-293).

1.6.3.11. Reklam ve Tanıtım Yöntemleri

Reklam ve tanıtım, tüm teknolojik imkanlardan yararlanarak, ürün ve hizmetleri tüketicilere duyurmak, ürün ve hizmet hakkında bilgi vermek, özelliklerini anlatmak ve/veya diğer hizmetlerden farklı yanlarını ortaya koymak şeklinde tanımlanabilir. Reklam ve tanıtım çalışmaları, tüketici tercihlerini satılan ürün veya hizmet lehine çevirmek için yapılır. Özellikle ürün ve hizmet arzı çok olduğu ya da benzer ürün ve hizmetin çeşitliliği reklamın önemini ve tanıtıma düşen görevi artırmaktadır. Üretilen ürün ve hizmet için talep azlığı veya hiç talep olmaması durumunda talep oluşturma görevini yine reklam ve tanıtım faaliyetleri üstlenir. Bu nedenlerden dolayı reklam ve tanıtım yönetimi günümüzde oldukça önem arz etmektedir. Tarım ürünlerinin, reklam ve tanıtım yöntemleri daha da önem kazanmaktadır. Tarım ürünlerinin belli bir sürede tüketilmesi zorunluluğu ve hijyen kriterleri gibi belirleyici etkenler diğer sektör ürün ve hizmetlerinden reklam ve tanıtım bakımından farklılıklar arz etmektedir. Büyük firmalar bunu fark etmiş olacak ki dünya da olduğu gibi ülkemizde de tarımsal ürün ve gıda reklamlarına büyük bütçeler ayırmaktadırlar. Yeni ürün ve hizmetlerin tanıtılması ve piyasada tutundurulması iyi bir reklam ve tanıtım yönetimi ile gerçekleşir. Tarım ürünleri genelde temel ihtiyaçlardan oluştuğu için talep oluşturma bakımından reklam ve tanıtım diğer sanayi sektörleri ürünleri kadar belirleyici değildir. İnsanlar zaten temel ihtiyaçlarını temin etmek mecburiyetindedirler. Reklam ve tanıtım hizmetlerinde, piyasa bilgisi denilen tüketici eğilimleri, üretim miktarları, talep miktarları gibi bilgiler çok önemlidir ve belirleyicidir. Dolayısıyla üreticiler, kooperatifler ve pazarlamacılar bu bilgileri önceden temin etmek zorundadırlar. Aksi takdirde piyasada ya mal fazlası ya da talep fazlası oluşacaktır. Arz fazlası oluşması durumunda ürün ve hizmet fiyatları

düŖecek ve üreticiler istedikleri karı elde edemeyecek hatta zarar edeceklerdir. Dolayısı ile reklam ve tanıtım yönetimi, üretim faaliyeti kadar önemlidir. Bu nedenle reklam ve tanıtım yönetimi, gerekli bilgilere sahip, tecrübeli, pazarlama, reklam ve tanıtım ilke yöntemlerine hakim kiŖi ve kuruluşlar tarafından yürütülmelidir (İnan, 2006:296-297).

1.6.3.12. Agroekoturizm

Agroekoturizm organizmalar ve onların çevresi ile ilişkilerini inceleyen ve bilimsel olarak ekoloji olarak adlandırılan agroeko ile gezi seyahat anlamı taşıyan turizm kelimesinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. İnsan diğeri varlıklar gibi çevresi ile etkileşim halindedir. Bu etkileşim biyolojik topluluğa zarar vermeden, yörenin tarihi ve turistik değerlerini inceleme ve ziyaret etme şeklinde olması agroekoturizmin temel amacını oluşturur (Demir ve Aydın, 2006:50). Agroekoturizm, yani insanların gezerken tarımsal üretime katkı sağlaması ilk kez 1991 yılında Uluslararası Ekoturizm Topluluğu tarafından çevrenin korunması ve yerel halkın refahını artırmaya yönelik olarak doğal ve tarım alanlarında yapılan çevreye duyarlı, doğayı ve tarımı tanıma amaçlı yapılmıştır (Demir ve Aydın, 2006:53). Konuyu biraz daha açmak gerekirse; küçük ölçekli tarımsal aile işletmelerinde üreticilere ek gelir sağlamak amacıyla bağ, bahçe, tarla, ahır, ağıl, kümes vb tarımsal üretim alanları ile küçük ölçekli ve geleneksel gıda işleme tesisleri gibi faaliyet alanlarını ziyaret etmek, üretim yapmak, üretim için eğitim almak gibi aktivitelerin tamamı agroekoturizmdir (<http://traglor.cu.edu.tr>, 2008).

1.6.3.13. Dijital Pazarlama

Çağımız bilişim ve iletişim çağıdır. Bilişim ve iletişim gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Bunun sonucu olarak bir çok yeni yöntem ve imkanlar doğmuştur. İnsanlar bu imkanları her gün güncel yaşantısında kullanmaya bu imkanlardan yararlanmaya başlamıştır. Bu gelişmeler her sektörü etkisi altına almıştır. Pazarlama faaliyetleri de bu gelişim ve imkanların meyvesinden faydalanmaktadır. Artık birkaç dakikada binlerce insana ulaşılabilir ve daha önemlisi ise geri bildirim alınarak etkileşime geçilebilir. İnternetin yaygınlaşması ve akabinde dijital pazarlama imkanları gibi yeni pazarlama alanları oluşmuştur. Bu alanlardan birisi de dijital pazarlamadır.

Dijital pazarlama, işletmelere, pazarlama faaliyetlerini yönetirken ve pazarlamaya yönelik performanslarını değerlendirirken önemli imkanlar sunar. İşletmelere, marka, ürün ve hizmetlerini tanıtmak amacıyla metin, fotoğraf, animasyon ve videolardan oluşan zengin medya içeriği hazırlamasına olanak sağlar. Basılı reklam ve pazarlamaya karşın dijital pazarlama son derece düşük maliyetli ve etkisi çok yüksektir. Dijital pazarlama, etkileşimi destekleyen zengin medya içeriğinin yanı sıra hedef kitleye, aracısız ulaşılması, ürün ve hizmet bilgilerinin aktarılması ve çok geniş mecralara hızlı bir şekilde ulaşma imkanı sağlar. Bunun yanında en önemli faydası müşteri ile aracısız doğrudan iletişim kurulmasını sağlar. Müşteriden gelecek geri bildirim bilgileri pazarlama stratejine yön vermesi açısından son derece önemlidir. Gerçek zamanlı bu geri bildirimler, iyi değerlendirildiğinde yeni imkanlar ve rekabet avantajlarını da beraberinde getirir. Söz konusu müşteriden alınan geri dönüşüm bilgileri bu şekilde depolanabilir ve ölçülebilir bir boyut kazanır. Ölçüm sonuçlarından elde edilen geri iletiler, karar vericilerin bir sonraki pazarlama faaliyetlerine ilişkin daha isabetli ve hızlı kararlar almalarını kolaylaştırır. Her geçen gün yaygınlaşan teknik imkanların ve yöntemlerin dijital pazarlamayı çok farklı noktalara taşıyacağı öngörülmektedir. Ayrıca tanıtım ve reklam giderleri büyük oranda azalacağından firmalar bu alana daha çok ilgi gösterecek ve yatırım yapacaklardır. Hazırlanan bir tanıtım çalışması, masrafsız bir şekilde binlerce kişiye bir tıkla ulaştırılabilmektedir. Masaüstü bilgisayarların ardından, dizüstü bilgisayarların çıkması, akabinde tablet ve cep telefonlarının yaygınlaşması ile hayal ötesi boyut kazanan dijital dünya, gelecekte her yüzeyin bir ekran olacağı günlere doğru hızla ilerlemektedir (Özmen, 2013:366).

1.6.4. Finans Fonksiyonu

Finans fonksiyonu, işletmelerin sahip olduğu tüm varlıkların yönetimi ile üretim için ihtiyaç duyulan finansmanın temininden sorumludur. İşletmenin sahip olduğu tüm menkul ve gayrimenkullerin yönetimi, bunlardan gelir elde edilmesi, satılması, bunlara yatırım yapılması ve finansman eksikliği halinde yabancı kaynaklardan en uygun şartlarda finansman sağlanması finans fonksiyonunun görev alanına girmektedir. İşletmelerin, ürün ve hizmet üretebilmesi ve bunu sürekli yapabilmesi için finansmana bağımlıdırlar. Bu kadar önemli bir fonksiyonun yönetiminin de konusunun uzmanı

bilgili, tecrübeli ve yetenekli ellere teslim edilmesi gereklidir. Diğer sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe faaliyet gösteren tarım işletmelerinde de finans fonksiyonu hayli önemlidir. Küçük aile tarım işletmelerinde bu fonksiyon genelde aktif değildir. Orta ve özellikle büyük ölçekli tarım işletmelerinde finans fonksiyonu oldukça aktiftir. Alanında eğitilmiş, tecrübeli ve yetenekli personel tarafından yönetilen finans argümanları işletmenin karlılığını artıracaktır. Tarım işletmelerinde de aynı tespit geçerlidir. Tarım işletmeleri, finansman bakımından tam anlamıyla gelişmemiştir. Genel olarak tarım işletmeleri finansman ihtiyaçlarını öz sermayeden karşılamaktadır. Kurumsallaşmış tarım işletmelerinde ise kredi kuruluşlarından temin edilen yabancı sermaye yapısı ağırlık kazanmaktadır. Tarım işletmelerinin ana sermayesi, özellikle geniş alanda bitkisel üretim yapan işletmelerde sabit sermayedir. Tarım işletmelerinde leasing (finansal kiralama) yöntemi ile malzeme ekipman ihtiyaçlarının giderilmesi de ön çözümdür. Bu işletmeler, son zamanlarda hibe ve tarımsal desteklemeler ile ihtiyaç duydukları sermayeyi temin etmektedirler. Özellikle yüzde elli hatta yüzde yetmiş varan oranlardaki hibe destekleri tarım işletmelerinin gelişmesinde büyük rol oynamaktadır. Söz konusu işletmeler, doğaya açık üretim yaptığı için her yıl düzenli gelir gider dengesini koruyamamaktadırlar. Bu nedenle tarım işletmelerinde döner sermaye döngüsü, giderler yönünde ağır basan dengesiz bir yapıya sahiptir. Tarım işletmeleri, devlet desteği gibi dış finansal desteklere bağımlı faaliyet göstermektedir. Sektörün devamı için bu destekler zorunludur. Ayrıca KOSGEB gibi kuruluşlar tarafından girişimciliğin desteklenmesi ve yüzde elli, yüzde seksen sermaye destekleri ile tarım işletmelerinin sayı ve niteliğinin artırılması hedeflenmektedir.

1.6.4.1. Tarım İşletmelerinin Finansman Yapısı ve Finansal Kaynakları

Tarım işletmeleri, öz sermayeleri yatırım ve işletme sermayesi için genelde yeterli olmadığından dolayı yabancı sermayeye gereksinim duymaktadırlar. Bu nedenle orta ve büyük ölçekli tarım işletmeleri, yabancı sermaye ihtiyaçlarını bankalardan, kredi kuruluşlarından sağlama yolunu tercih etmektedirler. Küçük ölçekli aile tarım işletmeleri ise hibe ve destek ödemeleriyle nakit ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken proje bazlı kredi başvurularında da bulunabilmektedirler. Tarım kesiminin finansman ihtiyacının uygun koşullarda sağlanması tarımsal üretimin artması sağlayacaktır. Bunun

sonucu olarak tarımsal ürün işleyen ve dolaylı tarımsal hammadde kullanan sanayinin ihtiyaç duyduğu hammadde gereksiniminin yurtiçinden sağlanmasına yardımcı olacaktır. Hammadde ihtiyacının yurt içinden karşılanmasıyla ithalat düşecek ve ekonomiye olumlu etki edecektir. Ayrıca ürün kalitesinin ve çeşitliliğinin artmasına yardımcı olmakla birlikte düşük fiyata hammadde temin imkanı oluşturacaktır. Buna bağlı olarak yeni istihdam alanları meydana gelecektir. Tarım sektörünün Türkiye ekonomisindeki yeri büyüktür. Tarım işletmelerinin faaliyetlerini düzenli olarak devam ettirebilmesi üretim sırasında kullandığı sabit ve döner işletme sermayesinin finanse edilmesi gerekir. Tarım işletmelerinde finansman ikiye ayrılır; daimi ve tek seferlik finansman. İnsanın temel ihtiyaç kaynağı gıdanın sürekli üretilmesi insan yaşamı için vazgeçilemez bir unsurdur. Bu kadar öneme haiz bir sektörün sürekli üretim halinde olabilmesi için iyi finanse edilmesi şarttır. Diğer sektörlerden farklı olarak tarım sektöründe kredi ve hibe gibi finansman argümanlarını kullanmak kaçınılmazdır. Aksi durumda sektör krize girer ve üretim durur. Bu hiç istenmeyen bir durumdur. Avrupa Birliği tarım işletmelerinin devlet tarafından desteklenmesi konusunda çok yol almıştır. Ancak sadece finans desteğinin, sadece üretim miktarını artırmakla kaldığı da görülmüştür. Kısaca tekrar edilmek gerekirse tarım işletmelerinin üretim için ihtiyaç duyduğu öz ve yabancı sermaye ihtiyaçlarının karşılanmasına finansman denir. Piyasada işletmelere finans sağlayan bir çok kurum kuruluş mevcuttur. Başta Ziraat Bankası olmak üzere bankalar, kooperatifler, Bakanlıklar, diğer kurum ve kuruluşlar ile uluslararası finans kuruluşları bunlara birer örnek olarak gösterilebilir (Arıcı, 2007:5).

1.6.4.2.Özkaynaklardan Finansman Desteği

Özkaynaklar, ödenmiş sermaye, geçmiş yılların ve dönemin karları ile sermaye yedeklerinden oluşur. En sağlıklı finansman kaynağı özkaynaklardır. Diğer işletmelerde olduğu gibi tarım işletmeleri için de bu aynen geçerlidir. Özkaynaklardan finansman sağlanması, dışa bağımlılığı ve beraberinde getireceği olumsuz etkileri en aza indirir. Diğer taraftan yetersiz özkaynaklar, işletmenin büyümesini engeller. İşletme büyüyebilmek için finansmana ihtiyaç duyar. küçük ölçekli, tarım işletmelerinde dışa bağımlılık bakımından işletme finansmanının büyük çoğunluğunun özkaynaklardan oluşması oldukça dikkat çekicidir. Tarımsal üretimin getirdiği özel şartlar nedeniyle

tarım işletmeleri, kendi öz sermayelerinden beslendikleri ölçüde güçlüdürler. Kredi gibi borçlanma yöntemleri ile elde edilen finansmanın geri ödenmesi zorlaştığında, işletme mali krize sürüklenebilir. Hava şartları ve diğer öngörülmeyen şartlar nedeniyle tarımsal ürün üretilmemesi, üretilse bile pazara sürülen ürüne istenilen fiyat ve müşteri bulamaması gibi nedenler, tarım işletmelerinin ayakta kalmasını ve karlılığını olumsuz etkilemektedir. Bu gibi durumlara mahal bırakmamak için tarım işletmelerinin özkaynak ağırlıklı sermaye yapısına öncelik verilmesi kritik önem arz etmektedir. Tarım işletmesinin elde ettiği karın bir kısmını yeni yatırım ve üretim için ayırırken kalan kısmını özkaynak olarak tahsis etmesi uygun olacaktır.

1.6.4.3.Kredi Finansman Desteği

Özkaynakları yetersiz olan ya da kısa sürede işlerini büyütmek isteyen tarım işletmeleri farklı finansman enstrümanlarını kullanmaktadır. Bunların başında krediler gelmektedir. Ülkemizde bu anlamda söz sahibi Ziraat Bankası'dır. Özellikle tarım işletmelerinin finansman ihtiyacını karşılamak gibi bir rol üstlenen Ziraat Bankası Cumhuriyetimizin kurulduğu ilk günlerden bugüne çiftçilerimize hizmet vermektedir.

Tarım işletmelerinin kullandığı tarımsal kredileri sınıflandırıldığında , aşağıdaki gibi bir tablo ortaya çıkmaktadır.

A-Vadeye Göre Tarımsal Krediler

- Kısa Vadeli Krediler
- Orta Vadeli Krediler
- Uzun Vadeli Krediler

B-Kullanım Amacına Göre Tarımsal Krediler

- Üretim Kredileri
- Yatırım Kredileri
- İşletme Kredileri
- Pazarlama Kredileri
- Sanayi Kredileri

-Arge kredileri

-Yenilenebilir Enerji Kaynakları Kredileri

C-Belli Oranlı Hibe Kredileri

Türkiye'de tarımsal işletmelerin kredi ihtiyaçlarına karşılıyan, kurumsallaşmış kredi kaynakları şunlardır (Karacan, 1991:163) ;

A. T.C. Ziraat Bankası

B. Tarım Kredi Kooperatifleri

C. Devlet Planlama Teşkilatı

D. Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı

E. Özel Bankalar

F. Tarım Kredi Kooperatifleri Haricinde Krediyle İlgili Diğer Kooperatifler

-Pancar Ekiciler Kooperatifi

-Çay Ekiciler Kooperatifi

-Tarım Satış Kooperatifleri

E. Halk Bankası

1.6.4.4.Tarımsal Hibe ve Proje Bazlı Finansman Desteği

Ülkemizde tarımsal hibe ve proje bazlı finansman destek konuları ve destek oranları, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hazırlanarak 21 Ekim 2016 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 2016/36 numaralı Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Tarıma Dayalı Yatırımların Desteklenmesi Hakkında Tebliğ'de belirtilmiştir. Buna göre destekleme kapsamına alınan yatırım konuları on maddede toplanmıştır ;

(1) Ekonomik yatırım konularında;

a) Tarımsal ürünlerin işlenmesi, depolanması ve paketlenmesine yönelik yeni tesislerin yapımı,

b) Tarımsal ürünlerin işlenmesi, depolanması ve paketlenmesine yönelik mevcut faal olan veya olmayan tesislerin kapasite artırımı ve/veya teknoloji yenilenmesi,

c) Tarımsal ürünlerin işlenmesi, depolanması ve paketlenmesine yönelik kısmen yapılmış yatırımların tamamlanması,

ç) Yenilenebilir enerji kaynakları kullanan yeni seraların yapımı,

d) Anılan tebliğ kapsamında bulunan konularla ilgili tarımsal faaliyetlere yönelik yapılmış tesisler ile bu tebliğ kapsamında yapılacak tesislerde, ayrıca üç dekadardan küçük olmaması şartıyla örtü altı kayıtlı sistemine kayıtlı mevcut modern seralarda kullanılmak üzere; yenilenebilir enerji kaynaklarından jeotermal ve biyogazdan ısı ve/veya elektrik üreten tesisler ile güneş ve rüzgar enerjisinden elektrik üreten tesislerin yapımı,

e) Tarımsal üretime yönelik sabit yatırımlar,

f) Hayvansal ve bitkisel orijinli gübre işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması, hibe desteği kapsamında değerlendirilir.

(2) Kırsal ekonomik altyapı yatırım konularında;

a) Kırsal turizm yatırımları,

b) Çiftlik faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik altyapı sistemleri,

c) El sanatları ve katma değerli ürünler,

ç) Bilişim sistemleri ve eğitimi, hibe desteği kapsamında değerlendirilir.

(3) Tarımsal ürünlerin işlenmesi kapsamında, başka bir yatırım tesisinde ilk işleme yapılan mamul ürünün ikincil işlenmesine ve paketlenmesine yönelik yatırım teklifleri hibe desteği kapsamında değerlendirilmez. Sert kabuklu meyveler bu madde kapsamında değildir.

(4) Un ve karma yem konularında yeni yatırım tesisi başvuruları kabul edilmez. Kütllü pamuk konusunda kapasite artırımı ve/veya teknoloji yenileme dışındaki başvurular kabul edilmez. Çay konusunda sadece yaş çay üretiminin yapıldığı illerdeki başvurular kabul edilir.

(5) Tarımsal ürünlerin depolanmasına yönelik yeni tesis başvurularında sadece çelik silo ve soğuk hava deposu hibe desteği kapsamında değerlendirilir.

(6) Yatırımcılar bu tebliğ kapsamında tüm yatırım konularında ülke genelinde sadece bir adet proje başvurusunda bulunabilir.

(7) Kırsal ekonomik altyapı yatırımlarından kırsal turizm için yeni tesis, diğer yatırımlar için kapasite artırımı ve/veya teknoloji yenileme konusunda başvuru yapılabilir. Ayrıca, kırsal turizm ve el sanatları ve katma değerli ürünler konularına sadece kırsal alanda başvuru yapılabilir.

(8) Kırsal ekonomik altyapı yatırımlarından çiftlik faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik altyapı sistemleri hariç, bütün başvurularda başvuruya esas yatırım konusunun hibe desteği kapsamında değerlendirilebilmesi ve hibe desteğinden yararlanabilmesi için, alınmış veya alınacak olan yapı ruhsatı ve yapı kullanım izin belgelerinin mutlaka başvuru konusu ile uyumlu olması gerekir.

(9) Bütün başvurularda yatırım yerinin; başvuru sahibi adına olması veya Hazine, belediye, il özel idaresi, ticaret odası, sanayi odası, ziraat odası, ticaret borsası, Vakıflar Genel Müdürlüğü, organize sanayi bölgesi, tarıma dayalı ihtisas organize sanayi bölgesi ve küçük ihtisas sanayi sitesinden başvuru sahibi adına bu tebliğin yayımı tarihinden itibaren en az yedi yıl tahsis/ irtifak⁷ tesis edilmiş olması veya Hazine, belediye, il özel idaresi, ticaret odası, sanayi odası, ziraat odası, ticaret borsası, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile bunlar dışında kalan tüzel ve gerçek kişilerden bu tebliğin yayımı tarihinden itibaren en az yedi yıl kiralanmış olması gerekir. Tarımsal amaçlı

⁷ Bir taşınmazın haklarını, bir diğer taşınmaz lehine kısıtlayan; borçlu taşınmazın malikinin mülkiyet haklarının sağladığı bazı yetkileri kullanmaktan kaçınmaya veya alacaklı taşınmaz malikinin yüklü taşınmazı belirli şekilde kullanmasına katlanmaya mecbur kılan bir hak çeşididir.

kooperatiflerce balıkçı barınaklarına yapılacak olan bütün yatırım konularına ait başvurularda yedi yıl kira süresi şartı aranmaz.

(10) Yatırım, mülkiyeti veya kullanım hakkı başvuru sahibine ait olmak üzere bitişik birden fazla parselde yer alabilir. Mevcut seralarda kullanılmak üzere yenilenebilir enerji üretim tesisi konulu başvurularda güneş enerjisi kullanılması halinde teknik gerekçelerinin açıklanması ve ilgili mevzuata aykırı olmaması durumunda paneller komşu parsellerde yer alabilir.

Anılan Tebliğde ekonomik yatırım konularında yatırım tutarı ve destekleme oranı ise yedi maddede toplanmış ;

(1) Ekonomik yatırım konularında hibeye esas proje tutarı;

a) Bitkisel ürün işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlardan yaş meyve sebze tasnif, paketlenme ve depolama yatırımları için 2.000.000 Türk Lirası, tohum işleme, paketlenme ve depolama yatırımları için 2.000.000 Türk Lirası, bunun dışında kalan yatırımlar için 1.500.000 Türk Lirası,

b) Hayvansal ürün işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlar için 2.000.000 Türk Lirası,

c) Su ürünleri işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlar için 2.000.000 Türk Lirası,

ç) Hayvansal ve bitkisel orijinli gübre işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlar için 2.000.000 Türk Lirası,

d) Yenilenebilir enerji kaynakları kullanan yeni seraların yapımına yönelik yatırımlar için 2.000.000 Türk Lirası,

e) Soğuk hava deposu yapımına yönelik yeni yatırımlar için 1.500.000 Türk Lirası,

f) Çelik silo yapımına yönelik yeni yatırımlar için 1.500.000 Türk Lirası,

g) Anılan tebliğ kapsamında bulunan konularla ilgili tarımsal faaliyetlere yönelik yapılmış tesislerde kullanılmak üzere yenilenebilir enerji kaynaklarından jeotermal ve biyogazdan ısı ve/veya elektrik üreten tesisler ile güneş ve rüzgâr enerjisinden elektrik üreten tesislerin yapımına yönelik yatırımlar için 2.000.000 Türk Lirası,

ğ) Tarımsal üretime yönelik sabit yatırımlardan mantar yetiştiriciliğine yönelik sabit yatırımlar için 1.000.000 Türk Lirası, büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine yönelik sabit yatırımlar için 1.500.000 Türk Lirası, küçükbaş ve su ürünleri yetiştiriciliğine yönelik sabit yatırımlar için 1.000.000 Türk Lirası, üst limitini geçemez.

(2) Kırsal ekonomik alt yapı yatırım konularında hibeye esas proje tutarı;

a) Kırsal turizme yönelik yeni tesis yatırımları için 1.500.000 Türk Lirası,

b) Çiftlik faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik altyapı sistemlerine yönelik yatırımlar için 500.000 Türk Lirası,

c) El sanatları ve katma değerli ürünlere yönelik yatırımlar için 500.000 Türk Lirası,

ç) Bilişim sistemleri ve eğitime yönelik yatırımlar için 500.000 Türk Lirası, üst limitini geçemez.

(3) Hibeye esas proje tutarı alt limiti en az 30.000 Türk Lirası'dır. Bu limitin altındaki başvurular kabul edilmez.

(4) Hibeye esas proje tutarının %50'sine hibe yoluyla destek verilir. Diğer %50'si oranındaki tutarı başvuru sahipleri temin etmekle yükümlüdür.

(5) Proje bütçesi KDV (Katma Değer Vergisi) hariç hazırlanır.

(6) Proje toplam tutarının; bu maddede belirlenen hibeye esas proje tutarını aşması durumunda, artan kısma ait işlerin proje sahiplerince aynı katkı olarak finanse

edilmesi ve yatırım süresi içerisinde tamamlanması gerekir. Bu durumun hibe başvurusu ile beraber taahhüt edilmesi şarttır.

(7) Küçük ve orta ölçekli ekonomik faaliyetlere yönelik yatırım tesislerinin desteklenmesi amaçlandığından, başvuruda belirtilen proje toplam tutarı ile yatırım konusunun tam olarak gerçekleşmesi sağlanır.

1.6.4.5. Tarım İşletmelerinde Finansal Analiz ve Yatırım Kararları

İşletmenin mali tablolarının işletme yöneticilerin doğru karar almasını sağlamak, kamu kurumlarına, bankalara ve diğer paydaşlara bilgi vermek amacıyla ayrıntılı incelenmesi ve yorumlanmasına finansal analiz denir. Tek bir dönemin ele alınmasına statik analiz birden çok dönemlerin ele alınmasına dinamik analiz denir. Elde edilecek verilerle yöneticiler, yatırım yapılmasına veya borçlanılmasına karar verirler.

1.6.5. İnsan Kaynakları Fonksiyonu

İnsan kaynakları yani işgücü tüm sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de önemlidir. Tarım sektöründe işgücü tarım işçilerinden sağlanmaktadır. Tarım işçisi, tarımsal üretimde belirli bir ücret karşılığında emek sarf eden, elde ettiği gelire kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayan kişi olarak tanımlanır. Tarım sektöründe az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde fazla işgücü potansiyeli mevcuttur. Gelişmiş ülkelerde bu konuda sınırlılık vardır. Tarımsal üretimde genellikle ekim ve hasat dönemlerinde daha çok işgücüne ihtiyaç duyulur. Yaş dağılımı olarak tarımsal üretimde geniş bir yaş aralığı söz konusudur. 15-49, 50 yaş ve üzeri insanlar üretime katılırlar. Tarım sektöründe çalışanların tek bir birim olarak ifade edebilmek için mevcut işgücü, iş başarıma durumu, cinsiyet ve yaş gibi etkenler dikkate alınarak erkek işgücü birimine çevrilmektedir. Elde edilen değer, her bir erkek işgücünün marjinal verimliliğini ücretler ile karşılaştırabilmesinde, yıllık ücret gelirlerinin bulunmasında ve aile işgücünün tarımsal ürün maliyetlerine yansıtılmasında ve işçiye yapılan ödemeye baz olarak alınmasında kullanılır (Alptekin, 1996:9). Türkiye’de toplam istihdam 28 milyon 758 bindir. Bu rakamın yüzde 18.6’sı sanayi, yüzde 7.6’sı inşaat, yüzde 52.8’i hizmet, yüzde 20.9’u tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Tarım sektörü istihdamı temmuz 2017

döneminde bir önceki yıla göre 294 bin artış göstererek toplam 6 milyon 10 bin 422 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamın 2 milyon 794 bini kadın istihdamından oluşmaktadır (TÜİK, 2017). Kayıt dışı olarak çalışan kadınlar da eklendiğinde bu rakam daha da artacaktır. 15 yaş ve üzeri olanların büyük bir kısmı kendi tarım işletmesinde ya da ücretli veya aile işletmesinde çalışmaktadır. Tarımsal üretimde yer alan bayanların ezici çoğunluğu yani % 96,2'si kayıt dışı istihdam edilmektedir (TOBB, 2014:2).

1.6.5.1. İnsan Kaynakları Planlaması

Mal ve hizmet üretmek için harcanan emek insan çabasının bir sonucudur. Emeğin yani işgücünün üretim yapabilmesi için belli bir disiplinde süreklilik arz etmesi gerekmektedir. İnsan kaynakları enerjisi yani işgücü depolanamaz ve biriktirilemez. Aynı anda kullanımı ya da yer değişimi çok zordur. Küçük ölçekli tarım işletmeleri başta küçük aile işletmeleri olmak üzere işgücü ihtiyacını aile fertleri arasından sağlamaktadır. Tarım üretimi mevsimsel olarak yapıldığı için işgücü ihtiyacı da buna paralel değişiklik gösterir. Hatta ürün çeşidine göre de işgücü ihtiyacı değişiklik gösterebilir. Örneğin pancar çapalama döneminde, fındık ve pamuk hasadı döneminde daha fazla insan gücüne ihtiyaç vardır. Ekimin makine ile yapıldığı ekim döneminde daha az işgücüne ihtiyaç duyulur. Küçük aile işletmeleri işgücüne fazla ihtiyaç duyduğu dönemlerde aile bireylerinin yetersiz kalması durumunda dışarıdan yevmiyeli, ücretli ve mevsimlik işgücü kiralamaktadırlar. Orta ve büyük ölçekli tarım işçileri ise tam zamanlı, sürekli, personel istihdam etmektedirler (Dernek, 2005:63). Tarım işletmelerinde işletme büyüklüğüne, yetiştirilen ürün çeşidine, mevsime ve uygulanan teknolojiye göre işgücü ihtiyacı değişiklik göstermektedir. Kış mevsiminde açık alanda bitkisel üretim yapan işletmelerde işgücüne gerek kalmamaktadır. Buna karşın serada üretim yapan bitkisel ürün yetiştiren işletmelerde ve kapalı alanda hayvan yetiştiren tarım işletmelerinde kış aylarında da işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Kapalı alanda tüm yıl üretim yapan tarım işletmelerinde ise sürekli olarak insan gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Açık alanda bitkisel üretim yapan ve açık alanda hayvan yetiştiren tarım işletmelerinde ilkbahar ve yaz aylarında işgücü ihtiyacı artmaktadır. İşgücü ihtiyacında işçi sayısı kadar verimlilik de çok önemlidir. İşçi başına düşen iş miktarı olan verimlilik ne kadar büyük ise üretim de o kadar yüksektir (Dernek, 2005:65-66).

1.6.5.2. Personel Bulma ve Seçme

Tarımsal faaliyet için işgücü temin edilirken yapılacak işin niteliği personel seçiminde temel unsurdur. Zira kadının ve erkeğin farklı fiziksel güce sahip olması diğer taraftan kadınların hassas işlerde erkeklerden daha dikkatli ve becerikli olması erkeklerin ise uzun süreli fiziki güce dayalı işlerde daha başarılı oldukları göz önünde tutularak personel temini yapılmalıdır. Serada üretim yapan işletme ağırlıklı olarak kadın personel istihdam ederken, açık alanda karpuz yetiştiren tarım işletmesi erkek personel tercih edebilmektedir. Özellikle gıda üretim yerlerinde ve tarımsal ilaçlama işlerinde çalışacak personelin sertifikalı kalifiye personelden tercih edilmesi zorunluluk haline gelmiştir. Son zamanlarda yapılan yasal düzenlemeler ile tarımsal üretimin bazı kollarında sertifika sahibi kalifiye eleman çalıştırılması şartı getirilmiştir. Sertifika sahibi, tecrübeli kalifiye eleman çalıştıran işletmelerdeki verimin yüksek olması son derece doğaldır. Gerek bitkisel üretimde olsun gerek hayvansal üretimde ve gerekse gıda üretiminde olsun istihdam edilecek personelin kullanacağı alet, makine ekipman konusunda bilgili, tecrübeli ve konu ile ilgili gerekli eğitimleri aldığını gösteren belgelere sahip olması gerekmektedir. Özellikle risk payı yüksek tarım işlerinde bu konu çok önem arz etmektedir. Mesleki yeterlilik belgesine sahip personel istihdam etmek, işverenler açısından mesleğin gerektirdiği nitelikli ve belgeli iş gücüne daha kolay ulaşabilmek ve teşvik imkânlarından yararlanabilmek, işin gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip, değişen koşullara ayak uydurabilen kişilerin istihdam edilmesi, işverenin rekabet gücünü artırmakta, doğru insan kaynağı planlaması ile zaman ve para kaybı engellenmiş olması yanında nitelikli iş gücü istihdamının yaygınlaştırılması, tüketiciye sunulan ürün ve hizmetin kalitesinin artmasına katkıda bulunmaktadır.

1.6.5.3. Personel Eğitimi

Tarım sektöründe eğitim çiftçi eğitimleri ile başlar, Ziraat Meslek Liselerinden Teknisyen, Ziraat Meslek Yüksekokullarından Tekniker, Ziraat Fakültelerinden Ziraat Mühendisleri yetiştirilmesiyle devam eder. Yüksek Lisans ve Doktora seviyelerinde son bulur. Ziraat Mühendisi yetiştiren Ziraat Fakültelerinin sayısı 1933 yılında 1 iken 2013 yılında 24'e yükselmiştir. 2017 yılında Üniversitelerde Ziraat Mühendisliği eğitimi

veren fakülte sayısı 35'e ulaşmıştır. Farklı alanlarda tekniker ve ekspertiz yetiştiren meslek yüksekokulları da mevcuttur. Teknolojik ve biyolojik bilgilerin tam manasıyla uygulanarak verim elde edilebilmesi eğitimle mümkün olabilmektedir. Tarım sektöründe temel eğitim bakanlık müdahalesi ile gerçekleşebilmektedir. Çiftçi eğitimlerinin, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl Müdürlükleri tarafından yürütülmesi yeterli olmamakta, tarımsal basılı yayım ve görsel yayım çoğaltılmalı, hatta tarımsal eğitim odaklı televizyon kanalları geniş tarım kitlelerine ulaştırılmalıdır. Bunun getirisi, bilinçli üreticilerin çoğalmasıyla yüksek verim olarak geri dönecektir (TOBB, 2014:2).

1.6.6.Muhasebe Fonksiyonu

Muhasebe, işletmelerin ürün ve hizmet üretirken oluşturduğu mali bilgileri, kaydeden, sınıflandıran, özetleyen ve raporlayan bir işletme bilim dalıdır. Diğer işletmelerde olduğu gibi tarım işletmelerinde de muhasebe, aynı görevleri ifa eder. Tarımsal faaliyetlere ilişkin muhasebe işlemlerinin belirlenmesi ve açıklanması amacıyla 24.02.2006 yılında Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 41) ile tarımsal faaliyetlerde tarım işletmelerinin tarımsal varlıklarının muhasebeleştirme kriterleri belirlenmiştir. Tarım işletmelerinin sahip olduğu canlı varlıklar, hasat zamanındaki tarımsal ürünler (depolanan ürünler hariç) ve devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi koşulu getirilirken maddi duran varlıklar ile yatırım amaçlı gayrimenkuller ve tarımsal faaliyetlerle ilgili maddi olmayan duran varlıklar kapsam dışı bırakılmıştır.

Ülkemizde tarım işletmelerinde muhasebe kaydı genellikle tutulmamaktadır. Küçük ölçekli tarım işletmeleri götürü usulü vergilendirilmektedir. Bu nedenle muhasebe kaydı tutmamaktadırlar. Bir çok küçük aile işletmesi kayıt dışı faaliyet göstermektedir. Son zamanlarda teşviklerden faydalanabilmek için bazı işletmeler Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıt yaptırmak zorunda kalmıştır. Kayıt dışı faaliyet yaygındır. Ancak, henüz Avrupa standartlarında bir tarımsal faaliyet muhasebe sistemi tüm işletmeleri kapsamı altına alamamıştır. Orta ve büyük ölçekli tarım işletmeleri ise muhasebe fonksiyonu çok aktiftir. Bu işletmelerde muhasebe bölümünü eğitilmiş, konusunun uzmanı, tecrübeli personel tarafından yürütülür.

1.6.7.Araştırma Geliştirme (ARGE) Fonksiyonu

Araştırma Geliştirme (arge) çalışmaları günümüz işletmelerinin vazgeçilmez unsuru olmuştur. Bu nedenle arge Fonksiyonu işletmelerde gün geçtikçe etkinliğini artırmaktadır. Araştırma Geliştirme (arge) mevcut bilimsel ve teknik bilgileri kullanarak yeni bilgilerin ve yöntemlerin elde edilmesi, elde edilen bilgi ve yöntemlerin hayata geçirilmesi, bu sürecin disiplinli olarak sürekli tekrarlanmasıdır. Üç ana başlık altında değerlendirilebilir. Bunlar temel araştırma, uygulamalı araştırma ve deneysel geliştirmedir. Temel araştırma, merak edilen konuların arka planında ne olduğunu görmek üzere alan belirlemeden yapılan gözlem ve araştırmalardır. Uygulamalı araştırma, araştırma konusu hakkında özgün bilgi elde etmek için yapılan çalışmalardır. Deneysel geliştirme ise daha önce elde edilen bilgiler ve deneyimler çerçevesinde yeni bilgiler, teknikler, modeller, yöntemler, süreçler, sistemler geliştirmeye bunlardan var olanları geliştirmeye amaçlı yapılan çalışmalardır. FAO (Dünya Gıda ve Tarım Örgütü) verilerine göre dünya da tarımsal arge yatırımlarına ve çalışmalarına ayrılan kamu kaynakları artmaktadır. Benzer artış özel işletmelerden de beklenmektedir. Özel işletmelerin tarımsal arge yatırım ve çalışmaları şimdilik yeterli değildir. Özel işletmelerin tarımsal arge çalışmalarına yatırım yapması devlet tarafından teşvik edilmekte ve desteklenmektedir. TÜBİTAK, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından küçük ve orta ölçekli tarım işletmeleri ile büyük ölçekli tarım işletmelerine arge proje destekleri verilmektedir. Türkiye’de argenin büyük bir kısmı üniversiteler tarafından yapılmaktadır. Diğer ülkeler ile Türkiye tohumculuk sektöründe yapılan arge çalışmaları, kapasite ve işbirliği seviyeleri karşılaştırıldığında Türkiye yetersiz kalmaktadır. Diğer ülkelerde özel işletmeler arge çalışmalarına öncülük etmekte iken Türkiye’de üniversiteler başı çekmektedir. Diğer taraftan Türkiye’de kar amacı gütmeyen kuruluşların arge faaliyeti bulunmaz iken diğer ülkelerde kar amacı gütmeyen kuruluşlar hatırı sayılır çalışmalar yapmaktadır. Bunun sebepleri Türkiye’de resmi işlemlerin uzun sürmesi, maliyetli olması ve ağır bürokrasi olarak sıralanabilir. Beyanın esas alınmadığı güvensizlik üzerine kurulu sistemde araştırmacılar ve işletmeler çalışmaktan soğumaktadır. Bu nedenle araştırmacılar ve işletmeler bu çalışmalar için kendi kaynaklarını kullanmak zorunda kalmakta devlet desteğinden tam anlamıyla yararlanamamaktadır. Araştırmacılar arge çalışmalarına

ayırdıkları zamandan daha fazlasını mevzuat ve bürokrasi için harcamak zorunda kalmakta, bunun sonucu olarak da arge çalışma sayısı ve ortaya konulan sonuç (patent, tescil vs) azalmaktadır. Bahsedilen bu engeller kalktığı ya da azaltıldığında istenilen sonuca ulaşılacağı görülecektir (TOBB, 2014:54).

1.6.7.1. Tarımsal Araştırma Geliştirme Bütçesi

2013 yılında Dünya da, GSYH'den argeye ayrılan pay, İsrail'de (%) 4,28, İsviçre'de (%) 3,62, Güney Kore'de (%) 3,36, Japonya'da (%) 3,33, ABD'de (%) 2,88 , AB'de (%) 1,90, Çin'de (%) 1,70, Rusya'da (%) 1,24 olarak gerçekleşirken Türkiye'de (%) 0,86 olarak gerçekleşmiştir. Gelecekte AB 2020 yılında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın % 3' ünü, Güney Kore % 5'ini, Çin % 2,50'sini, Finlandiya % 4,00'ünü arge çalışmalarında tahsis etmeyi planlamakta iken Türkiye 2023 yılında GSYH'nin % 3'ünü argeye tahsis etmeyi hedeflemektedir (TOBB, 2014:55). Gelişmiş ülkelerde arge faaliyetlerine verilen önem yukarıda ifade edilen sayısal verilerle ortaya çıkmaktadır. Buna karşın Türkiye'de bu konuya yeterli önemin verilmediği ve gelecekte de yeteri kadar önem verilmeyeceği yine sayısal rakamlarla anlaşılmaktadır. TÜİK'in sektöre ve harcama grubuna göre gayrisafi yurt içi arge harcaması ve dağılımı verilerine göre Türkiye'de 2014 yılında arge faaliyetleri için 175.98.117.441,78 TL harcama yapılmıştır. Bunun 8.760.019.770 TL'lik (% 49,8) kısmı özel sektör tarafından yapılmıştır. Özel sektörün yapmış olduğu arge harcamalarının % 24,8 'i personel giderleri, %19,1'i diğer cari giderler, % 3,9'u makine teçhizat, % 1,9'u sabit tesis yatırımları olarak gerçekleşmiştir. Rakamlardan da anlaşılacağı üzere işletmeler, arge bütçelerinin büyük bir bölümünü (% 24,8) araştırma geliştirme personeline ayırmış, sadece % 3,9'unu makine teçhizat teminine ayırmıştır (TÜİK, 2014). 2010 yılında özel sektörün yapmış olduğu arge harcaması 3.942.908.434 TL idi. Görüldüğü üzere özel sektörün argeye yaptığı yatırım yaklaşık üç katı artmıştır. 3.942.908.434 TL 'lik tutarın sadece 9.127.531 TL'lik (% 0,23) kısmı tarım işletmeleri tarafından arge çalışmalarına ayrılmıştır. TÜİK'in sosyo-ekonomik hedeflere (1) göre merkezi yönetim bütçesinden arge faaliyetleri için ayrılan ödenek ve harcamalar. (2008-2017) verilerine göre Türkiye'de 2016 yılında arge için ayrılan bütçe 8.174.459.216 TL'dir. 2016 yılında bu rakam 7.507.643.993 TL, 2015 yılında 6.172.874.615 TL idi. Arge faaliyetleri için

ayrılan ödenek ve harcamalar içinde tarımın payı ise yıllara göre; 2017 yılında 433.332.075 TL(%5,3), 2016 yılında 237.586.733 TL (%3,2), 2015 yılında 255.355.684 TL (%4,1) olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılı merkezi yönetim bütçesinden arge faaliyetleri için gerçekleştirilen harcamaların gayrisafi yurtiçi hasıla içerisindeki oranı %0,29, merkezi yönetim bütçe harcamaları içerisindeki payı ise %1,14 olmuştur. Son yıllarda rakamlarda artış görülse de bu sayısal veriler, tarımsal arge çalışmalarına verilen değer son derece yetersiz olduğunu ve cılız kaldığını göstermektedir. Son zamanlarda başta tohum ıslahı olmak üzere birçok tarım konusunda arge çalışmaları yürütülmeye başlanmıştır. Müstakil olarak tarımsal arge işletmeleri kurulmaya başlandığı gibi orta ve büyük ölçekli tarım işletmeleri, bünyelerinde arge birimleri kurmaya ve bu birimlere bütçeler ayırmaya başlamıştır.

1.6.7.2. Tarımsal ARGE

Kısaca, insanlığın hizmetine sunmak üzere yeni bilgi elde etme ya da mevcut bilgilerin üzerine yenilerini ekleyerek yeni ürün, hizmet ve teknoloji geliştirmeye yönelik yapılan tüm deneysel çalışmalar olarak tanımlayabileceğimiz Araştırma ve Geliştirme çalışmaları günümüz yüksek teknolojik düzeyinin yegane kaynağıdır. Gündelik hayatımızda kullandığımız tüm alet, cihaz, makine, ürün ve hizmetler Araştırma Geliştirme (arge) çalışmalarının çıktısıdır. Arge faaliyetleri çok zaman alan maliyeti yüksek çalışmalardır. İnsanoğlu tarım toplumundan sanayi toplumuna bu çalışmalar sayesinde geçiş yapmıştır. Sanayi Devriminde, arge çalışmaları önemli ölçüde artış göstermiş teknolojik gelişim ivme kazanmıştır. İnsanoğlu bu çağda sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş için yoğun gayret sarf etmektedir. Gelişmiş ülkelerin tamamı, geldikleri noktayı arge faaliyetlerine ayırdıkları zaman ve yaptıkları yatırıma borçludurlar. Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkeler yaptıkları arge yatırımları ile geleceğe daha emin adımlarla yürümektedirler. Tüm işletmelerde olduğu gibi tarım işletmelerinde de araştırma geliştirme çalışmaları işletmenin gelişmesi ve uzun ömürlü olması için elzemdir. Tarım işletmeleri en az işlenmemiş ham ürün üretmeye verdikleri önem kadar arge çalışmaları sonucunda katma değeri yüksek işlenmiş, ürünlerin üretilmesine zaman ve bütçe ayırmak zorundadır. Tarım alanındaki arge çalışmaları sadece verimliliği artırmaya yönelik değil karlılığı yüksek ürünlerin üretilmesine de yönelik

olmalıdır. Ne yazık ki Ülkemizde faaliyet gösteren özellikle bitkisel ve hayvansal üretim yapan aile işletmeleri arge çalışmalarına yeteri kadar zaman ve bütçe ayırmamaktadır. Bu durumu değiştirmeye yönelik Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından yoğun bir çalışma sergilenmektedir. Konunun mevzuat ayağı da her geçen gün gelişmekte, gün geçtikte Ülkemiz tarımının gelişmesi amacıyla yürürlüğe giren yasal düzenleme sayısı artmaktadır. Ayrıca arge destek programı projeleri ile tarım işletmeleri arge faaliyetleri yapmalarına teşvik edilmektedir. Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü'nün 11. Proje Başvuruları bahçe bitkileri, bitki sağlığı, tarım ekonomisi, gıda ve yem, hayvan sağlığı, hayvancılık ve süt ürünleri, tarla bitkileri, toprak- su kaynakları ve tarım teknolojileri konu başlıklarında arge çalışmalarını desteklemektedir. Ayrıca Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı tarafından da arge çalışmalarına proje bazında finansal destek sağlanmaktadır. Yeni ürün geliştirmenin temeli olan argeden ve sağlanan imkanlardan bahsettikten sonra bu çalışmaların sonucunda ne gibi faydalar elde edilebilir konusuna da değinilmesi gerekmektedir. Katma değeri yüksek ürüne örnek olarak süt verilebilir. Çeşitli işlemlerden geçen süt, yaklaşık iki katı fiyatla marketlerde satılmaktadır. Sağımdan sonra elde edilen süt işleme tesislerine soğuk zincir vasıtası ile ulaştırılmakta ve bu tesislerde pastörize edilerek çeşitli işlemlerden geçerek farklı ebatlarda paketlenmektedir. Süt ve süt ürünlerine bu prosesler ile ürün geliştirmesi yapılmakta ve daha fazla kar elde edilmektedir. Bir diğer örnek ise elma cipsi için verilebilir. 2016 yılı Bursa hal fiyatı 0,70 ile 2 TL arasında olan elma belirli işlemlerden geçtikten sonra 100 gr paketler halinde ambalajlanan elma, marketlerde 9,90 TL'ye satışa sunulmaktadır (<http://www.happy.com.tr/ekozel-kuru-elma-cipsi-100-gr?gclid=CJewpZzUrM0CFVE o0wodhsoAVw> , 20/05/2016). Kilogram fiyatı 2 TL olan elma, arge çalışmaları sonucunda elde edilen bilgi ve tecrübeler sonucunda kilogramı 90 TL'ye tekabül etmektedir. Oransal olarak kilogram bazında yüzde 4850 gibi astronomik katma değer ortaya çıkmaktadır. Daha yaygın bir diğer örnek ise patates cipsidir. Tarladaki bir kilogram patates fiyatı ile ambalajlanmış cips arasında fiyat uçurumu oluşmaktadır. Bu da işletmeye kar olarak yansımaktadır. Ayrıca bu işlemler ile tüketim miktarları da artmaktadır. Tarımsal ürünlerde inovasyon konusunda çok fazla örnek verilebilir. İnsanoğlu yaşadıkça da devamlılık arz edecektir. Rakamlar, arge çalışmalarının ve inovasyonun önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle tarım

işletmelerinde, Araştırma Geliştirme Fonksiyonu ve yeni ürün geliştirme çalışmaları, hayati önem arz etmektedirler. Bu konuda yetkin personel, modern cihaz ve ekipman, bütçe ve zaman ayıran tarım işletmeleri başarıyı yakalamaktadırlar.

1.6.7.3.Araştırma Geliştirme (ARGE) Faaliyetlerinde Teknolojik Altyapı

Tarım sektöründe yeni teknolojilerin benimsenmesinde en önemli faktör işletmelerin gelir düzeyidir. İşletme büyüklüğü verimlilikle birlikte yeni teknolojilerin kullanılmasını da etkiler. Küçük ölçekli aile tarım işletmelerinde emek kaynaklı verimliliğin düşük olması gelir düzeyini de olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle anılan işletmelerin yeni teknolojilere ulaşmasını engellemekte veya geciktirmektedir. İşletme sahibi veya yöneticilerinin eğitim düzeyinin yükselmesi, yeni teknolojilerin kullanılmasında olumlu etki sağlamaktadır (TOBB,2014:54) . TÜİK'in sektöre ve harcama grubuna göre gayrisafi yurt içi arge harcaması ve dağılımı verilerine göre Türkiye'de 2014 yılında işletmeler tarafından 8.760.019.770 TL'lik araştırma geliştirme yatırımı yapılmıştır. Bunun % 3,9'u yani 341.640.771,03 TL makine ve teçhizat alımına ayrılmıştır. 2015 yılında ise toplam 20.615.247.954 TL arge harcamasının sadece % 8,3'ü (1.711.065.580,182 TL) makine ve teçhizata ayrılmıştır. Rakamlarda yıllara göre artış gözlemlenmekle birlikte yeterli seviyede olmadığı değerlendirilmektedir. Rakamlar işletmelerin arge teknolojik alt yapısına çok az yatırım yaptığını göstermektedir. Son yıllarda bu rakamlar ve oranlar artmakla birlikte istenilen seviyeye henüz ulaşamamıştır.

1.6.7.4.Araştırma Geliştirme (ARGE) Faaliyetlerinde Personel Eğitimi

Kıt kaynakların değerlendirilmesinde nitelikli eğitime öncelik verilmesi her ülke için birincil hedef olmalıdır. Bilgi düzeyini artırmak amacıyla örgün eğitim, iş başında ve iş yerinde mesleki eğitimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması zorunludur. Örneğin Singapur 45 yılda kişi başı milli gelirini 300 dolardan 30.000 dolara bu metot sayesinde yükseltmeyi başarmıştır. Türkiye'de örgün eğitimde geçen toplam süre 3,6 yıl iken, OECD ülkelerinde bu süre 10,5 yıla çıkmaktadır. Bu nedendir ki sekiz yıla çıkartılan zorunlu eğitim on iki yıla çıkması gerekmektedir. İş yerinde, kurum içi eğitim

çalışmalarına gelindiğinde Türkiye'de yılda 1-2 saat iken OECD ülkelerinde bu rakam yılda 50-100 saate kadar çıkmaktadır. Bu değerler Türkiye'de hem zorunlu eğitim hem de mesleki eğitime gereken önemin verilmediğini göstermektedir. İş veriminin artması için, kamu ve özel sektörde kurum içi eğitime önem verilmesi ve OECD ülkelerindeki süreler hedeflenmesi gerekmektedir. Bir toplumun geleceğini o toplumun gençleri belirler. Bu nedenle gençlerin iyi eğitim alması gerekmektedir. İyi eğitim almış toplum bireyleri o toplumu gelecekte çok ileri seviyelere taşıyacaktır. Türkiye'de, maalesef gençler iyi eğitim alamamaktadırlar. Bunun sonucu olarak da konusunun uzmanı değil de yarı bilgili ya da az bilgili bireyler yetişmektedir. Çok az sayıda konusunun uzmanı birey yetişmektedir. Toplumun yaşadığı tüm sosyolojik ve ekonomik sorunların temelinde eğitimsizlik yatmaktadır. Dolayısıyla sorunların tek çözüm yolu bilim ve fenne yani eğitime öncelik ve ağırlık verilmesidir (Kaya, 2007:77-78).

1.6.7.5. ARGE Destekleri (Teşvik ve Ödüller) ve Mevzuatı

2006 yılında yayımlanan 5488 sayılı Tarım Kanunu'nda tarım sektörünün kalkınma plân ve stratejileri doğrultusunda geliştirilmesi ve desteklenmesi için gereken destekleme araçları belirlenmiştir. Tarım Kanunu'nun 19 uncu maddesine göre belirlenen destekleme araçları; doğrudan gelir desteği, fark ödemesi, telafi edici ödemeler, hayvancılık destekleri, tarım sigortası ödemeleri, kırsal kalkınma destekleri, çevre amaçlı tarım arazisini koruma programı destekleri ve diğer destekleme ödemeleridir. Adı geçen kanunun, 21 inci maddesi “bütçeden ayrılacak kaynak, gayrisafi millî hasılanın yüzde birinden az olamaz” hükmünü içermektedir. Her yıl destekleme miktarları artmıştır. 2007 yılında 5,6 milyar TL olan destekleme ödemeleri, 2011 yılına gelindiğinde 7,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu ödemeler içerisinde alan bazlı ödemelerin payı, 2004 yılında yüzde 80 iken, 2009 yılında Doğrudan Gelir Desteği ödemelerinin kaldırılmasının ardından 2011 yılında yüzde 31,8'e gerilemiştir. 2015 yılına gelindiğinde altı ana başlık altında toplam 9.971.000.000 TL tarımsal destekleme sağlanmıştır (<http://tarim.kalkinma.gov.tr/tarim,2017>). Ürün bazlı fark ödemesi desteklemeleri, yağlı tohumlar, çay, hububat ve bakliyat gibi ürünleri kapsamaktadır. 30 tarım havzası temelinde uygulanmasına devam edilen destekleme bütçesinin, 2004 yılında GSMH'nın yüzde 11'i iken, 2011 yılındaki payı yüzde 33,4 olarak

gerçekleşmiştir. OECD üyesi ülkelerde tarım sektörüne yapılan destekler oransal olarak azalırken, sadece Türkiye’de bu oran artış göstermiştir. OECD ülkelerinde, 2009 yılında tarım sektörüne verilen destek 252 milyar dolar iken, 2010 yılında tarım sektörüne verilen destek 227 milyar dolara gerilemiş ve tarım sektörüne yapılan destekler 1980’li yıllardan bu yana en düşük seviyeye inmiştir. Türkiye’de, 1986–1988 yılları arasında, yüzde 20 olan tarım sektörüne destek, 2008–2010 yılları arasında, yüzde 27’ye yükselmiştir. Bu oran AB’de yüzde 22, ABD’de yüzde 9, İsrail’de yüzde 12 ve Kanada ise yüzde 16 olarak uygulanmaktadır. Dünya da yaşanan ekonomik krizler nedeniyle tarım sektörüne yapılan destekler oransal olarak azalmıştır. Tarım sektörünün yapısı gereği yani doğa koşullarına bağlı olarak üretim yapıldığından ve insanların temel besin kaynağı gıdanın tarımsal üretimden elde edilebilmesi nedenlerinden dolayı tarım büyük önem arz etmektedir. Bundan dolayıdır ki destekler büyük önem arz etmekte ve birçok ülke destekleme politikasını hala ısrarla sürdürmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de de tarımsal üretimin artması amacıyla Toprak Kanunu gereği gayri safi milli hasılanın en az yüzde birinin tarımsal desteklere ayrılması gerekmektedir. Tarımsal üretimin artarak sürdürülebilmesi için tarımsal desteklerin devamlılığı elzemdir (TOBB, 2014:34).

Tarımsal arge destekleri konusunda kurumsal bazda söz sahibi olan Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, arge çalışması yapılması gereken öncelikli konularda bilgi ve teknolojinin geliştirilmesi amacıyla destekler sağlamaktadır. Bakanlık, elde edilecek bilgilerin üreticilerin, tarımsal ürün işleyen işletmelerin ve ihracatçıların istifadesine sunulmasını da sağlamaktadır. Araştırma geliştirme kapasitelerinin artırılması amacıyla geri ödemesiz doğrudan destekleme ödemesi de anılan bakanlık tarafından yapılmaktadır. 5488 sayılı Tarım Kanunu’na dayanılarak yürürlüğe konulan, Araştırma ve Geliştirme Projelerinin Desteklenmesinde Uygulanacak Usul ve Esaslara İlişkin Tebliğ kapsamında, tarım sektörünün ihtiyacı olan konularda üniversiteler, sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşları, çiftçi örgütleri ve özel sektör tarafından yürütülen arge projeleri desteklenmektedir. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından, 2007 yılından itibaren arge proje destekleri verilmeye başlamıştır. Proje başvurusu, projelerin değerlendirilmesi ve kabul edilen projelerin izlenmesi ile ilgili olarak sekreteryaya görevini Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) üstlenmektedir. Destekleme kriterleri Kanunda detaylandırılmıştır. Buna göre; arge Kanunu, bir arge merkezinde en az 50 personel istihdam edilmesi koşuluyla arge

yatırım projelerine özel teşvikler sağlamaktadır. Araştırmacı sayısının 500'ün üzerinde olması durumunda arge harcamalarının % 100'ü şirketin vergi matrahından düşülecektir. İşçiler için gelir vergisi stopajı muafiyeti getirilmiştir. Sosyal güvenlik primlerinde, işveren payına 5 yıl süre ile % 50 muafiyet kolaylığı sağlanmıştır. Düzenlenecek evraklarda damga vergisi muafiyetinin yanında, yeni bilim adamları için 100.000 TL'ye varan teknolojik girişim sermayesi ve kamu kurumları ve uluslararası organizasyonlar tarafından sağlanan bazı fonların vergi matrahından düşülmesi imkanı da sağlanmıştır. Bu kriterlerden , arge merkezinde en az 50 araştırmacı personel istihdam edilmesi şartı, tohumculuk sektöründe araştırma faaliyeti yürüten özel sektör firmaları için karşılanamayacak bir kriterdir. Çünkü tohumculuk sektöründe bu kadar araştırmacı personele ihtiyaç yoktur, sektördeki araştırma yapan işletmelerin büyüklüğü henüz bu kriteri karşılamamaktadır (TOBB, 2014:56).

1.6.7.6. Genel Bütçe Proje Destekleri

Tarım Kanunu'nda araştırma ve geliştirme faaliyetlerine genel bütçenin en az yüzde biri ayrılması zorunluluğu getirildiği ifade edilmişti. Ayrılacak bütçenin etkin ve verimli kullanılabilmesi, kümelenme sağlanması ve teknolojik gelişmelerin ivme kazanması amacıyla farklı yörelerde teknoloji geliştirme bölgeleri kuruldu. Teknoloji geliştirme bölgelerinin temel hedefleri şu şekilde sıralanabilir; kiralamaya hazır ofisler ve altyapı tesisleri sağlamak, yazılım ve arge faaliyetlerinden elde edilen kârların 31.12.2023 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden muafiyeti, buralarda üretilen uygulama yazılımlarının satışların 31.12.2023 tarihine kadar KDV'den muafiyeti, buralarda istihdam edilen araştırmacılar ile yazılım geliştirme ve arge personeline ödenecek maaşların 31.12.2023 tarihine kadar kişisel gelir vergisinden muafiyeti, 31.12.2024 tarihine kadar beş yıl boyunca SGK primi işveren payının % 50'sinin devlet tarafından karşılanması. Küçük ve orta ölçekli işletmelere yukarıda ifade edilenlerden başka teşvikler de sağlanmaktadır. Bahse konu teşvikler ile finansman temini, araştırma ve geliştirme (arge), ortak tesisler, piyasa araştırması, yatırım alanları, pazarlama, ihracat ve eğitim gibi destek unsurları sağlanarak işletmeleri güçlendirme amacı hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda tarım işletmelerinin de bu teşviklerden faydalanması şarttır. Özellikle tohumculuk sektörünün de söz konusu bu destek ve

yardımlardan yararlanması gerekmektedir. Tohumculuk en az diğer sektörler kadar önemlidir. Maalesef tohum üretici firmalar halen sanayi siciline kayıt olamamakta ve buna bağlı olarak KOSGEB desteklerinden yararlanamamaktadır. Bir başka genel bütçeden proje desteği Sanayi Tezi (SANTEZ) programıdır. Sanayi Tezi (SANTEZ) programı ile üniversite sanayi iş birliğiyle gerçekleştirilerek, yeni teknoloji adaptasyonu, süreç geliştirilmesi, kalite artırılması ve çevresel değişim projeleri için sağlanan doğrudan finansal destekler mevcuttur. Teknoloji geliştirme projelerine yönelik destekler Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) aracılığıyla, teknoloji geliştirme, yenilenebilir enerji üretimi, enerji verimliliğinin artırılması ve çevresel etkilerin azaltılması projeleri için uzun vadeli faizsiz krediler sunulmaktadır (TOBB, 2014:56-58).

1.6.7.7. TÜBİTAK Proje Destekleri

Arge çalışması yapmak isteyen işletmelere, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ile TTGV (Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı), arge projeleri için arge masraflarını karşılamakta ve/ veya sermaye kredisi sağlamaktadır. TÜBİTAK tarafından verilen destekler şunlardır; 1008 Patent Başvurusu Teşvik ve Destekleme Programı, 1512 Bireysel Girişimcilik Aşamalı Destek Programı, 1301 Bilimsel ve Teknik İşbirliği Ağları ve Platformu Kurma Girişimi Projesi, 1501 TÜBİTAK Sanayi arge Projeleri Destekleme Programı, 1503 Proje Pazarı Destekleme Programı, 1507 TÜBİTAK KOBİ arge Başlangıç Destek Programı, 1511 TÜBİTAK Öncelikli Alanlar Araştırma Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Projeleri Destekleme Programı, 1505 Üniversite-Sanayi İşbirliği Destek Programı, 1007 Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini Destekleme Programı, 1513 Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı (TOBB, 2014:57).

1.6.8.Yönetim Bilişim Sistemleri (YBS) Fonksiyonu

Yazılım ve donanım temelli insan makine ilişkisine dayalı Yönetim Bilişim Sistemi, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçmeye çalıştığımız şu günlerde işletmeler için büyük önem arz etmektedir. Verilerin sadece ham olarak kayıt altına

alınmasının bir anlamı yoktur. İşletmenin faaliyet süresince gerçekleştirdiği tüm verilerin kaydedildiği Yönetim Bilişim Sistemi, verilerin doğru analiz edilerek raporlanması sonucunda sağlayacağı bilgi desteğiyle karar alma aşamasında etkin rol oynayacaktır. İşletmelerde Yönetim Bilişim Fonksiyonu diğer yönetim fonksiyonlarıyla sıkı bir ilişki içerisinde. Tarım işletmelerinde de Yönetim Bilişim Fonksiyonu (YBS) işletmenin yaşaması ve gelişimini sağlaması bakımından önemlidir. Ülkemizde bitkisel ve hayvansal üretim yapan tarım işletmeleri, YBS'yi etkin kullanım bakımından diğer işletmelerin gerisinde kalmaktadır. Buna karşın tarımsal ürünleri işleyen işletmeler yönetim bilişim sistemini büyük ölçüde uygulamaktadır. Ancak açık alanda bitkisel ve hayvansal üretim yapan tarım işletmelerinin tamamına yakınında yönetim bilişim sisteminin birçok unsuru kullanılmamaktadır. Bu tür işletmelerde, bilgisayar dahi bulunmamaktadır. Bunların, genelde küçük aile işletmeleri olması ve yönetici olan aile reislerinin orta yaş üzeri olması gibi nedenlerden dolayı söz konusu işletme sahibi ve yöneticileri, bilişim sistemleri yazılım ve ekipmanlarını kullanma konusunda yetersiz kalmaktadırlar.

1.6.8.1.Kamu Bilişim Platformları

Tarımsal faaliyetlerin etkin bir şekilde takip edilebilmesi ve doğru yönetilebilmesi amacıyla Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, oluşturduğu web tabanlı platformlar aracılığıyla tarım işletmelerini YBS'ye entegre etmeye çalışmaktadır. Bunlar ; Tarım İşletmeleri Kayıt Sistemi (TİKAS), Kooperatif Kredileri Takip Sistemi (KKKS), Özel Ürünler Uygulamaları (OU), Örtüaltı Kayıt Sistemi (OKS), Bitki Koruma Ürünleri Kayıt ve Takip Sistemi (BKS), Toprak, Bitki ve Sulama Suyu Analiz Laboratuvarları Kayıt Sistemi (TA), Bitki Ekolojik Gereksinimleri Veritabanı Uygulaması (BEGVET), Pazarlama Bilgi Sistemi (PBS), İyi Tarım Uygulamaları Kontrol ve Sertifikasyon Sistemi (İTU), Organik Tarım Kontrol ve Sertifikasyon Sistemi (ORG), Sulama Tesisleri Bilgi Sistemi (SU), Sertifikalı Tohum Kayıt ve Takip Sistemi (ST), Gübre Takip Sistemi (GT), Veteriner Tıbbi Ürünleri Kayıt ve Takip Sistemi (VET), Su Ürünleri Kayıt Sistemi (SÜKS), Arıcılık Kayıt Sistemi (AKS), Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi (GGBS), Büyükbaş Hayvan Kayıt Sistemi (Kodlama) ve Küçükbaş Hayvan Kayıt Sistemi (KKKS), Çiftlik Muhasebe Veri Ağı

Sistemi (ÇMVA), Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS), Tarım Bilgi Sistemi (TBS), Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS), Organik Tarım Bilgi Sistemi (OTBS), Ürün Doğrulama ve Takip Sistemi (ÜDTS), Tarım Sektörü Entegre Yönetim Bilgi Sistemi (TSEYS).

1.6.8.2.Tarımsal Teknoloji

Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde tarım teknolojileri yaygınlaşmakta ve sürekli devinim halindedir. Sanayi devrimi, makinelerin yaygınlaşmasını getirdi. Tarımsal teknoloji sadece traktör ve alet/makine ekipman olmaktan öteye giderek, yazılım, donanım, ağ sistemleri, küresel görüntüleme sistemleri, bitkisel ve hayvansal görüntü algılama sistemleri, insansız hava araçları, coğrafi bilgi sistemleri ve tüm bu sistemleri sevk ve idare eden yönetim ve karar destek sistemlerinin devreye girmesiyle tarımsal üretim farklı bir boyut kazanmaktadır. Söz konusu teknolojik gelişmelerden öne çıkanlar aşağıda ifade edilmiştir.

Biyosensor terimi birçok farklı şekilde tanımlanmaktadır. Ancak genellikle, biyolojik veya kimyasal etken bir maddeye seçici olarak, hızla ve sürekli şekilde reaksiyon gösteren ve şu özelliklere sahip olan; biyoaktif veya bir biyoalgılama materyali içeren, bu materyal ilgi duyulan türdeki maddeleri ya da bir analiti tanıyan ve biyoalgılama materyali bir transdüser adı verilen aygıtla yakın temas içinde olan, yani genel olarak biyosensör, biyolojik, kimyasal veya biyokimyasal sinyali ölçülebilen ve işlenebilir elektriksel sinyale dönüştürebilen, kimyasal veya fiziksel transdüser ile birleştirilmiş biyolojik algılama materyali içeren bir cihaz veya enstrümandır (Demircioğlu ve Börekçi, 2015:61). Hassas tarım, yani teknotarım, tarımsal üretim sistemlerinin bilgisayarlaşması ve bilgisayarlı kontrol sistemlerinin ağ iletişimi ile yapay zeka uygulamalarının tümünü kapsamaktadır. Bilgisayar kontrollü seralarda, sensorlar ile ölçülen bitki reaksiyonları akıllı bitki üretim sistemlerini yönlendirmek için kullanılır. Özellikle görüntü araçları tarafından elde edilen canlı bitkilerin şekilleri, bileşenleri ve fonksiyonları hakkındaki bilgi, akıllı bitki üretim işlemlerinin tanı ve kontrolü amacıyla etkin biçimde kullanılmaktadır. Bu teknoloji, konuşan bitki yaklaşımı Speaking Plant Approach (SPA) olarak bilinmektedir. Biyoteknoloji ve mikroçoğaltmadaki son gelişmeler, SPA'nın hücreler ve dokular düzeyinde geliştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bunun sonucu olarak da sürdürülebilir ve

çevresel ziraat mühendisliğine ilgi artmaktadır. Tekno tarım, ziraat mühendisliğinin kapsamını değiştirebilir. Bitkisel üretimin artırılması ve oluşabilecek çevresel sorunları en aza indirgeyebilmek için çevre koruma ve iyileştirme yöntemlerini beraberinde getirebilir. Ziraat mühendisliği sadece biyoloji ve biyoloji dalları ile tarım alet ve makine alanları dışında yeni sistemlerin de entegre olduğu geniş bir alanı kapsar hale gelecektir. Uydulardan, uçaklardan, ve insansız hava araçlarından elde edilen hiyerarşik mekansal bilgiler sayesinde tarımsal ekosistem hakkında sürekli yeni bilgilerin elde edilmesi ve sağlanan bilgilerin uygulanması ile hassas tarım diğer bir ifade ile tekno tarım yeni bir boyut kazanacaktır. Yaşanacak gelişmeleri somutlaştırmak için bazı örnekler verilebilir. Örneğin, tekno tarım bileşenlerinden uzaktan algılamadan gelen mekansal bilgi, bölgesel ihtiyaca göre gübreleme, yabancı ot ve zararlıların bölgesel kontrolü ile daha doğru tarımsal faaliyetler yapılmasını sağlanabilir. Özellikle yapay zeka uygulaması içeren otonom araçları kullanan tekno tarım, bitkiler ve topraklar hakkında fitobiyolojik bilgiler elde etmek için yakın çekim uzaktan algılamayla , fitobiyoloji ve görüntü algılama teknolojilerini birleşmeye ihtiyacı duymaktadır. Uçaklardan, uydulardan ve insansız hava araçlarından elde edilen hiyerarşik uzaktan algılama verileri, yakın çekim uzaktan algılamadan elde edilen kesin fitobiyolojik veri ile doğrulanması ile tarımsal üretimin durumu anlık olarak teyit edilebilecektir. Elde edilen bu veriler işlenerek üretim yönetiminde kullanılacak ve daha az insan müdahalesi ile tarımsal üretim gerçekleştirilebilecektir (Özgüven, 2015:235-236). Burada bir çok teknolojik bileşenin irtibat halinde olduğu, otonom sistemlerden bahsedilmesi gerekmektedir. Yapay zeka terimi, sinirsel ağ modelleme ve bulanık modelleme gibi iki temel modelleme yöntemi üzerine kurulmuştur. Bu modeller doğrusal olmayan haritalama olarak da kabul edilebilir. Sinirsel ağları yönetmek için çok fazla ölçüm verisine ihtiyaç duyulur. Bulanık modelleme ise tüm hareketlerin en ince ayrıntısına kadar belirlenmesi, kuralların formüle edilmesi yani niteliksel ve anlık bilgilere ihtiyaç duyar. Her iki modelin birlikte ve senkronize kullanıldığı dinamik modeller de mevcuttur. Her iki modelde de hedeflenen davranışlar, kontrolörler ve/veya vasıflı operatörlerin belirleyeceği stratejilerin taklit edilmesiyle yeniden belirlenebilir, ayarlanabilir ve kontrol edilebilir (Soy, 2015:167).

Tarımsal teknolojinin gelişmesiyle ziraat mühendisliğinin dalları olan bahçe bitkileri, bitki koruma, peyzaj mimarlığı, tarımsal biyoteknoloji, tarımsal yapı ve

sulama, tarla bitkileri, bitki besleme, zootekni dallarını kapsayan tüm tarımsal üretim süreçleri, tekno tarım uygulamaları ile tam otonom hale gelecektir. Kurulacak tekno tarım alanları ile çok az hatta hiç insan gücüne ihtiyaç duyulmadan tarımsal ürün üretmek mümkün olabilecektir. Artan nüfus ve sürekli kirlenen çevre şartlarında insanoğlu daha zor şartlarda tarım üretimi yapmak zorunda kalacaktır. Bu zor şartlarda yüksek verimli üretim yapabilmek sadece tekno tarım ile mümkün olacak gibi görünmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA: BİLECİK TARIM İŞLETMELERİNDE BİR UYGULAMA

2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bilecik İlinde faaliyet gösteren tarım işletmeleri ile ilgili kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Ülkemiz geneli itibari ile tarım işletmeleri konusunda çok az belge, tez, kitap ve bilgi bulunmaktadır. Bu çalışmada ekonomik büyüklük olarak hiçte azımsanmayacak yere sahip tarım işletmelerinin mevcut durumu tüm yönleri ile (insan kaynakları, üretim, pazarlama, planlama ve yaşadıkları sorunlar) analiz edilerek reel ve gerçek bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar başta tarım işletmesi sahibi ve yöneticileri olmak üzere, tarımsal alanda faaliyet gösteren diğer kurum ve kuruluşların ve tarımsal politikalara yön verenlerin karar alma aşamasında rasyonel karar alabilmelerine yardımcı olacaktır. Aynı zamanda faaliyet konuları, büyüklükleri yerel ve ülke ekonomisine yaptıkları katkılar hakkında önemli bilgiler tarım sektöründe çalışan işletmelere strateji belirlemede önemli katkılar sağlayarak, Bilecik'teki tarım işletmelerinin sorunları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.2. ARAŞTIRMA KAPSAMI

Bilecik ilinde ve ilçelerinde faaliyet gösteren tüm tarımsal işletmeleri (tarımsal yan sanayi ve kooperatifler dahil tüm tarımsal işletmeleri) çalışma kapsamında ele alınıp mevcut durumları analiz edilmiştir. Direk tarımsal üretim yapmasa bile hammadde olarak tarıma dayalı üretim yapan (2014 Çiftçi Kayıt Sistemi kayıtlarına göre 7.620 adet) işletme çalışmanın kapsamındadır. Çalışma kapsamına alınan ilin Marmara bölgesinde bulunması ve bu bölgenin olumlu mikro ve makro klima iklim etkisi ile arazilerinin verimli olması, tarımsal makineleşmenin yüksek oranda gerçekleşmesi ve bunlara bağlı olarak tarımsal üretimin yüksek olması nedeniyle çok sayıda küçük ve orta ölçekli tarım işletmesi faaliyet göstermektedir.

Çalışmada Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bilecik il Müdürlüğü ve İlçe Müdürlükleri'nden destek alınmıştır. İlde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin faaliyet alanlarına göre dağılımları ile işletmelerde yapılan anket çalışmalarında iyi niyetli destekleri olmuştur. Tüm personelin Bilecik tarımına katkı sağlayabilmek için özverili olarak çalıştıkları gözlemlenmiştir. Her birimin kendi yetki ve sorumluluk alanındaki tarım işletmeleri hakkında her türlü bilgiye ve değerlendirmeye sahip olduğu görülmüştür.

2.3.ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışma kapsamında Bilecik merkezinde ve ağırlıklı olarak Pazaryeri, Yenipazar, Söğüt, Osmaneli ve İnhisar ilçelerinde faaliyet gösteren tarımsal işletmeleri üzerinde mülakat ve anket çalışması yapılmıştır. Ekte yer alan biri açık uçlu olmak üzere 66 sorudan oluşan anket formu ile Bilecik ilinde faaliyet gösteren 135 adet işletmeye gidilerek yüz yüze veya telefonla anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması için işletmenin faaliyet gösterdiği yere gidilmiş işletme sahibi veya yöneticisi bulunmadığı durumda telefon ile bağlantı kurularak anket soruları sorulmuş, işletme yöneticisi veya sahibi işletmede hazır bulunduğu anda yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması sırasında çekilen fotoğraflardan birkaçı ekte yer almaktadır. Anket çalışması araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş hizmet alımı yapılmamıştır. İşletmelerin dağınık ve meskun mahalden uzak yerlerde olması çalışmayı güçleştirmiştir. Söz konusu anket çalışması ön hazırlık aşaması ve SPSS ortamına aktarılmasıyla birlikte yaklaşık 9 ayda tamamlanmıştır. Sadece anket çalışması yaklaşık 1,5 ay sürmüştür. Anket çalışması ile elde edilen bulgular bilgisayar ortamına IBM SPSS Statistics Versiyon 24 paket programında analiz edilerek rapor haline getirilmiştir. Anket çalışması ile elde edilen gerekli veriler SPSS ortamında yüzde frekans analizi uygulanmıştır. 66 numaralı açık uçlu sorunun cevaplarının değerlendirilmesinde ise sosyal bilimler için nitel veri analizi yöntemi kullanılmıştır.

2.3.1. Araştırma Modeli:

Bu çalışma nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Bu model ile araştırma için gerekli veri anket yöntemiyle birincil kaynağından elde edilmiştir. Araştırma konusu tarım işletmelerinin mevcut durumlarının belirlenmesi, belirlenen durumunun betimlenebilmesi amacıyla bu yöntem tercih edilmiştir. Anket soru adedinin 66 olması ve soruların ölçeksel değil nitel özellik barındırması, tarama araştırma modelini tercih edilmesinde etken olmuştur.

Araştırma modeli, araştırmanın amacına uygun, doğru ve ekonomik olarak verilerin toplanması, sınıflandırılması, analiz edilmesi ve çözümlenebilmesi için gerekli kriterlerin belirlenmesidir. Bu kriterlerin belirlenmesinde iki model öne çıkmaktadır. Bunlar tarama ve deneme araştırma modelleridir. Araştırmacı hedefine ve araştırmanın özelliğine, içinde bulunduğu şartlara göre bu iki yöntemden birini seçer ve bu seçtiği modele göre araştırmasını kurgular (Karasar, 2016:108). Tarama modeli, geçmişte var olan veya hala varlığını sürdüren bir kişiyi, bir hadiseyi, bir objeyi, bir düzeni, bir yaşamı, bulunduğu koşullar içinde ve birebir olduğu gibi, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmeden, araştırma konusu olan bilinmek istenen şeyin ortaya çıkartılması amacıyla yapılan gözlem ve akabinde bu gözlemin kayıt altına alıp belgelendirmektir (Karasar, 2016:109). Tarama modelinin iki ana bölümü vardır. Bunlar genel tarama modeli ve örnek olay tarama modelidir. Genel tarama modeli, çok fazla eleman sayısına sahip evren hakkında, evrenin tamamı ya da belirlenen bir grubu örnek ya da örneklem olarak alarak buradan evren hakkında genel bir yargıya varmak için yapılan araştırma yöntemidir (Karasar, 2016:111). Örnek olay tarama modelinde ise kesit alma yaklaşımı uygulanır. Kesit alma yaklaşımında, zamansal gelişim ve değişimlerin taranması için çeşitli gelişmişlik evrelerini temsil ettiği kabul edilen, birbirinden ayrı gruplar üzerinde ve bir anda yani ansal olarak yapılacak gözlemlerdir. Bu modelden yararlanarak ulaşılan sonuçlar sanki aynı gruptan alınmış, o grubunun tamamını ifade ettiği şeklinde yorumlanır ve zamansal değişim ve gelişimin süreklilik arz ettiği kabul edilir (Karasar, 2016: 113).

2.3.2. Araştırmanın Evreni Ve Örneklemi

Anket çalışması yapabilmek için 2014 ÇKS kayıtlarında yer alan Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin adres bilgileri Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bilecik il Müdürlüğü'nden yazılı talep edilmiştir. Temin edilen adresler ile alan çalışması sırasında karşılaşılan tarım işletmelerinde anket çalışması yapılmıştır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bilecik il Müdürlüğü 2014 Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) kayıtlarına göre Bilecik'te 7.620 adet tarım işletmesinin olduğu görülmüştür. N sayısı yani Bilecik ilinde faaliyet gösteren işletme sayısı (7.620) belli olduğu için ve çalışmanın amacı, koşulları göz önünde bulundurularak araştırmada oransal örnek hacmi formülü uygulanmış olup, örnek hacminin belirlenmesinde hata payı %10 ve güven aralığı %95 kabul edilerek anket çalışması yapılacak minimum işletme sayısı hesaplanmıştır. Buna göre (Newbold, 1995:243-276) ;

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma^2 px + p(1-p)} \quad (1)$$

Formül 1 ile hesaplama yapılmıştır. Formülde; n: örnek hacmini, N: ana kitleyi=7.620, p: ana kitle oranını= 0,5 , $\sigma^2 px$ = ana kitle oranının varyansını = 0,0026 (% 95 güven aralığı için Z dağılım tablo değeri 1,96 ve hata payı 0,10 alınarak) hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda minimum kaç tarım işletmesi ile anket çalışması yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Anket yapılacak minimum işletme sayısının mümkün oldukça çok miktarda çıkması için p değeri 0,5 olarak alınmıştır.

$$n = \frac{7620 \cdot 0,5 \cdot (1 - 0,5)}{(7620 - 1) \cdot 0,0510204 + 0,5 \cdot (1 - 0,5)} = 95$$

Yukarıda yapılan hesaplama sonucunda en az 95 tarım işletmesi ile anket yapılması gerektiği sonucu çıkmasına rağmen anket çalışması Bilecik il merkezinde ve ilçelerinde bulunan 135 tarım işletmesinde gerçekleştirilmiştir.

2.3.3. Araştırma Verilerinin Toplanması

Araştırma kapsamında Bilecik il merkezinde ve Osmaneli, Söğüt, Pazaryeri, Gölpazarı, Bozüyük, İnhisar ve Yenipazar ilçelerinde yer alan 135 tarım işletmesi incelenmiştir. Faaliyet alanı, işletme büyüklüğü, hukuki yapısı gibi hiçbir kriter olmadan genel kapsayıcı yaklaşım ile çalışma yapılmıştır. İşletmenin faaliyet gösterdiği mevkiye gidilerek genelde yüz yüze anket çalışması yapılmış, yüz yüze görüşme mümkün olmayan işletme sahibi veya yönetici ile telefonda aracılığı ile anket soruları yöneltirmiştir. Araştırmacı bu çalışmayı gerçekleştirirken yaklaşık 1.000 km yol kat etmiştir. Coğrafi ve iklim özellikleri nedeniyle her ilçede farklı faaliyet alanları olan işletmelerle çalışma yapılmıştır. Merkez ilçede keçi, sığır yetiştiricileri meyve sebze yetiştiricileri, Bozüyük ilçesinde alabalık, süt ve tahıl üreticileri, Pazaryeri ilçesinde keyif bitkileri, çilek ve arıcılık alanında faaliyet gösteren tarım işletmeleri, Gölpazarı ilçesinde tavuk, yumurta, ceviz, kiraz yetiştiriciliği yapan tarım işletmeleriyle, Söğüt ilçesinde serada sebze üretimi yapan ve kiraz, zeytin gibi meyve yetiştiriciliği yapan nadir de olsa ipekböcekçiliği yapan tarım işletmeleriyle, İnhisar ilçesinde serada sebze üretimi yapan ve nar, zeytin gibi meyve yetiştiriciliği yapan, Osmaneli ilçesinde ise zeytin, elma, şeftali, karpuz ağırlıklı olmak üzere arıcılık ve serada sebze üretimi yapan tarım işletmeleriyle, Yenipazar ilçesinde büyükbaş, küçükbaş hayvan yetiştiricileri ve süt üreticileriyle anket çalışması yapılmıştır.

2.3.4. Araştırma Verilerinin Çözümlemesi

Araştırma anketinde ağırlıklı olarak nominal (adsal) veri tipine haiz sorular yer almaktadır. Ordinal (sıralı) ve scale (ölçekli) soru tipleri çok az sayıda yer almaktadır. Nominal tip sorulara alınan cevaplar üzerinde SPSS ortamında yüzde frekans analizi yapılmış ve elde edilen tablolar aşağıda değerlendirilerek yorumlanmıştır.

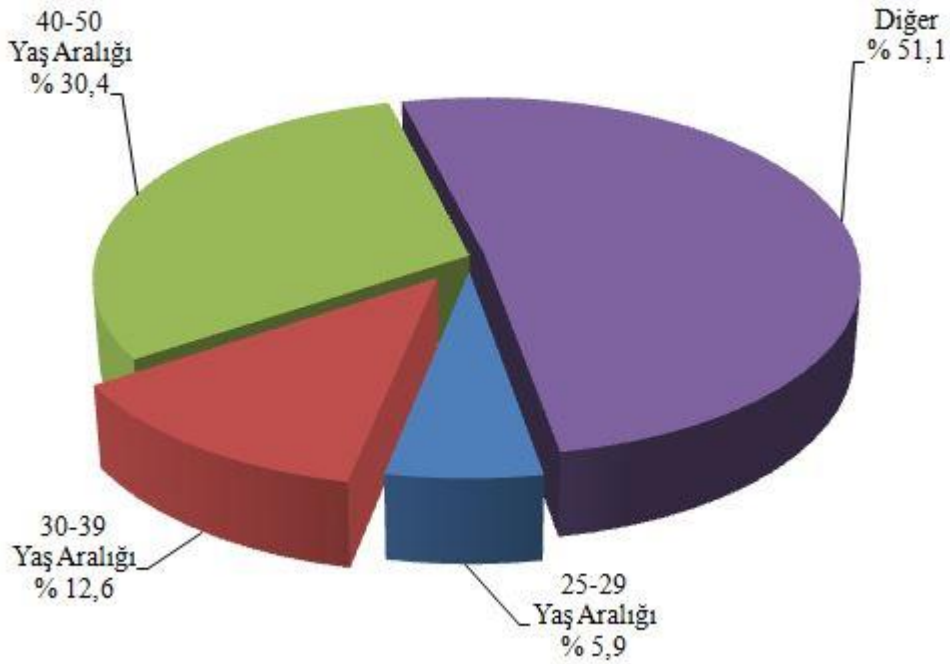
2.4.ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR

Elde edilen verilerle oluşturulan sıklık ve yüzde tabloları işletme fonksiyonları bazında bölümlere ayrılarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Değerlendirme sonucunda ortaya çıkan bilgiler ışığında yorumlamalar yapılmıştır.

2.4.1. Yaşa İlişkin Bulgular

Bu araştırmaya 135 işletme sahibi veya ilgili yöneticisi katılmıştır. Katılımcıların minimum yaşı 25'tir. Katılımcıların yaş aralıklarına ilişkin veriler Grafik 1'de verilmektedir.

Grafik 1 incelediğinde, araştırmaya katılan işletme sahibi veya yöneticilerinin yaklaşık % 6'sının 25-29, % 13'ünün 30-39, % 30'nun 40-50 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Bu bağlamda araştırmaya katılanların çoğunluğunun (% 51,1) 50 yaş üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle işletme yöneticilerinin çoğunun orta yaş üzerinden olduğu ve bu sektörde yönetsel anlamda bir sürekliliğin varlığını işaret ettiği sonucuna varılabilir.

Grafik 1 : Araştırmaya İlişkin Yaş Dağılımı

Genç nüfus olarak tanımlanan 25-39 yaş aralığındaki oranın yaklaşık % 18 olması Bilecik ilinde tarımsal alanda çalışan gençlerin tarıma ilgisinin az olduğu söylenilebilir. Diğer taraftan yaklaşık 10-15 yıl sonra 50 yaş üzeri nüfusun üretimden çekileceği 40-50 yaş arasının 20-25 yıl sonra üretimden çekileceği düşünülürse yaklaşık 25 yıl sonra mevcut sayının ancak üçte birinin üretim yapmaya devam edeceği tahmin edilebilir. Bu durum il, bölge ve ülke bazında sosyolojik ve ekonomik sorunları da beraberinde getirebilir. Kanımızca, köyden kente göçün ve sanayileşmenin sonucu olarak karşımıza çıkan bu durum ülke tarımının önündeki en büyük engellerden biri olarak durmaktadır. Özellikle 50 yaş üzerindekielerin genellikle başka işlerden emekli olan ata yadigarı toprakları boş bırakmamak adına üretim yaptığı alan çalışmasında gözlemlenmiştir. İlçe ve köylerdeki genç nüfusun buldukları yerlerde geçimlerini sağlayacak iş bulamamaları ve hastane, okul gibi hizmetleri tam manasıyla alamamaları bunların sonucunda yaşam konforlarının yetersizliği gibi nedenlerle şehirlere yöneldikleri düşünülmektedir. Köyünü bırakıp şehir merkezinde yaşamaya başlayan genç nüfus artan giderleri karşılayabilmek için karı koca birlikte çalışmaya mecbur kalabilmektedirler. Oysaki köyünde kalıp tarımsal üretim desteklerinden faydalanıp, 500 metre sera kurup, 10 kovan arı yetiştirse, 20 adet ceviz dikili bir bahçesi, 2 adet iyi cins süt ineği beslese, evinin bodrumunda 50 metrekarelik alanda kayın mantarı yetiştirse şehirde karı koca birlikte elde edeceği yıllık gelirden daha fazla gelir elde edebileceği söylenebilir. Ancak alan çalışmasında geçim endişesinden daha fazla yaşam konforu endişesi ve tarımsal üretimde çalışmama isteğinin genç nüfusta ağırlık kazandığı bunun sonucu olarak da göçlerin yaşandığı gözlemlenmiştir. Şehirde hayata atılan genç çiftler çocuklarına ve kendilerine yeterince zaman ayıramamakta bunun sonucunda ise artan boşanmalar, uyuşturucu, alkol ve terör gibi sorunlar karşımıza çıkmaktadır.

2.4.2. Cinsiyete İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan işletme sahibi veya yöneticilerinin cinsiyet dağılımı Tablo 1 'de verilmektedir.

Tablo 1: Cinsiyet Dağılımı:

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Erkek	132	97,8
Kadın	3	2,2
Toplam	135	100,0

Tablo 1 'de de görüleceği üzere tarım işletme yönetici veya sahibi cinsiyet dağılımında yaklaşık % 98 erkeklerin ağırlıkta olduğu, yaklaşık % 2 kadınların azınlıkta olduğu ortaya çıkmaktadır. Araştırma konusu işletmelerin aile işletmesi olması erkek yönetici veya sahibinin ağırlık kazanmasında en önemli faktör olarak söylenebilir. Çalışma esnasında tarımsal alanda çalışan kadın sayısının oldukça fazla olduğu gözlemlenmiştir. Anket sadece işletme yöneticisi veya sahibi ile yapıldığı için Tablo 1'deki sonuç çıkmaktadır. Özellikle serada ve açık alanda sebze yetiştiriciliği, meyvecilik ve yumurta çiftliklerinde bayan personel sayısının oldukça fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bayan çiftçilere yönelik girişimcilik desteklerinin artmasıyla, bayan işletme sahibi veya yönetici sayısında artış olacağı düşünülmektedir.

2.4.3. Bilecik İlinde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin İşletme Fonksiyonlarının Analizi ve Bulguları

Araştırma konusu tarım işletmeleri ile yapılan anket çalışması sonucunda elde edilen verilen, tablolar ve grafikler haline getirilerek çalışmanın asıl amacı olan tarım işletmelerinin mevcut durumlarının analiz edilmesi amacıyla işletme fonksiyonları başlıkları altında ayrı ayrı analiz edilmiştir. Vakanın daha kolay anlaşılması amacıyla her bir başlık altında ilgili işletme fonksiyonu ile ilgili sorular gruplandırılarak değerlendirilmeler yapılmıştır. Grafik ve tablolardan ortaya çıkan bilgiler çerçevesinde,

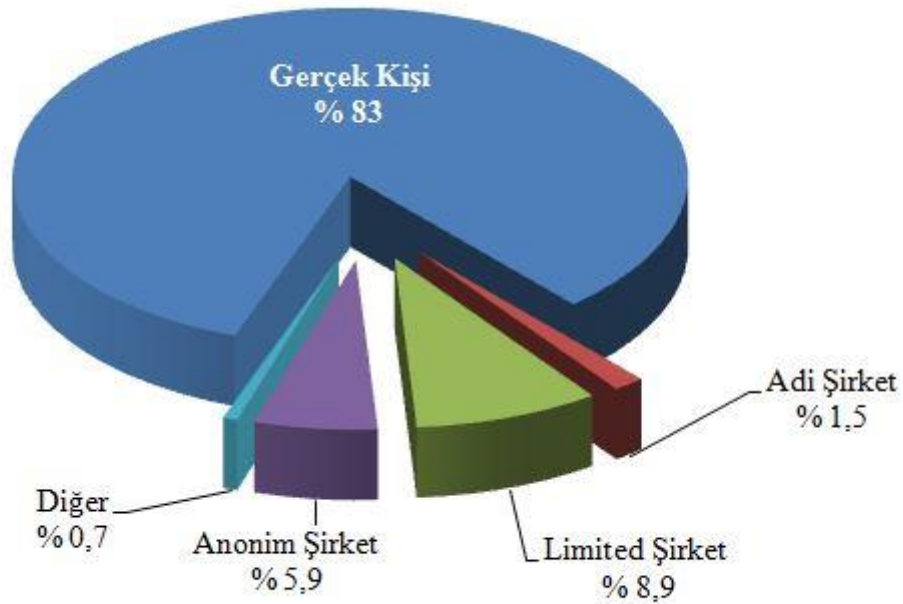
hadisenin tartışma zemininde sürmesi maksadıyla, olan ve olması gerekenler ifade edilmeye çalışılmıştır.

2.4.3.1.Bilecik İlinde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin Yönetim Fonksiyonu Yönünden Mevcut Durumu Nedir?

Bu bölümde söz konusu tarım işletmelerinin işletme fonksiyonlarından ilki olan yönetim fonksiyonu açısından mevcut durumları analiz edilmiştir. Gerekli görülen değerlendirme ve yorumlar yapılmıştır.

2.4.3.1.1.İşletme Türü Dağılımı Bulguları

Araştırmada yer alan tarım işletmelerinin işletme türü bakımından dağılımı Grafik 2 'de gösterilmektedir. Grafik 2'deki veriler incelendiğinde işletme türü bakımından % 83 Gerçek Kişi, % 1,5 Adi Şirket, % 8,9 Limited Şirket , % 5,9 Anonim Şirket olduğu görülmektedir. Kalan % 0,7 ise diğer işletme türüdür. Limited ve Anonim Şirketlerin toplam oranının % 14,8 olması ildeki tarımsal faaliyetlerin geleneksel şekliyle devam ettiğini göstermektedir.

Grafik 2: İşletme Türü Dağılımı

Verimliliğin ve üretimin artması için şirketleşmenin önemi göz önüne alındığında, Bilecik İlinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinde kat edilmesi gerek çok yolun olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle limited şirketlerin sayısının artması sektörün gelişimi açısından çok önem arz etmektedir. Bir birinden kopuk aile işletmelerinin gelişimi kısa ömürlü olmaktadır. Aile reisi hayatını kaybettiğinde faaliyetler durmaktadır. Orta ve uzun vadede planlama yapan, uzun ömürlü anonim ve limited statüsündeki işletmelerin sayılarının artması sektörü uluslararası platforma taşıyacaktır. Gelecekte onlarca anonim şirketin birleşmesiyle meydana gelecek holding ve konsorsiyumlar yoluyla dev tarımsal üretim faaliyetlerinin gerçekleştirileceği ön görülmektedir. İlimizde, bölgemizde, Ülkemizde ve dünya da her biri farklı tarımsal ürün üreten dev tarım işletmelerinin ortaya çıkmasıyla bu alanda bir tekelleşmenin gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Örneğin buğday konusunda A firması dünya çapında tekelleşecek ve dünyanın farklı bölgelerinde üretim yapıp çeşitli pazarlara ürün arzı gerçekleştirecektir.

2.4.3.1.2. İşletme Niteliği Dağılımı Bulguları

Tablo 2’de işletme niteliği dağılımı verilmiştir. Aile işletmesi oranı % 86,7 iken diğer işletmelerin oranı % 13,3 olarak ortaya çıkmıştır. İldeki tarım işletmelerinin ezici çoğunluğu aile işletmesidir.

Tablo 2: İşletme Niteliği Dağılımı:

İşletme Niteliği	Frekans	Yüzde
Aile İşletmesi	117	86,7
Diğer	18	13,3
Toplam	135	100,0

Açık alanda ve serada bitkisel üretim yapan işletmeler ile büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan aile işletmelerinin tamamına yakını aile işletmesidir. Söz konusu aile işletmeleri geleneksel yöntemlerle faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bilecik ilinde ve ilçelerinde işletmecilik açısından uzmanlaşma söz konusu değildir. Alan

çalışmasında aile işletmelerinin geleceğe dönük uzun vadede büyüme planlarının olmadığı gözlemlenmiştir. Buradan aile işletmelerinin gelecek vaat etmediği yorumu yapılabilir.

2.4.3.1.3.Yönetici Durumu Bulguları

Tablo 2’de işletme türü dağılımının ezici çoğunluğunun aile işletmesi olduğu ifade edilmişti. Buna bağlı olarak Tablo 3’de de işletme yöneticilerinin % 86,7’si aile reisi , % 13,3’ü diğer sonucu çıkmaktadır.

Tablo 3: Yönetici Durumu:

Yönetici	Frekans	Yüzde
Aile Reisi	117	86,7
Diğer	18	13,3
Toplam	135	100,0

Tablo 3’de ortaya çıkan sonuca göre araştırma konusu aile işletmelerinin profesyonel yönetici istihdam etme eğiliminde olmadığı söylenebilir. Küçük aile işletmesi olarak kurulup limited veya anonim şirket statüsüne dönüşen işletmelerin dahi aile bireyleri arasından yönetici tercih ettiği dışarıdan profesyonel yönetici atmasına sıcak bakmadığı alan çalışması esnasında gözlemlenmiştir. Bu tercihin sonucu olarak kabuğunu kıramayan, bölge sınırlarını aşamayan işletme grubu ile karşı karşıya kalındığı söylenilebilir. Her geçen gün eğitim seviyesinin yükseldiği Ülkemizde, iyi eğitim almış, konusunda uzman, profesyonel yöneticilerin işletmeleri yönetmeye başlamasıyla Tablo 3’deki durumun değişeceği düşünülmektedir.

Tablo 4: İşletme Yönetimi Teşekkülü:

İşletme Yönetimi	Frekans	Yüzde
Aile Bireyi	118	87,4
Aile Dışından Ortak	1	0,7
Profesyonel Yönetici	7	5,2
Diğer	9	6,7
Toplam	135	100,0

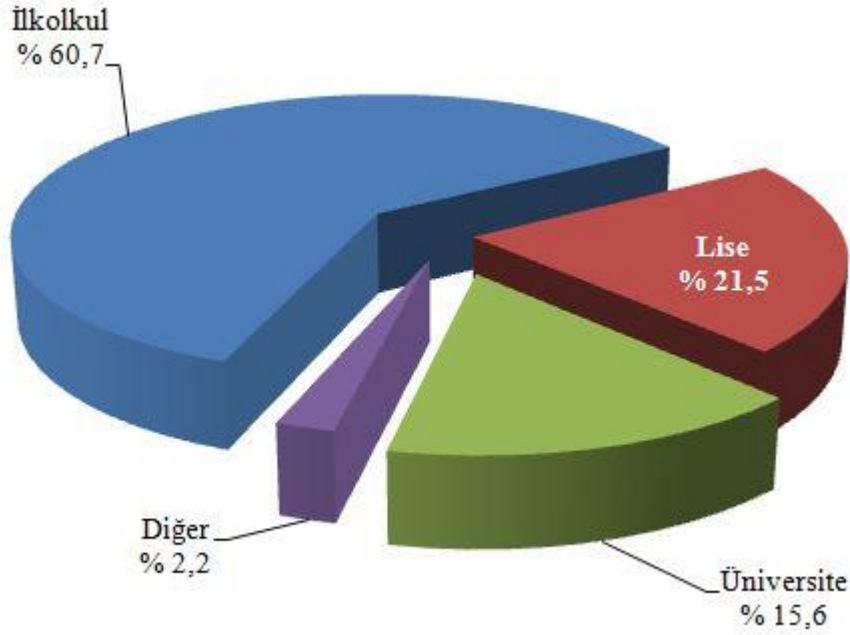
Tablo 4’de işletme yönetimi teşekkülüne bakıldığında % 87,4’nün aile bireylerinden , % 0,7’sinin aile dışından ortak , % 5,2 ‘sinin profesyonel yönetici , % 6,7’sinin ise bunların dışında yöneticilerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 2-3 ve 4 birlikte değerlendirildiğinde araştırma bölgesindeki tarım işletmelerinin genelinin aile işletmesi olduğu söylenebilir. Aile işletmeleri ekonominin temelini oluşturmakla birlikte büyüme yönünden zayıflıkları dezavantaj olarak önümüze çıkmaktadır. Tablo 4 incelendiğinde işletme yönetiminde profesyonel yönetici oranın çok düşük olması planlama , koordinasyon , verimlilik ve makro hedeflerin iyi belirlenememesi gibi sorunları karşımıza çıkartacağı tahmin edilmektedir. Araştırma konusu tarım işletmelerin aile bireylerinden oluşması, aile işletmelerinin geçimi temin için faaliyet gösterilmeleri , geleceğe yönelik yatırım ve büyüme hedeflerinin olmaması, söz konusu işletmelerin önündeki en büyük engeller olarak ifade edilebilir. Tablo 3’ün açıklamasında da ifade edildiği gibi uluslararası seviyede eğitim almış, yetenekli, konusunun uzmanı yöneticilerin işletme yönetiminde yer almaya başlamasıyla söz konusu işletmelerin faaliyetlerinin ülke dışına taşıacağı öngörülmektedir.

2.4.3.1.4. Eğitim Durumu Bulguları

Bilecik ilinde faaliyet yapan tarım işletmelerinin yönetici veya sahipleri ile yapılan anketle araştırmaya katılanların eğitim durumları Grafik 3’de incelenmiştir. Grafik 3’de eğitim durumu incelendiğinde ilkokul mezunlarının % 60,7 oranı ile çoğunlukta olduğu, lise mezunlarının oranının % 21,5 olmasına karşın üniversite mezunlarının oranının % 15,6 olduğu, yüksek lisans ve doktora mezunlarının oranının ise % 2,2’de kaldığı okunmaktadır.

Lise mezunu sayısı gelecek vaat etmekle birlikte üniversite mezunu sayısının çok yetersiz olduğu düşünülmektedir. Üniversite mezunu işletme yöneticilerinin sevk ve idare ettiği işletmelerin verimlilik ve büyüme açısından avantajlı olduğu değerlendirilmektedir.

Grafik 3: Eğitim Durumu

Sektörde üniversite mezunu sayısının artması ile hem yeni ürün , inovasyon çalışmalarında artış olacağı hem de uluslararası pazarlara açılmanın yaygınlaşacağı düşünülmektedir.

2.4.3.1.5. Meslek Dağılımı Bulguları

Grafik 3’de eğitim durumu incelenmişti, Tablo 5’de ise anket çalışmasına katılan işletme sahibi veya yöneticilerinin meslek dağılımları verilmiştir. Tablo 5’de tarım işletme sahibi veya yöneticilerinin % 57’sinin çiftçi, buna karşılık sadece % 3’ünün ziraat mühendisi olduğu görülmektedir. Ziraat mühendisi , ziraat teknikeri ve ziraat teknisyeni oranları toplandığında % 5,1 olduğu görülmektedir ki bu, tarım alanında faaliyet gösteren işletmelerin mesleki uzmanlaşmalarının çok yetersiz kaldığı sonucunu ortaya koymaktadır. Tablo 5 okunmaya devam edildiğinde % 4,4’ünün işletme, %

1,5'inin iktisat, % 0,7'sinin ziraat teknikeri, % 0,7'sinin çiftçi + işletmeci + ziraat teknikeri, % 1,5'inin çiftçi + işletme, % 0,7'sinin ziraat mühendisi + diğer, % 16,3'inin çiftçi + diğer, % 0,7'sinin ziraat teknisyeni + iktisat, % 13,3'ünün diğer meslek alanlarından oluştuğu görülmektedir. Anket çalışması esnasında katılımcılara birden fazla seçenek belirtme hakkı verilmiş ve oluşan kombinasyonlar tablo haline getirilmiştir.

Tablo 5: Meslek Dağılımı:

Meslek	Frekans	Yüzde
Çiftçi	77	57,0
Çiftçi + İşletmeci + Ziraat Teknikeri	1	0,7%
Çiftçi + İşletme	2	1,5
Ziraat Mühendisi + diğer	1	0,7
Ziraat Teknikeri	1	0,7
Ziraat Mühendisi	4	3,0
İşletme	6	4,4
İktisat	2	1,5
diğer	18	13,3
Çiftçi + diğer	22	16,3
Ziraat Teknisyeni + İktisat	1	0,7
Toplam	135	100,0

Araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin sahibi veya yöneticisinin 77'sinin (% 57) çiftçi olduğu ve kombinasyonlardaki çiftçi değerlerinin toplamı hesaplandığında çiftçi oranının % 74,87'ye yükseldiği görülecektir. Çiftçi kelimesi zirai alanda ilköğretim veya yüksek öğretim diplomasına sahip olmayan veyahut zirai alan dışında ilköğretim veya yüksek öğretim diplomasına sahip ancak zirai üretim yapan kişi olarak

tanımlanmıştır. Çiftçi seçeneğinde, genel olarak ilköğretim mezunu ve küçük yaşlardan itibaren zirai üretimle uğraşan kişiler yer almaktadır. Bu bağlamda araştırmaya katılan tarım işletmelerinin yönetici veya sahiplerinin büyük çoğunluğunun (%74,87) zirai alan dışından mesleklerden olduğu söylenebilir. Diğer taraftan ziraat teknisyeni, ziraat teknikeri ve ziraat mühendisi olanların, toplam kombinasyon oranı hesaplandığında % 5,8 değeri ortaya çıkmaktadır. Mesleki uzmanlaşma bakımından ortaya çıkan bu sayısal değerler bir arada değerlendirildiğinde araştırmaya katılan işletmelerin mesleki uzmanlaşma konusunda oldukça yetersiz kaldığı söylenebilir. İşletme yönetimi açısından işletme ve iktisat yükseköğrenim mezunlarının toplam oranının ise % 5,9 kaldığı görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu işletmelerin yönetsel uzmanlaşma konusunda da yetersiz kaldığı ortaya çıkmaktadır. Yukarıda ifade edilen mesleki alanlar dışında kalan diğer meslek mensubu olup tarımsal üretim yapanların oranı ise % 13,3 olması dikkat çekicidir. Araştırma esnasında bu oran içerisine dahil olanların genelde başka iş alanlarında çalıştıkları tarımsal üretimi ek iş olarak yaptıkları gözlemlenmiştir. Alan çalışmasında, gübre ve zirai ilaç satışı yapan işletme sahibinin, kiraladığı ya da satın aldığı tarım arazilerinde tarımsal üretim yapması veya bir başka ilginç örnek olarak fabrikada çalışan bir işçinin ek gelir olarak doğduğu köyde babasından miras olarak kalan tarım arazilerinde üretim yapması gibi farklı örnekler de görülmüştür.

2.4.3.2. Bilecik İlinde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin Üretim Fonksiyonu Yönünden Mevcut Durumu Nedir?

Tarım işletmeleri açısından hayati önem arz eden üretim fonksiyonu bu bölümde ele alınmıştır. Bulgular tablo ve grafikler halinde sunulmuş, yorum ve değerlendirmeler yapılmıştır.

2.4.3.2.1.Sertifika Durumu Bulguları

Araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin sertifika sahiplik durumu Tablo 6'da yer almaktadır. Sertifika sahibi (48) işletmelerin oranı % 35,6 iken sertifika sahibi olmayan (87) işletmelerinin oranının % 64,4 olduğu görülmektedir. Sektörün geleceği

açısından sertifikasyon çalışmalarının önemi göz önüne alındığında, bu alanda kat edilmesi gereken çok yolun olduğu düşünülmektedir.

Tablo 6: Sertifika Durumu:

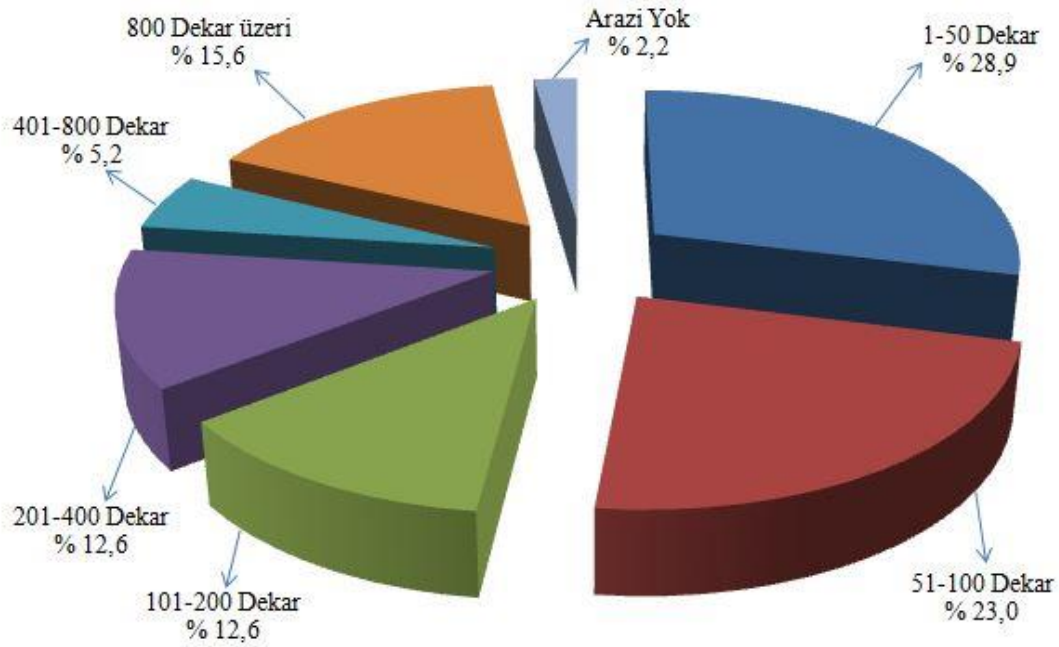
Sertifika Durumu	Frekans	Yüzde
Var	48	35,6
Yok	87	64,4
Toplam	135	100,0

Sertifika sahipliği, araştırma geliştirme çalışmalarıyla yakından ilgilidir. Sertifika sahibi olabilmek için onlarca bürokratik işlemlerin takip edilmesi gerekmektedir. Sertifika işlemlerinin uzun sürmesi ve anılan nedenlerle işletmeler sertifikasyona soğuk bakmaktadır. Tablo 6, bu durumu ortaya koymaktadır. İşletmelerin bu konuya önem vermeleri neticesinde verimliliğin artacağı, bunun sonucunda ise işletmelerin kar maksimizasyonuna ulaşılabilineceği söylenebilir. Alan çalışmasında sertifika sahibi olan işletmelerin orta ve büyük ölçekli tarım işletmeleri olduğu gözlemlenmiştir. Araştırma esnasında özellikle büyük ölçekli işletmelerin sertifikasyon konusunu önemsedikleri gözlemlenmiştir.

2.4.3.2.2. Tarım Arazisi Bulguları

TÜİK 2001 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmelerde (Hane halkı) Anketi sonuçlarına göre Bilecik ilinde tarım yapılan arazi toplamı (seralar dahil) 675.037 dekadır. Grafik 4 verileri hesaplandığında 1-100 dekar arasında tarım arazisi miktarı 242.949 dekadır. 1-100 dekar arasında tarım arazisi miktarı 242.949 dekar olduğu göz önüne alınırsa 1-100 dekar arasının toplam araziye oranı % 35,99 olarak ortaya çıkacaktır. Bu sonuç Bilecik ilinde, küçük arazilerde tarım yapılmaya çalışıldığının bir göstergesidir. Araştırmaya katılan Bilecik İlinde faaliyet gösteren 135 tarım işletmesinin arazi dağılımı Grafik 4'de gösterilmektedir. Grafik 4 incelendiğinde arazi dağılımının, 1-50 dekar % 28,9 , 51-100 dekar % 23 , 101-200 dekar % 12,6 , 201-400 dekar

% 12,6, 401-800 dekar % 5,2, 801 dekar ve üzeri % 15,6 olduğu görülmektedir. Arazisi olmayanların oranı ise % 2,2'dir. Araştırmaya katılan işletmelerin büyük bölümünün 1-50 dekar arasında olduğu, 1-100 dekar arasında yoğunlaşmanın olduğu, 801 dekar ve üzeri arazide faaliyet gösteren işletme oranının ise düşük olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma konusu tarım işletmelerinin 1 ile 200 dekar arası arazi arasında faaliyet gösteren tarım işletmelerinin toplam oranı %51,9'dur. Bu da gösteriyor ki söz konusu tarım işletmeleri küçük arazilerde üretim yapamaya çalışmaktadırlar. Bunun sonucu olarak da üretim miktarları istenilen seviyeye çıkamamakta, bir çok verimli tarım arazisi üretim dışında, atıl kaldığı söylenebilir. Bu problemin temel sebebi olarak, tarım arazilerinin miras yasası nedeniyle nesilden nesile küçük parçalara ayrılması gösterilebilir. Alınacak yasal ve teknik tedbirlerle, özellikle toprak ve miras kanununda yapılacak uygulanabilir yasal düzenlemeler ve arazi toplulaştırması sonucunda sorunun ortadan kalkacağı düşünülmektedir. Konu bakımından olumlu bir örnek olarak Avrupa kıtasında bu yönde yapılan çalışmalar örnek olarak önümüzde durmaktadır.

Grafik 4: Tarım Arazisi Dağılımı

Bu ve buna benzer sorunlar giderildiğinde işletmeler büyük üretim alanlarına kavuşacaktır. Özellikle Bilecik ilinde bu parçalanma daha fazla görülmektedir. Zira yüzölçümü olarak küçük olan ilin, ekilebilir topraklarının miras nedeniyle parçalanması birçok verimli arazinin atıl duruma düşmesine neden olabilmektedir.

Gerek iklim şartları gerek sulama kolaylığı gerek ise toprak verimliliği bakımından Sakarya nehri havzasının sunduğu olumlu hava şartları nedeniyle Sakarya nehri kenarlarında sera üretimin yoğunlaştığı görülmektedir. Gelecekte, teknik imkanların artması, yeni üretim tekniklerin kullanılmaya başlanması, ulaşımın kolaylaşması, teşviklerin yaygınlaşması ve teşviklerin artması sonucunda serada üretimin de artacağı tahmin edilmektedir. Son zamanlarda Devletimizin aldığı önlem ve özellikle miras yasası ve diğer ilgili mevzuatlarda yapılacak değişikliklerin arazi toplulaştırmasına olumlu etki sağlayacağı tahmin edilmektedir. Araştırmaya katılan işletmelerin % 84,4'ü serada üretim yapmazken , % 15,6 'sı serada üretim yapmaktadır (Tablo 7). Alan çalışmalarında serada üretimin Söğüt ilçesin Çaltı kasabası ağırlıklı olmak üzere İnhisar, Gölpazarı, Osmaneli ilçelerinde Sakarya nehri kıyılarında yoğunlaştığı gözlemlenmiştir.

Tablo 7: Serada Üretim Durumu:

Serada Üretim	Frekans	Yüzde
Serada Üretim Yapılıyor	21	15,6
Serada Üretim Yapılmıyor	114	84,4
Toplam	135	100,0

Sera alanı bakımından Tablo 8 incelendiğinde, 50-100 metrekare arası % 3,7, 101-200 metrekare % 0,7, 1001-2000 metrekare arası % 1,5 ve 2.000 metrekare üzerinin ise % 9,6 olduğu görülmektedir. 2.000 metrekare büyüklüğündeki seraların oranı (% 9,6) serada üretimin artışı konusunda gelecek vaat etmektedir.

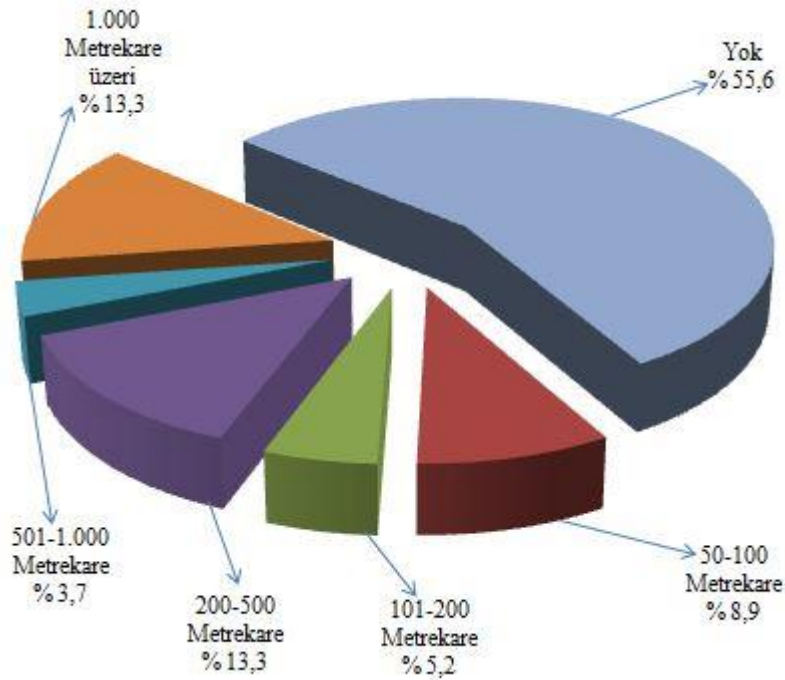
Tablo 8: Sera Alanı Dağılımı:

Sera Alanı	Frekans	Yüzde
50-100 Metrekare	5	3,7
101-200 Metrekare	1	0,7
201-500 Metrekare	0	0
501-1.000 Metrekare	0	0
1.001-2.000 Metrekare	2	1,5
diğer	13	9,6
yok	114	84,4
Toplam	135	100,0

201-500 metrekare ve 501-1.000 metrekare büyüklüğünde serada üretim yapan tarım işletmesi bulunmamaktadır. Araştırmaya katılan işletmelerin % 84,4'ü serada faaliyet göstermemektedir. Çalışmalar esnasında seraların teknik şartlara çok haiz olmadığı, geleneksel ve bilinçsiz şekilde kurulduğu gözlemlenmiştir. Bilecik, seracılık bakımından hem iklim hem toprak hem de teknik altyapı olarak gelişmeye oldukça müsaittir. Buna büyük şehirlere kolay ulaşım da eklendiğinde seracılık geleceğinin parlak olacağı söylenebilir. Bilecik, İstanbul gibi büyük bir pazarın Antalya'dan sonra en büyük sebze tedarikçisi konumundadır. Bölgede modern seracılığın gelişmesiyle üretim miktarının hatırı sayılır seviyede artacağı, seracılık bakımından kıyı kesimlerle (Antalya, Mersin vs.) yarışır hale geleceği ön görülmektedir. Alan çalışması esnasında, söz konusu Sakarya nehri kenarında bulunan yerlerin uzun süre serada üretim yapmasının olumlu getirileri arasında yetişmiş kalifiye eleman yeterliliğinin ve üretim tecrübesinin oluştuğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Bilecik'in, Bursa ili Yenişehir ilçesi, hava limanına yakın olması da göz önüne alındığında bölgenin, yurtdışı pazarlara ürün arz etmesi beklenmektedir.

2.4.3.2.3.Kapalı Alan Bulguları

Grafik 5 incelendiğinde işletmelerin büyük çoğunluğunun (% 55,6) kapalı alanda (seralar hariç) faaliyet göstermediği görülecektir. Araştırma konusu işletmelerin, %13,3'ü 1.000 metrekarenin üzeri, yine %13,3'ü 200-500 metrekare arasında , % 8,9'u 50-100 metrekare arasında , % 5,2'si 101-200 metrekare arasında kapalı alanda faaliyet göstermektedir. Çalışmalarda, 1.000 metrekare ve üzeri kapalı alanlarda genelde tavuk, büyükbaş hayvan, küçükbaş hayvan çiftliklerinin, akabinde gıda işletmelerinin ve sonrasında ise satış ve tamir hizmeti veren işletmelerin yer aldığı gözlemlenmiştir. Grafik 5'deki veriler incelendiğinde, araştırma konusu tarım işletmelerinin % 55,6'sının açık alanda bitkisel üretim yapan tarım işletmeleri olduğu düşünülmektedir.

Grafik 5: Kapalı Alan Dağılımı

2.4.3.2.4.Faaliyet Dönemi Bulguları:

Araştırmaya katılan tarım işletmelerinin faaliyet dönemi dağılımları Tablo 9'da verilmiştir. Buna göre tüm yıl (% 53,3) faaliyet dönemi açısından başı çekmektedir.

Anket çalışmasında, katılımcıların birden fazla seçeneği seçebilmesine izin verilmiş ve elde edilen veriler aşağıdaki tablo haline getirilmiştir. Mevsimlere göre faaliyet dönemleri; sonbahar ve kış döneminde % 0,7, kış ve yaz döneminde 0,7, ilkbahar döneminde % 0,7, yaz döneminde % 13,3, sonbahar döneminde % 1,5, ilkbahar, yaz, sonbahar döneminde % 8,1, yaz ve sonbahar döneminde % 3, ilkbahar ve yaz döneminde % 17, ilkbahar ve sonbahar döneminde % 1,5 'tir.

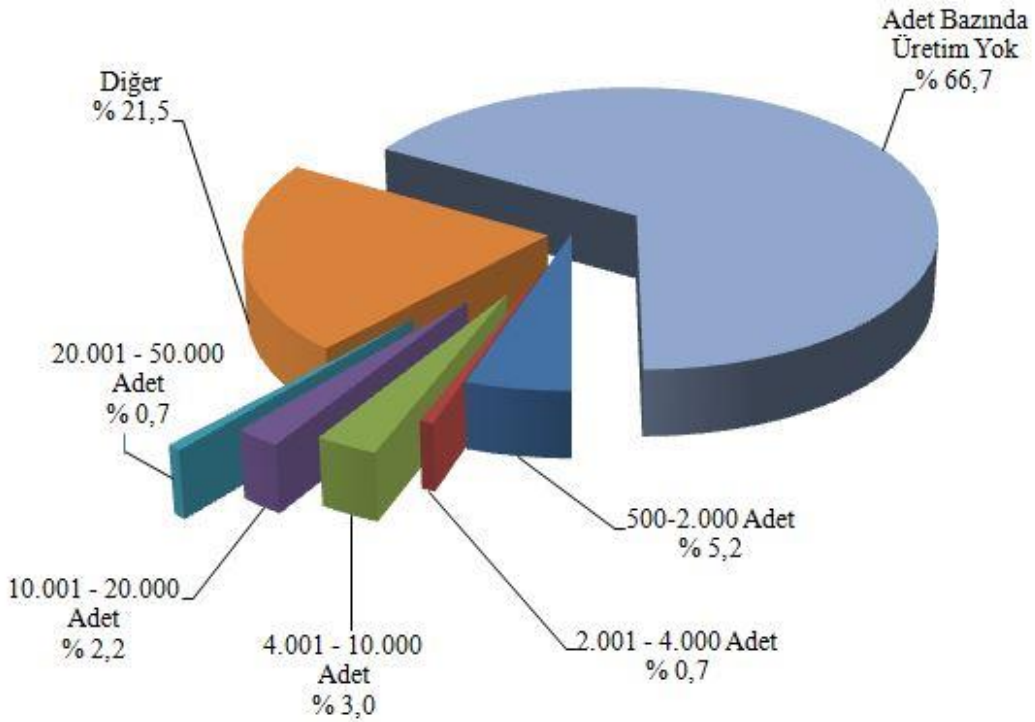
Tablo 9: Faaliyet Dönemi Dağılımı:

Faaliyet Dönemi	Frekans	Yüzde
Sonbahar + Kış	1	0,7
Kış + Yaz	1	0,7
İlkbahar	1	0,7
Yaz	18	13,3
Sonbahar	2	1,5
Tüm yıl	72	53,3
İlkbahar + Yaz + Sonbahar	11	8,1
Yaz + Sonbahar	4	3,0
İlkbahar + Yaz	23	17,0
İlkbahar + Sonbahar	2	1,5
Toplam	135	100,0

Faaliyet dönemi olarak tüm yıldan sonra ikinci sırada yaz dönemi gelmekte, onu ilkbahar takip etmektedir. Mevsim imkanlarının bir sonucu olarak sonbahar ve kış döneminde faaliyet azalmaktadır. Seralarda, sonbahar ve kış dönemlerinde de üretim yapılabilmektedir. Araştırmaya katılan tarım işletmelerin mevsim şartlarına göre farklı ürün yetiştirerek tüm yılı üretimle geçirdiği gözlemlenmiştir. Bunun nedeninin seracılık gibi teknik imkanların kullanılmasının yanında, doğanın sağladığı uygun, ılıman hava koşullarının bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

2.4.3.2.5. Yıllık Üretim Bulguları

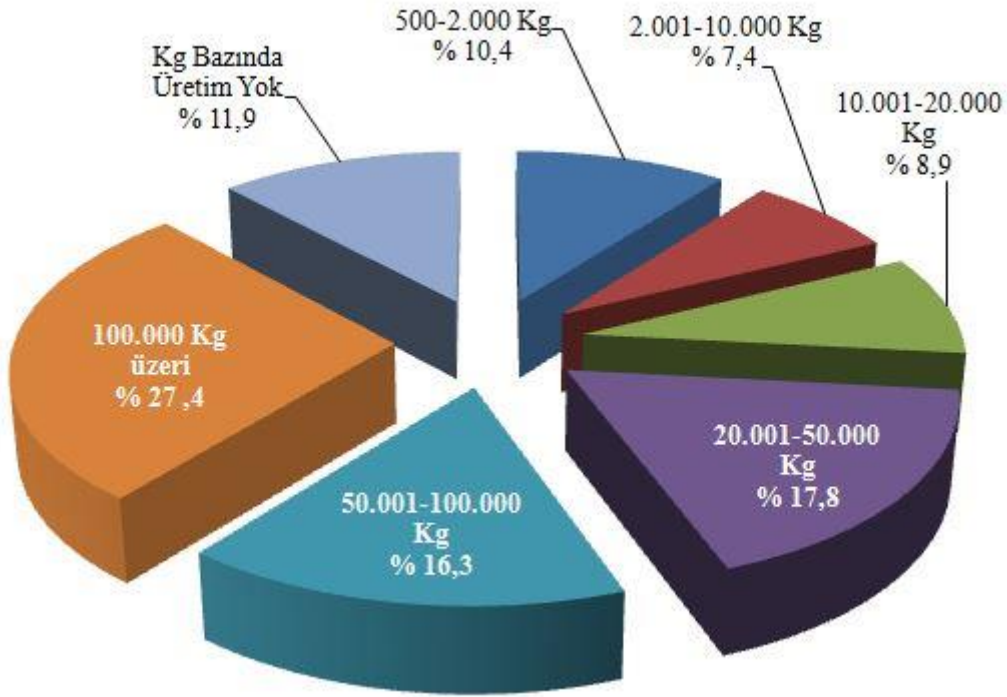
Araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin 90'ı (% 66,7) adet bazında üretim yapmamaktadır. Adet bazında üretim yapan işletmelerin % 5,2'si 500-2.000 adet, % 0,7'si 2001 - 4.000 adet, % 3'ü 4.001-10.000 adet , % 2,2'si 10.000-20.000 adet , % 0,7'si 20.001-50.000 adet ve % 21,5'i 50.000 adet üzeri (yıllık) üretim gerçekleştirmektedir. Adet bazında üretim yapan işletmelerin 50.000 adet ve üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Grafik 6).

Grafik 6: Yıllık Adet Bazında Üretim Durumu

Grafik 7 incelendiğinde yıllık kg bazında üretim yapan tarım işletmelerinin 100.000 kg üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Kg bazında (yıllık) üretim yapmayan işletme oranı ise % 11,9 oranında kalmaktadır. Grafik 6 ve 7 karşılaştırıldığında kg bazında üretim yapan işletme sayısının adet bazında üretim yapan işletme sayısından fazla olması dikkat çekecektir. Buradan yola çıkarak kg bazında satılan ürünlerin daha çok üretildiği söylenebilir. Bilecik ilinde, tarıma açık arazi miktarı (675.037 dekar) baz alındığında ve yüzey şekilleri bakımından engebeli bir yapıya sahip olması da göz

önüne alındığında yıllık 100.000 kg (% 27,4) üzerinde üretim yapan işletme sayısının (37) diğerlerine nazaran fazla olması, söz konusu arazilerin verimli olmasının ve üretimde makineleşmenin getirdiği avantajlar olarak değerlendirilmektedir.

Grafik 7: Yıllık Kg Bazında Üretim Durumu

Tablo 10'da araştırma konusu tarım işletmelerinin kapasite artırım planları sorgulanmıştır. Buna göre üretim kapasitesini artırmayı planlayan işletme oranı % 48,1 iken, üretimini artırmayı planlamayan işletme oranı % 51,9 olduğu görülmektedir. Üretim kapasitesi artırımı planlamayan işletme oranının fazla olması, işletmelerin uzun vadeli hedeflerden kaçındığı sonucuna varılabilir. Alan çalışması esnasında, iletişim kurulan işletme sahibi veya yöneticilerinden, üretim artırım planı yapmayanların, pazarlama endişesi duyduğu, talebe göre üretim tarzını benimsedikleri gözlemlenmiştir. Bir çoğu talep olması halinde üretim kapasitesinin ve üretim miktarlarının hızlı bir şekilde artırılacağı, önemli olanın üretilen ürünlerin zamanında satılabilmesi olduğu şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır. Tüketim süresi çok kısa olan tarım

ürünlerinin depolama sorunu nedeniyle kısa sürede pazara sunulması gerekmektedir. Bölgede üretimi yapılan sebze ve kiraz gibi bozulma riski fazla olan meyve üreticilerinin kapasite artırımına sıcak bakmaması doğal karşılanmaktadır. Bilecik ilinde üretilen tarımsal ürünlerden arz fazlası sebze ve meyvelerin depolanabileceği büyük soğuk hava depoları bulunmamaktadır. İlde soğuk hava depolama tesisleri genelde Osmaneli ilçesinin Sakarla il sınırındaki köylerde kurulduğu gözlemlenmiştir. Bu köylerde şeftali, elma gibi meyvelerin üretiminin oldukça fazla olması çilek gibi diğer tarım ürünlerinin de depolanmasıyla soğuk hava deposu işletmelerinin sayısı artmıştır. Ancak kapasite olarak ilin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak, geleneksel yöntemlerle kurulmuş soğuk hava tesisler olması dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Söğüt ve Gölpazarı ilçelerinde kiraz yetiştiriciliği yaygın, il merkezinde de Trabzon hurması yetiştiriciliğinin fazla olması, ilde en az 10.000 metrekare büyüklüğünde soğuk hava deposuna ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Söz konusu ürünlerin birim fiyatlarının düşük olduğu hasat zamanından sonra en fazla iki ay süre depolanmasıyla ürün birim fiyatında oldukça yüksek karlar elde edilebileceği düşünülmektedir. Talep artışına da neden olacak olan bu imkan sonucunda üreticilerin talebi karşılayabilmek için kapasite artırımına da gideceği ön görülmektedir.

Tablo 10: Üretim Kapasitesi Artırma Planı:

Kapasite Artırımı	Frekans	Yüzde
Planlanıyor	65	48,1
Planlanmıyor	70	51,9
Toplam	135	100,0

Tablo 10 incelendiğinde araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin 65 'i (% 48,1) üretim kapasitesini artırmayı planlıyorken 70'i (% 51,9) üretim kapasitesini artırmayı planlamıyor. Oranların birbirine yakın çıkması işletmelerin üretim konusunda temkinli olmaya çalıştığı şeklinde değerlendirilmektedir. Anket çalışması esnasında,

kapasite artırmayı düşünmeyen işletmelere nedeni sorulduğunda talebe göre ürettiklerini, hazır pazarın olmaması nedeniyle üretimi artırmayı planlamadıkları yanıtı alınmıştır. Buradan hareketle üretim kapasitesi artırma planının, pazarlama faaliyeti ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Çalışma esnasında işletmelerin teknik olarak imkanlarının iyi olduğu ve lojistik (gerek ürün sevkiyatı gerek ise üretim için gerekli malzeme temini) bakımından da şartların olumlu olduğu görülmüştür. Bu bağlamda üretim kapasitesini artırmayı planlamayan işletmelerin sayısının fazla olmasının (% 51,9) nedeni teknik ve lojistik imkanların kısıtlılığından kaynaklanmadığı şeklinde değerlendirilebilir. Grafik 4'de yapılan arazi toplulaştırması ile ilgili değerlendirme Grafik 7 için de geçerlidir. Arazi toplulaştırması sonucunda atıl durumdaki tarım arazilerinin üretime dahil edilmesi ve tarım işletmelerinin büyük ebatlarda tarım arazilerinde, büyük miktarlarda üretim yapmaya başlamasıyla ürün birim maliyetlerinin düşeceği, bunun sonucu olarak da işletmeler, yurt içi ve yurt dışı piyasalarda rekabet gücü kazanacağı, diğer taraftan tüketicilerin uygun fiyata ürün temin edebilecekleri ön görülmektedir.

2.4.3.3. Bilecik İlinde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin Pazarlama Fonksiyonu Yönünden Mevcut Durumu Nedir?

Ürün üretmek kadar üretilen ürünün zamanında ve piyasa değerinde satılabilmesi de çok önemlidir. Bu nedenle işletmelerin pazarlama fonksiyonuna çok iş düşmektedir. Tarım işletmeleri için bir başka önemli işletme fonksiyonu olan pazarlama fonksiyonu ile alakalı anket çalışmasında elde edilen veriler bu bölümde analiz edilmiştir.

2.4.3.3.1. İhracat Bulguları

Araştırma konusu Bilecik ilinde faaliyet gösteren 135 tarım işletmesinden sadece 14'ü (% 10,4) ihracat yapmakta iken, 121'i (% 89,6) ihracat yapmamaktadır(Tablo 11). Alan çalışmasında yurt dışına ihracat yapan tarım işletmelerin büyük çoğunluğunun beyaz et ve gıda işleme alanlarında faaliyet gösterdikleri gözlemlenmiştir. Bitkisel üretim yapan tarım işletmelerinin ihracat yapmadığı yine alan çalışmalarında

görülmüştür. Bilecik merkez ve ilçelerinde üretilen ürünlerin, 50,7 km uzaklıktaki Bursa ili Yenişehir ilçesi havalimanından uluslararası pazara sunulmaması, pazarlama konusunda organizasyon yetersizliğinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bursa ili Yenişehir ilçesi havalimanına, Bursa ili Mudanya ilçesi limanına ve İstanbul'a yakın olması, aynı zamanda iklimin doğal sonucu ürün çeşitliliğinin fazla olması gibi, mevcut imkanları yerinde kullanımıyla ve etkin bir pazarlama stratejisi ile Bilecik'te ihracatın artabileceği söylenebilir.

Tablo 11: İhracat Durumu:

İhracat	Frekans	Yüzde
Var	14	10,4
Yok	121	89,6
Toplam	135	100,0

Ülkemize döviz girdisi bakımından ihracat çok önem arz etmektedir. Devletimiz bu konuda işletmelere çok farklı imkanlar sunmakta ve teşvikler vermektedir. Araştırma konusu işletmeler, yukarıda izah edilen, bölgenin sahip olduğu imkanları yerinde kullanarak iç piyasaya ürün arzından daha ziyade ihracata yönelmeleri işletmelerin büyümelerine olumlu etki sağlayacağı düşünülmektedir. İhracatın gerçekleşebilmesi için ürün kalitesinin yüksek olması gerekmektedir. Aynı zamanda dünyadaki diğer üreticilere kıyasla alıcılara uygun fiyat sunulması bir başka zorunluluktur. Bunların gerçekleşebilmesi için ise teknik bilgi, düşük maliyet, kalifiye personel, kolay ulaşım gibi imkanların harmanlanması gerekliliği karşımıza çıkmaktadır. Tarımsal ihracat konusunda ülke genelinde seferberlik ilan edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

2.4.3.3.2. Ürün Pazarlama Kanalları Bulguları

Tablo 12'de yer alan veriler, pazarlama kanalları bakımından oransal olarak büyükten küçüğe doğru sıralandığında, % 20,7 komisyoncuya satış, % 16,3 direk

müşteriye satış, % 14,8 toptan satış şeklinde yer aldığı görülecektir. Anket çalışması esnasında katılımcılara birden çok seçeneği işaretleme izni verilmiştir. Ortaya çıkan kombinasyonların değerlendirilmesi aşağıda yer almaktadır. Komisyoncuya satışların tümü toplu değerlendirildiğinde, (% 43,6) diğer pazarlama kanallarının toplamının yaklaşık iki katına yakın olduğu dikkat çekecektir. Kooperatife satış oranlarının çok düşük (% 2,2) çıkması ilde kooperatifçiliğin az geliştiğinin göstergesi olarak sunulabilir. Tablo 12 'de dikkat çeken başka bir husus ise araştırmaya katılan 135 işletmeden sadece 2'si (% 1,5) internet üzerinden satış yapmaktadır. İletişim kanallarının ve araçlarının sayılarının hızla arttığı ve neredeyse her üretilen hizmet ve ürünün internet ortamında satış yapıldığı, özellikle son zamanlarda internet üzerinden alışverişlerin ivme kazandığı göz önüne alınırsa araştırma konusu işletmelerin bu imkanlardan yeterince yararlanamadığı söylenebilir.

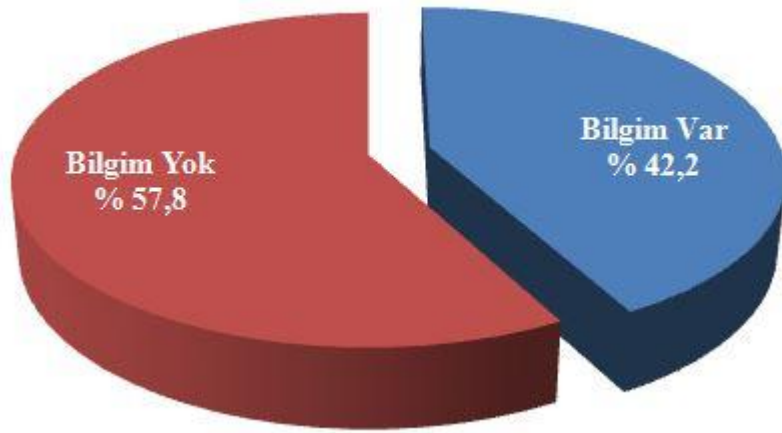
Tablo 12: Ürün Pazarlama Kanalları:

Pazarlama Kanalları	Frekans	Yüzde
Direk Müşteriye Satış	22	16,3
Toptan + Fabrikaya + Komisyoncuya Satış	2	1,5
Direk Müşteriye + Toptan + İnternet Üzerinden Satış	2	1,5
Fabrikaya + Kooperatife Satış	1	0,7
Direk Müşteriye + Fabrikaya Satış	3	2,2
Direk Müşteriye + Toptan + Komisyoncuya + Kooperatife Satış	1	0,7
Direk Müşteriye + Toptan + Fabrikaya + Komisyoncuya + Kooperatife Satış	1	0,7
Toptan + Fabrikaya Satış	1	0,7
Direk Müşteriye + Toptan + Fabrikaya Satış	2	1,5
Direk Müşteriye + Fabrikaya + Kooperatife Satış	1	0,7
Toptan Satış	20	14,8
Direk Müşteriye + Komisyoncuya Satış	3	2,2

diğer	5	3,7
Toptan Satış + Kooperatife Satış	1	0,7
Fabrikaya Satış	6	4,4
Komisyoncuya Satış	28	20,7
Kooperatife Satış	3	2,2
Toptan + Komisyoncuya Satış	19	14,1
Direk Müşteriye + Toptan + Komisyoncuya Satış	4	3,0
Direk Müşteriye + Toptan Satış	9	6,7
Fabrikaya + Komisyoncuya	1	0,7
Toplam	135	100,0

Tablo 12'de görüldüğü üzere, toptan + komisyoncuya satış % 14,1, direk müşteriye + toptan satış % 6,7, fabrikaya satış % 4,4, direk müşteriye + toptan + komisyoncuya satış % 3,0, direk müşteriye + fabrikaya satış % 2,2, direk müşteriye + komisyoncuya satış % 2,2, toptan + fabrikaya + komisyoncuya satış % 1,5, direk müşteriye + toptan + fabrikaya satış % 1,5, diğer ise % 3,7 olarak ortaya çıkmıştır. % 0,7 oranında olan pazarlama kanalları ise, fabrikaya + komisyoncuya, toptan satış + kooperatife satış, direk müşteriye + fabrikaya + kooperatife satış, toptan + fabrikaya satış, direk müşteriye + toptan + fabrikaya + komisyoncuya + kooperatife satış, direk müşteriye + toptan + komisyoncuya + kooperatife satış, fabrikaya + kooperatife satış pazarlama kanallarıdır. Fabrikaya satış yapan işletme oranının düşük çıkması Bilecik'te tarımsal ürün işleyen fabrikalarının sayısının az olduğu yönünde değerlendirilmektedir. Yüz yüze anket çalışmasında, ankete katılan tarım işletmelerinin sahipleri ya da yöneticileri, önlerindeki en büyük temel sorunun pazarlama sorunu olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle yurtdışına pazarlama kanallarının ve yeni pazarların oluşturulması gerektiğini vurgulamışlardır. Alan çalışmasında, üreticilerin Bilecik'e sınır çevre iller başta olmak üzere İstanbul'da bulunan fabrikalara satış yaptığı gözlemlenmiştir. Yine alan çalışmaları esnasında, üreticilerin büyükşehirlerden gelen komisyonculara düşük fiyatlarda, vadeli ürün satmak mecburiyetinde kaldıkları ve bazılarının kalan ürün

bedellerini tahsil etmekte çok zorlandıkları ve hatta tahsil edemedikleri ankete katılanlar tarafından ifade edilmiştir. Yukarıda belirtilen pazarlama sorunlarının çözümü olarak hal, soğuk hava deposu ve paketleme tesislerinin kurulması gösterilebilir. Bu tesislerin Bilecik'e kazandırılmasıyla, alıcı ve satıcılar bir araya gelerek, dengeli ürün fiyatlarının oluşumuna, ürünlerin uzun süre depolanabilmesine ve sağlıklı ortamda ürünlerin ambalajlanmasına olanaklar sağlanmış olacaktır. Anılan tesislerin eksikliği, ildeki tarımsal üretimin önünde en büyük engel olduğu düşünülmektedir.

Grafik 8: Elektronik Satış Ortamının Bilinirliği

Grafik 8’de, araştırmaya katılan 135 işletmenin tarımsal ürünlerin elektronik ortamda satışı hakkında bilgi sahipliği sorgulanmıştır. Sadece 57 işletmenin (%42,2) konu hakkında bilgi sahibi olduğu kalan 78 işletmenin (% 57,8) konu hakkında bilgi sahibi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Tablo 12’de de görüldüğü üzere söz konusu işletmeler çoğunlukla (% 20,7) komisyoncuya satış , (% 16,3) direk müşteriye satış , (% 14,8) toptan satış olarak ürünlerin pazarlanması işletmelerin elektronik ortamda satış nimetlerinden yeterince faydalanmadığı veya faydalanamadığını göstermektedir. İşletme sahiplerinin ya da yöneticilerinin eğitim düzeylerinin, ilde üretilen tarımsal ürünlerin elektronik ortamda satışı hakkında bilgi sahipliliğini, direkt ya da endirekt olarak etkilediği söylenebilir. Dünyanın diğer ucunda üretilen ürünler artık internet aracılığıyla bir tık kadar yakına geldiği günümüzde tarımsal ürünlerin elektronik ortamda satılması hız kazanmıştır. Teknolojik alt yapının yaygınlaşması ve geniş kitleler tarafından kullanımının artmasıyla önümüzdeki yıllarda elektronik satış ortamının bilinirliğinin bir hayli artacağı ön görülmektedir.

Tablo 13: Elektronik Ortamda Ürün ve Hizmet Pazarlama Durumu:

Elektronik Ortamda Pazarlama	Frekans	Yüzde
Yapılıyor	7	5,2
Yapılmıyor	128	94,8
Toplam	135	100,0

Bilecik ilinde faaliyet gösteren (135) tarım işletmelerinden 7'si (% 5,2) ürünlerini elektronik ortamda pazarlarken, 128'i (% 94,8) ürünlerini elektronik ortamlarda pazarlamıyorlar (Tablo 13) . Ülkemizde birçok çiftçi ürünlerini elektronik ortamda pazarlamaya başlamışken, bu veriler ışığında Bilecik'in bu konuda çok zayıf kaldığı söylenebilir. Gerek bölgesel avantajlar gerekse lojistik imkanlar doğru kullanıldığında, ilde üretilen tarımsal ürünlerin büyük bir çoğunluğun elektronik ortamda pazarlanabileceği tahmin edilmektedir. Günümüz iş ve sosyal yaşamı oldukça hızlı akmaktadır. Artık insanlar marketlere, lokantalara gitmeden tüm ihtiyaçlarını daha az zaman ve para harcayarak buldukları yerde temin etme eğilimindedirler. Ürün ve hizmet sağlayıcıları da buna ayak uydurmak zorundadırlar. Dünyanın diğer ucunda üretilen bir ürün elektronik satış ortamları sayesinde tüketiciye hızlı ve etkileşimli bir şekilde sunulabilmektedir. Bu durum ekonomik bir olgudan daha çok sosyal ve kültürel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani artık insanlar farklı kültürlerin yaşam tarzını merak etmekte ve dünyanın farklı yerlerinde üretilen lezzetlerden tatmak istemektedirler. Bunun sonucu olarak da dijital pazarlama yani E-Ticaret gün geçtikçe önem kazanmakta, mali hacim olarak da geniş yer kaplamaya başladığı söylenebilir. Bu durumu avantaja çevirmek isteyen işletmeler için, elektronik ortamda satış yeni bir pazarlama kanalıdır. Ayrıca, ucuz reklam fırsatı, mekan ve yer sınırının ortadan kalkması, aracısız birebir etkileşimli satış, hızlı ve düşük maliyetli satış, talep miktarına göre üretim nedeniyle depolama maliyetlerinde düşüş ve her zaman yeni müşteri

potansiyeline sahip olması gibi avantajları, işletmeleri, elektronik ortamda ürün pazarlamaya sevk edecektir.

Tablo 14: Elektronik Pazarlama Ortamları:

Elektronik Pazarlama Ortamı	Frekans	Yüzde
yok	128	94,8
Web Sayfası	2	1,5
Facebook	2	1,5
diğer	3	2,2
Toplam	135	100,0

Tablo 14’de araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin 128’i (% 94,8) elektronik ortamda pazarlama yapmamaktadır. Elektronik ortamda pazarlama yapan 7 işletmenin 2’si (%1,5) web sayfası, 2’si (% 1,5) sosyal medya, 3’ü (% 2,2) diğer elektronik ortamlarda ürünlerini satmaktadır (Tablo 14). Ücretsiz olması ve yaygınlık bakımından çok avantajları bulunan sosyal medya, son zamanlarda sadece sosyal amaçlı değil aynı zamanda ticari amaçlı olarak da yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Web sayfasının kurulum ve işletim masraflarının bulunması buna karşılık sosyal medya masraflarının düşüklüğü nedeniyle ürün pazarlama faaliyetlerinin son zamanlarda sosyal medyaya, özellikle Facebook’a kaydığı söylenebilir. Ürünlerin raf ömrünün kısa olması, ürünlerin müşteriye hızlı ulaşımının ve iletişiminin sağlanması hususlarının önemini artırmaktadır. Sosyal medyanın daha çok tercih edilmesinin diğer bir sebebi ise kolay kullanım özelliğidir. Çok fazla teknik bilgiye gereksinim duymadan işlem yapma özelliği de sosyal medyayı tercih etme bakımından öne çıkartmaktadır.

Tablo 12-13-14 ve Grafik 8 birlikte değerlendirildiğinde, işletmelerin varlık amacına ulaşabilmesi, yani karlılığın sürdürülmesi için pazarlama yöntemleri arasında giderek önemini artıran elektronik ortamda pazarlama, işletmelerin can simidi olmaya devam edeceği tahmin edilmektedir. Gerek pazarlama maliyetlerinin düşürülmesi, gerek ise müşteriyle hızlı ve birebir etkileşim kurulabilmesi bakımından elektronik ortamda pazarlamanın alternatifsiz olduğu söylenebilir. Üretim yapılan köyden, ilçeden, ilden,

ülkeden, kıtadan çıkıp uluslararası pazarlarda, pazarlama yapabilmenin kolaylığını üreticinin eline veren, elektronik pazarlama yöntemlerinin potansiyeli ve önemi günden güne artmaktadır.

2.4.3.4. Bilecik İlinde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin Finans Fonksiyonu Yönünden Mevcut Durumu Nedir?

Araştırma konusu tarım işletmelerinin finans fonksiyonu bakımından mevcut durumları bu başlık altında incelenmiştir. Her işletme faaliyetini sürdürebilmek için finansa ihtiyaç duyar. Konu ile alakalı grafik ve tablolar değerlendirilerek, işletmelerin bu konudaki durumları resmedilmeye çalışılmıştır.

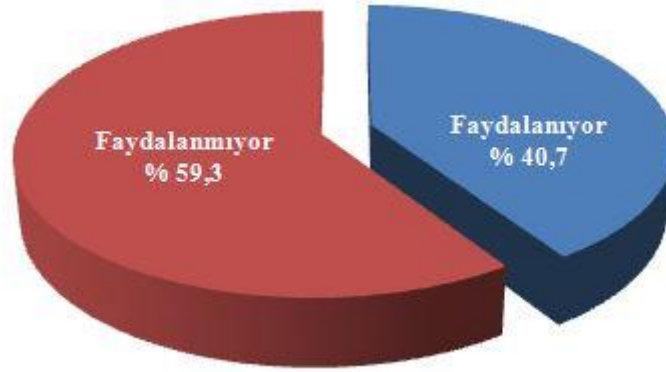
2.4.3.4.1. Tarımsal Üretimi Destekleme Bulguları

Tablo 15’de Tarımsal Üretimi Destekleme Program ve Projeler hakkında bilgi sahipliği sorgulanmış 135 işletmenin, % 63,7’sinin konu hakkında bilgi sahibi olduğu, % 36,3’ünün konu hakkında bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. Tarımsal üretim için destekler çok önem arz etmektedir. Bu nedenle konu hakkında bilgi sahibi olan işletmelerin oranının yüksek olması olumlu değerlendirilmektedir.

Tablo 15: Tarımsal Üretimi Destekleme Program ve Projelerin Bilinirliği:

Tarımsal Üretim Destekleme Programları Ve Projeleri Hakkında	Frekans	Yüzde
Bilgi Sahibi	86	63,7
Bilgi Sahibi Değil	49	36,3
Toplam	135	100,0

Tarımsal üretim destek ve projelerinden faydalanan işletme dağılımı Grafik 9'da verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan işletmelerin % 40,7'si tarımsal üretim destek ve projelerinden faydalaniyor. % 59,3'ü destek ve projelerden faydalanmıyor. Grafik 9'da, desteklemelerden faydalanmayanlarının oranının % 59,3 çıkması söz konusu destekleme program ve projelerin yeterince tabana yayılmadığını göstermektedir. Anket çalışmasında destek ve projelerden faydalanmama sebeplerinin başında, üretim yapılan arazinin tapu kaydının başkaları üzerine olması, üreticinin kredi borcu bulunması ve üreticinin çeşitli nedenlerle Çiftçi Kayıt Sistemine kayıt olamaması gibi nedenlerin sıralandığı gözlemlenmiştir. Tarımsal üretimin artması için tarım işletmelerinin destek ve projelerle finanse edilmesi son derece önemlidir. Sağlıklı ve dengeli finans argümanlarının işletmelerin kullanımına sunulması üretim ve istihdamı artıracak ön görülmektedir.

Grafik 9: Destekleme Program ve Projelerinden Faydalanma Durumu

Tablo 16'da tarımsal üretim destekleme türü dağılımı verilmiştir. Buna göre en fazla %37 ile liste dışındaki diğer destekler başı çekerken, %14,1 motorin + tohum + gübre ile % 10,4 motorin + gübre sıralamayı takip etmektedir. Ankete katılanlara birden fazla seçeneği işaretleme izni verilmiş ve oluşan kombinasyonlar değerlendirilmiştir. Tablo 16 incelendiğinde tarım işletmelerinin, % 5,9'unun motorin + tohum + gübre + yem, % 3,7'sinin motorin + tohum + gübre + hayvancılık, % 3'ünün motorin, % 3'ünün hayvancılık, % 2,2'sinin motorin + tohum + gübre + yem + hayvancılık, % 1,5'inin motorin + tohum + yem, % 1,5'inin motorin + gübre + hayvancılık, % 1,5'inin yem + hayvancılık, % 1,5'inin motorin + gübre + yem + hayvancılık, % 1,5'inin gübre,

%1,5'inin motorin + tohum, % 1,5'inin makine/ekipman, % 0,7'sinin fidan, % 0,7'sinin arge, % 0,7'sinin analiz/rapor, % 0,7'sinin motorin + tohum + fide, % 0,7'sinin motorin + tohum + gübre + yem + fide + hayvancılık, % 0,7'sinin motorin + tohum + gübre + analiz, % 0,7'sinin motorin + tohum + gübre + makine /ekipman, % 0,7'sinin tohum + gübre, % 0,7'sinin gübre + hayvancılık, % 0,7'sinin motorin + yem, % 0,7'sinin biyolojik mücadele, % 0,7'sinin motorin + tohum + fidan + gübre + hayvancılık, % 0,7'sinin motorin + gübre + organik tarım ve % 0,7'sinin motorin + gübre + makine desteklerinden faydalandığı görülmektedir. Tablo 16 incelendiğinde, arge, makine ekipman, biyolojik mücadele ve organik tarım desteklerinden faydalanma oranlarının çok düşük olduğu görülecektir. Üretimin ve verimliliğin artmasında önemli rolü olan arge ve makineleşmenin düşük olması ildeki tarımsal faaliyetinin geleceği açısından endişe uyandırmaktadır. Desteklemelerden faydalanma oranlarının, üretim için gerekli olan gübre, motorin ve tohum türlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bitki örtüsü ve coğrafi konumu açısından hayvancılığa uygun olmasına rağmen hayvancılık ve buna bağlı olarak yem desteğinden faydalanan işletme sayısının tablodaki verilen göz önüne alındığında son derece az olduğu değerlendirilmektedir. Bunda bölgenin bitkisel üretime ağırlık vermesinin etkisi olduğu düşünülmektedir.

Tablo 16: Faydalanılan Destekleme Program ve Projeler Dağılımı:

Faydalanılan Tarımsal Üretim Destekleme Türü	Frekans	Yüzde
Motorin	4	3,0
Motorin + Gübre	14	10,4
Hayvancılık	4	3,0
Motorin + Tohum + Gübre + Hayvancılık	5	3,7
Motorin + Tohum + Gübre	19	14,1
Motorin + Tohum + Fide	1	0,7
Motorin + Tohum + Gübre + Yem + Fide + Hayvancılık	1	0,7

Motorin + Tohum	2	1,5
Motorin + Tohum + Gübre + Yem	8	5,9
Analiz/Rapor + Organik Tarım	1	0,7
Motorin + Tohum + Gübre + Analiz	1	0,7
Motorin + Gübre + Hayvancılık	2	1,5
Motorin + Tohum + Gübre + Makine/Ekipman	1	0,7
Tohum + Gübre	1	0,7
Motorin + Tohum + Yem	2	1,5
Gübre + Hayvancılık	1	0,7
Motorin + Yem	1	0,7
Biyolojik Mücadele	1	0,7
Motorin + Tohum + Gübre + Yem + Hayvancılık	3	2,2
Yem + Hayvancılık	2	1,5
Motorin + Tohum + Fidan + Gübre + Hayvancılık	1	0,7
Motorin + Gübre + Organik Tarım	1	0,7
Motorin + Gübre + Yem + Hayvanlık	2	1,5
Motorin + Gübre + Makine	1	0,7
diğer	50	37,0
Fidan	1	0,7
Gübre	2	1,5

Makine/Ekipman	2	1,5
AR - GE	1	0,7
Toplam	135	100,0

Hava koşullarının ani olumsuz değişimlerine, bakteri ve zararlılara karşı dayanıklı, yüksek verimli, uzun saklama ömürlü ürünlerin yetiştirebilmesi ve yetiştirilen bu ürünlerin işlenip katma değeri yüksek yeni ürünler elde edilebilmesi için işletmelerin arge faaliyetlerine daha fazla ağırlık vermesi gerektiği düşünülmektedir. Araştırmaya katılan işletmelerin genelinin motorin desteğinden faydalanmaları, tarımsal üretimde enerjinin önemini gösterdiği söylenebilir. Desteklemelerden faydalanan işletme sayıları açısından enerjiyi gübre ve yem desteği takip etmektedir. Her ikisi de (gübre ve yem) önemli girdi kalemleridir. Organik tarım desteğinden faydalanma oranının çok az olması bu alana işletmelerin gereken önemi vermediğini göstermektedir. Analiz / rapor desteğinden faydalanma oranının yok denecek kadar az olması, ilde yaprak ve toprak analiz laboratuvarların olmamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Makine / ekipman desteğinden faydalanma oranının da düşük çıkması gözden kaçmamaktadır. Çalışmalar esnasında makine-ekipman desteği ile küçük ölçekli işletmelerin genelde, traktör ve diğer tarım aletleri temin ettiği orta ve büyük ölçekli tarım işletmelerinin ise üretim yeri, fabrika, tesis gibi büyük miktarlarda projeler için desteklerden faydalandığı gözlemlenmiştir. Bu durumun tabana yayılarak küçük ölçekli işletmelerin de büyük tutarlardaki desteklerden faydalandırılarak büyük projeler için desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

2.4.3.5. Bilecik İlinde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin İnsan Kaynakları Fonksiyonu Yönünden Mevcut Durumu Nedir?

İnsan kaynakları fonksiyonu açısından Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin güncel durumu anket çalışmasıyla elde edilen veriler ışığında bu bölümde analiz edilmiştir.

2.4.3.5.1.İnsan Kaynakları ile ilgili Bulgular

Tablo 17’de araştırmaya katılan tarım işletmelerinin personel yapısı dağılımı listelenmiştir. Ankete katılanlara birden fazla seçenek seçmelerine izin verilmiştir. Oluşan kombinasyonlar değerlendirilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin personel yapısı; 66’sının tamamı aile bireylerinden (% 48,9), 11’i daimi ücretli (% 8,1) , 5’i mevsimlik ücretli (% 3,7) , 4’ü yevmiyeli ücretli (% 3) , 2’si bir kısmı aile bireyi (% 1,5) , 1’i imece / yardımlaşma (% 0,7), 4’ü diğer (% 3) personellerden oluşmaktadır. İşletmelerin çalışanlarının yaklaşık yüzde 49’unun tamamı aile bireylerinden oluşması, daimi ücretli çalışanların oranının yaklaşık yüzde 8’de kalmasının nedeni, personel maliyetlerinin fazla olması olarak değerlendirilmektedir. Tablo 17’de de görüleceği üzere tarım işletmelerinin personel yapısı çok geniş yelpazeye dağılmıştır. Araştırmaya katılan işletmeler profesyonel personel rejimi yerine günlük, aylık ve mevsimlik personel rejimlerini tercih etmişlerdir. Diğer sektör işletmeleri ile tarım işletmeleri personel yapısı bakımından karşılaştırıldığında, tarım işletmelerinin diğer işletmeler gibi düzenli sürekli belli sayıda personel çalıştırmadığı görülmektedir. Gerek hava şartları gerek üretim mevsimsel yapılması nedenleriyle işletmeler çok az sayıda sürekli personel çalıştırabilmektedir. Alan çalışmasında sürekli, düzenli ve daimi işçi çalıştıran işletmelerin beyaz et ve yumurta çiftlikleri, gıda işleyen işletmeler, satış ve tamir yapan işletmeler, serada üretim yapan işletmeler oldukları, açık alanda bitkisel üretim yapan tarım işletmelerinin yok denecek kadar az oranda sürekli personel istihdam ettiği gözlemlenmiştir. SGK primlerinin yüksek olması bu durumun en büyük nedeni olduğu değerlendirilmektedir. Tarım işletmeleri faaliyet dönemlerinde farklı personel istihdamı yoluna gitmektedir. Tablo 17’deki kombinasyonlar incelendiğinde yevmiyeli ve mevsimlik personel istihdamının diğer seçeneklere oranla daha çok tercih edildiği görülecektir. Geleneksel yöntem olan, imece ve yardımlaşmanın oransal olarak diğer seçeneklerden çok düşük olması dikkat çekicidir. Çalışmalar sırasında 15-20 sene evvel imece ve yardımlaşmanın daha yaygın olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu durum, sosyolojik bir değişimin yaşandığını göstermektedir.

Tablo 17: Personel Dağılımı:

Personel Yapısı	Frekans	Yüzde
Tamamı Aile Bireyi	66	48,9
Mevsimlik + Daimi Ücretli İşçiler + Bir Kısmı Aile Bireyi	2	1,5
Mevsimlik + Bir Kısmı Aile Bireyi	2	1,5
Tamamı Aile Bireyi + Mevsimlik + Yevmiyeli	3	2,2
Mevsimlik + Yevmiyeli + Daimi	1	0,7
Mevsimlik + Yevmiyeli + Bir Kısmı Aile Bireyi	8	5,9
Tamamı Aile Bireyi + Yevmiyeli Ücretli Kişiler	6	4,4
Tamamı Aile Bireyi + Mevsimlik Ücretli İşçiler	2	1,5
Tamamı Aile Bireyi + Diğer	1	0,7
Yevmiyeli + Daimi Ücretli İşçiler + Bir Kısmı Aile Bireyi	1	0,7
Mevsimlik Ücretli Kişiler	5	3,7
Yevmiyeli + Daimi Ücretli Kişiler	1	0,7
Yevmiyeli + Bir kısmı Aile Bireyi	7	5,2
Mevsimlik + Daimi Ücretli İşçiler	1	0,7
Mevsimlik + Yevmiyeli Ücretli Kişiler	1	0,7

Tamamı Aile Bireyi + İmece + Yevmiyeli Ücretli Kişiler	1	0,7
Tamamı Aile Bireyi + Mevsimlik Ücretli Kişiler	1	0,7
İmece/Yardımlaşma	1	0,7
Yevmiyeli Ücretli Kişiler	4	3,0
Daimi Ücretli Kişiler	11	8,1
Bir Kısmı Aile Bireyi	2	1,5
diğer	4	3,0
Yevmiyeli Ücretli + Bir Kısmı Aile Bireyi	2	1,5
Daimi Ücretli Kişiler + Bir Kısmı Aile Bireyi	2	1,5
Toplam	135	100,0

Tablo 18’de araştırma konusu 135 tarım işletmesinin sadece 54’ü (% 40) sürekli erkek personel çalıştırırken, 81’i sürekli erkek personel (% 60) çalıştırmamaktadır. Sürekli erkek personel çalıştıran tarım işletmelerinin % 34,1’i 1-15 kişi, % 2,2’si 16-30 kişi, % 1,5’i 31-50 kişi , % 0,7’si 51-100 kişi, % 1,5’i 100 kişiden fazla erkek personel çalıştırmaktadır. Tarımsal üretim kas gücüne dayandığı için işletmeler tarafından genelde erkek personel tercih edilmektedir. 1-15 kişi erkek personel çalıştıran işletmelerin yoğun (% 34,1) olması üretim kapasitesiyle doğru orantılıdır. Buradan yola çıkarak ildeki işletmelerin küçük ölçekli tarım işletmeleri olduğu söylenebilir. Arazi yapısı ve arazi büyüklükleri göz önüne alındığında 100 kişi üzeri sürekli erkek personel çalıştıran işletme sayısının azlığı normal karşılanabilir.

Tablo 18: Erkek Personel Durumu:

Sürekli Çalışan Erkek Personel Sayısı	Frekans	Yüzde
1-15 Kişi	46	34,1
16-30 Kişi	3	2,2
31-50 Kişi	2	1,5
51-100 Kişi	1	0,7
diğer	2	1,5
yok	81	60,0
Toplam	135	100,0

Tablo 19’da araştırma konusu 135 tarım işletmesinin sadece 39’u sürekli bayan personel çalıştırırken, 96’sı sürekli bayan personel (% 71,1) çalıştırmamaktadır. Sürekli bayan personel çalıştıran tarım işletmelerinin % 24,4’ü 1-15 kişi, % 0,7’si 16-30 kişi, % 0,7’si 31-50 kişi, % 1,5’i 51-100 kişi, % 0,7’si 101-200 kişi , % 0,7’si 200 kişiden fazla bayan personel çalıştırmaktadır. Sürekli bayan personel çalıştıran tarım işletmelerinin 1-15 kişide yoğunlaştığı görülmektedir. Tablo 18 ve Tablo 19 karşılaştırıldığında sürekli bayan personelin sürekli erkek personele göre daha az istihdam edildiği ortaya çıkmaktadır. Mevsimlik çalışma ve kayıt dışı çalışmanın bunda payının büyük olduğu değerlendirilmektedir. Çalışmalar esnasında bayan personelin et ve yumurta tavuğu çiftliklerinde, gıda işleme fabrikalarında ve seralarda daha çok çalıştırıldığı gözlemlenmiştir. Kas gücüne daha az ihtiyaç duyulan yerlerde bayan personelin tercih edildiği söylenebilir. 200 kişiden fazla bayan personel çalıştıran işletme oranının çok düşük olması ve 15 kişiden fazla bayan personel çalıştırılan tarım işletmesinin sayısının çok az olması dikkat çekicidir.

Tablo 19: Bayan Personel Durumu:

Sürekli Çalışan Bayan Personel Sayısı	Frekans	Yüzde
1-15 Kişi	33	24,4
16-30 Kişi	1	0,7
31-50 Kişi	1	0,7
51-100 Kişi	2	1,5
101-200 Kişi	1	0,7
diğer	1	0,7
yok	96	71,1
Toplam	135	100,0

Tablo 20’de mevsimlik işçi durumu incelenmiştir. Araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin 49’unda (% 36,3) mevsimlik işçi çalıştırılırken 86’sında (% 63,7) mevsimlik işçi çalıştırılmamaktadır. Araştırma öncesinde mevsimlik işçi çalıştıran işletmelerin yoğunlukta olacağı tahmin edilmekte iken sanılanın aksine yarı yarıya farklı bir tablonun ortaya çıkması son derece şaşırtıcıdır. Mevsimlik tarım işçileri, genelde doğu ve güneydoğu illerinden gelmekte, Ülkemizin farklı bölgelerinde özellikle yaz aylarında çalışmaktadırlar. Tablo 20’de çıkan sonuca göre Bilecik’e, doğu illerinden çok az sayıda tarım işçisi gelmektedir. Alan çalışmasında Osmaneli ilçesinde meyve yetiştiren işletmeler ile Söğüt ilçesinde serada üretim yapan tarım işletmelerinin çoğunlukla mevsimlik işçi çalıştırdıkları gözlemlenmiştir. İnsanların yaşadıkları bölgelerde iş bulamaması nedeniyle yılın belli dönemlerinde çalışmak üzere aileleri ile birlikte farklı bölgelere göç etmek zorunda kalmaları, bölgesel gelişmişlik farkının bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Bu durum ayrıca başka sosyolojik sorunları da beraberinde getirmektedir. En az üç ay süren bu mevsimlik çalışma dönemlerinde barınma, eğitim ve sağlık gibi temel sorunları da beraberinde getirmektedir.

Tablo 20: Mevsimlik İşçi Durumu:

Mevsimlik İşçi	Frekans	Yüzde
Çalışıyor	49	36,3
Çalışmıyor	86	63,7
Toplam	135	100,0

Tablo 21’de mevsimlik erkek personelin sayısal dağılımı incelenmiştir. Buna göre 1-15 kişi çalıştıran işletme oranı % 25,2 , 16-30 kişi % 2,2, 51-100 kişi 0,7, 101-200 kişi % 0,7, 200 kişiden fazla mevsimlik erkek işçi çalıştıran işletme oranı ise % 2,2 olduğu ortaya çıkmaktadır. 31-50 kişi arasında mevsimlik erkek işçi çalıştıran işletme bulunmamaktadır. Mevsimlik erkek işçi çalıştırmayan işletme oranı ise % 68,9 gibi yüksek bir değer ortaya çıkmıştır. 1-15 kişi çalıştıran işletme sayısında yoğunlaşma olmuştur. 200 kişi üzerinde mevsimlik işçi çalıştıran işletme sayısının çok az olması ilde faaliyet gösteren büyük işletme sayısı ile doğru orantılıdır. Buradan hareketle, Bilecik'te 200 erkek personel çalıştıracak kapasitede olan işletme sayısının çok az olduğu durumu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 21: Mevsimlik Erkek Personel Durumu:

Mevsimlik Çalışan Erkek Personel Sayısı	Frekans	Yüzde
1-15 Kişi	34	25,2
16-30 Kişi	3	2,2
51-100 Kişi	1	0,7
101-200 Kişi	1	0,7
diğer	3	2,2

yok	93	68,9
Toplam	135	100,0

Tablo 22’de mevsimlik çalışan bayan personelin sayısal dağılımı incelenmiştir. Buna göre 1-15 kişi çalıştıran işletme oranı % 25,2, 16-30 kişi % 0,7, 101-200 kişi % 0,7 ve 200 kişiden fazla mevsimlik bayan işçi çalıştıran işletme oranı ise % 1,5 olduğu ortaya çıkmaktadır. 31-50 kişi ve 51-100 kişi mevsimlik bayan çalıştıran işletme bulunmamaktadır. Mevsimlik bayan işçi çalıştırmayan işletme oranı ise % 68,9 gibi yüksek bir oran olarak ortaya çıkmıştır. 1-15 kişi çalıştıran işletme sayısında yoğunlaşma olmuştur. 200 kişi üzerinde mevsimlik işçi çalıştıran işletme sayısının çok az olması ilde faaliyet gösteren büyük işletme sayısı ile doğru orantılıdır.

Tablo 22: Mevsimlik Çalışan Bayan Personel Durumu:

Mevsimlik Çalışan Bayan Personel Sayısı	Frekans	Yüzde
1-15 Kişi	34	25,2
16-30 Kişi	1	0,7
101-200 Kişi	1	0,7
diğer	2	1,5
yok	97	71,9
Toplam	135	100,0

Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin kalifiye eleman temin durumu Grafik 10’da verilmiştir. 135 tarım işletmesinin 74’ü (% 54,8) kalifiye personel bulunmadığını belirtirken, 60’ı (% 44,4) kalifiye personel bulabildiğini, 1’i ise (% 0,8) kararsız olduğunu ifade etmiştir. Sanayileşmenin getirdiği köyden şehre göç nedeniyle insanlar geçimlerini sağlayabilmek için şehirlerdeki fabrikalarda çalışmaya başlamış bunun sonucu olarak da ilçe ve köy nüfusu giderek azalmıştır. İnsanlar köy ortamından ve tarımdan uzaklaştıklarından dolayı tarım işletmelerinin tarım alanında çalışacak kalifiye personel bulmakta zorlandıkları düşünülmektedir. Nitekim Grafik 10’da çıkan

sonuç bunu teyit etmektedir. Burada üretimin geleneksel yöntemlerle değil de teknik olarak modern yöntemlerle yapılması, alanında yetişmiş kalifiye personel teminini zorlaştırdığı düşünülmektedir. Faaliyet gösterdiği konuda yeterli teorik bilgisi olan, makine ve ekipmanı rahatlıkla kullanabilen kalifiye personel çalıştırmanın, işletmelerin verimliliğine doğrudan etki ettiği değerlendirilmektedir. Bu bakımdan işletmeler için kalifiye personel çalıştırmak önem arz etmektedir. Nitekim alan çalışmasında bilinçli yöneticisi olan işletmelerin vasıfsız personele verilen ücretten daha fazlasını vererek kalifiye personel çalıştırdıkları görülmüştür. Bu işletmelerin daha çok işi daha az personel ile yaptıkları gözlemlenmiştir. Özellikle gıda işleme, serada üretim, entegre et işleme tesislerinde ve tarım alet ekipman tamir bakımı yapan işletmelerde kalifiye eleman sıkıntısının hat safhada olduğu gözlemlenmiştir.

Grafik 10: Kalifiye Personel Temin Durumu

2.4.3.6. Bilecik İlinde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin ARGE Fonksiyonu Yönünden Mevcut Durumu Nedir?

Son yıllarda adından oldukça fazla söz ettiren ve gün geçtikçe önemi git gide artan araştırma geliştirme çalışmaları (arge) perspektifinden, araştırmaya katılan tarım işletmelerinin mevcut durumları bu bölümde incelenmiş ve yorumlanmıştır.

2.4.3.6.1. Araştırma Geliştirme (Arge) Bulguları

Tablo 23’de işletmelerin arge faaliyetlerine bütçe ve zaman ayırıp ayırmadığı sorgulanmıştır. Araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin % 22,2’si arge faaliyetlerine bütçe ve zaman ayırdığı, % 77,8’i ise arge faaliyetlerine bütçe ve zaman ayırmadığı tespit edilmiştir. Arge faaliyetlerine bütçe ve zaman ayırmayan işletme oranının yüksek çıkması olumsuz karşılanmaktadır. Zira günümüzde arge çalışmaları yatırım kadar önem kazanmış hatta yatırımın önüne geçmiştir. Arge çalışmaları sonucunda elde edilecek bilgi ve teknikler sayesinde işletmeler, üretimlerini, kalite ve verimlilik düzeyleri ile aynı zamanda karlılıklarını artırabildiklerini gördüklerinden dolayı, işletmelerin gün geçtikçe arge çalışmalarına önem verdikleri düşünülmektedir. Alan çalışması esnasında, açık alanda bitkisel üretim yapan tarım işletmelerinin arge çalışmalarını önemsemediği buna karşılık kırmızı ve beyaz et işleyen entegre tesis işletmelerinin arge faaliyetlerini önemsedikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 23: Arge Faaliyetlerine Bütçe ve Zaman Ayırma Durumu:

ARGE Faaliyetlerine Bütçe ve Zaman Ayırma	Frekans	Yüzde
Ayırıyor	30	22,2
Ayırmıyor	105	77,8
Toplam	135	100,0

Tablo 24’de araştırmaya katılan işletmelerin arge faaliyetlerine ayırdıkları bütçe tutarları analiz edilmiştir. 135 tarım işletmesinden 116’sı (% 85,9) arge faaliyetlerine hiç bütçe ayırmamaktadır. Söz konusu işletmelerin % 1,5’i 500 TL, % 1,5’i 1.000 TL, % 1,5’i 3.000 TL, % 4,4’ü 5.000 TL, % 0,7’si 7.000 TL, % 1,5’i 10.000 TL, % 0,7’si 15.000 TL, %0,7’si 20.000 TL, % 0,7’si 60.000 TL, %0,7’i 500.000 TL tutarında arge bütçesi ayırdığı görülmektedir. Arge faaliyetlerine hiç bütçe ayırmayan işletmelerinin sayısında (116) yoğunlaşma (% 85,9) olduğu dikkat çekmektedir. Bilecik’te 500.000

TL arge bütçesi olan tarım işletmesinin varlığı, ilin tarımsal üretiminin geleceği açısından önem arz etmektedir.

Tablo 24: Arge Faaliyetlerine Bütçe Ayırma Durumu:

ARGE Faaliyetlerine Ayrılan Bütçe Tutarı (TL)	Frekans	Yüzde
0	116	85,9
500	2	1,5
1.000	2	1,5
3.000	2	1,5
5.000	6	4,4
7.000	1	0,7
10.000	2	1,5
15.000	1	0,7
20.000	1	0,7
60.000	1	0,7
500.000	1	0,7
Toplam	135	100,0

Tablo 24’de listelenen arge bütçe tutarlarının toplamı hesaplandığında, işletmelerin arge çalışmalarına 661.000,00 TL bütçe ayırdığı ortaya çıkmaktadır. İl potansiyeli göz önüne alındığında ayrılan arge tutarının kayda değer bir rakam olduğu söylenebilir. Yeni ürün geliştirme çalışmalarının temelini oluşturan, arge çalışmalarının önemi, gün geçtikçe artmakta, bu konuya bütçe ve zaman ayıran işletmelerin karlılığı artıkça, konu diğer işletmelerin de dikkatini çekmektedir. Özellikle yeni ürün geliştirme çalışmaları tüm işletmelerin hayat kaynağı durumuna gelmiştir. Hızlı tüketimin yaşandığı ve yeninin çok hızlı eskitildiği günümüz tüketim dünyasında, kendini geliştirmeyen işletmeler bir anda pazar kaybedebilmektedirler. Bu durum sadece tarım sektöründe değil, üretim sektöründen, hizmet sektörüne, savunma sektöründen sağlık sektörüne kadar tüm sektörleri kapsamaktadır. Bilimsel ve teknik gelişimin temelini de araştırma geliştirme çalışmaları oluşturduğu kabul edilmektedir.

2.4.3.7. Bilecik İlinde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin Yönetim Bilişim Sistemleri (YBS) Fonksiyonu Yönünden Mevcut Durumu Nedir ?

İşletmenin diğer fonksiyonlarıyla iç içe geçen ve işletme için olmazsa olmaz durumuna gelen yönetim bilişim sistemleri fonksiyonu bu başlık altında analiz edilmiştir. Bilişim alanındaki gelişmelerin son yıllarda ivme kazanmasıyla üretimden, pazarlamaya, muhasebe işlemlerinden araştırma geliştirme faaliyetlerine kadar işletmenin tüm süreçlerinde yer alan yönetim bilişim sistemleri penceresinden araştırma konusu işletmelerin mevcut durumları alt başlıklar halinde bu bölümde incelenmiştir.

2.4.3.7.1. Elektronik Ortamda Ürün ve Hizmet Pazarlama Bulguları

Araştırmaya katılan 135 tarım işletmesi üzerinde yapılan araştırma sonucunda Tablo 25 oluşturulmuştur. Söz konusu işletmelerin elektronik ortamda ürün ve hizmet pazarlama durumları sorgulanmıştır. Buna göre 7 işletmenin (% 5,2) elektronik ortamda pazarlama yaptığı, 128 işletmenin (% 94,8) elektronik ortamda pazarlama yapmadığı belirlenmiştir. İşletmeler açısından dijital ortamda elektronik pazarlama günümüzde çok önemli hale gelmekle birlikte gelişen teknolojik imkanlar sayesinde günden güne ehemmiyeti artmaktadır. Ancak Tablo'25 ve Tablo 12 birlikte değerlendirildiğinde, araştırma yapılan bölgede faaliyet gösteren işletmelerin elektronik pazarlamaya gerekli ağırlığı vermediği söylenebilir. Tablo 12'de yer alan veriler, pazarlama kanalları bakımından oransal olarak büyükten küçüğe doğru sıralandığında % 20,7 komisyoncuya satış , % 16,3 direk müşteriye satış , % 14,8 toptan satış şeklinde sıralandığı hatırlanacaktır. Tablo 12 'ye göre araştırmaya katılan 135 işletmeden sadece 2'si (%1,5) internet üzerinden satış yapmaktadır. Tablo 12 ve Tablo 25 birlikte değerlendirildiğinde, işletmelerin genellikle elektronik pazarlama kanalları yerine geleneksel pazarlama kanallarını tercih ettikleri söylenebilir.

Tablo 25: Elektronik Pazarlama Ortamları:

Elektronik Pazarlama Ortamı	Frekans	Yüzde
yok	128	94,8
Web Sayfası	3	2,2
Facebook	3	2,2
Televizyon	0	0
Radyo	0	0
Youtube	0	0
Whatsapp	0	0
Twitter	0	0
diğer	1	0,7
Toplam	135	100,0

Tablo 25, incelendiğinde araştırmaya katılan işletmelerin sadece % 5,1'i elektronik pazarlama ortamını tercih ettiği, % 94,8'inin elektronik pazarlama ortamlarını tercih etmediği görülmektedir. Elektronik pazarlama ortamını tercih edenlerin dağılımı ise şu şekilde gerçekleşmektedir; % 2,2'si web sayfası, % 2,2'si facebook, % 0,7'si diğer elektronik pazarlama ortamları olarak sıralanmaktadır. Araştırmaya katılan işletmeler arasında, televizyon, radyo, youtube, whatsapp, twitter gibi elektronik pazarlama kanallarını tercih eden tarım işletmesi bulunmamaktadır.

2.4.3.7.2. İşletmelerin Elektronik Kayıt Sistemlerine Kayıt Bulguları

Tablo 26'da, 135 tarım işletmesinden 111'inin (% 82,2) Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıtlı olduğu, 24'ünün (% 17,8) ÇKS'ye kayıtlı olmadığı görülmektedir. Alan çalışmasında işletmelerin kredi borcu, üretim yapılan arazinin tapu kaydının başkası üzerine olması gibi nedenlerle ÇKS'ye kayıt yaptıramadıkları gözlemlenmiştir. Tarımsal desteklemelerden faydalanabilmek için işletmelerin anılan sisteme kayıtlı olmaları zorunludur. Söz konusu tarım işletmelerinin destek ve hibelerden

faaydalanabilmek için ÇKS'ye kayıt konusuna ağırlık verdiklerinden dolayı kayıtlı işletme sayısı fazla olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 26: Çiftçi Kayıt Sistemine (KS) Kayıt Durumu:

Durum	Frekans	Yüzde
Kayıtlı	111	82,2
Kayıtlı Değil	24	17,8
Toplam	135	100,0

Araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin sadece 4'ünün oransal olarak ise % 3'ünün iftlik Veri Ağı Sistemine (VAS) kayıtlı olduğu Tablo 27'de görülmektedir. 131 işletme VAS'a kayıtlı değildir. Avrupa'da yaygın olarak kullanılan sistem ülkemizde henüz yaygınlaşmamıştır.

Tablo 27: Çiftlik Veri Ağı Sistemine Kayıt Durumu:

Durum	Frekans	Yüzde
Evet	4	3,0
Hayır	131	97,0
Toplam	135	100,0

Araştırmaya katılan işletmelerin Tarımsal İşletme Kayıt Sistemi'ne (TİKAS) dahil olma durumu Tablo 28'de incelenmiştir. 135 tarım işletmesinin % 11,1'i (15) TİKAS'a kayıtlı iken % 88,9'u (120) sisteme kayıtlı değildir. Sisteme kayıtlı olanlarla sisteme kayıtlı olmayanlar arasındaki makas aralığının çok olması dikkat çekicidir. Tarım işletmelerinin sisteme dahil olması, kayıtların düzenli tutulması, desteklerin sağlıklı ulaştırılması, danışmanlık hizmetlerinin sağlıklı verilebilmesi, doğru istatistiki bilgilerin elde edilebilmesi, sistemden elde edilecek bilgiler ile karar vericilerin ileriye

dönük doğru kararlar almasını sağlamak bakımından TİKAS'a kayıt olunması işletmeler açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ancak ortaya çıkan mevcut durum, arzu edilenin tam tersi bir durumu göstermektedir.

Tablo 28: Tarımsal İşletme Kayıt Sistemine (TİKAS) Kayıt Durumu:

Durum	Frekans	Yüzde
Kayıtlı	15	11,1
Kayıtlı Değil	120	88,9
Toplam	135	100,0

2.5.BİLECİK İLİNDE FAALİYET GÖSTEREN TARIM İŞLETMELERİNİN MEVCUT DURUMU

Bir önceki bölümlerde araştırma konusu tarım işletmeleri işletme fonksiyonları bakımından ayrı başlıklar altında değerlendirilmişti. Bu bölümde araştırma konusu, Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin mevcut durumları ortaya konulmaya, adete resmedilmeye çalışılmıştır. Söz konusu tarım işletmelerinin mevcut durumlarının ortaya konulmasının yanında nelerin yapılması, nelerin yapılmaması konuları da tartışmaya açılmıştır.

2.5.1. Tarımsal Faaliyet Alanı Bulguları

Bilecik il sınırı içerisinde il merkezi, ilçe ve köylerde yapılan araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin tarımsal faaliyet alanı Tablo 29'da incelenmiştir. Katılımcılara birden fazla seçeneği seçme izni verilmiş ve oluşan kombinasyonlar değerlendirilmiştir. 135 işletmenin 53'ü yani % 39,3 'ü bitkisel üretim yapmaktadır. Oransal olarak bakıldığında işletmelerin % 23'ü bitkisel + hayvansal üretim, % 7,4'ü sadece hayvansal üretim, % 4,4'ü gıda üretimi, % 1,5'i tarım ilacı + gübre satışı/üretimi, % 1,5'i hayvansal + gıda üretimi, % 0,7'si yem + gıda üretimi, % 1,5'i bitkisel + gıda üretimi, % 0,7'si bitkisel + hayvansal + gıda üretimi, % 0,7'si bitkisel + hayvansal + yem + gıda

üretimi, % 0,7'si bitkisel üretim + tarım ilacı + gübre üretimi/satışı, % 3'ü bitkisel + hayvansal + yem üretimi, % 3'ü bitkisel üretim + diğer, % 3'ü hayvansal üretim + diğer, % 0,7'si bitkisel üretim + hayvansal üretim + diğer, % 8,9'u bunların dışında kalan diğer tarımsal alanlarda faaliyet göstermektedir.

Tablo 29: Tarımsal Faaliyet Alanı:

Tarımsal Faaliyet Alanı	Frekans	Yüzde
Bitkisel Üretim	53	39,3
Bitkisel + Hayvansal Üretim	31	23,0
Bitkisel Üretim + Tarım İlacı ve Gübre Üretimi /Satış	1	0,7
Bitkisel + diğer	4	3,0
Hayvansal Üretim + diğer	4	3,0
Hayvansal + Gıda Üretimi	2	1,5
Bitkisel + Hayvansal + Gıda Üretimi	1	0,7
Bitkisel + Hayvansal + Yem Üretimi	4	3,0
Yem + Gıda Üretimi	1	0,7
Bitkisel + Hayvansal + diğer	1	0,7
Bitkisel + Hayvansal + Yem + Gıda	1	0,7
Hayvansal Üretim	10	7,4
Gıda Üretimi	6	4,4
Tarım İlacı ve Gübre Satışı/Üretimi	2	1,5
diğer	12	8,9
Bitkisel + Gıda Üretimi	2	1,5
Tarım Alet ve Makine Üretimi	0	0
Tarımsal Sigortacılık ve Nakliye Hizmetleri	0	0
Toplam	135	100,0

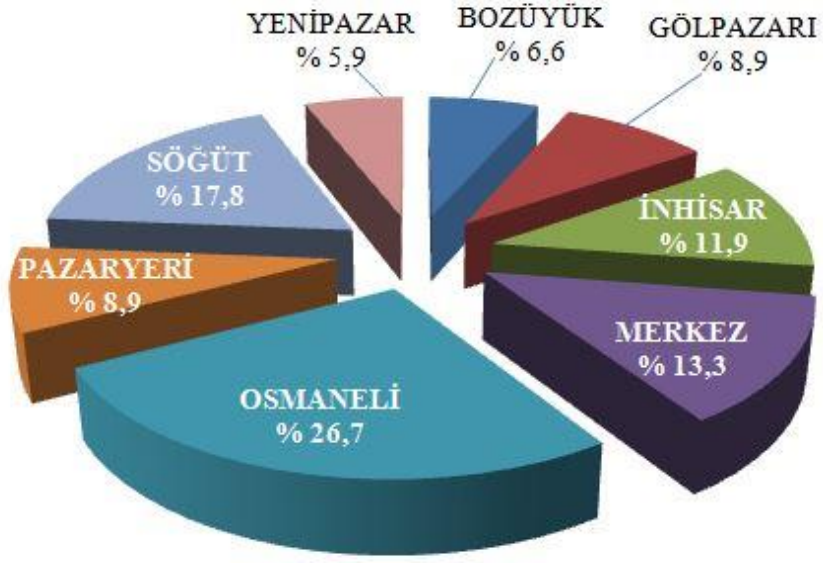
Tablo 29’da yer alan tüm kombinasyonlar birlikte değerlendirildiğinde görüleceği üzere Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmeleri bitkisel üretimde yoğunlaşmaktadır. Bitkisel üretimi, hayvansal üretim takip etmekte, buna karşılık tarım ilacı ve gübre satışı/üretimi yapan ve gıda üretimi yapan tarım işletmesi sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Sadece bitkisel üretim yapan tarım işletmesi sayısı ile (53) , sadece hayvansal üretim yapan tarım işletmesi (10) sayısı arasındaki büyük sayısal uçurum dikkat çekmektedir. Bitkisel üretimin yoğun olduğu yerlerde hayvansal üretimin de yoğun olması beklenir. Diğer taraftan hayvansal üretim ile yem üretimi yapan işletme sayıları arasında da sayısal ilişki beklenirken, söz konusu işletmeler arasında yakın bir oransallık ilişkisi görülememektedir. İlde tarımsal alet ve makine üretimi yapan, tarımsal sigortacılık yapan işletmenin olmadığı anlaşılmıştır. İşletmelerin bu ihtiyaçlarını, yakın illerden karşıladığı düşünülmektedir. Bilecik coğrafi olarak önemli ve değerli bir konumda yer almaktadır. Bunun sonucu olarak, lojistik gibi bir çok avantajlar beraberinde gelmektedir. İstanbul, Bursa, Kocaeli gibi büyük şehirlere ve limanlara yakın olması, ayrıca Bursa'nın Yenişehir ilçesindeki hava limanına çok yakın olması ürün sevkiyatında büyük avantajlar sağlamaktadır. Bilecik bu avantajları değerlendirdiğinde tarım ekonomisinde büyük gelişme ve ivme yakalayacağı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Bilecik, meyve ve sebzeçiliğin bolca üretilmesi nedeniyle gıda işleme, soğuk hava zinciri sayesinde de süt ve süt ürünleri üreten işletmelerin dikkatini çekerek, gelecekte bu alanlardaki işletme sayılarının artacağı tahmin edilmektedir. Bilecik, serada üretim kapasitesi bakımından Antalya ilinden sonra İstanbul haline en çok ürün gönderen il (Söğüt ilçesi-Çaltı kasabası) olmasına rağmen Bilecik ilinde sera malzemeleri satan yeterli kapasitede işletme olmaması nedeniyle, tarım işletmeleri ihtiyaç duydukları sera ve sera yan malzemelerini Bilecik'e yakın iller ile Antalya ve Mersin illerinden temin ettikleri , alan çalışmalarında gözlenmiştir. Bu eksiklik, sera malzemeleri satışı yapan işletmeler açısından bir potansiyel olarak kabul edilmektedir. Ulaşım bakımından son zamanlarda otoyolun hizmete sunulması ile ilin ana arterlerinde ulaşım rahat olmasına karşın ilçe ve köy yollarında ulaşım sorunu yaşanmaya devam edildiği görülmektedir. Özellikle Bilecik-Söğüt-Çaltı yollarının çok dar ve virajlı olması ürün sevkiyatını olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Ulaşım ve lojistik engellerin ortadan kalkmasıyla üretim miktarlarının artacağı tahmin edilmektedir.

2.5.2. Tarım İşletmelerinin İlçe, Köy ve Mevki Dağılımı Bulguları

Tablo 30'da araştırmaya katılan Bilecik ili sınırları içerisinde faaliyet gösteren 135 tarım işletmesinin ilçelere göre dağılımı verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan işletmelerin % 6,6'sının (9) Bozüyük, % 8,9'unun (12) Gölpazarı, % 11,9'unun (16) İnhisar, % 13,3'ünün (18) Merkez, % 26,7'sinin (36) Osmaneli, % 8,9'unun (12) Pazaryeri, % 17,8'inin (24) Söğüt, % 5,9'unun (8) Yenipazar ilçelerinde faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Tablo 30: Tarımsal Faaliyet Alanı:

İlçe	Frekans	Yüzde
BOZÜYÜK	9	6,6
GÖLPAZARI	12	8,9
İNHİSAR	16	11,9
MERKEZ	18	13,3
OSMANELİ	36	26,7
PAZARYERİ	12	8,9
SÖĞÜT	24	17,8
YENİPAZAR	8	5,9
Toplam	135	100,0

Grafik 11: İlçe Dağılımı

Tablo 31: Köy Dağılımı:

Köy	Frekans	Yüzde
KÖY SINIRLARI DIŞINDA	17	12,6
AKÇASU	1	0,7
AKTAŞ	1	0,7
BATİBELENÖREN	1	0,7
BAYIRKÖY	5	3,7
BELKESE	1	0,7
BEŞEVLER	1	0,7
BORCAK	1	0,7
BOZALAN	1	0,7
BÜYÜKBELEN	1	0,7
BÜYÜKYENİCE	1	0,7
CUMALI	1	0,7
ÇALTI	10	7,4
ÇERKEŞLİ	14	10,4
DODURGA	1	0,7
DÖMEZ	2	1,5
GEÇİTLİKÖY	1	0,7

GÖKÇEÖZÜ	1	0,7
GÜNÜÖREN	3	2,2
HAMİDAĞBAD	1	0,7
HİSARCIK	3	2,2
İLYASÇA	1	0,7
KARAAĞAÇ	2	1,5
KARABAYIR	1	0,7
KARAÇAYIR	1	0,7
KATRAN	2	1,5
KOVALICA	1	0,7
KOYUNLU	1	0,7
KURŞUNLU	2	1,5
KURTKÖY	1	0,7
KÜÇÜKYENİCE	2	1,5
KÜKÜRT	1	0,7
KÜPLÜ	2	1,5
KÜRE	2	1,5
MEDETLİ	6	4,4
MERKEZ	15	11,1
OĞULPAŞA	1	0,7
PELİTÖZÜ	1	0,7
SAMRI	3	2,2
SARAYCIK	1	0,7
SELİM	1	0,7
SELİMİYE	3	2,2
TARPAK	2	1,5
TAŞÇILAR	2	1,5
TOHUMLAR	1	0,7
TOZMAN	5	3,7
TÜRKMENKÖY	1	0,7
VEZİRHAN	1	0,7
YENİKÖY	1	0,7
YEŞİLYURT	2	1,5
ZEMZEMİYE	2	1,5
Toplam	135	100,0

Tablo 31’de araştırmaya katılan Bilecik ili sınırları içerisinde faaliyet gösteren 135 tarım işletmesinin köylere göre dağılımı verilmiştir. Alan alışması esnasında Kurtköy, Karağa, Küre, Medetli, Oğulpaşa, Tozman, Yeniköy, Samrı köylerinin tarımsal üretim potansiyellerinin yüksek olması dikkat çekmiştir.

Tablo 32’de araştırmaya katılan Bilecik ili sınırları içerisinde faaliyet gösteren 135 tarım işletmesinin mevkiye göre dağılımı verilmiştir.

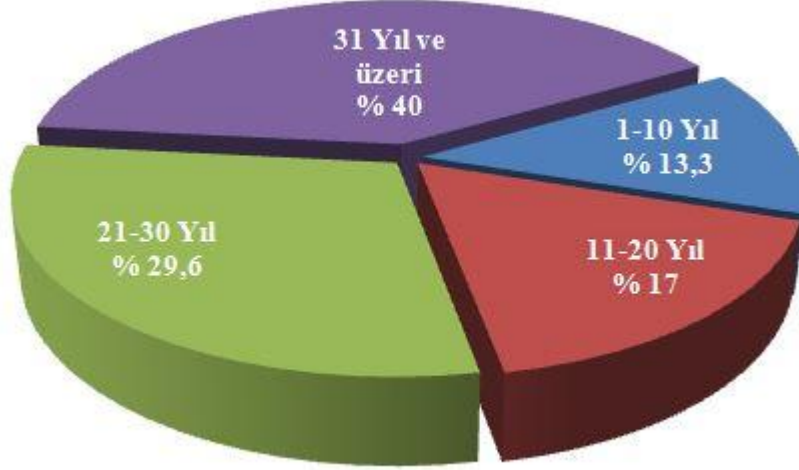
Tablo 32: Mevki Dağılımı:

Mevki	Frekans	Yüzde
BELİRTİLMEMİŐ	123	91,1
AKKUM	2	1,5
DAVULKAYA ALTI	1	0,7
DERESAKARI	1	0,7
HANDEBET	1	0,7
KİRLİK	2	1,5
NİHALBAĞLARI	1	0,7
SANIRKAYA	1	0,7
SOĞLA	1	0,7
ÜÇPINARLAR	1	0,7
YEŐİLÇİMEN	1	0,7
Toplam	135	100,0

2.5.3. Aynı İşletmede alışma Süresi Bulguları

Grafik 12’de araştırmaya katılan işletme sahibi ve işletme yöneticilerinin aynı işletmede çalışma süreleri sorgulanmıştır. Grafik 12 incelendiğinde, aynı işletmede çalışma sresinde, 31 yıl ve üzeri işletme sahibi veya işletme yönetici sayısının yoğunlaştığı (% 40,0) anlaşılmaktadır. 21-30 yıl arasında aynı işletmede çalışan sayısının 40 (% 29,6), 11-20 yıl arası çalışan 23 (%17,0) , 1-10 yıl arası çalışan 18 (%13,3) olduğu ortaya çıkmaktadır. Aynı işletmede çalışma süreleri 21 ve üzeri çalışma süresi toplam olarak değerlendirildiğinde % 69,6 yığılmanın olduğu görülecektir. Bu da gösteriyor ki işletmelerde tecrübeli yöneticiler görev yapıyor. Bu durum işletmelerin

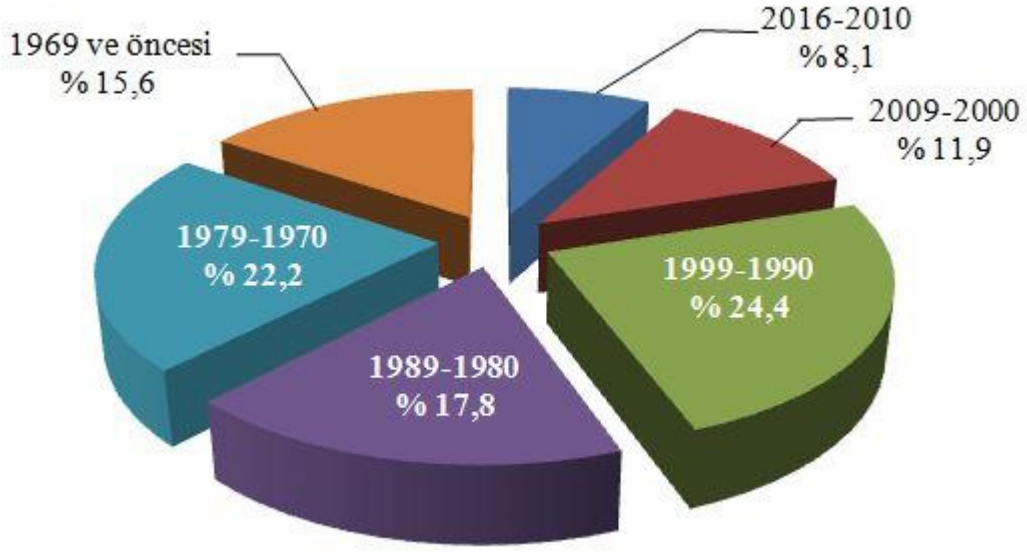
sürekliğini ve verimliliğini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Diğer taraftan genç dinamik yöneticilerin azlığı işletmelerde durağanlığa ve hantallığa neden olacağı şeklinde değerlendirilmektedir.

Grafik 12: Aynı İşletmede Çalışma Süresi

2.5.4. İşletme Kuruluş Tarihi Bulguları

Grafik 13 incelendiğinde 11 tarım işletmesinin (% 8,1) 2016-2010 tarihleri arasında, 16 işletmenin (% 11,9) 2009-2000 tarihleri arasında, 33 işletmenin (% 24,4) 1999-1990 tarihleri arasında, 24 işletmenin (% 17,8) 1989-1980 tarihleri arasında, 30 işletmenin (% 22,2) 1979-1970 tarihleri arasında, 21 işletmenin ise (% 15,6) 1969 ve öncesi tarihte kurulduğu görülecektir. 2016-2010 yılları arasında kurulan işletme sayısının azlığı (11) ve 1999-1990 (33) ile 1979-1970 (30) yılları arasında kurulan tarım işletmesi sayısının fazla olması dikkat çekmektedir. Yaklaşık yarım asırlık işletmelerin sayısının hiçte azımsanmayacak olması sektörün köklü geçmişe sahip olduğu, bunun sonucu olarak da söz konusu işletmelerin gelecek vaat ettiği şeklinde değerlendirilebilir.

Grafik 13: İşletme Kuruluş Tarihi

2.5.5. Sektörde Çalışma Süresi Bulguları

Grafik 14’de Bilecik ilinde tarım sektöründe çalışanların çalışma süresi incelenmiştir. Sektörde çalışma süresi 1-10 yıl arası olan işletme sahibi veya yöneticisi sayısı 13 (% 9,6), 11-20 yıl arası olan 27 (% 20,0), 21-30 yıl arası olan 41 (30,4),31 yıl ve üzeri sektörde çalışma süresi olan işletme yöneticisi veya sahibi sayısı ise 54 (% 40,0)’ tür. Ankete katılan işletme sahibi veya yöneticisinin yarıya yakınının (54) 31 yıl ve üzeri, 21-30 yıl arasında çalışma süresi olanların ise (41) bunu takip ettiği ortaya çıkmaktadır. Sektörde çalışma süresi bakımından 21 yıl ve üzerinde yoğunlaşma olduğu görülmektedir. 1-10 yıl süreyle sektörde çalışma süresi olanların sayılarının azlığı (13) dikkat çekmektedir. Grafik 14’deki veriler baz alındığında il bazında çalışma süresi bakımından sektörde profesyonelleşme eğilimi olduğu söylenebilir. 31 yıl ve üzeri çalışma süresi bakımından Grafik 13 ve 14 birlikte değerlendirildiğinde işletme kuruluş tarihi eski olan işletme sayısı ile sektörde uzun süre çalışanların sayılarının ve oranlarının yakın, diğer aralık değerlerinin ise benzerlik gösterdiği görülmektedir. Buradan yola çıkarak sektörde ve aynı tarım işletmesinde çalışmaya başlayanların çok

nadir işletme ve/veya sektör değiştirdiği, bu anlamda sektörde çalışanlar bakımından bir surekliliğin olduğu soylenebilir.

Grafik 14: Sektörde alışma Suresi

2.5.6. Üretimde Kullanılan Sulama Yöntemleri Bulguları

Tablo 33’de Bilecik ili sınırları içerisinde faaliyet gösteren araştırmaya katılan tarım işletmelerinin üretimde kullandıkları sulama yöntemleri incelenmiştir. Söz konusu işletmelerin % 5,9’nun yüzey sulama sistemleri, % 1,5’unun yağmurlama sulama, % 31,9’unun damla sulama, % 5,9’unun yağmurlama ve damlama, % 0,7’sinin yüzey sulama ve damla sulama, %52,6’sının diğer sulama yöntemlerini, % 0,7’sinin damlama ve diğer, % 0,7’sinin yağmurlama sulama ve diğer sulama yöntemlerini kullandıkları tespit edilmiştir.

Tablo 33: Üretimde Kullanılan Sulama Yöntemleri:

Sulama Yöntemleri	Frekans	Yüzde
Yüzey Sulama Sistemleri Yöntemleri (Tava, Çizi, Karık vs.)	8	5,9
Yağmurlama Sulama Yöntemi	2	1,5
Damla Sulama Yöntemi	43	31,9
diğer	71	52,6
Damlama + diğer	1	0,7
Yağmurlama Sulama + diğer	1	0,7
Yağmurlama + Damlama	8	5,9
Yüzey Sulama + Damla Sulama	1	0,7
Toplam	135	100,0

Damlama sulama yönteminin daha çok tercih edilmesi (% 31,9) su tasarrufu açısından işletmelerin bilinçli olduğu ve teknik imkanların yeterli olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Yaşamın kaynağı olan suyu tasarruflu kullanmak son derece önemlidir. Zira dünya da su fakiri olan ülke sayısı hızla artmaktadır. Önümüzdeki yüzyılda temiz su bulmak oldukça zor olacağı tahmin edilmektedir. Diğer taraftan tabloda belirtilen sulama yöntemleri dışında diğer sulama yöntemlerinin kullanılma oranı (% 52,6) oldukça dikkat çekicidir.

2.5.7. Zirai Mücadele Yöntemleri Bulguları

Araştırma konusu tarım işletmelerinin üretimleri sırasında kullandıkları zirai mücadele yöntemleri Tablo 34’de yer almaktadır. Anket çalışması esnasında katılımcılara birden fazla seçenek seçebilme imkanı verilmiştir. Ortaya çıkan kombinasyonlar analiz edilmiştir. 135 tarım işletmesinden ezici bir çoğunluğun (104) kimyasal olarak zirai mücadele yapması çok dikkat çekicidir (%77,0). Söz konusu tarım işletmelerinin % 1,5’i biyolojik, % 0,7’si fiziksel, % 3’ü entegre, % 5,9’u bu yöntemler dışında diğer zirai mücadele yöntemlerini, % 1,5’i kimyasal + biyolojik, % 0,7’i kimyasal+ biyolojik + diğer, % 0,7’si kimyasal + fiziksel, % 0,7’si kimyasal + diğer, % 0,7’si fiziksel + diğer, % 1,5’i kimyasal + biyolojik, fiziksel + entegre zirai mücadele yöntemlerini kullanmakta iken % 5,9’u hiç zirai mücadele yapmamaktadır.

Tablo 34: Zirai Mücadele Yöntemleri:

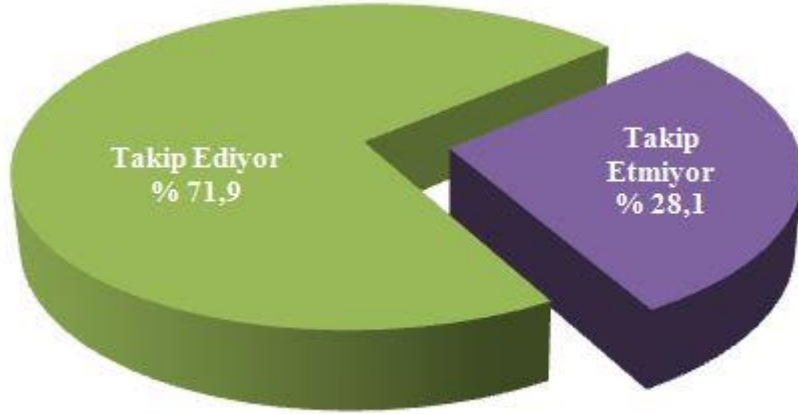
Zirai Mücadele Yöntemleri	Frekans	Yüzde
Kimyasal	104	77,0
Kimyasal + Diğer	1	0,7
Fiziksel + Diğer	1	0,7
Kimyasal + Biyolojik + Fiziksel + Hepsi (Entegre Mücadele)	2	1,5
Biyolojik	2	1,5
Fiziksel	1	0,7
Hepsi (Entegre Mücadele)	4	3,0
Zirai Mücadele Yapılmıyor	8	5,9
diğer	8	5,9
Kimyasal + Biyolojik	2	1,5
Kimyasal + Biyolojik + Diğer	1	0,7

Kimyasal + Fiziksel	1	0,7
Toplam	135	100,0

Üretilen tarımsal ürünlerin sağlıklı olması açısından biyolojik ya da çok az kimyasal zirai mücadele yapılması sağlık açısından en uygun olanıdır. Ancak doğal koşullar gereği zirai mücadele yapılmadan ürün üretilmesi mümkün değildir. Sağlıklı ürün yetiştirmek için kullanılması en önde gelen iki yöntem biyolojik ve fiziksel zirai mücadele yöntemleridir. Tablo 34’de bu iki yöntemin çok az tercih edildiği anlaşılmaktadır. Buna karşın hem ürüne hem de toprağa bıraktığı atık nedeniyle, sağlık açısından son derece tehlikeli olan kimyasal mücadele yönteminin revaçta olduğu (%77,0) görülmektedir. Özellikle bilinçsiz ve kontrolsüz kimyasal zirai mücadele yapılması sonucunda toprak, su ve havanın kirleneceği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Sürekli ve gün geçtikçe artan kimyasal zirai ilaç kullanımı tarımsal üretim yapılan toprakların kirlenmesine yol açabilir. Bu durum gelecekte, zirai üretimi zora sokabilir. Bu nedenle üreticilerin bilinçlenmesi ve kimyasal zirai mücadele yöntemlerinin teşvik edilmesi ve desteklenmesiyle sağlıklı zirai mücadele yöntemlerinin kullanılması yaygınlaşacaktır.

2.5.8. Tarımla İlgili Yürürlüğe Giren Ya da Değişen Mevzuatın Takip Durumu Bulguları

Grafik 15’de tarımla ilgili güncel mevzuatın takip edilme durumu araştırılmıştır. Araştırmaya katılan 135 işletme yöneticisi veya sahibinin 97’si (%71,9) tarımla ilgili yürürlüğe giren ya da değişen mevzuatı takip ettiği, 38’inin (% 28,1) ise takip etmediği tespit edilmiştir. Güncel mevzuatı, çoğunluğun (%71,9) takip ediyor olması sektör mensuplarının değişime ve gelişmeye açık oldukları, aynı zamanda mesleklerine olan ilgilerinin yoğun olduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Değişen dünya şartlarına daha iyi ayak uydurabilmek ve işlevlerini sürdürebilmek için işletmelerin gelişmeleri yakından takip etmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

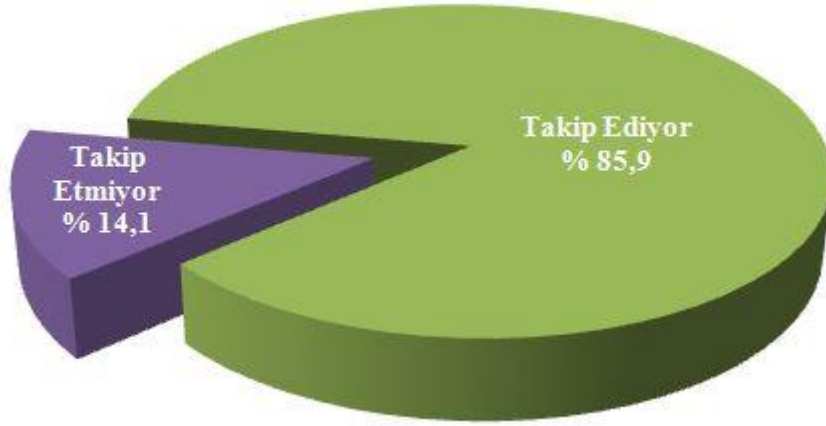

Grafik 15: Tarımla İlgili Yürürlüğe Giren Ya da Değişen Mevzuatın Takip Durumu

Anket çalışması esnasında güncel mevzuatı takip etmeyenlerin genelde kırsal alanda üretim yapan küçük aile işletmesi yöneticisi veya sahiplerinin olduğu gözlemlenmiştir. İşletmenin büyüklüğüne göre yönetici veya sahibinin mevzuat okur yazarlığı ve güncel gelişmelere olan ilgisinin arttığı yine alan çalışmaları esnasında gözlemlenmiştir.

2.5.9. Tarımla İlgili Haberlerin Takip Edilme Durumu Bulguları

Grafik 15’da güncel mevzuat takip durumu incelenirken Grafik 16’da ise güncel tarım haberlerinin takip durumu incelenmiştir. Her iki grafik benzerlik göstermekte ise de Grafik 16 incelendiğinde tarımla ilgili güncel haberlerin takip oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Tarımla ilgili haberleri takip eden işletme sahibi veya yöneticisi sayısı 116 iken (%85,9) takip etmeyenlerin sayısı 19 (%14,1) olarak belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu durum işletmelerin mensup oldukları sektörle alakalı haberlere ve gelişmelere ilgili oldukları şeklinde değerlendirilmektedir. İşletmelerin yeni ürün, yeni pazarlar, yeni üretim ve pazarlama tekniklerinden haberdar olmaları ve haberdar olunan bilgilerin uygulanmasıyla, il ve ülke ekonomisine olumlu katkıların sağlanabileceği söylenilebilir.

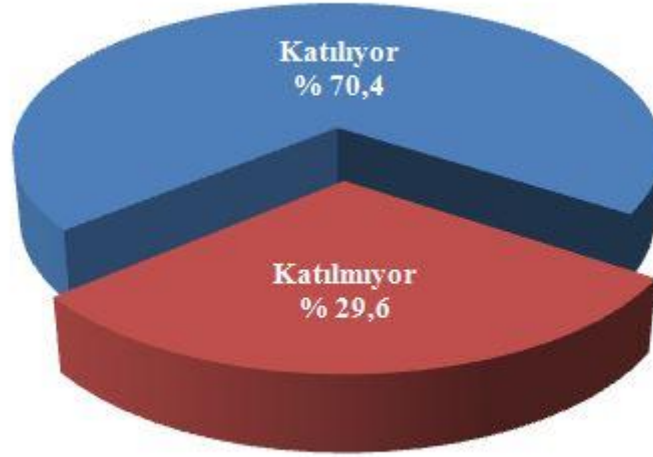

Grafik 16: Tarımla İlgili Haberlerin Takip Edilme Durumu:

2.5.10. Tarımla İlgili Fuarlara Katılma Durumu Bulguları

Tarımla ilgili gelişmelerin takip edilebildiği bir başka platform fuarlardır. İşletmeler yeni ürün ve hizmetlerini üreticilere fuarlar vasıtasıyla görme ve deneme imkanı vererek yüz yüze tanıtım gerçekleştirmektedirler. Grafik 17’de tarımla ilgili fuarlara katılma durumu analiz edilmiştir. 135 tarım işletmesi sahibi veya yöneticisinden 95’i (%70,4) fuarlara katılırken, 40’ı (29,6) fuarlara katılmadığını bildirmiştir. Fuarlara katılanların sayısının fazla olması dikkat çekmektedir.

İşletmelerin teknolojik gelişmelerden haberdar olmak için fuarlara yoğun ilgi göstermesi sonucunda, elde edecekleri bilgiler ile üretim, hizmet kapasitelerinin ve aynı zamanda kalitenin de olumlu yönde artacağı değerlendirilmektedir.

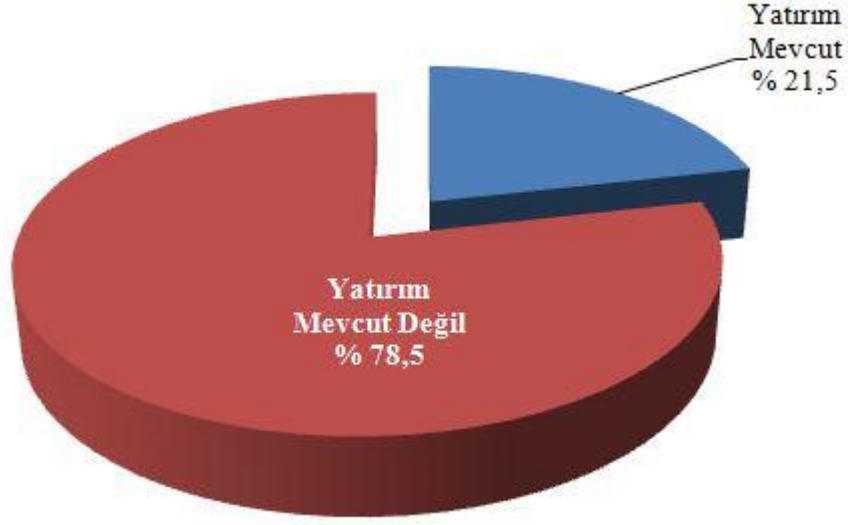
Grafik 17: Tarımla İlgili Fuarlara Katılma Durumu

Alan çalışmasında işletme sahiplerinin veya yöneticilerinin fuarlara katılım masraflarının başta ziraat odaları ve sponsor firmalar tarafından karşılanmasından dolayı fuarlara katılmaya ilgi göstermekte oldukları müşahede edilmiştir. Bu durumdan çok memnun oldukları gözlemlenmiştir. Yolculuk, konaklama ve yemek masraflarının ziraat odaları ve sponsor firmalar tarafından karşılanması neticesinde, fuarlara olan katılımın daha da artacağı beklenmektedir.

2.5.11. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Yatırım Durumu Bulguları

Üretim için vazgeçilemez girdi kalemi olan enerji, gün geçtikçe önemini artırmaktadır. Tarımsal üretim için de enerji her geçen gün daha fazla önem arz etmektedir. İşletmelerin hatırı sayılır giderleri arasında olan enerji giderleri oldukça fazladır. İşletmeler enerji giderlerini düşürebilmek için farklı enerji kaynaklarına yönelmektedir.

Grafik 18’de tarım işletmelerinin yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım durumları değerlendirilmiştir. 135 tarım işletmesinin 29’u (% 21,5) yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yaparken, 106’sı (% 78,) bu alana yatırım yapmamıştır.

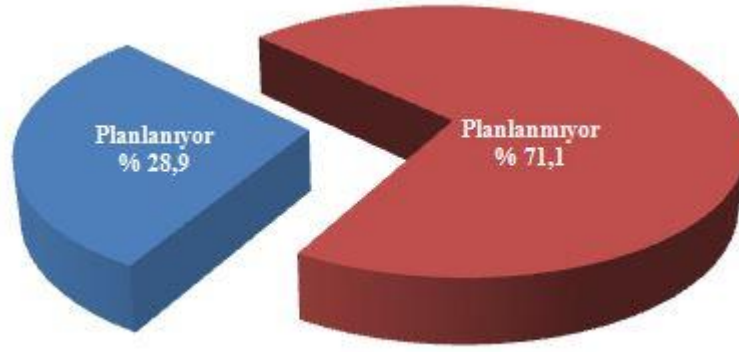

Grafik 18: Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Yatırım Durumu

Yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımın çok düşük olmasının nedenleri, işletmelerin bu konudaki bilinç düzeyinin düşük olması ve teknik imkanların yetersizliği ile bu alanda hizmet veren firma sayısının azlığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

2.5.12. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Yatırım Planı Bulguları

Grafik 19'da tarım işletmelerinin yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik yatırım planı incelenmiştir. Tarım işletmelerinin % 28,9'u (39) yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım planlıyorken, % 71,1'i (96) bu alana yatırım planlamamaktadır.

Grafik 19: Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Yatırım Planı

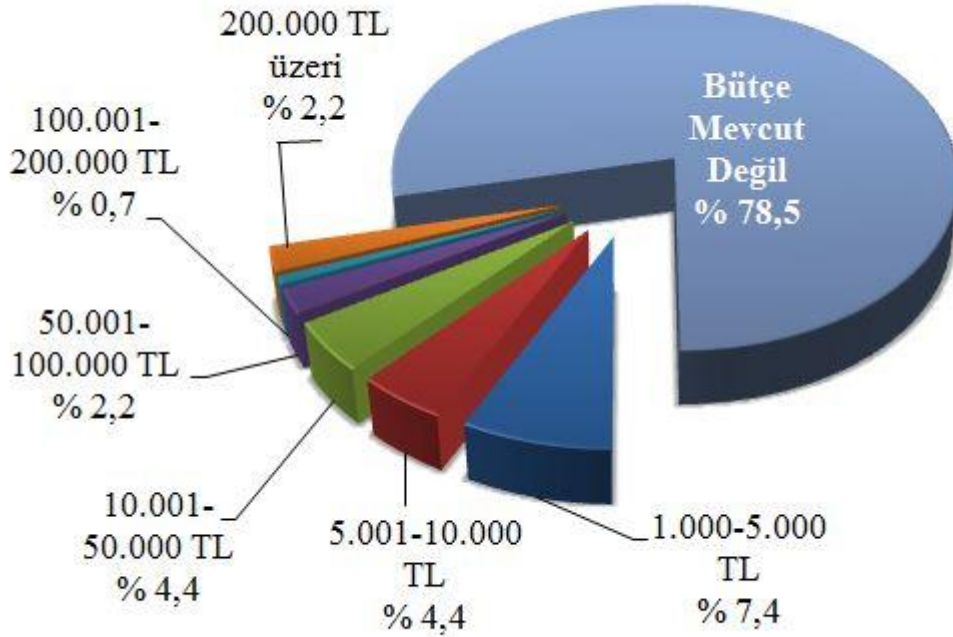
Araştırmaya katılan işletmelerin yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım planının düşük olması, işletmelerin bu konuda yeterli bilince sahip olmadığı şeklinde değerlendirilmektedir. Diğer taraftan bu durumun ortaya çıkmasının en önemli nedeni, işletmelerin bu konuya yüksek maliyetler nedeniyle bütçe ayırmak istememeleri olarak ifade edilebilir. Alan çalışması esnasında bazı işletmelerin yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım planı için ön araştırma yaptıkları maliyetlerin fazla çıkması nedeniyle yatırım planlarından vazgeçtikleri gözlemlenmiştir. Teknolojinin gelişimi, devlet desteğinin artması ve yenilenebilir enerji kaynakları sistemlerinin cihaz ve ekipman maliyetlerinin ucuzlaması ile bu alan yatırımının artacağı düşünülmektedir.

2.5.13. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Yapılan Yatırım Bütçe Tutarı Bulguları

Yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırım bütçe tutarı bakımından araştırma konusu işletmelerin durumu incelendiğinde 135 tarım işletmesinin 106'sı (% 78,5) bu konuda hiç bütçe ayırmaz iken, 10'u (% 7,4) 1.000 ile 5.000 TL, 6'sı (% 7,4) 5.001 ile 10.000 TL, 6'sı (% 4,4) 10.001 ile 50.000 TL, 3'ü (% 2,2) 50.001 ile 100.000 TL, 1'i (% 0,7) 100.001 ile 200.000 TL, 3'ü (% 2,2) 200.000 TL üzeri yatırım bütçesi tahsis etmiştir (Grafik 20).

Yapılan yatırımların toplamalarının ortalaması alındığında, Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmeleri tarafından en az 930,008 TL yenilenebilir enerji kaynaklarına

yatırım yapıldığı söylenebilir. Grafik 20’de, 1.000 TL ile 50.000 TL arasında yatırım yapan işletme sayısında yığılma olduğu dikkat çekmektedir. Alan çalışması esnasında üretim ve kapasite bakımından büyük işletmelerin yenilenebilir enerji kaynaklarına daha çok bütçe tahsis ettiği gözlemlenmiştir.

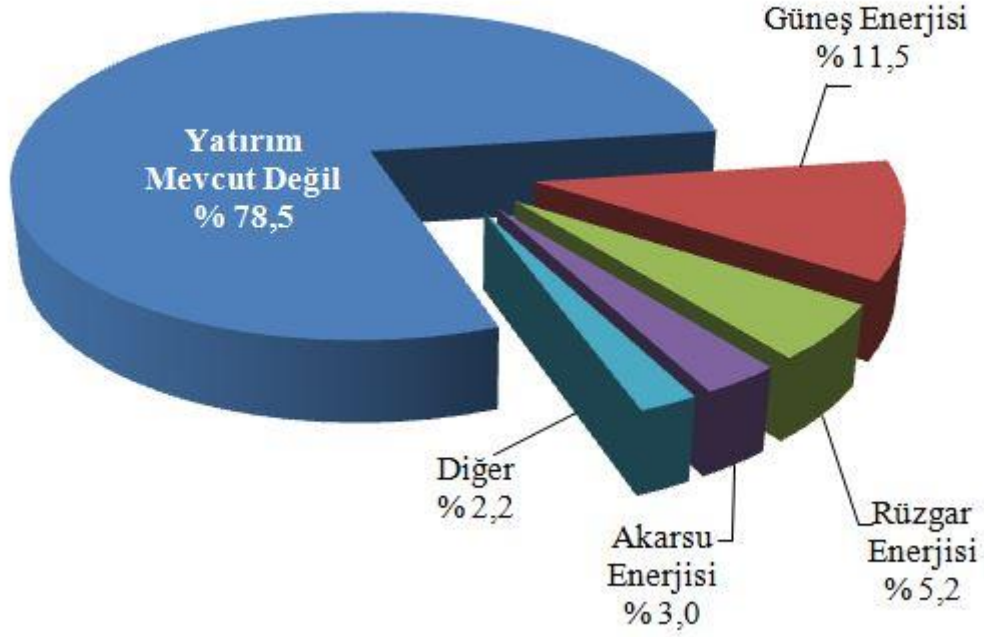
Grafik 20: Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Yapılan Yatırım Bütçe Tutarı

Grafik 20’de görüleceği üzere araştırmaya katılan işletmelerin ezici çoğunluğu (% 78,5) yenilenebilir enerji kaynaklarına bütçe ayırmamıştır. Grafik 19’da da yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım planı olmayan işletmeler çoğunluktadır. Her iki Grafik birlikte değerlendirildiğinde araştırmaya katılan, Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerin, ilin yenilenebilir enerji kaynakları bakımından potansiyelini fark edemedikleri ve bu konunun gelecek için ifade ettiği önemi henüz kavrayamadıklarını ortaya koymaktadır. Bu konu müstakil bir araştırma konusu niteliğindedir.

2.5.14. Yatırım Yapılan Yenilenebilir Enerji Kaynakları Bulguları

Grafik 18 ve 20'de görüldüğü üzere 135 tarım işletmesinin 106'sı (% 78,5) yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmazken geriye kalan 29 işletme bu alana yatırım yapmıştır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapan 29 tarım işletmesinin % 11,5'i (15) güneş enerjisine, % 5,2'si (7) rüzgar enerjisine, % 3'ü (4) akarsu enerjisine, % 2,2'si (3) bunların dışında diğer yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmıştır (Grafik 21).

Güneş enerjisinin diğer yenilenebilir enerji kaynaklarına göre daha çok rağbet görmesi montaj, çalıştırma ve servis gibi teknik imkânların yaygınlığının getirdiği bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Sakarya ve Karasu gibi; İl açısından önemli iki akarsuyun bulunması ve bu akarsu çevresinde oluşan verimli topraklar ile uygun mikroklima etkisi, akarsu enerjisine yapılacak yatırımların gelecekte artacağı şeklinde değerlendirilmektedir. Özellikle ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde anılan akarsuların debilerindeki artışın, elektrik enerjisi üretimi için büyük şans olduğu değerlendirilmektedir. Akarsu kenarlarında kış aylarında serada üretim yapan tarım işletmeleri, yağışların fazla olması sonucunda akarsu yatağında oluşan yüksek debiyi kinetik enerjiye, oradan da elektrik enerjisine dönüştürerek seranın ısıtılmasında ve üretim için ihtiyaç duyulan diğer enerji giderlerinde kullanabilir. Bu akarsular (Sakarya ve Karasu) çevresinde, başta elektrik ve akaryakıt gibi enerji kaynaklarını kullanarak bitkisel üretim yapan, tarım işletmelerinin akarsu enerjisine yapacakları yatırım ile giderlerini düşürerek gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında rekabet şanslarını artıracakları düşünülmektedir.

Grafik 21: Yatırım Yapılan Yenilenebilir Enerji Kaynakları

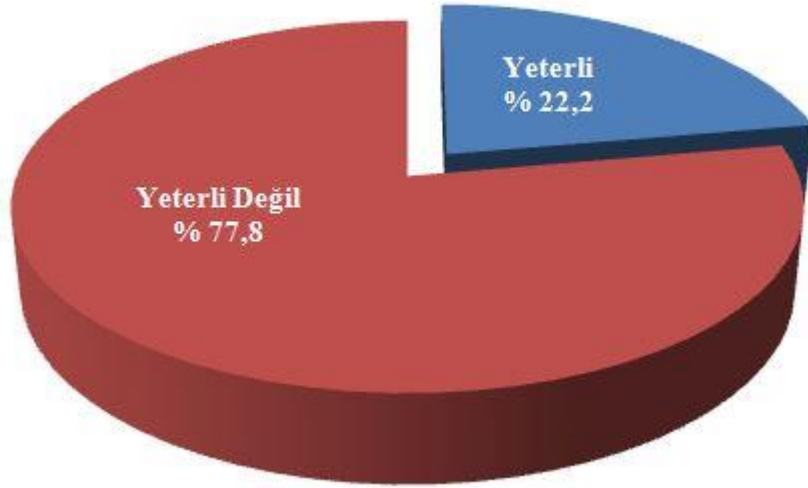
Güneş enerjisi, ilkbahardan itibaren sonbahara kadar kullanım imkanı olması nedeniyle büyük potansiyel arz etmektedir. Bilindiği üzere Ülkemiz güneş enerjisi bakımından Avrupa ülkelerine oranla çok şanslıdır. Avrupa kıt güneş enerjisinden maksimum verimi almaya çalışırken Ülkemiz güneş enerjisindeki potansiyeli kullanarak büyük avantajlar elde edebilir. Son yıllarda bu konuda yapılan çalışmalar umut vericidir.

Rüzgar enerjisi bakımından Bilecik'in önemli bir konumda olduğunu Bozüyük ilçesine faaliyet gösteren, yıllık 150 GB enerji üretim kapasiteli, EÜ/1461-1/1055 lisans numaralı Rüzgar Enerjisi Santrali (RES) kanıtlamaktadır. Gelecekte teknolojinin gelişmesi ile teknik imkanların artması ve yaygınlaşması, malzeme fiyatlarının ucuzlaması gibi olumlu gelişmeler sonucunda tarım işletmeleri kendi imkanları veya devlet desteği ile rüzgar enerjisi üretimine daha fazla yöneleceği düşünülmektedir. Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmeleri dört mevsim enerji kaynaklarından enerji elde edebilir. Kış, ilkbahar ve sonbahar aylarında akarsu , rüzgar, ilkbahar ve yaz aylarında güneş enerjisi elde edilebilir. Dolayısıyla yenilenebilir enerji kaynaklarına

yeterli yatırımı yapacak olan bir işletme dört mevsim bu kaynaklardan enerji elde ederek üretim maliyetlerini büyük oranlarda düşürebilir. Bunun sonucu olarak da söz konusu tarım işletmeleri, yüksek karlar ve sağlıklı büyüme elde edebilirler.

2.5.15. Tarımla İlgili Mevzuatın Yeterlilik Durumu Bulguları

Grafik 15'de tarımla ilgili güncel mevzuatın takip durumu incelenmiş, araştırmaya katılan 135 işletme yöneticisi veya sahibinin 97'sinin (%71,9) tarımla ilgili yürürlüğe giren ya da değişen mevzuatı takip ettiği, 38'inin (% 28,1) ise takip etmediği tespit edilmişti. Grafik 22'de de güncel mevzuatı takip edenlerin tarımla ilgili mevzuatı yeterli görüp görmedikleri sorgulanmıştır. Grafik 22'de görüleceği üzere araştırmaya katılan 135 tarım işletmesi sahibi veya yöneticisinin 30'unun (% 22,2) tarımla ilgili mevzuatı yeterli görürken, 105'inin (% 77,8) tarımla ilgili mevzuatı yeterli görmemektedir.

Grafik 22: Tarımla İlgili Mevzuatın Yeterlilik Durumu

Alan çalışmasında, araştırmaya katılan tarım işletmesi sahibi veya yöneticileri, güncel tarım mevzuatının yeterli olmadığını, ihtiyaçlarını karşılamadığını ve sorunlarına çözüm getirmediğini ifade etmişlerdir. Ülke ekonomisine katkı sağlayan

işletmelerin sorunlarına ve ihtiyaçlarını karşılayan yeni yasal düzenlemeler yürürlüğe girmesi sonucunda bu alanda yatırımların ve ihracatın artacağı ön görülmektedir. Bu da istihdamı artırarak işsizliğin azalmasına katkı sağlayacaktır. Grafik 22'ye göre, bugüne kadar tarımsal mevzuatın defalarca güncellenmesine ve yenilemeden geçmesine ve yeni kanun, yönetmelik, tebliğlerin yayımlanmasına rağmen hala yeterli olmadığı görülmektedir. Vergi dilimlerinden, destek oranlarına, üretim kriterlerinden, depolama şartlarına kadar bir çok konunun düzenlemeye tabi tutulduğu tarımsal mevzuatın yeniden revize edilmesine gerek olduğu düşünülmektedir. Ülkemiz tarımı, tarımsal mevzuatının ve tarım politikalarının belirleyeceği koordinatlar üzerinden ilerleyecektir.

2.5.16. Tarımla İlgili Kurum/Kuruluşlardan Destek Alma Durumu Bulguları

Grafik 23'de araştırmaya katılan işletme sahibi veya yöneticisinin tarımla ilgili kurum ve kuruluşlardan destek alma durumu analiz edilmiştir. Söz konusu tarım işletmelerin % 53,3'ü (72) destek aldığını, % 46,7'si (63) destek almadığını bildirmiştir.

Tarımla ilgili kurum ve kuruluşlardan destek alma oranları birbirine yakın değerler çıkması dikkat çekicidir. Alan çalışması sırasında ankete katılanların, tarımla alakalı kurum ve kuruluşlardan daha çok destek ve yardım beklentisi olduğu, özellikle bitkisel ve hayvansal üretim yapan işletmelerin verimliliği artırabilmek için uzmanların sürekli yanlarında olmasını arzu ettikleri gözlemlenmiştir. Her ne kadar destek alanların oranı (%53,3) fazla olsa da işletmelerin geleceği görmeleri ve rekabet gücü elde edebilmeleri için işletmelere verilecek her türlü desteğin çok büyük önem arz ettiği düşünülmektedir. Özellikle bitkisel ve hayvansal üretim yapan küçük aile işletmelerinin üretim konusunda teknik desteğe ihtiyaç duydukları gözlemlenmiştir. Büyük tarım işletmeleri bünyesinde uzman personel istihdam ettiği için söz konusu desteğe daha az gereksinim duyduğu yine alan çalışmasında gözlemlenmiştir. Tarımla ilgili tüm kurum ve kuruluşların, tüm paydaşların senkronize hareket etmesi, gerek üreticilerin üretim bilgisinin artırılması, gerek ise hangi bölgede hangi ürünün yetişeceğinin planlanması ve tüm bunlarla birlikte üretilen ürünler için yeni pazarlar oluşturulması sonucunda söz konusu destek hizmetlerini bir tık ileriye taşınacağı değerlendirilmektedir.

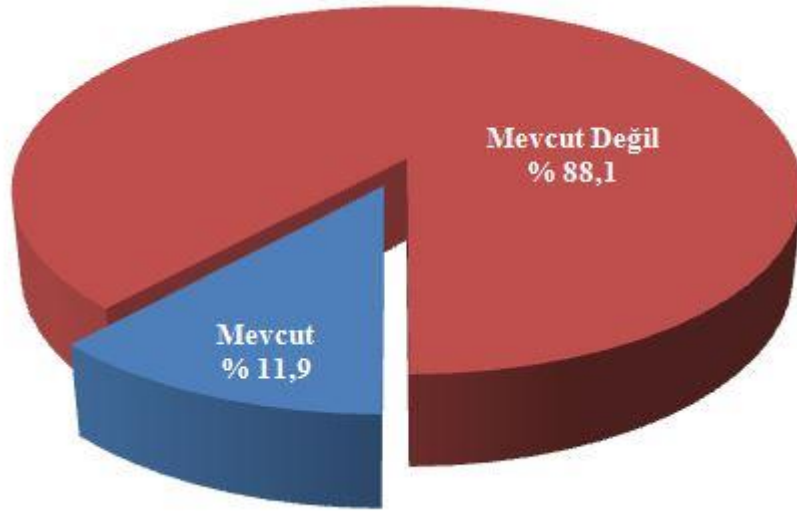
Grafik 23: Tarımla İlgili Kurum/Kuruluşlardan Destek Alma Durumu

2.5.17. Üretim Yapılan Alanla İlgili Patent Tescil Fikri Mülkiyet Hakkına Sahiplik Durumu Bulguları

Grafik 24’de araştırma konusu tarım işletmelerinin fikri mülkiyet hakkına sahiplik durumu analiz edilmiştir. 135 tarım işletmesinin sadece 16’sının (%11,9) fikri mülkiyet hakkına sahip olduğu, 119’unun (% 88,1) fikri mülkiyet hakkına sahip olmadığı dikkat çekmiştir. Bu bağlamda söz konusu tarım işletmelerinin geleneksel yöntemlerle üretim yapma eğiliminde olduğu, arge faaliyetlerine gerekli önemi vermediği düşünülmektedir. Zira, fikri mülkiyet hakkı elde etmek, tescil veya patent hakkına sahip olmak için arge ve inovasyon çalışmalarına gerekli bütçe, zaman ve uzman personelin tahsis edilmesi zorunluluğu vardır. Aksi durumda patent ve tescil haklarının elde edilmesi mümkün olmayacağı düşünülmektedir.

Fikri mülkiyet sahipliliği, işletmelerin geleceğe güvenle bakabilmeleri ve gelişmelere ayak uydurabilmeleri açısından önemli bir süreklilik göstergesidir. Aksi durumda daha önce bırakılmış ayak izlerinin takip edildiği söylenilebilir. Bu bakımdan araştırmaya katılan Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin kat etmesi gereken çok yolun olduğu düşünülmektedir. Araştırma çalışmasında, küçük aile işletmelerinin tescil ve patent hakkı elde etme konusunda duyarsız ve gayesiz olduğu, büyük tarım işletmelerinin bu konuda çok hassas oldukları ve önemli çalışmalarının

olduğu gözlemlenmiştir. Küçük aile işletmelerinin bu konuya yönelmemesinin temel nedenleri, bu alanda kullanılmak üzere tahsis edilmesi gereken büyük bütçelerinin olmaması ve resmi işlemlerin çok olması aynı zamanda uzun sürmesi, bu konuda işletme sahiplerinin veya yöneticilerinin az bilgi sahibi olması gibi faktörlerin olduğu düşünülmektedir.

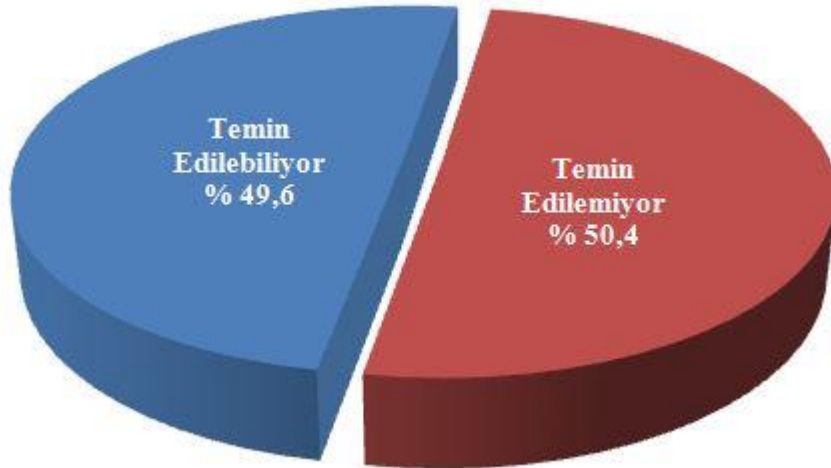

Grafik 24: Üretim Yapılan Alanla İlgili Patent Tescil Fikri Mülkiyet Hakkına Sahiplik Durumu

2.5.18. Üretim İçin Gerekli Malzemeleri Bilecik İlinden Temin Edebilme Durumu Bulguları

Bilecik ilinde faaliyet gösteren, araştırmaya katılan tarım işletmelerinin üretim için gerekli malzemeleri Bilecik ilinden temin edebilme durumu Grafik 25'de analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin % 49,6'sı (67) üretim için gerekli malzemeleri il sınırları içinden temin edebilmekte iken, % 50,4'ü (68) temin edememektedir. Temin edilememe durumunun yüksek çıkması (% 50,4) dikkat çekmektedir. Her ne kadar oranlar birbirine yakın çıksa da temin edilememe durumunun yüksek çıkması bu konuda teknik altyapı ve hizmet sektörünün az geliştiğini gösterdiği

söylenbilir. Bu durumun temel sebebinin Eskişehir, Bursa, Sakarya gibi büyük illere olan yakınlık olarak değerlendirilmektedir. Tarımsal üretim için gerekli malzemelerin büyük miktarlarda depolandığı ve satıldığı işletme sayısının yok denecek kadar az olduğu, tedarikçi işletmelerin siparişe göre mal ve malzeme temin ettiği gözlemlenmiştir. Diğer taraftan tarım alet ve makine imalatı ve tamir bakım servis hizmeti veren işletme sayısının yetersizliği de dikkat çekmiştir. Bu ve buna benzer nedenlerden dolayı işletmeler ihtiyaçlarını il dışından temin etme eğilimi gösterdiği düşünülmektedir. Bu durum beraberinde bir kısır döngüyü getirmektedir. Zira, üreticiler il içinden mal ve malzeme teminine yönelmeleri durumunda ilde bu konuda faaliyet gösteren işletme sayısında artış olacağı düşünülmektedir. Aksi durumda mevcut durum devamlılık gösterecektir.

Grafik 25: Üretim İçin Gerekli Malzemeleri Bilecik İlinden Temin Edebilme Durumu

2.5.19. Üretim İçin Gerekli Malzemelerin Temin Edildiği İller Bulguları

Tablo 35’de üretim için gerekli malzemelerin temin edildiği illerin dağılımı incelenmiştir. Ankete katılanlara üretim için gerekli malzemeleri hangi il/illerden temin ettikleri sorusu yöneltilmiş, Bursa, Eskişehir, İstanbul, Antalya, Konya, Mersin ve bunlarında dışında diğer iller seçenekler olarak verilmiştir. Katılımcılara birden fazla seçenek seçme izni verilmiş ve oluşan kombinasyonlar değerlendirilmiştir.

Tablo 35: Üretim İçin Gerekli Malzemelerin Temin Edildiği İller:

İller	Frekans	Yüzde
diğer iller	67	49,7
Bursa	6	4,4
Bursa + Antalya	2	1,5
Bursa + Eskişehir + Konya + diğer	1	0,7
Bursa + Antalya + diğer	1	0,7
Bursa + diğer	11	8,1
Eskişehir + Antalya	1	0,7
Bursa + Eskişehir + diğer	1	0,7
Bursa + İstanbul + diğer	2	1,5
Bursa + İstanbul	5	3,7
Bursa + Eskişehir + İstanbul + Antalya + Konya + diğer	1	0,7
Bursa + Eskişehir + Konya	1	0,7
Eskişehir	18	13,3
İstanbul + Konya + diğer	1	0,7
Bursa + Eskişehir + İstanbul + diğer	1	0,7
İstanbul + diğer	1	0,7
Bursa + Eskişehir + İstanbul	3	2,2
Bursa + Eskişehir	4	3,0

Eskişehir + İstanbul + diğer	1	0,7
İstanbul	3	2,2
Antalya	1	0,7
Eskişehir + diğer	2	1,5
Bursa + Eskişehir + İstanbul +Konya + diğer	1	0,7
Toplam	135	100,0

Araştırma konusu tarım işletmelerinin % 49,7'si, Bursa, Eskişehir, İstanbul, Antalya, Konya, Mersin illeri dışındaki diğer illerden malzeme temini yapmaktadır. Oransal olarak bir sıralama yapmak gerekirse büyükten küçüğe sıralama aşağıdaki gibi olacaktır. Söz konusu tarım işletmelerinin % 13,3'ü Eskişehir, % 8,1'i Bursa + diğer , % 4,4'ü Bursa, % 3,7'si Bursa + diğer, % 3'ü Bursa + Eskişehir, % 2,2'si İstanbul, % 2,2'si Bursa + Eskişehir + İstanbul, % 1,5'i Bursa + Antalya, % 1,5'i Eskişehir + diğer, % 1,5'i Bursa + İstanbul + diğer, % 0,7'si Bursa + Eskişehir, Konya + diğer, % 0,7'si Bursa + Antalya + diğer, % 0,7'si Eskişehir + Antalya, % 0,7'si Bursa + Eskişehir + diğer, % 0,7'si Bursa + Eskişehir + İstanbul + Antalya + Konya + diğer, % 0,7'si Bursa + Eskişehir + Konya, % 0,7'si İstanbul + Konya + diğer, % 0,7'si Bursa + Eskişehir + İstanbul + diğer, % 0,7'si İstanbul + diğer, % 0,7'si Eskişehir+ İstanbul + diğer, % 0,7'si Antalya, % 0,7'si Bursa + Eskişehir + İstanbul + Konya + diğer illerden üretim için gerekli malzemeleri temin etmektedir. Bilecik'e sınırı olan Bursa, Eskişehir illerinin malzeme temini bakımından daha fazla tercih edildiği, bunu İstanbul, Antalya ve Konya'nın takip etmesi dikkat çekmektedir. Alan çalışmasında özellikle bitkisel üretim için gerekli gübre, tohum ve tarım ilacı gibi girdiler ile hayvansal üretim için gerekli yem, aşı, hayvanların tedavisinde kullanılan ilaçların Bilecik'e sınır olan Bursa ve Eskişehir'den temin edildiği, sera ve tarım ekipmanları gibi makine ve teçhizatın ise Konya, Antalya ve Mersin illerinden temin edildiği gözlemlenmiştir.

2.5.20. İşletmelere Ait Traktör Sayısı Bulguları:

Araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinden 100'ünün (% 74,1) 1-5 adet arasında traktör sahibi olduğu, 35'inin (% 25,9) traktör sahibi olmadığı Tablo 36 incelendiğinde görülecektir. 6 ve üzeri traktöre sahip tarım işletmemesinin bulunmaması son derece dikkat çekicidir. Tarımsal üretimde makineleşme bakımından önemli yere sahip Marmara bölgesinde olan Bilecik ilinde traktör sahibi olan tarım işletmelerinin oranının % 74,1 gibi düşük bir değer olması işletmelerin sahip oldukları arazilerin çok büyük olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 36: İşletmelere Ait Traktör Sayısı:

Traktör Sayısı	Frekans	Yüzde
0	35	25,9
1-5 Adet	100	74,1
6-10 Adet	0	0,0
11-15 Adet	0	0,0
16-20 Adet	0	0,0
20 Adet üzeri	0	0,0
Toplam	135	100,0

6 ile 20 adet arası ve 20 adet üzeri traktöre sahip tarım işletmesi olmaması şaşırtıcı olarak değerlendirilmektedir. Araştırma öncesinde traktör sayısı bakımından 6 adet ve üzeri seçeneklerinin de seçileceği tahmin edilmişti. Oransal olarak (% 74,1) traktör sahibi tarım işletmesinin fazla olması normal karşılanırken adet bazda dağılımın dengeli olmaması anormal karşılanmaktadır. Bu durum ilde büyük tarım arazilerinde üretim yapan tarım işletmesinin olmadığını göstermektedir. Grafik 4'de, 800 dekar ve üzeri tarım arazisinde üretim yapan tarım işletmesinin % 15,6 olması bu durumu teyit etmektedir.

2.6. TARIMSAL ÜRETİMİN ARTMASI AMACIYLA YAPILMASI GEREKEN HUSUSLAR KONUSUNDA KATILIMCILARIN AÇIK UÇLU SORUYA VERDİĞİ YANITLARA İLİŞKİN SOSYAL GEÇERLİK BULGULARI

Anket formunda yer alan, 66 numaralı (açık uçlu) “Tarımsal üretimin artması için sizce öncelikle neler yapılmalıdır ” sorusu katılımcılara yöneltilmiş, alınan yanıtlara sosyal bilimler için nitel veri analizi yapılarak Resim 1’deki kelime bulutu oluşturulmuştur.

Resim 1: Katılımcıların Tarımsal Üretim Artması Amacıyla Yapılması Gereken Hususlara İlişkin Düşünceleri

Resim 1’de, üretim, yüksek ve gübre kelimeleri öne çıkması dikkat çekmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu tarımsal girdi bedellerinin fazlalığından şikayet etmiştir. Resim 1’de kelime bulutunda katılımcılar tarafından söz konusu tarımsal girdilerden, en çok gübre ve mazot kelimeleri ifade edilmiştir. Bunları tohum, elektrik ve ilaç takip etmiştir. Tarımsal üretim için gerekli malzeme ve ekipmanların aynı

zamanda elektrik ve akaryakıt gibi enerji girdilerinin yüksek olması tarım işletmelerinin rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Tarım işletmelerinin yurt içi ve özellikle yurt dışı pazarlarda etkin rekabet edebilir hale gelmesi için üretim maliyetlerinin düşürülmesi bir zorunluluk olarak karşımızda durmaktadır. Resim 1'deki kelime bulutunda, Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin yöneticisi veya sahibi ile yapılan anket sonuçlarına göre üretim girdilerinden sonra pazarlama sorunun varlığı görülmektedir. Ürün veya hizmet üretmek kadar pazarlamak da, yaşadığımız yüzyılda önemli hale gelmiştir. Sanayide ve teknolojide meydana gelen gelişmeler sayesinde üretimin artması, pazarlamanın önemini beraberinde getirmiştir. Tarımsal ürünlerin zamana endeksli olması, zamanında tüketilmemesi durumunda bozulma, eksilme ve çürümeye neden olmaktadır. Ürünlerin, üretiminden tüketimine kadar olan süre oldukça kısıtlıdır. Bu nedenle ürünler, ivedi olarak tüketiciye ulaştırılması gerekmektedir. Bu durum tarımsal pazarlamayı oldukça önemli hale getirmektedir. Geleneksel üretim modellerinde, önce üretilir sonra satılmaya çalışılır idi. Günümüzde bu, yerini önce pazar bul sonra üret mantığına bırakmıştır. Satılmayan, satılmayan bir ürünü üretmenin hiçbir mantığı yoktur. Bu ve benzeri nedenlerle diğer sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de pazarlama gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Önümüzdeki yüzyılda pazarlama fonksiyonunun en önemli işletme fonksiyonu olacağı tahmin edilmektedir. Araştırmaya katılan tarım işletmelerinin, tarımsal üretimin artması yönünde belirttikleri bir başka husus tarımsal desteklerdir. Ülkemizde tarım işletmelerine motorin, tohum, fide, fidan, gübre, makine ekipman, arge, yem, analiz, biyolojik mücadele, organik tarım gibi çok çeşitli destekler, kamu kurum ve kuruluşları, kooperatifler tarafından sağlanmaktadır. Söz konusu desteklerin miktarları ve çeşitlilikleri arttıkça tarım işletmelerinin rekabet gücü artacak ve işletmelere uzun süre varlıklarını sürdürme şansı verilmiş olacaktır. Desteklerin bir başka önemi ise tarımsal üretimin devamlılığını sağlamaktır. Çünkü Ülkemiz için tarım önemli üretim kalemleri arasındadır. Tarımsal üretim sektörünün körelmemesi, bu sektörün aksine büyüyerek iç piyasadan gelecek tüm talepleri karşılayıp dış piyasalardan gelecek taleplere de cevap verebilir hale gelmesi ülke ekonomisi için elzemdir. Tarım sektörü, sanayi sektörüne hammadde sağlaması hasebiyle ve istihdamı direk ya da en direk etkilemesi nedeniyle etki alanı oldukça geniştir. Bu nedenlerden dolayı tarımsal üretimden vazgeçilmesi mümkün değildir. Tarım sektörü, insanların gıda ihtiyaçlarını karşılaması nedeniyle hayati öneme

haizdir. Araştırma sonucuna göre Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmeleri, tarımsal desteklemeleri miktar ve çeşitlilik bazında yetersiz görmektedir. Söz konusu işletmelerin, araştırma sonucunda ortaya çıkan diğer bir problemi, ürün fiyatlarının düşük olmasıdır. Hava şartları, girdi maliyetleri, arazi şartları, çalışma ortamının güçlükleri gibi bir çok sorunla mücadele ederek, hasat zamanına ulaştırdıkları ürünlerinin, değerinden düşük fiyat karşılığı bulması, tarım işletmelerinin şevkini kırmaktadır. Tarladaki ürün birim fiyatı ile pazar veya marketteki ürün birim fiyatı arasında büyük farkların ortaya çıkması, bu noktada bir sorunun olduğunu göstermektedir. Sayısız emekle ürün üreten üretici, çoğu zaman düşük karla, bazen zararına satış yaparken, komisyoncu ve aracılardan yüzde yüzlere varan oranlarda kar etmesi, sektörün gelişiminde en büyük engel olarak tanımlanmaktadır. Tarımsal ürün fiyatlarının maliyetlerine yakın oluşmasının diğer bir nedeni ise bilinçsiz, plansız üretimdir. Aynı ürün yakın lokasyonlarda üretildiğinde arz çokluğu nedeniyle birim fiyatı düşük olacaktır. Bunun önüne geçilebilmesi için bölgesel ürün belirlenmeli, her sezon bu liste güncellenmeli ve bu üretim dağılımı planına sadık kalınarak üretim gerçekleştirilmelidir. Bu sayede ülke kaynakları israf edilmemiş, üreticiler emeklerinin karşılığını alırken tüketicilerde uygun fiyata ürün temin etmiş olacaklardır. İşletmelerin varlıklarını devam ettirebilmesi, kar etmelerine bağlıdır. Bu işletmecilikte, en temel ve en önemli şarttır. Yasal düzenlemeler ve denetimlerle, yukarıda ifade edilen ürün fiyat düşüklüğü ve bilinçsiz üretim gibi sorunların, önümüzdeki yıllarda çözüme kavuşturulacağı tahmin edilmektedir. Resim 1'deki kelime bulutunda yukarıda ifade edilen sorunlardan sonra semt pazarlarında üreticilere satış yeri tahsis edilmemesi, kalifiye eleman yetersizliği, ulaşım, olumsuz hava koşulları , hayvansal üretime daha fazla önem verilmesi gibi sorunların dile getirildiği görülmektedir. Çalışma esnasında üreticilerin umutlu oldukları, var olan tüm sorunlara rağmen Ülkemizin tarımsal üretim bakımından gerekli tüm doğal koşullarını barındırdığının bilincinde oldukları gözlemlenmiştir. Sahip olunan bu potansiyel enerji, kinetik enerjiye dönüştürülmesi durumunda, Ülkemiz ekonomisinin ivme kazanacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

Dünya nüfusunun son yüzyılda artış göstermesi, tarımı stratejik bir sektör olarak ortaya çıkarmıştır. Nüfusun artmasıyla artan gıda taleplerinin karşılanabilmesi yeni üretim teknikleri ve teknolojilerinin kullanılması ile mümkün olabileceği aşıkardır. Söz konusu gelişmelerin bu doğrultuda ivme kazanarak ilerlemesi sektörü, savaş sanayisi kadar önemli hatta yapılacak yatırımlarla savaş sanayisini bile geride bırakacağı söylenebilir. Gıda olmadan hiçbir makine ve cihazın önemi yoktur. Yaşamın kaynağı gıdadır. Gerek hayvansal gerek ise bitkisel üretim insanoğlunun geleceği için oldukça önem arz etmektedir. Bu alanlarda faaliyet gösteren tarım işletmelerinin kıymeti de bu gelişmelere paralel olarak gün geçtikçe değer kazanmaktadır. Tarım işletmeleri, artan talebi karşılayabilmek için yoğun çalışma içerisine girmişlerdir. Teknolojik ve biyolojik gelişmeler tarım işletmelerin imdadına yetişmektedir.

Tarım işletmeleri kendine has özellikler ile diğer işletmelerden ayrılmaktadır. Diğer sektör işletmelerinde, arazi sadece işletmenin kuruluş yerini oluştururken, tarım işletmeleri için arazi, kuruluş yeri olma niteliği yanında, daha da önemli olarak doğrudan üretimin üzerinde yapıldığı yeri oluşturmaktadır. Bu özelliği ile kuruluş yeri olarak seçilen arazi ve buna bağlı doğa koşulları, üretimi doğrudan doğruya etkilemektedir.

Tarım işletmeleri ölçeklerine, hukuki yapılarına, statülerine ve faaliyet alanlarına göre sınıflandırılabilir. Bu çalışmada tarım işletmeleri işletme büyüklüklerine göre, küçük, orta, büyük ölçekli, hukuki yapılarına göre kamu tarım işletmeleri, özel tarım işletmeleri, kooperatif tarım işletmeleri, faaliyet alanlarına göre ise orman ürünleri üretimi yapan tarım işletmeleri, bitkisel üretim yapan tarım işletmeleri, hayvansal üretim yapan tarım işletmeleri, su ürünleri üretimi yapan tarım işletmeleri, tarım alet ve makineleri üretimi yapan tarım işletmeleri, lisanslı depoculuk işletmeleri şeklinde sınıflandırılmıştır.

Tarım işletmelerinde işletme fonksiyonları, yönetim, üretim, pazarlama, finans, insan kaynakları, muhasebe, araştırma geliştirme, yönetim bilişim sistemleri

fonksiyonlarından oluşmaktadır. Bunlardan üretim, pazarlama ve finans fonksiyonları öne çıkmaktadır. Son yıllarda araştırma geliştirme ve yönetim bilişim sistemleri fonksiyonları da önem kazanmaya başlamıştır. Yönetim fonksiyonu işletmenin sevk ve idaresi ile ilgilenirken, üretim fonksiyonu, işletmenin satışa sunduğu tüm ürünlerin üretilmesiyle meşgul olur. Tarım işletmelerinde üretim esastır. Üretim olmadan tarım işletmesi düşünülemez. Tabii üretilen ürünlerin satışı da üretmek kadar önemlidir. Hatta son yıllarda talebe göre üretim yöntemi ağırlık kazanmaktadır. Üretimden önce, ürünlerin sunulacağı pazarın bulunması günümüz pazarlama stratejisinin temelini oluşturmaktadır. Özellikle zamana duyarlı olan tarım ürünlerinin ivedilikle tüketilmesi gerekliliği pazarlama fonksiyonuna ayrı bir önem katmaktadır. İşletme, faaliyetini sürdürebilmek için likiditeye ihtiyaç duyacaktır. İşletmenin ihtiyaç duyduğu gerek nakit gerekse diğer finans ihtiyaçlarını karşılama ve işletmenin sahip olduğu mevcut finans kaynaklarının rasyonel değerlendirilmesinde finans fonksiyonu etkindir. İşletme tüm fonksiyonlarını çalıştırabilmek için insan gücüne ihtiyaç duymaktadır. İnsan kaynakları, işletmenin gereksinim duyduğu insan gücünü temin etmek ve dönemler bazında işgücü planı oluşturmakla yükümlüdür. Azami verimin elde edilebilmesi için tecrübeli ve kalifiye personel istihdam etmek son derece önemlidir. İnsan kaynakları, her bir iş prosesi için işin ehli, tecrübeli ve kalifiye eleman temin etmek zorundadır. Tarım işletmelerinde muhasebe fonksiyonu çok aktif değildir. Özellikle küçük ölçekli aile işletmelerinde muhasebe kaydı genelde tutulmaz. İşletme sahibi yıllık götürü usulü vergisini ödemeyi tercih eder. Bu sayede muhasebe işlemlerine gereksinim duymaz, ayrıca bir muhasebe hizmeti veya muhasip personel istihdam etmeye de ihtiyaç duymaz. Orta ve büyük ölçekli tarım işletmelerinde muhasip personel istihdam edilir ve muhasebe kayıtları düzenli ve disiplinli bir şekilde tutulur. Bu tür işletmelerde muhasebe fonksiyonu son derece aktiftir. Araştırma geliştirme fonksiyonu, bundan 20-30 sene evvel yoktu denilebilir. Özellikle geleneksel yöntemlerle faaliyet gösteren tarım işletmelerinde esamesi bile söz konusu değildi. Araştırma geliştirme fonksiyonu, sanayi sektörü ile önem kazanmaya başlamış daha sonra tüm sektörler için önemli ve vazgeçilemez hale gelmiştir. Tarım işletmelerinde araştırma geliştirme fonksiyonu, yeni ürün geliştirmekten yeni üretim teknikleri geliştirmeye, hastalıklara dayanıklı verimli tohum üretmekten, ürünlerin uzun süre saklanabildiği soğuk zincir ağlarının kurulmasına kadar bir çok alanda adından söz ettirmektedir. Araştırma geliştirme

faaliyetleri sonucunda elde edilen, yeni ürün ve üretim teknikleriyle satışlarını ve karlarını artıran işletme sayısı günden güne artmaktadır. Bunu gören tarım işletmeleri artık bu konuda bütçe ve zaman ayırması gerektiğini görmekteyiz. Yönetim bilişim sistemleri fonksiyonu, artık diğer tüm fonksiyonlarla iç içe girmiş, onların bir parçası olmuş hatta tüm fonksiyonların bağlantısı haline gelmiştir. Küçük ölçekli aile işletmelerinde yönetim bilişim sistemleri fonksiyonu çok faal değildir. Buna karşın orta ve büyük ölçekli tarım işletmelerinde yönetim bilişim fonksiyonu işletme açısından hayati önem arz etmektedir. Yönetim bilişim fonksiyonunun, Tarım 3.0 dönemini yaşamaya başladığımız şu günlerde önemi gün geçtikçe artmakta ve olmazsa olmaz denilebilecek seviyeye yaklaşmaktadır. Yapay zeka uygulamaları ve uydu konumlama sistemlerinin de yaygınlaşması ile önümüzdeki yıllarda kendi kendine çalışan ve karar verebilen dijital tarım (teknotarım) işletmelerinin karşımıza çıkması kaçınılmaz gibi görünmektedir.

Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin işletme fonksiyonları bakımından mevcut durumlarının ortaya konulması amacıyla anket çalışması yapılmıştır. 2014 yılı Çiftçi Kayıt Sistemi kayıtlarına göre Bilecik sınırları içerisinde 7.620 adet tarım işletmesi faaliyet göstermektedir. Çalışmanın amacı ve koşulları göz önünde bulundurularak araştırmada oransal örnek hacmi formülü uygulanmış, örnek hacminin belirlenmesinde hata payı %10 ve güven aralığı %95 kabul edilerek en az 95 tarım işletmesi ile anket çalışması yapılması gerektiği hesaplanmıştır. Çalışma kapsamında, Bilecik merkezinde ve Gölpazarı, Bozüyük, Pazaryeri, Yenipazar, Söğüt, Osmaneli ve İnhisar ilçelerinde faaliyet gösteren tarım işletmeleri üzerinde mülakat ve anket çalışması yapılmıştır. Ekte yer alan biri açık uçlu olmak üzere toplam 66 sorudan oluşan anket formu ile Bilecik ilinde faaliyet gösteren 135 adet işletmeye gidilerek yüz yüze veya telefonla anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması için işletmenin faaliyet gösterdiği yere gidilmiş işletme sahibi veya yöneticisi bulunmadığı durumda telefon ile bağlantı kurularak anket soruları sorulmuş, işletme yöneticisi veya sahibi işletmede hazır bulunduğu anda yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması sırasında çekilen fotoğraflar ekte yer almaktadır. Anket çalışması araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş, hizmet alımı yapılmamıştır. Anket çalışması ile elde edilen bulgular bilgisayar ortamına IBM SPSS Statistics Versiyon 24 paket programında analiz edilmiştir.

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Bu model ile araştırma için gerekli veri anket yöntemiyle birincil kaynağından elde edilmiştir. Araştırma konusu tarım işletmelerinin mevcut durumlarının belirlenmesi, belirlenen durumunun betimlenebilmesi amacıyla bu yöntem tercih edilmiştir.

Araştırma anketinde ağırlıklı olarak nominal (adsal) veri tipine haiz sorular yer almaktadır. Ordinal (sıralı) ve scale (ölçekli) soru tipleri çok az sayıda yer almaktadır. Nominal tip sorulara alınan cevaplar SPSS ortamında yüzde frekans analizi yapılmış ve elde edilen tablolar yorumlanmıştır. Elde edilen verilerle oluşturulan sıklık ve yüzde tabloları işletme fonksiyonları bazında bölümlere ayrılarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu çalışmada Bilecik İlinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin işletme fonksiyonları yönünden incelenerek mevcut durumları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan işletme sahibi veya yöneticilerinin % 5,9'unun 25-29, % 12,6'sının 30-39, % 30,4'ünün 40-50 yaş aralığında olduğu görülmüştür. Bu bağlamda araştırmaya katılanların çoğunluğunun (% 51,1) 50 yaş üzerinde olduğu anlaşılmıştır. Buradan hareketle işletme yöneticilerinin çoğunun orta yaş üzerinden olduğu ve bu sektörde yönetimsel anlamda bir sürekliliğin varlığını işaret ettiği sonucuna varılabileceği ifade edilmiştir. Diğer taraftan yaklaşık 10-15 yıl sonra 50 yaş üzeri nüfusun üretimden çekileceği, 40-50 yaş arasının ise 20-25 yıl sonra üretimden çekileceği düşünülürse yaklaşık 25 yıl sonra mevcut sayının ancak üçte biri üretim yapmaya devam edeceği tahmin edilmiştir. Bu durum il, bölge ve ülke bazında sosyolojik ve ekonomik sorunları da beraberinde getirebilir. Araştırmada yer alan tarım işletmelerinin işletme türü bakımından dağılımı incelenmiş ve işletme türü bakımından % 83 Gerçek Kişi, % 1,5 Adi Şirket, % 8,9 Limited Şirket, % 5,9 Anonim Şirket olduğu görülmüştür. Kalan % 0,7 ise diğer işletme türü olduğu ortaya çıkmıştır. Limited ve Anonim Şirketlerin toplam oranı % 14,8 olması ildeki tarımsal faaliyetlerin geleneksel şekliyle devam ettiğini göstermektedir. Özellikle limited şirketlerin sayısının artması sektörün gelişimi açısından çok önem arz ettiği düşünülmektedir. Araştırma konusu işletmelerin, yönetim teşekkülüne bakıldığında % 87,4'nün aile bireylerinden, % 0,7'sinin aile dışından ortak, % 5,2'sinin profesyonel yönetici, % 6,7'sinin ise bunların dışında yöneticilerden oluştuğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda araştırma bölgesindeki tarım işletmelerinin genelinin aile işletmesi olduğu söylenebilir. Araştırma konusu işletme

sahibi veya yöneticilerinin, eğitim durumu incelenmiş ve ilkokul mezunlarının % 60,7 oranı ile çoğunlukta olduğu, lise mezunlarının oranının % 21,5 olmasına karşın üniversite mezunlarının oranının % 15,6 olduğu, yüksek lisans ve/veya doktora mezunlarının oranının ise % 2,2'de kaldığı sonucuna varılmıştır. Sektörde üniversite mezunu sayısının artması hem yeni ürün çalışmalarında artış olacağı hem de uluslararası pazarlara açılmanın yaygınlaşacağı şeklinde değerlendirilmiştir. İşletme sahibi veya yöneticilerinin meslek dağılımlarına bakıldığında, % 57'sinin çiftçi, buna karşılık sadece % 3'ünün ziraat mühendisi olduğu görülmüştür. Ziraat mühendisi, ziraat teknikeri ve ziraat teknisyeni oranları toplandığında % 5,1 olduğu görülmektedir ki bu sonuç tarım alanında faaliyet gösteren işletmelerin mesleki uzmanlaşmalarının çok yetersiz kaldığı sonucunu ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan 135 işletmenin sertifika sahiplik durumu incelenmiştir. Buna göre sertifika sahibi (48) işletmelerin oranı % 35,6 iken sertifika sahibi olmayan (87) işletmelerinin oranın % 64,4 olduğu ortaya çıkmıştır. Sektörün geleceği açısından sertifikasyon çalışmalarının önemi göz önüne alındığında bu alanda kat edilmesi gereken çok yolun olduğu düşünülmektedir. Bilecik İlinde faaliyet gösteren 135 tarım işletmesinin arazi dağılımı incelendiğinde arazi dağılımının, 1-50 dekar % 28,9, 51-100 dekar % 23,0, 101-200 dekar 12,6, 201-400 dekar % 12,6, 401-800 dekar % 5,2, 801 dekar ve üzeri % 15,6 olduğu tespit edilmiştir. Arazisi olmayanların oranı ise % 2,2'dir. Araştırmaya katılan işletmelerin büyük bölümünün 1-50 dekar arasında olduğu, 1-100 dekar arasında yoğunlaşmanın olduğu, 801 dekar ve üzeri arazide faaliyet gösteren işletme oranının ise düşük olduğu görülmüştür. Araştırma konusu tarım işletmelerinin 1 ile 200 dekar arasında faaliyet gösteren tarım işletmelerinin toplam oranı %51,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu da gösteriyor ki söz konusu tarım işletmeleri küçük arazilerde üretim yapamaya çalışmaktadırlar. Bunun sonucu olarak da üretim miktarları istenilen seviyeye çıkamamakta, bir çok verimli tarım arazisi üretim dışında atıl kalmaktadır. Araştırmaya katılan işletmelerin % 84,4'ü serada üretim yapmazken, % 15,6 'sı serada üretim yapmaktadır. Alan çalışmalarında sera üretimin Söğüt ilçesine bağlı Çaltı kasabasında ağırlıklı olmak üzere, İnhisar, Gölpazarı, Osmaneli ilçelerinde Sakarya nehri kıyılarında yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Araştırmaya katılan tarım işletmelerinin faaliyet dönemi dağılımları incelenmiştir. Buna göre tüm yıl (% 53,3) faaliyet dönemi açısından başı çekmektedir. Faaliyet dönemi olarak tüm yıldan sonra yaz dönemi

gelmekte, onu ilkbahar takip etmektedir. Mevsim imkanlarının sonucu olarak sonbahar ve kış döneminde faaliyet azalmaktadır. Seralarda sonbahar ve kış dönemlerinde de üretim yapılabilir. Araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin 90'ı (% 66,7) adet bazında üretim yapmamaktadır. Adet bazında üretim yapan işletmelerin % 5,2'si 500-2.000 adet, % 0,7'si 2001 - 4.000 adet, % 3,0'ı 4.001-10.000 adet, % 2,2'si 10.000-20.000 adet, % 0,7'si 20.001-50.000 adet ve % 21,5'i 50.000 adet üzeri (yıllık) üretim gerçekleştirmektedir. Adet bazında üretim yapan işletmelerin 50.000 adet ve üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmıştır. Yıllık kg bazında üretim yapan tarım işletmelerinin 100.000 kg üzerinde yığıldığı görülmüştür. Kg bazında (yıllık) üretim yapmayan işletme oranı ise %11,9 oranında kalmıştır. Adet ve kg bazlı üretim yapan işletmeler karşılaştırıldığında, kg bazında üretim yapan işletme sayısının çokluğu dikkat çekmiştir. Buradan yola çıkarak kg bazında satılan ürünlerin daha çok üretildiği söylenebilir. Bilecik ilinde tarıma açık arazi miktarı (675.037 dekar) baz alındığında ve yüzey şekilleri bakımından engebeli bir yapıya sahip olması da göz önüne alındığında yıllık 100.000 kg (% 27,4) üzerinde üretim yapan işletme sayısının (37) fazla olması söz konusu arazilerin verimli olmasının ve üretimde makineleşmenin getirdiği avantajlar olarak değerlendirilmektedir. Araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin 65 'i (% 48,1) üretim kapasitesini artırmayı planlıyorken 70'i (% 51,9) üretim kapasitesini artırmayı planlamadığı tespit edilmiştir. Oranların birbirine yakın çıkması işletmelerin üretim konusunda temkinli olmaya çalıştığı şeklinde değerlendirilmektedir. Araştırma konusu Bilecik ilinde faaliyet gösteren 135 tarım işletmesinden sadece 14'ü (% 10,4) ihracat yapmakta iken, 121'inin (% 89,6) ihracat yapmadığı tespit edilmiştir. Alan çalışmasında ihracat yapan tarım işletmelerin çoğunluğunun beyaz et ve gıda işleme alanlarında faaliyet gösterdikleri gözlemlenmiştir. Bitkisel üretim yapan tarım işletmelerinin ihracat yapmadığı yine alan çalışmasında görülmüştür. Üretilen ürünlerin 50,7 km uzaklıktaki Bursa ili Yenişehir ilçesi havalimanından uluslararası pazara sunulamaması, pazarlama konusunda organizasyon yetersizliğinin bir sonucu olduğu yönünde değerlendirilmektedir. Havalimanına, limana ve İstanbul'a yakınlık, aynı zamanda iklimin doğal sonucu ürün çeşitliliğinin fazla olması gibi, mevcut imkanları yerinde kullanarak etkin bir pazarlama stratejisi ile ihracatın artacağı söylenebilir. Tarımsal Üretimi Destekleme Program ve Projeler hakkında bilgi sahipliği sorgulanmış 135 işletmenin, % 63,7'sinin konu hakkında bilgi sahibi olduğu, % 36,3'ünün konu

hakkında bilgi sahibi olmadığı görülmüştür. Tarımsal üretim için destekler çok önem arz etmektedir. Bu nedenle konu hakkında bilgi sahibi olan işletmelerin oranının yüksek olması olumlu değerlendirilmektedir. Tarımsal üretim destekleme türü dağılımı incelenmiştir. Buna göre en fazla % 37 ile liste dışındaki destekler başı çekerken, %14,1 motorin + tohum + gübre ile % 10,4 motorin + gübre sıralamayı takip ettiği ortaya çıkmıştır. Arge, makine ekipman, biyolojik mücadele ve organik tarım desteklerinden faydalanma oranlarının çok düşük olduğu dikkat çekmiştir. Üretimin ve verimliliğin artmasında önemli rolü olan arge ve makine ekipman desteklerinden faydalanan işletme sayısının düşük olması ildeki tarımsal faaliyetin geleceği açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan işletmelerin genelinde motorin desteğinden faydalanmaları tarımsal üretimde enerjinin önemini gösterdiği söylenebilir. Enerjiyi, gübre ve yem desteği takip etmiştir. Analiz - rapor desteğinden faydalanma oranının yok denecek kadar az olması, ilde yaprak ve toprak analiz laboratuvarların olmamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Makine - ekipman desteğinden faydalanma oranının da düşük çıkması gözden kaçmamaktadır. Çalışma esnasında makine-ekipman desteği olarak küçük ölçekli işletmelerin genelde, traktör ve diğer tarım aletleri temin ettiği orta ve büyük ölçekli tarım işletmelerinin üretim yeri, fabrika, tesis gibi büyük miktarlarda projeler üreterek desteklerden faydalandığı gözlemlenmiştir. Bu durumun tabana yayılarak küçük ölçekli işletmelerin de büyük projelerde yer alması gerektiği düşünülmektedir. Araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin personel yapısı; 66'sının tamamı aile bireylerinden (% 48,9), 11'i daimi ücretli (% 8,1), 5'i mevsimlik ücretli (% 3,7) , 4'ü yevmiyeli ücretli (% 3), 2'si bir kısmı aile bireyi (% 1,5) , 1'i imece - yardımlaşma (% 0,7), 4'ü diğer (% 3) personellerden oluştuğu anlaşılmıştır. İşletmelerin çalışanlarının yaklaşık yüzde 49'unun tamamı aile bireylerinden oluşması, daimi ücretli çalışanların oranının yaklaşık yüzde 8'de kalmasının nedeni, personel maliyetlerinin fazla olması olarak değerlendirilmektedir. 135 tarım işletmesinin 74'ü (% 54,8) kalifiye personel bulabildiğini belirtirken, 60'ı (% 44,4) kalifiye personel bulamadığını, 1'i ise (% 0,8) kararsız olduğunu ifade etmiştir. Sanayileşmenin getirdiği köyden şehre göç nedeniyle insanlar geçimlerini sağlayabilmek için şehirlerdeki fabrikalarda çalışmaya başlamış bunun sonucu olarak da ilçe ve köy nüfusu giderek azalmıştır. İnsanlar köy ortamından ve tarımdan uzaklaştıkları için tarım işletmelerinin tarım alanında çalışacak kalifiye

personel bulmakta zorlandıkları düşünülmektedir. İşletmelerin arge faaliyetlerine bütçe ve zaman ayırıp ayırmadığı sorgulanmıştır. Araştırmaya katılan 135 işletmenin % 22,2'si arge faaliyetlerine bütçe ve zaman ayırdığını, % 77,8'i ise arge faaliyetlerine bütçe ve zaman ayırmadığını belirlenmiştir. Arge faaliyetlerine bütçe ve zaman ayırmayan işletme oranının yüksek çıkması olumsuz karşılanmıştır. Alan çalışması esnasında, açık alanda bitkisel üretim yapan tarım işletmelerinin arge çalışmalarını önemsemediği, buna karşılık kırmızı ve beyaz et işleyen entegre tesis işletmelerinin arge faaliyetlerini önemsedikleri gözlemlenmiştir. Diğer taraftan, işletmelerin arge faaliyetlerine ayırdıkları bütçe tutarları analiz edilmiştir. 135 tarım işletmesinden 116'sı (% 85,9) arge faaliyetlerine hiç bütçe ayırmamıştır. Araştırmaya katılan tarım işletmelerinin % 1,5'i 500 TL, % 1,5'i 1.000 TL, % 1,5'i 3.000 TL, % 4,4'ü 5.000 TL, % 0,7'si 7.000 TL, %1,5'i 10.000 TL, % 0,7'si 15.000 TL, % 0,7'si 20.000 TL, % 0,7'si 60.000 TL ve % 0,7'i 500.000 TL arge bütçesi ayırdığı tespit edilmiştir. Arge faaliyetlerine hiç bütçe ayırmayan işletmelerinin sayısında (116) yığılma (% 85,9) olduğu dikkat çekmiştir. Bilecik'te 500.000 TL arge bütçesi olan tarım işletmesinin varlığı önem arz etmektedir. Arge bütçe tutarları toplandığında, işletmelerin arge çalışmalarına 661.000,00 TL bütçe ayırdığı ortaya çıkmaktadır. İl potansiyeli göz önüne alındığında ayrılan arge tutarının kayda değer olduğu söylenebilir. İşletmelerin (135) elektronik ortamlarda pazarlama durumları analiz edildiğinde, 7 işletmenin (% 5,2) elektronik ortamda pazarlama yaptığı, 128 işletmenin (% 94,8) elektronik ortamda pazarlama yapmadığı belirlenmiştir. 111'inin (% 82,2) Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıtlı olduğu, 24'ünün (% 17,8) kayıtlı olmadığı görülmüştür. Alan çalışmasında işletmelerin kredi borcu, üretim yapılan arazinin tapu kaydının başkası üzerine olması gibi nedenlerle ÇKS' ye kayıt yaptıramadıkları gözlemlenmiştir. Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin faaliyet alanları incelendiğinde, bitkisel üretimde yoğunlaşmanın olduğu anlaşılmıştır. Bitkisel üretimi, hayvansal üretim takip etmekte birlikte, buna karşılık tarım ilacı ve gübre satışı-üretimi yapan ve gıda üretimi yapan tarım işletmesi sayısının oldukça az olduğu görülmüştür. Sadece bitkisel üretim yapan tarım işletmesi sayısı ile (53) , sadece hayvansal üretim yapan tarım işletmesi sayısı (10) arasındaki büyük uçurum dikkat çekmektedir. Bitkisel üretimin yoğun olduğu yerlerde hayvansal üretimin de yoğun olması beklenir. 135 işletmenin 53'ü yani % 39,3'ü bitkisel üretim yapmaktadır. Oransal olarak bakıldığında işletmelerin % 23'ü bitkisel ve

hayvansal üretim, % 7,4'ü sadece hayvansal üretim, % 4,4'ü gıda üretimi, % 1,5'i tarım ilacı + gübre satışı-üretimi, % 1,5'i hayvansal + gıda üretimi, % 0,7'si yem + gıda üretimi, % 1,5'i bitkisel + gıda üretimi, % 0,7'si bitkisel + hayvansal + gıda üretimi, % 0,7'si bitkisel + hayvansal + yem + gıda üretimi, % 0,7'si bitkisel üretim + tarım ilacı + gübre üretimi-satışı, % 3'ü bitkisel + hayvansal + yem üretimi, % 3'ü bitkisel üretim + diğer, % 3'ü hayvansal üretim + diğer, % 0,7'si bitkisel üretim+ hayvansal üretim + diğer, % 8,9'u bunların dışında kalan diğer tarımsal alanlarında faaliyet göstermektedir. Araştırma konusu tarım işletmelerinde, aynı işletmede çalışma süresi bakımından araştırma yapıldığında, 31 yıl ve üzeri aynı işletmede çalışan, işletme sahibi veya işletme yönetici sayısında yoğunlaşma olduğu (% 40) tespit edilmiştir. 21-30 yıl arasında aynı işletmede çalışan sayısının 40 (%29,6), 11-20 yıl arası çalışan 23 (%17), 1-10 yıl arası çalışan 18 (%13,3) olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı işletmede çalışma süreleri 21 ve üzeri çalışma süresi toplam olarak değerlendirildiğinde, % 69,6 oranı ortaya çıkmıştır. Bu da gösteriyor ki işletmelerde tecrübeli yöneticiler görev yapıyor. Bu durum işletmelerin sürekliliğini ve verimliliğini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Diğer taraftan genç dinamik yöneticilerin azlığı işletmelerin uzun vadede yetkin yönetici hususunda olumsuz etkileneceği şeklinde değerlendirilmektedir. Kuruluş tarihleri bakımından söz konusu işletmeler incelendiğinde, 11 tarım işletmesinin (% 8,1) 2016-2010 tarihleri arasında, 16 işletmenin (% 11,9) 2009-2000 tarihleri arasında, 33 işletmenin (% 24,4) 1999-1990 tarihleri arasında, 24 işletmenin (% 17,8) 1989-1980 tarihleri arasında, 30 işletmenin (% 22,2) 1979-1970 tarihleri arasında, 21 işletmenin ise (% 15,6) 1969 ve öncesi tarihte kurulduğu anlaşılmıştır. 2016-2010 yılları arasında kurulan işletme sayısının azlığı (11) ve 1999-1990 (33) ile 1979-1970 yılları arasında kurulan tarım işletmesi sayısının (30) fazla olması dikkat çekmektedir. Yaklaşık yarım asırlık işletmelerin sayısının hiçte azımsanmayacak olması sektörün köklü geçmişe sahip olduğunu, bunun sonucu olarak da gelecek vaat ettiği şeklinde değerlendirilebilir. Ayrıca sektörde çalışma süresi incelenmiştir. Sektörde çalışma süresi 1-10 yıl arası olan işletme sahibi veya yöneticisi sayısı 13 (% 9,6), 11-20 yıl arası olan 27 (% 20), 21-30 yıl arası olan 41 (30,4), 31 yıl ve üzeri sektörde çalışma süresi olan işletme yöneticisi veya sahibi sayısı ise 54 (% 40) olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmaya katılan işletme sahibi veya yöneticisinin yarıya yakınının (54) 31 yıl ve üzeri, 21-30 yıl arasında çalışma süresi olanların (41) bunu takip ettiği ortaya

çıkıştır. Sektörde çalışma süresi bakımından 21 yıl ve üzerinde yoğunlaşma olduğu görülmüştür. 1-10 yıl süreyle sektörde çalışma süresi olanların sayılarının azlığı (13) dikkat çekmektedir. İl bazında çalışma süresi bakımından sektörde profesyonelleşme eğilimi olduğu söylenebilir. 31 yıl ve üzeri çalışma süresi bakımından elde edilen sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde sayıların ve oranların eşit olduğu, diğer aralık değerlerinin ise benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır. Buradan yola çıkarak sektörde ve aynı tarım işletmesinde çalışmaya başlayanların çok nadir işletme ve/veya sektör değiştirdiği, bu anlamda bir sürekliliğin olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan Bilecik ilinde faaliyet gösteren, 135 tarım işletmesinden ezici bir çoğunluğun (104) kimyasal olarak zirai mücadele yöntemini tercih ettiği tespit edilmiştir (%77,0). Söz konusu tarım işletmelerinin % 1,5'i biyolojik, % 0,7'si fiziksel, % 3'ü entegre, % 5,9'u bu yöntemler dışında diğer zirai mücadele yöntemlerini tercih ettikleri de tespit edilen bulgular arasındadır. Üretilen tarımsal ürünlerin sağlıklı olması açısından biyolojik ya da çok az kimyasal zirai mücadele yapılması en uygun olanıdır. Ancak doğal koşullar gereği zirai mücadele yapılmadan ürün üretilmesi mümkün değildir. Sağlıklı ürün yetiştirmek için kullanılması en önde gelen iki yöntem biyolojik ve fiziksel zirai mücadele yöntemleridir. Bahse konu tarım işletmelerinin yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım durumu değerlendirilmiş, 135 tarım işletmesinin 29'u (% 21,5) yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yaparken, 106'sı (% 78,5) bu alana yatırım yapmadığı ortaya çıkmıştır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırım bütçe tutarı bakımından durum incelendiğinde, 135 tarım işletmesinin 106'sı (% 78,5) bu konuda bütçe ayırmaz iken, 10'u (% 7,4) 1.000 ile 5.000 TL, 6'sı (% 7,4) 5.001 ile 10.000 TL, 6'sı (% 4,4) 10.001 ile 50.000 TL, 3'ü (% 2,2) 50.001 ile 100.000 TL, 1'i (% 0,7) 100.001 ile 200.000 TL, 3'ü (% 2,2) 200.000 TL üzeri yatırım bütçesi tahsis ettiği belirlenmiştir. Yapılan yatırımların, toplamalarının ortalaması alındığında, Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmeleri tarafından 930,008 TL, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapıldığı hesaplanmıştır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapan 29 tarım işletmesinin % 11,5'i (15) güneş enerjisine, % 5,2'si (7) rüzgar enerjisine, % 3'ü (4) akarsu enerjisine, % 2,2'si (3) bunların dışında diğer yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmıştır. Araştırmaya katılan 135 işletme yöneticisi veya sahibinin 97'sinin (%71,9) tarımla ilgili yürürlüğe giren ya da değişen mevzuatı takip ettiği, 38'inin (% 28,1) ise takip etmediği tespit edilmiştir. Vergi dilimlerinden, destek

oranlarına, üretim kriterlerinden, depolama şartlarına kadar bir çok konunun düzenlemeye tabi tutulduğu tarımsal mevzuatın yeniden revize edilmesine gerek olduğu düşünülmektedir. Ülkemiz tarımı, tarımsal mevzuatının ve tarım politikalarının belirleyeceği koordinatlar üzerinden ilerleyecektir. Araştırmaya katılan işletme sahibi veya yöneticisinin tarımla ilgili kurum ve kuruluşlardan destek alma durumu analiz edilmiş, söz konusu tarım işletmelerin % 53,3'ü (72) destek aldığını, % 46,7'si (63) destek almadığını bildirmiştir. Tarımla ilgili tüm kurum ve kuruluşların tüm paydaşların senkronize hareket ederek gerek üretim teknik bilgisi gerek ise hangi bölgede hangi ürünün yetişeceğinin planlanması ve gerekse elde edilecek ürünler için yeni pazarlar oluşturulması söz konusu destek hizmetlerini bir tık ileriye taşıyacağı değerlendirilmektedir. Yine araştırma konusu tarım işletmelerinin, fikri mülkiyet hakkına sahiplik durumu analiz edilmiş, 135 tarım işletmesinin sadece 16'sının (%11,9) fikri mülkiyet hakkına sahip olduğu, 119'unun (% 88,1) fikri mülkiyet hakkına sahip olmadığı dikkat çekmiştir. Bu bağlamda söz konusu tarım işletmelerinin geleneksel yöntemlerle üretim yapma eğiliminde olduğu, arge faaliyetlerine gerekli önemi vermediği düşünülmektedir. Araştırmaya katılan 135 tarım işletmesinin, % 49,6'sı (67) üretim için gerekli malzemeleri il sınırları içinden temin edebilmekte iken, % 50,4'ünün (68) temin edemedikleri tespit edilmiştir. Temin edilememe durumunun yüksek çıkması (% 50,4) dikkat çekmektedir. % 49,7'si, Bursa, Eskişehir, İstanbul, Antalya, Konya, Mersin illeri dışında diğer illerden malzeme temini yaptığı anlaşılmıştır. Anılan işletmelerin, 100'ünün (% 74,1) 1-5 adet arasında traktör sahibi olduğu, 35'inin (% 25,9) traktör sahibi olmadığı tespit edilmiştir. 6 ve üzeri traktöre sahip tarım işletmemesinin bulunmaması son derece dikkat çekicidir.

Anket formunda yer alan 66 numaralı açık uçlu soruya muhatapların verdiği cevaplar analiz edilmiş, tekrar sayılarına göre kelime bulutu oluşturulmuştur. Oluşturulan kelime bulutunda, üretim, yüksek ve gübre kelimelerinin öne çıkması dikkat çekmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu tarımsal girdi bedellerinin fazlalığından şikayet etmiştir. Kelime bulutunda katılımcılar tarafından söz konusu tarımsal girdilerden, en çok gübre ve mazot kelimeleri ifade edilmiştir. Bunları tohum, elektrik ve ilaç takip etmiştir. Daha sonra ise pazarlama sorunun varlığı ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan tarım işletmelerinin, tarımsal üretimin artması yönünde belirttikleri bir başka husus tarımsal desteklerdir. Ülkemizde tarım işletmelerine

motorin, tohum, fide, fidan, gübre, makine ekipman, arge, yem, analiz, biyolojik mücadele, organik tarım gibi çok çeşitli destekler, kamu kurum ve kuruluşları, kooperatifler tarafından sağlanmaktadır. Tarım sektörü, sanayi sektörüne hammadde sağlaması hasebiyle ve istihdamı direk ya da en direk etkilemesi nedeniyle etki alanı oldukça geniştir. Bu nedenlerden dolayı tarımsal üretimden vazgeçilmesi mümkün değildir. Tarım sektörü, insanların gıda ihtiyaçlarını karşılaması nedeniyle hayati öneme sahiptir. Araştırma sonucuna göre Bilecik ilinde faaliyet gösteren tarım işletmeleri, tarımsal desteklemeleri miktar ve çeşitlilik bazında yetersiz görmektedir. Söz konusu işletmelerin, araştırma sonucunda ortaya çıkan diğer bir problemi, ürün fiyatlarının düşük olmasıdır. Ürettikleri ürünlerin, değerinden düşük fiyat karşılığı bulması, tarım işletmelerinin şevkini kırmaktadır. Tarladaki ürün birim fiyatı ile pazar veya marketteki ürün birim fiyatı arasında büyük farkların ortaya çıkması, bu noktada bir sorun olduğunu göstermektedir. Bunun önüne geçilebilmesi için bölgesel ürün belirlenmeli, her sezon bu liste güncellenmeli ve bu üretim dağılımı planına sadık kalınarak üretim gerçekleştirilmelidir. Bu sayede ülke kaynakları israf edilmemiş olacak, üreticiler emeklerinin karşılığını alırken tüketiciler de uygun fiyata ürün temin etmiş olacaklardır. Kelime bulutunda yukarıda ifade edilen sorunlardan sonra semt pazarlarında üreticilere satış yeri tahsis edilmemesi, kalifiye eleman yetersizliği, ulaşım, olumsuz hava koşulları, hayvansal üretime daha az önem verilmesi gibi sorunlar dile getirilmiştir.

Bazı tarım işletmelerinin yerleşim yerlerinden çok uzak olması, işletmeye ulaşımın hayvan ya da traktörle sağlanması nedeniyle ulaşım yapılamamıştır. Belli bir sabit üretim yeri olmayan arı yetiştiricilerden çok azına ulaşılabilmektedir. Bazı tavuk çiftliklerine virüs bulaşma riski nedeniyle giriş yapılamamıştır. Kırsalda küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiricilerinden çok azına ulaşılabilmektedir. Hayvanları sürekli farklı yerlerde otlattıkları için az sayıda hayvan yetiştiricisine ulaşılabilmektedir. Çalışmaya katılanların eğitim düzeyleri çok farklı olduğu için aradaki makas açısının fazlalığı soruların tüm katılımcılar tarafından aynı seviyede anlaşılmasını engellemiştir. Araştırmada kadın katılımcı sayısı tatminkar değildir. Bunun nedeni kadın yönetici veya işletme sahibi olduğu tarım işletmesi sayısının çok az olmasıdır. Olanların da bir çoğu çekindikleri için araştırmaya katılmamışlardır. Bir çok alabalık tesisinde sadece işçilerin olması veya hiç kimsenin olmaması nedeniyle buralarda çalışma yapmak mümkün olmamıştır. Çalışma öncesinde her ilçeden en az 30 işletme ile merkez ilçe dahil 8

ilçede çalışma planlanmıştı. Faaliyet alanı olarak homojen dağılımı sağlamak için toplam işletme sayısına ve faaliyet alanı yoğunluğuna göre belirlenecek oranlar sonucunda bulunacak sayılarda geniş bir yelpazede tarım işletmeleri ile çalışma yapılması hedeflenmişti. Ancak bu hedef kısmen gerçekleştirilebilmiştir.

Bilecik ili uygun iklim koşulları, yeterli su kaynakları, çeşitli yenilenebilir enerji kaynakları, liman ve şehirlere yakınlık, verimli arazilerin mevcudiyeti gibi tarımsal üretim için bir çok potansiyele haiz durumdadır. Sahip olunan bu potansiyel enerji, kinetik enerjiye dnştrlirse, il ve ülke ekonomisinin ivme kazanacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, Mustafa (2003), “Tarımsal İşletmelerde Finansal Performans Analizi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:20, ss. 21-37.
- Aksöz, İbrahim (1972), *Zirai Ekonomiye Giriş*, 2.Baskı, Atatürk Üniversitesi Basımevi: Erzurum.
- Alpkent, Nurettin (1996), *Tarımsal İşletmelerde İşgücü Verimliliği*, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları: Ankara.
- Arıcı, Sevcihan (2007), *Türkiye’de Tarımın Finansmanında Ziraat Bankasının Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü BSGM (Ağustos 2017), *Su Ürünleri İstatistikleri 2017*. [Erişim Tarihi: 26/12/2017, <http://www.tarim.gov.tr/BSGM/Belgeler/Duyurular/Su%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20%C4%B0statistikleri%20-2017-.pdf>].
- Bilecik Tarım İl Müdürlüğü (2003), *Bilecik Tarım Master Planı* , Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı: Bilecik.
- Demir , Cengiz ve Çevirgen, Aydın (şubat 2006), *Ekoturizm Yönetimi*, Birinci Baskı, Nobel Basımevi: Ankara.
- Demircioğlu, Pınar ve Börekçi, İsmail (2015), *Biyosensorler* , Sefa Tarhan (Ed. ve çev.); *Bilgi Teknolojilerinin Tarımda Kullanımı*, Çeviri e-Kitap.[Erişim Tarihi: 24/04/2017, http://www.cigr.org/documents/Kitap_Tumu.pdf]. ss.61.
- Dernek, Zeynep (2005), *Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği*, Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi: Isparta.
- Dernek, Zeynep (2006), *Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği*, Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi: Isparta.
- Dinler, Zeynel (1993), *Tarım Ekonomisi*, 3.Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları: Bursa.
- Erkuş, Ahmet ve Demirci, Rasih (1995), *Tarımsal İşletmecilik ve Planlama*, 2.Baskı, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: Ankara.
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Hayvancılık Genel Müdürlüğü (nisan 2017), *Hayvan Sayıları*. [Erişim Tarihi: 26/04/2017, <http://www.tarim.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/HAYGEM.pdf>].
- Gürler, Arslan Zafer (2012), *Analitik Tarım Ekonomisi*, 2.Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.

- Haşit, Gürkan (2009), *Küçük ve Orta Ölçekli Aile İşletmelerinde Kurumsal Yönetim*, Ekin Basım Yayın Dağıtım: Bursa.
- İlbaş, Ali İrfan (2009), *Organik Tarım İlkeler ve Ulusal Mevzuat*, Eflatun Yayınevi: Ankara.
- İnan, İ.Hakkı (2006), *Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği*, Altıncı Baskı, Namık Kemal Üniversitesi Yayınları: Tekirdağ.
- Karacan, Ali Rıza (1991), *Tarım İşletmelerinin Finansmanı Ve Tarımsal Kredi*, Ege Üniversitesi Basımevi:İzmir.
- Karacan, Ali Rıza (2009), *Tarımsal Pazarlama*, Meta Basım Matbaacılık: İzmir.
- Karasar, Niyazi (Eylül 2016), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar İlkeler Teknikler*, 2.Yazım 30. Baskı, Nobel Yayınları :Ankara.
- Kaya, Muamer (Eylül 2007), *Türkiye'de Araştırma-Geliştirme: Ne Durumdayız Ne Yapmalıyız?*, Ajans- Türk Basın ve basım A.Ş.: Ankara.
- Kazgan, Gülten (1997), *Tarım ve Gelişme*, 2.Baskı, İ.Ü.İktisat Fakültesi Yayını: İstanbul.
- Kıvanç, Cemil (1982), *Türkiye Ekonomisinde Tarımsal Amaçlı Kooperatifçilik İşletmeleri*, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları: Ankara.
- Newbold, Paul (2009), *İşletme ve İktisat İçin İstatistik* (Çev. Ümit Şenesen), Yedinci Baskı, İstanbul:Literatür Yayınları, (1995).
- Öçal, Akar ve Türker, Erhan (1978), *Tarımsal İşletme ve Hukuku*, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları: Eskişehir.
- Özgüven, Mehmet Metin (2015), *Hassas Tarım*, Sefa Tarhan (Ed. ve çev.); *Bilgi Teknolojilerinin Tarımda Kullanımı*, Çeviri e-Kitap.[Erişim Tarihi: 24/04/2017, http://www.cigr.org/documents/Kitap_Tumu.pdf]. ss.235-236.
- Özmen, Şule (2013), *Ağ Ekonomisinde Yeni Ticaret Yolu E-Ticaret*, Beşinci Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul
- Rehber, Erkan (1993), *Tarımsal İşletmecilik ve Planlama*, Uludağ Üniversitesi Basımevi: Bursa.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gıda Sanayi Özel İhtisas Komisyonu (2001), *Et Ve Et Ürünleri Sanayii Alt Komisyon Rapor (Rapor No: 129)*,SBKP:Ankara.
- Soy, Hakkı (2015), *Kontrol ve Optimizasyon*, Sefa Tarhan (Ed. ve çev.); *Bilgi Teknolojilerinin Tarımda Kullanımı*, Çeviri e-Kitap.[Erişim Tarihi: 24/04/2017, http://www.cigr.org/documents/Kitap_Tumu.pdf]. ss.167.

- T.C. Resmi Gazete, *Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik* , 05 Ocak 2005, Sayı 25691, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- T.C. Resmi Gazete, *Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Tarıma Dayalı Yatırımların Desteklenmesi Tebliği*, 21 Ekim 2016, Sayı 29864, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) (2013), *Türkiye Tarım Sektörü Raporu 2013*, TOBB Yayınları:Ankara, No:2014/230.
- Topal, Şeminur (2001), *Gıda Endüstrisinde Risk Yönetimi Sistemi: Haccp Ve Uygulamaları*, Taç Ofset Matbaacılık: İstanbul.
- TUİK (2006), *Tarımsal İşletme Yapı Araştırması (Rapor No:196)*, [Erişim Tarihi: 19/04/2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=3977>].
- TUİK (2015), *Ekonomik Faaliyet Sınıflarındaki Yoğunlaşma Oranları 2009-20152 (Rapor No: t165)*. [Erişim Tarihi: 03/05/2017, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2298].
- TUİK (2015), *Sektöre Ve Harcama Grubuna Göre Gayrisafi Yurt İçi Arge Harcaması Ve Dağılımı (Rapor No:18661)*, [Erişim Tarihi: 18/04/2017, www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21782].
- TUİK (2016), *Araştırma-Geliştirme Faaliyetleri Araştırması, 2015 (Rapor No:21782)*, [Erişim Tarihi: 27/11/2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21782>].
- TUİK (2017), *İşgücü istatistikleri temmuz 2017 (Rapor No:24632)*, [Erişim Tarihi: 13/11/2017, <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=24632>].
- TUİK (2017), *Seçilmiş Ürünlerde Tahıllar Ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Alan Ve Üretim Miktarları (Rapor No: TD 6.1_2)*. [Erişim Tarihi: 24/04/2017, www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1562].
- TUİK (2017), *Sosyo-ekonomik hedeflere (1) göre merkezi yönetim bütçesinden Arge faaliyetleri için ayrılan ödenek ve harcamalar, 2008-2017 (Rapor No:24861)*, [Erişim Tarihi: 21/11/2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24861>].
- Türk Tarım Alet ve Makineleri İmalatçılar Birliği (2017), *Türkiye Tarım Makineleri Sektörü Raporu*, TARMAKBİR Yayınları: Ankara.
- Türkiye Geneli Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar Ve Mamulleri İhracatçı Birlikleri (2017), *İstatistikler*. [Erişim Tarihi: 01/05/2017, <http://www.hububatbirlik.org/TR,55/istatistikler.html>].
- Türkiye İş Bankası (mayıs 2016), *Bitkisel Yağ İmalatı Sektörü*. [Erişim Tarihi: 29/04/2017,

https://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/sr201605_bitkiselyagimalatisektoru.pdf].

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu (2004), *Resmi Gazete*, 25479, 1 haziran.

Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. (2015), *İllere Göre Şeker Pancarı Ekim ve Üretimi*. [Erişim Tarihi: 03/07/2015, <http://www.turkseker.gov.tr/illeregorepancarekimuretim.aspx>].

Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. (2016), *Sektör Raporu 2016 (Mayıs 2017)*. [Erişim Tarihi: 18/09/2017, http://www.turkseker.gov.tr/sektor_raporu_2017.pdf].

Türkiye Tarımsal Öğrenme Nesneleri Deposu (kasım 2008), *Tarım Turizmi*. [Erişim Tarihi: 07/04/2017, http://traglor.cu.edu.tr/common/object_show.aspx?id=796].

Yurdakul, Oğuz ve Koç, Ali (aralık 1995), *Gıda Ürünleri Pazarlaması*, Ç.Ü.Ziraat Fakültesi Ofset Atölyesi: Adana.

Zevkliler, Aydın (1970), *Türk Miras Hukukunda Tarımsal İşletmelerin Tahsisi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: Ankara.

Ziraat Mühendisleri Odası ZMO (Şubat 2017), *Su Ürünleri Raporu*. [Erişim Tarihi: 26/12/2017, http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=27302&tipi=17&sube=0].

EKLER

EK-1: Anket Çalışmasına Ait Fotoğraflar

EK-2: Bilecik İlinde Tarım İşletmelerinin Mevcut Durumu Anket Formu

EK-3: 66.Numaralı Açık Uçlu Anket Sorusuna Alınan Cevaplar

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı: Mehmet LAÇİN
Adres Bilgileri Merkez BİLECİK
Cep Tel (530) 200 22 96
E-posta mehmet.lacin@bilecik.edu.tr

Kişisel Bilgiler

Cinsiyet Erkek
Doğum Yılı 1977
Doğum Yeri Konya
Medeni Durum Evli
Uyruk T.C.
Sürücü Belgesi B

İş Hayatı

Görev Fakülte Sekreteri
Görev Yeri Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Ziraat ve Doğa Bilimleri
Fakültesi

Eğitim Bilgileri

- **Yüksek Lisans** Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi – Bilecik
İşletme – 2018
- **Lisans** Anadolu Üniversitesi – Eskişehir

	İşletme – 2013
➤ Ön Lisans	Afyon Kocatepe Üniversitesi – Afyon
	Bilgisayar Programcılığı – 2016
➤ Ön Lisans	Dumlupınar Üniversitesi – Kütahya
	İklimlendirme ve Soğutma – 2007
➤ Lise	Fatih E.M. Lisesi – Konya
	Tesisat Teknolojisi – 1997
➤ <u>Bilgisayar Bilgisi</u>	
Ofis Yazılımları	Word, Excel, Powerpoint, Outlook-Çok iyi
Nesne Tabanlı Programlama Dilleri	Delphi-Orta Seviye
	C++ Başlangıç Seviyesinde
	C# Başlangıç Seviyesinde
İşletim Sistemi Yazılımları	MS Windows tüm işletim sistemleri
	MS Server 2008- Başlangıç Seviye
Veri Tabanı Yazılımları	SQL SERVER 2008-Başlangıç seviye
Bilgisayar Donanım Tamir Bakım	Çok iyi
<u>Yabancı Dil Bilgisi</u>	<u>Sertifika</u>
İngilizce	MEB Bilgisayar İşletmenliği Sertifikası
	Delphi Programlama Sertifikası
	İş Sağlığı Güvenliği Sertifikası

EK 1:

Bilecik İlinde Tarım İşletmelerinin Mevcut Durumu İsimli Anket Çalışmasına Ait Fotoğraflar:

2016 yılı içerisinde yapılan anket çalışması sırasında tarım işletmesi sahibi veya yöneticileri ile çekilen fotoğraflardan birkaçı aşağıda yer almaktadır.

Resim 2: Bilecik Merkezde hububat yetiştiren çiftçi ile anket çalışması.

Resim 3: Bozüyük ilçesinde alabalık çiftliğinde anket çalışması.

Resim 4: Osmaneli ilçesinde CP Piliç yetkilileri ile anket çalışması.

Resim 5: Osmaneli ilçesinde arıcılık yapan çiftçi ile anket çalışması.

Resim 6: Osmaneli ilçesinde Ektaş Un yetkilisiyle anket çalışması.

Resim 7: Sögüt ilçesinde kiraz yetiştiriciliği yapan çiftçi ile anket çalışması.

Resim 8: Söğüt ilçesi Çaltı kasabasında serada sebze üretimi yapan çiftçiler ile anket çalışması.

Resim 9: Söğüt ilçesi Çaltı kasabasında Gül Fide sahibi ile anket çalışması.

Resim 10: Osmaneli ilçesinde şeftali yetiştiriciliği ve soğuk hava deposu işletmeciliği yapan çiftçiler ile anket çalışması.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ile

ZİRAAT ve DOĞA BİLİMLERİ

FAKÜLTESİ

ORTAK ANKET ÇALIŞMASI

ANKET ADI:

BİLECİK İLİNDE TARIM İŞLETMELERİNİN MEVCUT DURUMU

Bilecik-2016

Faaliyet Gösterilen

İl: İlçe:.....
Köy..... Mevkii:.....

SORULAR

1. KAÇ YAŞINDASINIZ?

25-29

30-39

40-50

Diğer.....

2. CİNSİYETİNİZ?

Erkek

Kadın

3. TARIMSAL FAALİYET ALANINIZ AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİDİR?

Bitkisel Üretim

Hayvansal Üretim

Tarım Alet ve Makine Üretimi

Yem Üretimi

Tarımsal Sigortacılık ve Nakliye Hizmetleri

Gıda Üretimi

Tarım İlacı ve Gübre Satışı/Üretimi

Diğer

4. İŞLETMENİZİN TÜRÜ AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİDİR?

Gerçek Kişi

Adi Şirket

Limited Şirket

Anonim Şirket

Diğer

5. İŞLETMENİZ AİLE ŞİRKETİ Mİ? (Cevabınız evet ise lütfen 6.soruyu, Hayır ise 7.soruyu cevaplayınız.)

Evet

Hayır

6. AİLE REİSİ MİSİNİZ?

Evet

Hayır

7. İŞLETME YÖNETİCİSİ MİSİNİZ? (Cevabınız evet ise lütfen 8.soruyu cevaplayınız.)

Evet

Hayır

8. İŞLETMENİZİN YÖNETİMİ AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİNDEN OLUŞMAKTADIR?

Aile Bireyi

Aile Dışından Ortak

Profesyonel Yönetici

Diğer.....

9. EĞİTİM DURUMUNUZ?

İlkokul

Lise

Üniversite

Diğer

10. MESLEĞİNİZ?

Çiftçi

Ziraat Teknisyeni

Ziraat Teknikeri

Ziraat Mühendisi

İşletme

İktisat

Diğer.....

11. SAHİP OLDUĞUNUZ SERTİFİKALARI YAZINIZ?

.....
.....

12. SEKTÖRDE KAÇ YILDIR ÇALIŞIYORSUNUZ?

1-10

11-20

21-30

Diğer.....

13. BU İŞLETMEDE KAÇ YILDIR ÇALIŞIYORSUNUZ?

1-10

11-20

21-30

Diğer.....

14. İŞLETMENİZ HANGİ TARİHTE KURULDU?

2016-2010

2009-2000

1999-1990

1989-1980

1979-1970

1969 ve öncesi

15. İŞLETMENİZİN BİRİNCİL HEDEFİ AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİDİR?

Yeni Ürün

Yeni Pazar

Pazar Payını Artırmak

Kapasite Artırımı

Bina ve Arazi Yatırımı

Karlılığı Artırmak

Diğer.....

16. İŞLETMENİZ KAÇ DEKAR TARIM ARAZİSİNDE FAALİYET YAPMAKTADIR?

- 1-50 Dekar 51-100 Dekar 101- 200 Dekar
 200-400 Dekar 400-800 Dekar Diğer.....

17. İŞLETMENİZİN KAPALI ALANI NE KADAR (SERALAR HARIÇ) ?

- 50-100 Metrekare 101-200 Metrekare 200-500 Metrekare
 501-1000 Metrekare Diğer..... Yok

18. SERADA ÜRETİM YAPIYOR MUSUNUZ? (Cevabımız evet ise lütfen 19.soruyu cevaplayınız.)

- Evet Hayır

19. SERANIZIN/SERALARINIZIN TOPLAM ALANI NE KADAR?

- 50-100 Metrekare 101-200 Metrekare 201-500 Metrekare
 501-1.000 Metrekare 1.001-2.000 Metrekare Diğer.....

20. İŞLETMENİZİN FAALİYET GÖSTERDİĞİ AÇIK ve/veya KAPALI ALANIN MÜLKİYET DURUMU NEDİR? (Kira ödüyorsanız lütfen 21.soruyu cevaplayınız.)

- İşletmeye Ait Kira (Şahsa Ait) Kira (Hazineye Ait)
 Kira (Kooperatife Ait) Aile Büyüklerine Ait Bedelsiz Kullanım

21. YILLIK ÖDEDİĞİNİZ KİRA BEDELİ NE KADAR?

- 1.000- 5.000 TL 5.001- 10.000 TL 10.001- 50.000 TL
 50.001- 100.000 TL 100.0001-200.000 TL 200.001-500.000 TL

22. İŞLETMENİZİN YIL İÇERİSİNDEKİ FAALİYET DÖNEMİ HANGİSİDİR?

Kış

İlkbahar

Yaz

Sonbahar

Kış

Tüm Yıl

23. PERSONEL YAPINIZ AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİDİR?

Tamamı Aile Bireyi Mevsimlik Ücretli İşçiler İmece/Yardımlaşma

Yevmiyeli Ücretli İşçiler Daimi Ücretli İşçiler Bir kısmı Aile Bireyi

Diğer

24. İŞLETMENİZDE SÜREKLİ ÇALIŞAN ERKEK PERSONEL SAYISI NEDİR?

1-15 Kişi

16-30 Kişi

31-50 Kişi

51-100 Kişi

101-200 Kişi

Diğer.....

25. İŞLETMENİZDE SÜREKLİ ÇALIŞAN BAYAN PERSONEL SAYISI NEDİR?

1-15 Kişi

16-30 Kişi

31-50 Kişi

51-100 Kişi

101-200 Kişi

Diğer.....

26. MEVSİMLİK İŞÇİ ÇALIŞTIRIYOR MUSUNUZ? (Cevabınız evet ise lütfen 27.soruyu cevaplayınız)

Evet

Hayır

27. İŞLETMENİZDE MEVSİMLİK ÇALIŞAN ERKEK PERSONEL SAYISI NEDİR?

- 1-15 Kişi 16-30 Kişi 31-50 Kişi
 51-100 Kişi 101-200 Kişi Diğer.....

28. İŞLETMENİZDE MEVSİMLİK ÇALIŞAN BAYAN PERSONEL SAYISI NEDİR?

- 1-15 Kişi 16-30 Kişi 31-50 Kişi
 51-100 Kişi 101-200 Kişi Diğer....

29. KALİFİYE PERSONEL BULMAKTA ZORLANIYOR MUSUNUZ?

- Evet Hayır

30. AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİNİ /HANGİLERİNİ

ÜRETİYORSUNUZ? (Bu soru üretim yapan işletmeler tarafından cevaplanacaktır.)

- Meyve Sebze Fide
 Fidan Tohum İlaç
 Gübre Alet/Ekipman Bitkisel İşlenmiş Gıda
 Hayvansal İşlenmiş Gıda Sera ve Sera Malzemeleri
 Kabuklu Ürünler (ceviz badem, fıstık vs.)
 Tahıl (buğday, arpa, fasulye , nohut vs.)
 Diğer

31. YILLIK ÜRETİM KAPASİTENİZ NE KADAR ? (Bu soru **adet** bazında üretim yapan işletmeler tarafından cevaplanacaktır.)

- 500-2.000 Adet 2.001- 4.000 Adet 4.001-10.000 Adet
 10.001-20.000 Adet 0.001-50.000 Adet Diğer.....

32. YILLIK ÜRETİM KAPASİTENİZ NE KADAR ? (Bu soru **kg** bazında üretim yapan işletmeler tarafından cevaplanacaktır.)

- 500-2.000 Kg 2.001-10.000 Kg 10.001-20.000 Kg
 20.001-50.000 Kg 50.001-100.000 Kg Diğer.....

33. ÜRETİM KAPASİTENİZİ ARTIRMAYI PLANLIYOR MUSUNUZ?

- Evet Hayır
Nasıl ?
.....

34. YURTDIŞINA İHRACAAT YAPIYOR MUSUNUZ? (Cevabınız evet ise lütfen 35.soruyu cevaplayınız.)

- Evet Hayır

35. YILLIK YURTDIŞI İHRACATINIZ NE KADAR ?

- 10.000-50.000 Dolar 50.001-100.000 Dolar 100.001- 200.000Dolar
 200.000 Dolar üzeri

36. YILLIK YURTIÇİ ve YURT DIŞI SATIŞ TUTARINIZ NE KADAR?

- 10.000-50.000 TL 50.001-100.000 TL 100.001- 200.000 TL
 200.001 -500.000 TL 500.000-1.000.000 TL Diğer.....

37. İŞLETMENİZE AİT TRAKTÖR SAYISI NE KADAR ?

0 (Yok)

1-5 Adet

6-10 Adet

11-15 Adet

16-20Adet

20 Adet üzeri

38. ÜRETTİĞİNİZ ÜRÜNLERİ NASIL PAZARLIYORSUNUZ?

Direk Müşteriye Satış

Toptan Satış

Fabrikaya Satış

Komisyoncuya Satış

Kooperatife Satış

İnternet Üzerinden Satış

39. TARIMSAL ÜRETİM DESTEKLEME PROGRAMLARI ve PROJELERİ HAKKINDA BİLGİNİZ VAR MI? (KIRSAL KALKINMA ,IPARD vs.)

Evet

Hayır

40. TARIMSAL ÜRETİM DESTEKLEMESİNDEN

FAYDALANIYORMUUSUNUZ? (Cevabınız evet ise lütfen 41.soruyu cevaplayınız.)

Evet

Hayır

41. HANGİ TARIMSAL ÜRETİM DESTEĞİNDEN / DESTEKLERİNDEN FAYDALANIYORSUNUZ? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

Motorin

Tohum

Fide

Fidan

Gübre

Makine/Ekipman

ARGE

Yem

Analiz/Rapor

Biyolojik Mücadele

Organik Tarım

Hayvancılık

42. ÜRETİMDE HANGİ SULAMA SİSTEMİNİ KULLANIYORMUSUNUZ?

- Yüzeysel Sulama Sistemleri Yöntemleri (Tava, Çizi , Karık vs.)
- Yağmurlama Sulama Yöntemi
- Damla Sulama Yöntemi
- Sızdırma Yöntemi
- Diğer

43. HANGİ ZİRAAİ MÜCADELE YÖNTEMİNİ KULLANIYORSUNUZ?

- Kimyasal Biyolojik Fiziksel
- Hepsi (Entegre Mücadele) Diğer.....
- Zirai Mücadele Yapmıyorum.

44. TARIMLA İLGİLİ YÜRÜLÜĞE GİREN YADA DEĞİŞEN MEVZUATI (Yasa, Yönetmelik, Yönerge, Tebliğ vs.) TAKİP EDİYORMUSUNUZ?

- Evet Hayır

45. TARIMLA İLGİLİ HABERLERİ (Yeniklikleri, Ürün Fiyatlarını, Yeni Çıkan Makine Teçhizatları) TAKİP EDİYORMUSUNUZ?

- Evet Hayır

46. TARIMLA İLGİLİ FUARLARA (Yılda en az bir kez) KATILIYORMUSUNUZ?

- Evet Hayır

47. YENİLENEBİLİR (Akarsu, Güneş, Rüzgâr) ENERJİ KAYNAKLARINA YATIRIMINIZ MEVCUT MU? (Cevabınız hayır ise lütfen 48.soruyu , cevabınız evet ise 49.soruyu cevaplayınız.)

Evet

Hayır

48. YENİLENEBİLİR (Akarsu, Güneş, Rüzgâr) ENERJİ KAYNAKLARINA YATIRIM YAPMAYI PLANLIYOR MUSUNUZ?

Evet

Hayır

49. YENİLENEBİLİR (Akarsu, Güneş, Rüzgâr) ENERJİ KAYNAKLARINA YAPTIĞINIZ YATIRIM BÜTÇENİZ NE KADAR?

1.000- 5.000 TL

5.001- 10.000 TL

10.001- 50.000 TL

50.001- 100.000 TL

100.0001-200.000 TL

200.001- 500.000 TL

Diğer.....

50. YENİLENEBİLİR (Akarsu, Güneş, Rüzgâr) ENERJİ KAYNAKLARINDAN HANGİSİNE YATIRIM YAPTINIZ?

Güneş Enerjisi

Rüzgar Enerjisi

Akarsu Enerjisi

Diğer

51. TARIMLA İLGİLİ MEVZUATIN (Yasa, Yönetmelik, Yönerge, Tebliğ vs.) YETERLİ OLDUĞUNA İNANIYOR MUSUNUZ?

Evet

Hayır

Neden = Neden =.....

.....

.....

.....

.....

52. TARIMLA İLGİLİ KURUM/KURULUŞLARDAN (Teknik Bilgi, Danışmanlık, ARGE, Analiz vs.) **DESTEK ALIYOR MUSUNUZ?**

Evet

Hayır

53. ÜRETİM YAPTIĞINIZ ALANLA İLGİLİ PATENT , TESCİL GİBİ FİKRİ MÜLKİYET HAKKINA SAHİP MİSİNİZ? (Cevabınız evet ise ürün adı ve model, çeşidini yazınız.)

Evet

Hayır

Ürün

Adı:.....

.....

.....

.....

Model/Çeşit:.....

.....

.....

.....

54. ÜRETİM İÇİN GEREKLİ MALZEMELERİ BİLECİK İLİNDE BULABİLİYOR MUSUNUZ?

(Cevabınız hayır ise lütfen 55.soruyu cevaplayınız)

Evet

Hayır

55. ÜRETİM İÇİN GEREKLİ MALZEMELERİ HANGİ İLDEN/İLLERDEN TEMİN EDİYORSUNUZ?(Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz.)

Bursa

Eskişehir

İstanbul

Antalya

Konya

Mersin

Diğer

56. ARGE (Araştırma Geliştirme) FALİYETLERİNE BÜTÇE VE ZAMAN AYIRIYOR MUSUNUZ?(Cevabınız evet ise lütfen 57.soruyu cevaplayınız.)

Evet

Hayır

57. ARGE (Araştırma Geliştirme) FALİYETLERİNE NE KADAR BÜTÇE AYIRIYORSUNUZ?

.....TL

58. TARIMSAL ÜRETİMİN ÖNÜNDEKİ EN BÜYÜK ENGEL SİZCE AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİ/ HANGİLERİDİR ? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

Tohum Fiyatının Yüksek Olması Motorin Fiyatının Yüksek Olması

Gübre Fiyatının Yüksek Olması İşçi Ücretinin Yüksek Olması

Verginin Yüksek Olması Nakliye Ücretinin Yüksek Olması

Ulaşım Sorunu Pazarlama Sorunu

Olumsuz Hava Koşulları Düşük Ürün Fiyatı

Ürün Fiyatındaki Ani Düşüşler Vadeli Satış

İlaç Fiyatının Yüksek Olması Elektrik Enerjisi Fiyatının Yüksek Olması

Diğer.....

59. TARIMSAL ÜRÜNLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA (Televizyon, Cep Telefonu, İnternet vs.) SATIŞI HAKKINDA BİLGİLİNİZ VAR MI?

Evet

Hayır

60. TARIMSAL ÜRÜNLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA (Televizyon, Cep Telefonu, İnternet vs.) **SATIŞI HAKKINDA BİLGİLİNİZ VAR MI?**

Evet

Hayır

61. ÜRÜN VE HİZMETLERİNİZİ ELEKTRONİK ORTAMDA (Televizyon, Cep Telefonu, İnternet vs.) **PAZARLIYOR MUSUNUZ?** (Cevabınız evet ise lütfen 62.soruyu cevaplayınız.)

Evet

Hayır

62. ÜRÜN VE HİZMETLERİNİZİ HANGİ ELEKTRONİK ORTAMDA PAZARLIYORSUNUZ?

Web Sayfası

Televizyon

Radyo

Facebook

Whatsapp

Youtube

Twitter

Diğer.....

63. İŞLETMENİZ ÇİFTÇİ KAYIT SİSTEMİNE (ÇKS) KAYIT LI MI?

Evet

Hayır

64. İŞLETMENİZ ÇİFTLİK MUHASEBE VERİ AĞI SİSTEMİNE KAYIT LI MI?

Evet

Hayır

65. İŞLETMENİZ TARIMSAL İŞLETME KAYIT SİSTEMİNE (TİKAS) KAYIT LI MI?

Evet

Hayır

EK-3:

66 Numaralı Açık Uçlu Anket Sorusuna Alınan Cevaplar:

ANKET 1, Soru 66;

Fide fiyatları pahalı gübre, akaryakıt elektrik pahalı.

İşçilerimizin kredilerden dolayı almış olduğu kredi kullanımını gibi sorunlardan dolayı destekleme sorunu var. Bunun üzerine gidilmeli.

ANKET 2, Soru 66;

Arazime elektrik alamıyorum. Yabancı uyruklu olmadığım için elektrik vermiyorlar.

Faizsiz kredi desteği istiyorum. Traktör almak istiyorum.

Aracı, komisyoncular asıl kârı elde ediyor biz kazanamıyoruz.

Tarımda mazotun düşük olması.

ANKET 3, Soru 66;

Ucuz tohum gerekli.

Gübre ve mazot pahalı.

ANKET 4, Soru 66;

Danışmanlık desteği artırılmalı.

Tarımla ilgili eğitim verilmeli.

ANKET 5, Soru 66;

İhracat artırılmalı.

Tarım Politikası düzeltilmeli.

Asgari ücreti yüksek olması.

Tarım Bakanı tarımla ilgi biri olmalı.

İlçe Tarım Müdür düzenli olarak denetim ve bilgilendirme yapmalı.

İlçeye gelen Ziraat Müh. Sebzedden anlamıyor. Alanında görevli gönderilmeli.

ANKET 6, Soru 66;

Yok.

ANKET 7, Soru 66;

Ziraat odası hiçbir iş yapmıyorlar. 170 TL kayıt ücreti alıyorlar ama karşılığı verilmiyor. Devlet yöreye göre, ekilip dikilecek ürünü planlaması lazım.

Tarım İl Müdürlüğünde personel araziye çıkmıyor.

Sattığımız ürünlerden kâr elde edemiyoruz.

ANKET 8, Soru 66;

Göç önlenmeli.

Gençlere destek olunması lazım. Yani başka türlü bu artmaz olmaz da. Yani bizler şurada yaş 50 olmuş. Şundan 10 sene sonra bizde bırakacağız. Bu işi biz gençlikten bu yana yaptık paramı kazandık kazanmadık ama köyden vazgeçmedik, toprağa basmadan yapamayız. Ama köyde gençlik yok, çiftçilik başka türlü ilerlemez destek olunması lazım. Ve gençleri köyde tutmak lazım. Göç olmaması lazım.

ANKET 9, Soru 66;

Alabalık desteği devlet tarafından artırılmalı.

Destek istismarı iyi takip edilmeli.

Yem maliyetinin yüksek olması.

Yem için mısır dışardan alınmıyor buda maliyeti artırıyor.

ANKET 10, Soru 66;

Tarım İl Müd. Ziraat Müh. ve veterinerlerde araziye çıkmalı.

Yazışmalardan başını kaldıramıyor.

Üreticiler bilinçli olmalı.

Enerji ve diğer girdilerin düşürülmeli.

ANKET 11, Soru 66;

Yok.

ANKET 12, Soru 66;

Bilinçli üretim ve tarımsal üretim yapanları devlet desteği tarımda kullanılan ilaç gübre mazot giderlerinin düşürülmesi.

ANKET 13, Soru 66;

Yok.

ANKET 14, Soru 66;

Mazot ve gübre fiyatlarının düşürülmesi.

ANKET 15, Soru 66;

Tarımsal üretim aileden işletmelere geçmeli.

Kâr zarar hesabı yapılarak üretim planlanmalı.

Bakanlık gerçek verilere ulaşmalı ve doğru politikalar merkezden değil yerinden belirlenmeli.

Akademik ve AR GE çalışmaları ihtiyaca dayalı pazar hedefli olmalı sektör içinde oluşturulmalıdır. Mühendislik eğitimi düşük seviyelerdedir. Düzey yükseltilmelidir.

ANKET 16, Soru 66;

Çiftçiye verilen mazot, gübre, ilaç artması lazım.

Çiftçiyi teşvik etmeli.

Hayvan üretimi için destek.

ANKET 17, Soru 66;

Hava şartları olumsuz.

Sigortacılık desteği eksik.

Komisyoncuların aradan çekilmesi lazım.

Satış izni olmalı. (Üretici pazarda satış yapması.)

ANKET 18, Soru 66;

Girdi maliyetleri çok yüksek.

15 yıl önceki fiyattan ürün satıyorum.

4000 m2 sera kardan çöktü ancak dönüm başı 1 ile 2 bin arası yardım verdi. Eskişehir bölgesine 14-17 bin arasında yardım etti. Bilecik iki milletvekili Eskişehir 6 milletvekili olduğundan kaynaklandı.

7 Haziran seçimlerinde 3 CHP 2 AKP 1 MHP milletvekili idi.

1 Kasım seçimlerinde Eskişehir bölgesine yapılan yardımdan dolayı.

ANKET 19, Soru 66;

Tarımsal alanda dengesiz destekleme yapılıyor. Tarım Ziraat Odaları ancak para makbuzu kesmeye yarıyor. Odalarda ve Ziraat Müdürlüklerinde bir şey yapılmıyor. Boş boş oturup para alıyorlar. Ürün nakliyesinde K belgesi isteniyor.

ANKET 20, Soru 66;

Ziraatçiler ön ayak olmuyor.

Kendimiz arılarla uğraşıyoruz.

Arıcılıkla ilgili seminerler ve eğitici faaliyetler yetersiz.

ANKET 21, Soru 66;

Girdiler çok yüksek. Girdi maliyetleri düşürülmeli.

Fiyatlar çok düşük.

Komisyoncular kazanıyor.

Pazarlama sorunu var.

ANKET 22, Soru 66;

Fide maliyeti çok yüksek.

İlaç, gübre, motorin, işçi ücretleri çok yüksek.

Üretilen ürünler değerine satılmıyor.

İhracat artırılmalı.

Krediler çok yüksek.

ANKET 23, Soru 66;

Kalifiye personel yok.

Yabancı kişilerin çalışma izni sıkıntısı.

ANKET 24, Soru 66;

- Zirai ilaçlamaların denetim altına alınması.
- Yönetmelikte olanların uygulamaya alınmalı.
- Denetlemeye gelecek eleman eksikliği.
- Desteklemelerin yetersizliği.
- Tağış ürünlerin yasaklanmasındaki gecikmeler.
- Yerel yönetimler bal ormanları oluşturmada bilinçsizler.

ANKET 25, Soru 66;

- Arıcılık yapanları bilinçlendirilmeli.
- Tarım arazileri kontrolsüz ilaçlanıyor.
- Devlet tarafından arıcılık desteklenmeli.

ANKET 26, Soru 66;

- Çiftçi, üretim ve pazarlama politikası olmalı.

ANKET 27, Soru 66;

- Kişi başı tüketim artması için bilinçlendirilmeli.
- Dünya ile mücadele için girdilerin düşürülmesi lazım.
- Teknik olarak dünya ölçeğinde yeterli değil.
- Soya, gümrüksüz getirilmeli.

ANKET 28, Soru 66;

- Yok.

ANKET 29, Soru 66;

- Gübre, ilaç ve akaryakıt ucuz olmalı.

ANKET 30, Soru 66;

- Hükümetin çiftçiyi desteklemesi lazım.
- Girdiler çok pahalı.
- Satışlar serbest piyasa olduğu için mağduru.

ANKET 31, Soru 66;

Yok.

ANKET 32, Soru 66;

Ziraat personellerinin (Tarım İl Müdürlüğü) bizimle ilgilenmiyor.

Teknik danışmanlık eksikliği.

ANKET 33, Soru 66;

İstikrarlı ve kararlı tarım politikaları izlenmeli, popülist politikalar terk edilmeli.

ANKET 34, Soru 66;

Televizyonlarda bilinçsiz yanlış bilgilendirme yapılmamalı bu üretimi olumsuz etkiliyor.

Civcive yem kalitesi artırılmalı.

ANKET 35, Soru 66;

Üretici ürünün pazarda satabilmeli.

Girdiler pahalı.

Satış fiyatı çok düşük giderler çok fazla.

Komisyoncular kalksın üretici direk ürünü satsın.

Üretilen ürün para etmiyor, satılmıyor.

ANKET 36, Soru 66;

Dengesiz tarım üretimi yapılıyor. Üretim miktarları dengelenmeli.

ANKET 37, Soru

En önemlisi miras bölüşmelerinde tapu işlerinin düzenlenmesi ve toprak sınıflandırılması yapılmalı.

Toprak koruma kanununun düzenlenmesi.

ANKET 38, Soru 66;

Ziraat odası çalışmıyor. Bilgilendirmiyor, boş yere para alıyor.

ANKET 39, Soru 66;

Ziraat Bankası bizi özel bankalara itiyor.

Ürün para etmiyor.

Girdiler çok yüksek.

Pazarlama sorunu giderilmeli.

ANKET 40, Soru 66;

Çiftçiye destek artırılmalı.

Gölet yapılmalı.

Köylere selektör verilmeli.

ANKET 41, Soru 66;

Girdi maliyeti çok yüksek gübre ve ilaç başta.

Pazarlama sorunu komisyoncu aradan kalkmalı. Direk halciye satmak istiyoruz.

Elektrik çok pahalı.

Halk pazarında satış yeri verilmeli.

Üretilen ürünler fiyatı çok düşük.

20 yıldır aynı fiyata satış yapıyoruz.

ANKET 42, Soru 66;

Tarımda dış ticaretin eksikliği iç ticarete bolluğu sebebiyet veriyor. Bu durumda ürün fazla geliyor. Bundan dolayı fiyatlarda düşüş yapıyor. Fide konusunda yerli tohum kullanılmıyor. Bence Türk tarımında en eksik konu budur.

ANKET 43, Soru 66;

Öncelikle çiftçi eğitilmeli.

Desteklemeler iyi pay edilmiyor.

Tarım odaları boş boş oturuyor.

Ziraat mühendisleri bize ulaşmıyor.

ANKET 44, Soru 66;

Kalifiye işçi

Hammadde kalitesi

ANKET 45, Soru 66;

Yok.

ANKET 46, Soru 66;

Yok.

ANKET 47, Soru 66;

Tüm arıcıların bu konuda bilgisi olan akademisyenler tarafından eğitilmeli. Gerekli ehliyete sahip olmayan insanların bu işleri yapmalarının engellenmesi. Eğitimlerde gençlere öncelik verilmesi.

ANKET 48, Soru 66;

Girdi maliyetlerinin düşürülmesi lazım.

Ofis harmandan sonra geliyor. Geç geliyor. Zamanında alım yapmıyor. Bu nedenle tüccarlar düşük bedelle ürün alıyor.

ANKET 49, Soru 66;

Gübre fiyatlarının düşmesi lazım.

ÇKS olayı bizi bitiriyor. ÇKS olayına çözüm bulunması gerekiyor.

ANKET 50, Soru 66;

Hükümetin çiftçiye karşı politikasını değiştirmesi lazım. Yerinde takip etmesi lazım. Çünkü yukarıda mecliste karar verip de köylünün durumunu bilmeden karar veriyorlar. Mazota 3 kuruş indiriyorlar 8 kuruş koyuyorlar hiç doğru dürüst bir şey yok yani. Ne yapacağımızı bilemiyoruz.

ANKET 51, Soru 66;

Fiyatlarda bir istikrar olması lazım.

Maliyetler biraz daha düşük olması lazım.

ANKET 52, Soru 66;

Pazar sorunu çözülmeli yeni pazarlar bulunmalı.

İhracatın önü açılmalı.

ANKET 53, Soru 66;

Yok.

ANKET 54, Soru 66;

Yok.

ANKET 55, Soru 66;

Yok.

ANKET 56, Soru 66;

Destekler artmalı.

Üretim için gerekli girdilerin ucuz olması gerekiyor.

ANKET 57, Soru 66;

Yok.

ANKET 58, Soru 66;

Desteklemeler artmalı.

ANKET 59, Soru 66;

Çiftçinin faaliyet alanı içerisindeki birlik, dernek oda gibi örgütlerin çiftçinin önünden çekilmesi, sadece ÇKS sisteminin devam ettirilmesi faydalı olacaktır.

ANKET 60, Soru 66;

Tarım politikası oluşturulmalı.

Bu politika oluşturulurken üretici ön planda olmalıdır.

Çiftçi odaları sivil toplum kuruluşu gibi çalışmıyor. İsteksizler.

ANKET 61, Soru 66;

Yok.

ANKET 62, Soru 66;

10 dönümden az arazisi olanlara da destek verilmesi lazım.

ANKET 63, Soru 66;

Pazar sorunu düzeltilmeli.

İhracat artırılmalı.

Girdi maliyetleri çok yüksek.

ANKET 64, Soru 66;

En büyük sorun enerji pahalı.

Eleman eksikliği.

Vergiler yüksek.

ANKET 65, Soru 66;

Pazarlama sorunu var.

İhracat artırımını yapılmalı.

Girdiler yüksek.

ANKET 66, Soru 66;

Devlet desteği yetersiz.

Banka faizleri yüksek.

Aracılar denetleniyor dolandırıcılar çok.

Çiftçi sahipsiz.

ANKET 67, Soru 66;

Özellikle ek gelir olarak yaptığın bu ekim dikim işini artık bırakmak istiyorum. Çünkü anca masrafı bize kâr kalıyor. Verdiğimizizi alamıyoruz. Desteklemeler yetersiz.

ANKET 68, Soru 66;

İşçilik pahalı.

Bankalar destek vermiyor, faizler yüksek.

ANKET 69, Soru 66;

Yok.

ANKET 70, Soru 66;

İlaçların fiyatları dengesiz.

Aracılar denetlenmiyor.

İşçilik ve sigorta yüksek.

Akaryakıt ve gübre gibi girdiler çok yüksek destekleme yetersiz.

Kısacası çiftçi sahipsiz.

ANKET 71, Soru 66;

Kalifiye eleman yetiştirilmeli.

Devlet desteği artırılmalı.

Rekabet piyasası düzenlenmeli.

Kalite kontrolü yapılmalı.

Kısa vadeli düşük fiyatı satışlar önlenmeli.

ANKET 72, Soru 66;

Kıfayetli yöneticiler.

Bilimsel mevzuatlar.

Uzman görevliler.

Eğitimli işçiler.

ANKET 73, Soru 66;

Yok.

ANKET 74, Soru 66;

Teşvikler artırılmalı.

Üretim girdileri yüksek.

İhracat artırılmalı.

ANKET 75, Soru 66;

Azda olsa üretim yapıyoruz. Ürettiğimiz kirazları ve üzümleri pazarlama sorunumuz var. Kürede bizim gibi ek iş olarak bu işi yapan çok. Mevzuatlar böyle devam ederse meyve ağaçlarını odun yapacağız. Kendini bile kurtarmıyor.

ANKET 76, Soru 66;

Enerji fiyatları yüksek.

Soğuk hava makineleri pahalı. İşletme kurulumu zor. Bununla ilgili desteklemeler yetersiz.

ANKET 77, Soru 66;

Sağlam ve sağlıklı fide önemli.

Komisyöncular ve aracılar denetlenmiyor.

Ücret ve pazarlama politikaları kontrol altına tutulmalı.

ANKET 78, Soru 66;

Tarım bakanı çiftçilikten gelmeli.

En büyük sıkıntı pazarlama sorunu.

İhracatın artırılması gerekir.

Arazi yetersiz.

Sayın Tarım Bakanı, eğer köylere inip çiftçinin sorunlarını halletmezseniz çok az bir süre sonra sebze meyve ithal etmek için Pazar arayacaksınız aynı hayvancılıkta olduğu gibi çiftçi borçlu bitmek üzere.

ANKET 79, Soru 66;

Girdiler çok yüksek.

Komisyöncular kalkmalı ya da direk müşteriye satış yapılmalı.

İhracat artırılmalı.

Üreticiye ürünler direk ulaştırmada zorluk yaşanıyor ve çok yüksek fiyat farkı oluyor.

Komisyönücü ve halci iyi kazanıyor üretici az kazanıyor.

ANKET 80, Soru 66;

İstikrarlı pazar ortamının oluşturulması gerekli.

Satış yapılacak yeni pazarlar bulunmalı.

Ülkenin siyasi istikrarı çok önemli.

ANKET 81, Soru 66;

En büyük dert mazot destekleme yetersiz.

ANKET 82, Soru 66;

Üretim miktarları ve çeşidinin ayarlanması lazım.

Hayvancılık desteklemesi yetersiz.

Odalar hiçbir iş yapmıyor, boşa para alıyor.

ANKET 83, Soru 66;

Çiftçi odaları hiç bir iş yapmıyor, gereksiz. Kapatılsın. Bizim sözümüz dinlenmiyor.

Çiftçi bitiyor. Bitirende devlet.

Köyler boşalıyor. Bizi bitiriyorlar.

ANKET 84, Soru 66;

Krediler yüksek.

Odalardan şikayetçiyiz, kaldırılınsın.

ANKET 85, Soru 66;

Çiftçi odası gereksiz.

Komisyoncu oradan kalkmalı.

ANKET 86, Soru 66;

Odalarla ilgili düzenleme lazım, boş yere para alıyorlar.

Zeytin için doğru dürüst destekleme yok.

ANKET 87, Soru 66;

Destekleme az.

İlaç ve yem yardımı olmalı.

ANKET 88, Soru 66;

Odaların aktifliği yok boş çalışıp makbuz kesmekle yetmiyorlar.

Çiftçi bilinçsiz ve bilgisiz tarım yapıyor.

Tarım ilçe ve ziraat odası çiftçiyi bilinçlendirmiyor.

ANKET 89, Soru 66;

Gübre bertarafı büyük problem.

Plansız ve projersiz yapılaşma (kümes ve besihane olarak)

Yem maliyetleri yüksek.

İşçilik maliyetleri yüksek.

Enerji maliyetleri yüksek.

Kalifiye işçi yok.

ANKET 90, Soru 66;

Gübre, mazot fiyatların düşmesi gerekiyor.

ANKET 91, Soru 66;

Desteklemeler yetersiz.

Kanuni düzenlemeler ve prosedürler çok fazla.

Hayvan desteği yetersiz.

ANKET 92, Soru 66;

Tapuların parçalanmış olması.

İcar (kira) sözleşmeleri düzenlenmeli.

Desteklemeler yetersiz.

Çiftçi yalnız neyi nasıl yapacağını bilmiyor.

Zararlı ot mücadelesinde yardım istiyoruz. Neye nasıl mücadele edileceğini bilmiyoruz.

ANKET 93, Soru 66;

Miras yasası toprakları bölmemeli.

Pazarlama sorunu.

Çiftçi bilinçsiz ekim yapıyor.

ANKET 94, Soru 66;

Her önüne gelen çiftçilik yapıyor.

Tarım üretimi yapacak kişiden belge talep edilmeli.

ANKET 95, Soru 66;

Gübre ve tohum fiyatı düşük olması lazım.

Motorin düşük olması.

ANKET 96, Soru 66;

Planlı üretim yapılmalı.

Girdi fiyatları çok yüksek.

Komisyoncu çok kazanıyor.

Üretici kendi ürününü hal ve pazarda satabilmeli.

ANKET 97, Soru 66;

Planlı üretim şart.

Girdi fiyatları yüksek.

Enerji fiyatları yüksek

Yem fiyatları yüksek.

ANKET 98, Soru 66;

Olumsuz hava şartları yollar kapanıyor ulaşım kesiliyor.

Merkeze uzak ulaşım sıkıntılı.

Yumurta yurtdışında geliyor. Anaç damızlık ülkemizde üretiliyor.

Türkiye'de Great Grod Paret olmaması.

ANKET 99, Soru 66;

Sektördeki büyük firmalar tağşiş ürün satıyor .

Ürün paketi üzerine %100 Ayçiçek yağı yazılırken şimdi yemek yağı yazılıyor.

Girdi maliyetleri çok yüksek.

Yağ teneke sacı dışarıdan geliyor.

Boş teneke maliyeti çok yüksek.

Domuz sayısı çok olması nedeniyle Ayçiçek üretimi her geçen gün düşüyor.

Domuz öldürmek yasak olduğu için her geçen gün sayıları artıyor.

ANKET 100, Soru 66;

Boşalan köylerin hepsini eski nüfuslarına getirip okul, sağlık ocağı ve konakların açılıp köylerin yaşanabilir hale gelmesi sağlanmalı. Yapılacak olan desteklemeler de sigorta, çalışma durumları hibeler çıktıktan sonra ki sürece dikkat edilmeli. Tarım ve hayvancılık hakkında daha fazla eğitim verilen kurs – seminer veya orta düzeyde okullar açılıp yaygınlaştırılmalı. Şuan tarım ile uğraşan kişilere belli zamanlarda toprak ve tohum hakkında eğitim verilmeli. Hayvancılık ile uğraşan kişilere ise doğru yemleme, besleme hakkında eğitimler verilip hem hayvan kalitesi hem yem tüketimi konusunda bilgilendirilmeli.

ANKET 101, Soru 66;

Odalar konusunda çalışma yapılmalı, tarım müdürlükleri çalışmıyor, Tarlalara değil de ürüne destek verilmeli.

ANKET 102, Soru 66;

Bilecik ilinde hayvancılığa bağlı tarımsal üretim ve hayvancılığın geride kalmasının en büyük nedeni;

Kırsal kesimde yaşayan genç nüfusun çok azalması. Genç nüfusun tarım ve hayvancılığa özendirilmesi. Bu özendirilmede bu işle uğraşan insanların belli miktarda para kazana bilmeleri. Yıllarca bu işlerle uğraşan insanların yaptıkları işlerden zarar etmeleri tarım ve hayvancılıktan soğuttu.

Ülkemizde hayvancılığın yeterli miktara gelebilmesi için küçük aile işletmelerinin önüne engel çıkarmadan, bilinçlendirilip ayakta durabilmeleri için gerekli önlemler alınmalı.

ANKET 103, Soru 66;

Üretim girdilerinin ucuzlatılması ve tarım ürünleri üretim planlamasına gidilmeli.

ANKET 104, Soru 66;

Hayvansal üretim yapan işletmelerdeki elemanların bilinçlendirilmesi eğitilmesi şart.

ANKET 105, Soru 66;

Hayvan desteklemeleri var ancak alabilmek çok zor.

Hayvan ilaçları pahalı. Temini kolay ancak geri ödemesi hepsini kapsamıyor.

ANKET 106, Soru 66;

Hayvancılığa yönelik yeterli destek yok.

Hükümet anca kendine göre destekleme alıyor.

ANKET 107, Soru 66;

Hayvancılıkla ilgili iyi bir destekleme lazım.

ANKET 108, Soru 66;

Hayvancılık ve tarımda desteklemeler yetersiz. Böyle giderse hayvancılığı bırakacağız.

ANKET 109, Soru 66;

Üretim politikaları dengesiz.

Aracılar bizden çok kazanıyor.

İlaç fiyatları ve motorin pahalı.

ANKET 110, Soru 66;

Çiftçi esnafı desteklemeli.

Aldığımız malı yerine koyamıyoruz.

ANKET 111, Soru 66;

Şerbetçiotunun KDV'si yüksek.

Girdiler yüksek.

ANKET 112, Soru 66;

Yok.

ANKET 113, Soru 66;

Hayvansal hastalıklarla mücadele edemiyoruz.

Süt fiyatları dengelenmeli.

ANKET 114, Soru 66;

Öncelikle yenilenebilir enerjiye destek ve yardım yapılmalı.

Sulama konusunda kanallar yetersiz iyileştirme istiyoruz. (Pazaryerinde)

Odalar yetersiz çalışmıyor.

ANKET 115, Soru 66;

Yok.

ANKET 116, Soru 66;

Yok.

ANKET 117, Soru 66;

Yok.

ANKET 118, Soru 66;

Üreticinin ürün desteği olmalı. ÇKS ye dayalı destek sorunlu.

Şerbetçiotu üretiminde ve işletme bazında destekleme olmalı.

ANKET 119, Soru 66;

Yok.

ANKET 120, Soru 66;

Çiftçiye ürün desteği şart.

Kooperatif olarak destekleme şart.

ANKET 121, Soru 66;

Mazot fiyatı düşürülmeli.

Pazar ve ulaşım sorunu kaldırılmalı.

Sözleşmeli üretim yapılmalı.

ANKET 122, Soru 66;

Köylerde genç nüfus kalmadı.

Göçü önlemeye yönelik projeler gerçekleştirilerek genç nüfusla beraber üretim arttırılmalıdır.

ANKET 123, Soru 66;

Mazot – gübre fiyatları düşürülmeli.

Küçük ölçekli çiftçilere öncülük yapılmalıdır.

ANKET 124, Soru 66;

Gübre fiyatlarının düşürülmesi.

ANKET 125, Soru 66;

Girdi fiyatlarının düşürülmesi.

Toplulaştırmaya önem verilmesi.

ANKET 126, Soru 66;

Keçicilik yapmaktayım. Keçi etinin kurban harici pazarı olmadığından çok düşük değerlere satmaktayız.

Keçicilik merada yayım ile olduğundan ve ormanlarda son yıllarda kurt, ayı vs. yabani hayvanlar çoğaldığından otlatmalarda sıkıntı yaşamaktayız.

ANKET 127, Soru 66;

Arazi varlığı artırılmalı.

Girdi fiyatları düşürülmeli.

ANKET 128, Soru 66;

Küçük çapta üretim yapan çiftçilere devlet tarafından planlı üretim yaptırılarak ülke genelinde bolluk yaratılmaması ve üreticinin kar etmesinin sağlanması gerekmektedir. Aksi halde üretici ürettiği ürünü gerçek fiyatının altında satarak zarar etmekte ve hatta ürününü satamamaktadır.

ANKET 129, Soru 66;

Ülkemizde yeteri kadar çiftçiye destek verilmiş olsa gerisi kendiliğinden düzelir.

ANKET 130, Soru 66;

Mazot fiyatlarının düşürülmesi.

Sözleşmeli üretimin yapılması.

Pazar olanaklarının giderilmesi.

Ulaşım sorununun giderilmesi.

ANKET 131, Soru 66;

Mazot gübre desteğinin dönüme göre değil satılan ya da üretilen üründe kilo bazında destekleme yapılmalıdır.

ANKET 132, Soru 66;

Sözleşmeli retim yapılması.

Mazot fiyatlarının düşürülmesi.

Tohum fiyatlarının düşürülmesi.

ANKET 133, Soru 66;

Pazar sorununun dzlmesi.

rn fiyatlarının yükselmesi.

ANKET 134, Soru 66;

Kk dftdyi korumaya yönelik dalışmalar yapılmalıdır.

İlaç - gübre fiyatları düşürülmelidir.

Pazarlama sorunu dzlmelidir.

ANKET 135, Soru 66;

Sözleşmeli retim yaygınlaştırılmalıdır.

rn fiyatındaki ani dalgalanmalar önlenmelidir.